NOAM CHOMSKY

CINE CONDUCE LUMEA?

Carte
Pentru
Toți

Noam Chomsky este autorul a numeroase bestselleruri politice, printre acestea numărându-se *Hegemony or Survival* şi *Failed States*. Profesor emerit de lingvistică şi filosofie la MIT, este considerat a fi cel care a revoluţionat lingvistica modernă. Trăieşte în Cambridge, Massachusetts.

NOAM
CHOMSKY

CINE CONDUCE LUMEA?

Traducere din limba engleză
DORU CĂSTĂIAN

București
2019

Who Rules the World?
Noam Chomsky

Ediție publicată prin înțelegere cu Metropolitan Books, o divizie a Henry Holt and Company, LLC, New York

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactor: Georgiana Harghel
Corector: Ionel Palade
Copertă: Flori Zahiu
Tehnoredactare și prepress: Bogdan Coscaru

Carte Pentru Toți este parte a Grupului Editorial Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România
tel.: 021 319 63 93; 0752 101 777

Cine conduce lumea?
Noam Chomsky

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CHOMSKY, NOAM
Cine conduce lumea? / Noam Chomsky; trad. din lb. engleză: Doru Căstăian. – București: Litera, 2019
Index

ISBN 978-606-33-4212-7

I. Căstăian, Doru (trad.)

821.111

CUPRINS

INTRODUCERE

Problema ridicată de această carte nu poate primi un răspuns simplu şi bine definit. Lumea este prea complexă şi prea variată pentru ca aşa ceva să fie posibil. Dar nu sunt greu de remarcat diferenţele uriaşe în ceea ce priveşte capacitatea de a modela relaţiile internaţionale pe care o au diferiţii factori şi de a identifica cei mai importanţi şi mai influenţi actori.

În ceea ce priveşte statele, după cel de-al Doilea Război Mondial, SUA au fost de departe primul dintre inegali şi au rămas astfel. SUA stabilesc şi azi termenii în care se discută la nivel global problemele, de la relaţia dintre Israel şi Palestina, Iran, America Latină, războiul împotriva terorii, ordinea economică internaţională, drepturi şi justiţie, şi altele până la ultimele chestiuni ale supravieţuirii civilizaţiei (războiul nuclear şi distrugerea mediului). Cu toate acestea, puterea SUA s-a tot diminuat după ce a atins un maximum fără precedent în 1945. După acest declin inevitabil, puterea Washingtonului este, într-o oarecare măsură, exercitată în cadrul unei „ordini mondiale de facto" construită de „stăpânii universului", pentru a folosi termenii utilizaţi de presa economică pentru a se referi la principalele puteri

capitaliste (țările G7), împreună cu instituțiile financiare pe care le controlează în „noua epocă a imperialismului“, precum Fondul Monetar Internațional și organizațiile mondiale ale comerțului.[1]

Acești „stăpâni ai universului“ sunt, desigur, departe de a fi reprezentativi pentru populația puterilor dominante. Chiar și în cele mai democratice state, populația are doar un impact redus asupra deciziilor politice. În Statele Unite, niște cercetători cunoscuți au ajuns la concluzia că „elitele economice și grupurile organizate care reprezintă interese de afaceri au un impact independent substanțial asupra politicii SUA, pe când cetățenii obișnuiți sau grupurile care le reprezintă interesele au o influență independentă redusă sau chiar inexistentă“. Rezultatul studiului lor, concluzionează autorii, „furnizează dovezi substanțiale în favoarea teoriilor dominației economice a elitelor sau a pluralismului părtinitor, dar nu și pentru teoriile democrației majoritare electorale sau ale pluralismului majoritar“ Alte studii au arătat că majoritatea populației, aflată la nivelul inferior al venitului și al bogăției, este efectiv exclusă din sistemul politic, este ignorată de reprezentanții ei formali, în timp ce un segment nesemnificativ de la vârf are o influență disproporționată; de asemenea, s-a arătat că, pe termen lung, finanțarea campaniilor este un bun indicator al alegerilor politice.[2]

O consecință este așa-numita apatie; oamenii nu se mai deranjează să voteze. Există o importantă corelație de clasă. Motive asemănătoare au fost discutate cu trei decenii și jumătate în urmă de către

unul dintre cei mai importanţi specialişti în politici electorale: Walter Dean Burnham. El a legat absenteismul de o „particularitate comparativă esenţială a sistemului politic american: absenţa totală a unui partid socialist sau al muncii, în calitate de competitor organizat pe piaţa electorală“ care, a argumentat el, este responsabilă pentru mare parte din absenteismul în masă „a anumitor clase sociale“, ca şi pentru dispariţia opţiunilor politice care ar putea fi susţinute de populaţie, dar s-ar opune intereselor elitelor. Observaţiile lui sunt valabile şi astăzi. Într-o analiză a alegerilor din 2014, Burnham şi Thomas Ferguson au arătat că ratele participării la vot „amintesc de primele zile ale secolului al XIX-lea“, când dreptul la vot era efectiv limitat la bărbaţii albi împroprietăriţi. El concluzionează că „atât cifrele provenind din sondaje, cât şi bunul-simţ ne arată că un număr uriaş de americani sunt acum circumspecţi cu ambele partide politice importante şi tot mai nemulţumiţi de perspectivele pe termen lung. Mulţi sunt convinşi că deciziile politice sunt controlate de cei puţini, dar cu interese economice majore. Oamenii au nevoie de acţiuni eficiente care să oprească declinul economic pe termen lung şi să niveleze inegalităţile economice, dar nimic de genul ăsta nu va fi oferit la scara necesară de nici unul din cele două partide majore americane, ambele supuse intereselor financiare. Aceasta probabil că va duce doar la o dezintegrare a sistemului electoral, vizibilă deja în alegerile pentru Congres din 2014.“[3]

În Europa, declinul democrației nu este cu nimic mai puțin izbitor, pe măsură ce luarea deciziilor cade tot mai mult în sarcina birocrației de la Bruxelles și a intereselor financiare pe care aceasta le reprezintă. Lipsa ei de respect față de democrație s-a văzut foarte clar în iunie 2015, atunci când a avut o reacție dezlănțuită doar la ideea că grecii ar putea avea vreun rol în determinarea propriului destin. Situația a fost înrăutățită de politicile brutale de austeritate ale troicii – Comisia Europeană, Banca Centrală Europeană și Fondul Monetar Internațional (în special, actorii politici ai Fondului și nu economiștii lui, care au criticat în general acțiunile politice distructive). Aceste politici de austeritate au fost impuse cu scopul declarat de a reduce datoria Greciei. De fapt, datoria publică a crescut prin raportare la PIB, în timp ce structura socială a Greciei a fost făcută ferfeniță, iar exemplul țării a fost folosit ca o fumigenă pentru a transmite avertismente băncilor franceze și germane care acordaseră împrumuturi riscante.

Există câteva surprize aici. Războaiele de clasă, de regulă unidirecționale, au o istorie lungă și amară. În zorile epocii capitalismului de stat, Adam Smith i-a condamnat pe „stăpânii omenirii“ de atunci, „comercianții și meșteșugarii“ Angliei, care erau „de departe principalii arhitecți“ ai politicilor și care se asigurau că interesele lor erau „cel mai important scop de urmat“, oricât ar fi fost de „dureroase“ efectele „asupra altora“ (în special, victimele injustiției lor „sălbatice“ de peste mări, dar și o mare parte din populația Angliei). Epoca neoliberală a generațiilor

trecute şi-a adăugat amprenta ei personală asupra acestei imagini clasice, „stăpânii" provenind acum din zonele exclusiviste ale economiilor de vârf tot mai monopolizate, din instituţiile financiare gargantueşti şi adeseori rapace, din multinaţionalele protejate de guverne sau din rândurilor oamenilor politici care reprezintă pe scară largă interesele acestora.

Pe de altă parte, abia mai trece câte o singură zi fără să apară rapoarte ştiinţifice îngrijorătoare privind distrugerea mediului. Nu este foarte liniştitor să citeşti că „în zona latitudinilor medii ale emisferei nordice, temperaturile medii cresc într-un ritm care ar fi echivalent cu deplasarea spre sud cu câte 10 metri în fiecare zi", adică de „aproape o sută de ori mai repede decât rata schimbării climatice deductibilă din înregistrările geologice", dar poate chiar şi de o mie de ori mai mare, conform altor studii ştiinţifice.[4]

Nu mai puţin iminentă pare astăzi ameninţarea unui război nuclear. Bine informatul fost secretar de stat William Perry, fără doar şi poate o voce credibilă, consideră că „pericolul războiului nuclear este mai mare astăzi" decât în timpul Războiului Rece, când evitarea unui dezastru inimaginabil a fost aproape miraculoasă. Între timp, marile puteri au continuat pe ascuns să-şi dezvolte programele de „insecuritate naţională", după expresia fericită a analistului CIA Melvin Goodman. Perry este, de asemenea, unul dintre specialiştii care l-au sfătuit pe preşedintele Obama să „distrugă noua rachetă de croazieră", o armă nucleară cu bătaie mai lungă şi rază de acţiune

mai redusă, ce putea încuraja „războiul nuclear de mici proporții" care, în mod evident, putea cu ușurință escalada într-un dezastru total. Mai rău decât atât, noua rachetă are atât versiuni nucleare, cât și non-nucleare, astfel încât „un inamic care este atacat poate presupune ce este mai rău și poate declanșa un atac nuclear". Dar sunt puține speranțe ca aceste sfaturi să fie ascultate din moment ce Pentagonul a alocat miliarde de dolari pe îmbunătățiri aduse armelor nucleare, în timp ce puterile mai mici fac propriii pași mărunți către Armagedon.[5]

Mi se pare că ideile de mai sus schițează o prezentare inițială mulțumitoare a situației din acest moment. Următoarele capitole vor încerca să răspundă la întrebarea cine conduce lumea, cum procedează acești „conducători" și unde duce aceasta – și cum „populațiile care suportă", ca să împrumutăm utila expresie a lui Thorstein Veblen, ar putea spera să depășească puterea doctrinelor economice și naționaliste și să scape, cum spune el, „în viață și gata să trăiască".

Nu mai este foarte mult timp.

CAPITOLUL 1

RESPONSABILITATEA INTELECTUALILOR REDUX

Înainte să analizăm responsabilitatea intelectualilor, vom clarifica pe scurt la cine ne referim.

Conceptul de „intelectual“, în sensul modern, a căpătat substanță odată cu „Manifestul intelectualilor“ din 1898, produs de dreyfusarzi care, inspirați de scrisoarea deschisă de protest trimisă de Émile Zola președintelui francez, au condamnat atât înscenarea care a dus la acuzarea de înaltă trădare a ofițerului francez de artilerie Alfred Dreyfus, cât și acoperirea militară care a urmat. Atitudinea dreyfusarzilor a transmis o imagine a intelectualului ca luptător pentru justiție, înfruntând puterea cu integritate și curaj. Dar, la acel moment, ei n-au fost văzuți nici pe departe așa. Reprezentând doar o minoritate a claselor educate, dreyfusarzii au fost condamnați mai ales de „nemuritorii puternic anti-dreyfusarzi ai Academiei Franceze“, după cum s-a exprimat sociologul Steven Lukes. De exemplu, pentru romancierul, politicianul și conducătorul anti-dreyfusard

Maurice Barrès, dreyfusarzii nu erau altceva decât „anarhişti de la catedră".Pentru un alt nemuritor, Ferdinand Brunetière, chiar termenul „intelectual" semnifica „una dintre cele mai ridicole excentricităţi ale vremurilor – adică pretenţia de a ridica scriitori, oameni de ştiinţă, profesori şi psihologi la rangul unor supra-oameni" care îndrăznesc să considere că generalii noştri sunt idioţi, instituţiile noastre sunt absurde şi tradiţiile noastre sunt nesănătoase".[1]

Cine erau atunci intelectualii? Minoritatea inspirată de Zola (formată din oameni care au fost condamnaţi la închisoare pentru calomnie şi au părăsit ţara) sau nemuritorii Academiei? Întrebarea a continuat să răsune de-a lungul secolelor într-o formă sau alta.

Intelectualii: două categorii

Un răspuns la întrebare a venit în timpul Primului Război Mondial, când intelectualii s-au poziţionat ferm de partea statelor lor. Într-un act numit „Manifestul celor 93", figuri de mare importanţă dintr-unul dintre cele mai iluminate state ale lumii au cerut Occidentului: „Aveţi încredere în noi! Credeţi-ne că vom duce acest război până la capăt ca o naţiune civilizată, pentru care moştenirea lui Goethe, Beethoven şi Kant este la fel de sfântă cum ne sunt propriile suflete şi cămine!"[2] Intelectualii de cealaltă parte au arătat la fel de mult entuziasm, dar au mers chiar şi mai departe cu autoadularea. În Noua Republică, ei declarau că „munca efectivă şi decisivă în numele

războiului a fost îndeplinită de către o... clasă care poate fi desemnată într-o manieră comprehensivă și cuprinzătoare ca «intelectuali»" Acești progresiști susțineau ideea că Statele Unite intraseră în război „sub influența ajungerii la un verdict moral, după o deliberare serioasă a celor mai gânditori membri ai comunității" Erau mai degrabă victimele mașinațiunilor ministrului britanic al informației, care căutase în secret să influențeze „gândirea celei mai mari părți a lumii", dar mai ales a intelectualilor progresiști americani, care puteau ajuta la atragerea unei țări pașnice în febra războiului.[3]

John Dewey a fost impresionat de „marea lecție psihologică și educativă a războiului" care a arătat că ființele umane – mai exact, „cei mai inteligenți membri ai comunității" – se pot ocupa de „probleme umane pe care le pot rezolva... într-un mod inteligent și deliberat" pentru a-și atinge scopurile propuse.[4] (I-a luat lui Dewey doar câțiva ani pentru a se transforma dintr-un intelectual responsabil al Primului Război Mondial într-un „anarhist de catedră" care denunța „lipsa de libertate a presei" și se întreba „până în ce punct putem dispune de libertate intelectuală autentică și responsabilitate socială pe scară largă, sub prezentul regim economic".[5])

Nu toată lumea s-a purtat atât de obedient, firește. Figuri notabile, precum Bertrand Russell, Eugene Debs, Rosa Luxemburg sau Karl Liebknecht, au fost, ca și Zola, condamnate la închisoare. Debs a fost pedepsit cu o severitate ieșită din comun: zece ani de închisoare pentru că exprimase dubii

cu privire la „războiul pentru democrație şi drepturile omului“ dus de preşedintele Wilson. Wilson i-a refuzat amnistierea după terminarea războiului, deşi aceasta avea să fie făcută de preşedintele Harding. Unii disidenți, ca Thorstein Veblen, au fost luați în vizor, dar tratați mai puțin aspru. Veblen a fost concediat din postul pe care-l ocupa în administrația alimentară după ce pregătise un raport care arăta că neajunsurile muncii la ferme puteau fi depăşite dacă ar fi încetat persecuția brutală instituită de Wilson asupra sindicatelor, în special cea asupra Lucrătorilor Industriali din Lume. Randolph Bourne a fost abandonat de presa progresistă după ce a criticat „liga națiunilor benevol imperialiste“ şi eforturile lor ieşite din comun.[6]

Acest tipar al laudei şi al persecuției este unul comun pe tot parcursul istoriei: cei care se pun la dispoziția statului sunt, de obicei, lăudați de comunitatea intelectualilor, iar cei care refuză sunt pedepsiți.

În ultimii ani, savanți cunoscuți au diferențiat cu o mai mare claritate cele două categorii de intelectuali. Excentricii ridicoli sunt etichetați drept „intelectuali orientați către valoare“, care „reprezintă o provocare la adresa statului democratic la fel de serioasă, cel puțin în principiu, ca aceea reprezentată de clanurile aristocrate, mişcările fasciste sau partidele comuniste“ Printre alte rele pe care le fac, aceste creaturi periculoase „se dedică deturnării conducerii, punerii în discuție a autorității“ şi chiar atacării instituțiilor responsabile cu „îndoctrinarea celor tineri“ Unii merg până acolo încât să pună în

discuție noblețea scopurilor războiului, ca Bourne. Această incriminare a răuvoitorilor care subminează autoritatea și ordinea prestabilită a fost făcută de către intelectualii Comisiei Trilaterale Internaționale Liberale – administrația Carter a fost, în mare parte, aleasă din rândurile lor – în studiul lor din 1975, numit „Criza democrației" Ca și intelectualii de la *New Republic*, în timpul Primului Război Mondial, aceștia au extins conceptul de „intelectual" dincolo de Brunetière, pentru a include „tehnocrații și intelectualii orientați spre politici", gânditori serioși și responsabili care se dedicau muncii constructive de realizare a politicilor în interiorul instituțiilor existente și care se asigurau că îndoctrinarea tinerilor își continuă cursul.[7]

Savanții comisiei trilaterale erau deosebit de îngrijorați mai ales de „excesul de democrație" în perioadele tulburi, în anii 1960, când părți în mod obișnuit pasive și apatice ale populației intrau în arena publică pentru a-și exprima îngrijorările: minorități, femei, tineri, bătrâni, muncitori..., cu alte cuvinte, acea parte a populației despre care se spunea că are „interese speciale" Ei trebuie deosebiți de cei pe care Adam Smith îi numește „stăpânii omenirii", care sunt „principalii arhitecți" ai politicilor guvernamentale și care se conduc doar după „maxima odioasă": „Totul pentru noi, nimic pentru ceilalți".[8] Rolul acestor stăpâni în arena politică nu este nici deplâns, nici discutat în volumul Trilateralei, probabil pentru că aceștia reprezintă „interesul național", ca și cei care s-au aplaudat pe ei înșiși pentru că au

condus țara la război „după ce cea mai mare deliberare a celor mai responsabili membri ai comunității" a ajuns la „verdictul său moral"

Pentru a depăși povara excesivă impusă statului de aceste interese speciale, membrii Trilateralei au cerut mai multă „moderație în democrație", o reîntoarcere la pasivitate a celor care meritau mai puțin, poate chiar o reîntoarcere la vremurile în care „Truman a putut conduce țara doar cu ajutorul unui număr relativ mic de avocați și de bancheri de pe Wall Street" și în care democrația înflorise.

Membrii Trilateralei puteau, astfel, pretinde că apelau la spiritul original al Constituției, care este „un document intrinsec aristocratic creat pentru a domoli spiritul democratic al acelei perioade", delegând puterea unei mâini de oameni „de un soi mai bun" și barându-le, în același timp, calea spre putere celor care nu erau bogați, născuți în familii bune sau extrem de importanți în exercitarea puterii politice", ca să folosim termenii istoricului Gordon Wood.[9] În apărarea lui Madison, să spunem, totuși, că mentalitatea lui era precapitalistă. Prin stabilirea faptului că puterea ar trebui să fie „în mâinile bogaților națiunii", „celor mai valoroși dintre oameni", el se gândea la tipul „oamenilor de stat iluminați" sau al „filosofilor binevoitori" ai idealului roman. Aceștia urmau să fie „puri și nobili", „oameni inteligenți, patrioți, bogați și independenți", „a căror înțelepciune va fi capabilă să distingă adevăratele interese ale țării lor și ale căror patriotism și dragoste de dreptate vor face

mai puţin probabilă sacrificarea acestora de dragul unor consideraţii parţiale sau temporare"

Având astfel de daruri, aceşti oameni vor „extinde şi vor rafina" opinia publică, apărând interesul public de „neajunsurile" majorităţilor democratice.[10] Într-o manieră similară, intelectualii progresişti adepţi ai lui Wilson ar putea găsi puţină alinare în descoperirea ştiinţelor comportamentale, aşa cum au fost explicate în 1939 de teoreticianul educaţiei Edward Thorndike:[11]

> Este marele noroc al speţei umane faptul că există o corelaţie substanţială între inteligenţă şi moralitate, inclusiv bunele intenţii manifestate faţă de ceilalţi… Astfel, cei care ne sunt superiori în abilităţi sunt în medie binefăcătorii noştri şi uneori este preferabil să-i lăsăm pe ei să se ocupe de interesele noastre decât să ne ocupăm noi înşine…

O doctrină liniştitoare, deşi unii ar putea simţi că Adam Smith a înţeles lucrurile mai bine.

Răsturnarea valorilor

Distincţia dintre cele două tipuri de intelectuali creează cadrul pentru a determina noţiunea de „responsabilitate a intelectualilor". Fraza este ambiguă: oare se referă la responsabilitatea lor morală în calitate de fiinţe umane decente, aflate într-o poziţie care să le permită să se folosească de privilegiul şi de statutul lor pentru a promova cauza libertăţii, a dreptăţii, a

compasiunii, a păcii şi a altor chestiuni sentimentale? Sau se referă la rolul care se aşteaptă să fie jucat în calitate de „tehnocraţi şi intelectuali orientaţi către elaborarea de politici", nu discreditând, ci slujind elita conducătoare şi instituţiile bine stabilite? Pentru că puterea tinde să prevaleze, în cele din urmă, cei din prima categorie vor fi consideraţi „intelectualii responsabili", în timp ce aceia din a doua categorie sunt, de regulă, respinşi şi denigraţi – la ei acasă, vreau să spun.

În ceea ce-i priveşte pe inamici, distincţia dintre cele două categorii se păstrează, numai că valorile sunt inversate. În vechea Uniune Sovietică, intelectualii orientaţi către valori erau percepuţi şi onoraţi de către americani drept disidenţi onorabili, în timp ce-i dispreţuiam pe comisari şi pe membrii aparatului, intelectualii tehnocraţi şi orientaţi către realizarea politicii publice. De asemenea, în Iran, îi onorăm pe intelectualii orientaţi spre valori şi îi condamnăm pe cei care servesc guvernul clerical. Şi aşa mai departe, în general.

Prin urmare, onorabilul termen „disident" este utilizat selectiv. Şi desigur nu se aplică, cu aceste conotaţii favorabile, intelectualilor de acasă orientaţi spre valori sau celor care combat tiraniile orchestrate de SUA în străinătate. Hai să luăm drept exemplu doar cazul interesant al lui Nelson Mandela, care abia în 2008 a fost scos de pe lista oficială de terorişti a Departamentului de Stat, permiţându-i-se să călătorească în Statele Unite fără autorizaţie specială. Cu 20 de ani mai devreme, el era, conform unui

raport oficial al Pentagonului, liderul uneia dintre „cele mai cunoscute grupări teroriste ale lumii".[12] De aceea, președintele Reagan a fost nevoit să susțină regimul de Apartheid, sporind comerțul cu Africa de Sud prin violarea sancțiunilor votate de Congres și sprijinind Africa de Sud în prădarea țărilor vecine, ceea ce a dus, conform unui raport al ONU, la aproximativ 1,5 milioane de morți.[13] Acesta este doar un episod din războiul împotriva terorismului, declarat de Reagan pentru a combate această „maladie a erei moderne" sau, după cum s-a exprimat secretarul de stat George Schultz, „o întoarcere la barbarie în vremurile noastre".[14] La acestea putem adăuga sute de mii de cadavre în America Centrală și alte câteva zeci de mii în Orientul Mijlociu, printre alte realizări asemănătoare. Nu este de mirare că Marele Comunicator este astfel adulat de studenții de la Hoover Institution ca un colos „al cărui spirit pare să vegheze asupra țării noastre, urmărind-o ca o fantomă caldă și prietenoasă".[15]

Cazul Americii Latine este revelator. Cei care au cerut libertate și justiție în America Latină nu sunt primiți în panteonul disidenților onorabili. De exemplu, la o săptămână după căderea Zidului Berlinului, șase intelectuali din America Latină, toți preoți iezuiți, au fost împușcați în cap la ordinul direct al comandantului armatei salvadoriene. Ucigașii aparțineau unui batalion de elită înarmat și antrenat de către Washington, care lăsase deja o dâră groaznică de sânge și de teroare în urma lui.

Cei şase preoţi ucişi nu sunt comemoraţi ca disidenţi, aşa cum nu sunt nici alţii ca ei în lumea largă. Disidenţi onorabili sunt numiţi cei care au cerut libertate în teritoriile inamice din Europa de Est şi Uniunea Sovietică – şi acei gânditori au suferit, cu siguranţă, dar nici pe departe ca omologii lor din America Latină. Nu este nimic controversat în această afirmaţie; după cum scrie John Coatsworth, în lucrarea sa *Cambridge History of The Cold War*, din 1960 până la „căderea Uniunii Sovietice, în 1990, numărul prizonierilor politici, al victimelor torturii şi al execuţiilor disidenţilor politici nonviolenţi din America Latină a depăşit cu mult numărul victimelor de acelaşi fel din Uniunea Sovietică şi statele-satelit" Printre cei executaţi au existat destui martiri religioşi şi au avut loc, de asemenea, masacre, de multe ori susţinute sau iniţiate de Washington.[16]

De ce se face atunci această distincţie? S-ar putea argumenta că ceea ce s-a întâmplat în estul Europei contează mult mai mult pentru noi decât soarta sudului per ansamblu, care era în mâinile noastre. Ar fi interesant să auzim explicat acel argument, aşa cum ar fi interesant să aflăm de ce ar trebui să ignorăm principii morale elementare în cazurile de implicare a SUA în relaţiile internaţionale, printre ele fiind şi acela că ar trebui să ne concentrăm eforturile asupra situaţilor în care am putea face cel mai mult bine – de obicei, acolo unde împărtăşim responsabilitatea pentru ceea ce se petrece. Nu avem nici o problemă în a le cere duşmanilor noştri să urmeze astfel de principii.

Prea puţini dintre noi sunt preocupaţi, sau ar trebui să fie, de ce spune Andrei Saharov sau Shirin Ebadi despre crimele americanilor sau ale israelienilor; îi admirăm pentru ceea ce au făcut în primul rând în propriile lor state, iar această concluzie este încă şi mai puternică pentru cei care trăiesc în ţări democratice şi, prin urmare, dispun de posibilităţi mai mari de a acţiona. Este un lucru semnificativ faptul că, în anumite cercuri, practica este efectiv opusă exigenţelor valorilor morale elementare.

Războaiele purtate de americani în America Latină, între 1960 şi 1990, dincolo de ororile pe care le-au provocat, au şi o serioasă semnificaţie istorică. Dacă am lua în considerare doar un singur aspect important, ele nu au fost într-o mai mică măsură războaie împotriva Bisericii Catolice, menite să strivească o teribilă erezie adoptată la conciliul Vatican II, din 1962. Atunci, Papa Ioan al XXIII-lea a „deschis o nouă epocă în istoria Bisericii Catolice“, cum s-a exprimat distinsul teolog Hans Küng, prin reînvierea învăţămintelor evangheliei care fuseseră date la o parte în secolul al IV-lea, când împăratul Constantin făcuse din creştinism religia oficială a Imperiului Roman, înfăptuind, astfel, o revoluţie care transformase biserica „persecutată“ în biserica „persecutoare“ Erezia Vatican II a fost preluată de episcopii din America Latină care au adoptat „opţiunea preferenţială pentru sărmani“.[17] Preoţi, călugăriţe şi chiar mireni au dus mesajul radical pacifist către cei săraci, ajutându-i să se organizeze şi să-şi îmbunătăţească

întru câtva soarta cea amară în teritoriile controlate de SUA.

În acelaşi an, 1962, preşedintele John F. Kennedy a luat câteva hotărâri critice. Una dintre ele a fost aceea de a schimba misiunea militarilor din America Latină de la „apărarea emisferică" (un anacronism din al Doilea Război Mondial) la securitatea internă, adică, în principiu, război împotriva populaţiei civile, dacă aceasta ar fi îndrăznit să ridice capul.[18] Charles Maechling Jr., care a avut în grijă planificarea anti-insurgenţă şi apărarea internă, între 1961 şi 1966, a descris consecinţele nesurprinzătoare ale deciziei din 1962 ca pe o trecere de la tolerarea „rapacităţii şi violenţei militarilor din America Latină" la „complicitate directă" la crimele lor, la susţinerea „echipelor morţii, asemănătoare cu plutoanele de exterminare ale lui Heinrich Himmler".[19] O iniţiativă majoră a fost o tentativă de lovitură de stat în Brazilia, sprijinită de Washington la puţin timp după asasinarea lui Kennedy, care a dus la instituirea unui stat naţional criminal şi brutal în respectivul stat sud-american. Plaga represiunii s-a răspândit rapid în întreaga emisferă, incluzând lovitura de stat care avea să instaureze în 1973 regimul Pinochet în Chile, devenit mai târziu cel mai rău dintre toate, precum şi dictatura argentiniană – regimul latino-american favorit al lui Ronald Reagan. Transformarea Americii Centrale a venit – nu pentru prima dată – în jurul anilor 1980, sub comanda „fantomei calde şi prietenoase" a specialiştilor de la Hoover Institution, atât de respectat astăzi pentru realizările sale.

Uciderea intelectualilor iezuiți în timp ce cădea Zidul Berlinului a reprezentat o ultimă lovitură aplicată ereziei teologiei eliberării, apogeul unui deceniu de teroare în El Salvador care a început cu asasinarea, pusă la cale de aceeași minte, arhiepiscopul Óscar Romero, „vocea celor lipsiți de voce". Învingătorii în bătălia cu Biserica și-au revendicat victoria cu mândrie. Școala Americilor (așa cum a fost redenumită începând cu acel moment), faimoasă pentru antrenarea ucigașilor latino-americani, a anunțat că una dintre „temele sale principale de dezbatere" este înfrângerea „cu ajutorul armatei americane"[20] a teologiei eliberării propovăduite de Vatican II.

De fapt, asasinatele din noiembrie 1989 au fost *aproape* o lovitură finală, era nevoie doar de puțin efort. Un an mai târziu aveau să aibă loc în Haiti primele alegeri libere și, spre surprinderea și șocul Washingtonului – care prevăzuse o victorie facilă pentru candidatul său, ales din rândurile elitei privilegiate –, electoratul, provenind în mare parte din cartierele mărginașe, l-a ales pe Jean-Bertrand Aristide, un preot iubit de popor și dedicat teologiei eliberării. Statele Unite au început imediat manevre pentru a submina guvernul ales și, după lovitura militară care a avut loc un an mai târziu, a acordat ajutor substanțial juntei militare și susținătorilor săi din rândurile elitelor, care preluaseră puterea. A fost crescut volumul comercial cu Haiti, violându-se interdicțiile internaționale, cel mai mult sub mandatul președintelui Clinton care a autorizat, de asemenea, compania Texaco să furnizeze combustibil

elitelor criminale, încălcând chiar propriile directive.[21] Voi trece peste scandalul ruşinos ce a urmat, pe care l-am detaliat amplu în altă parte, dar voi sublinia momentul din 2004, când cei doi călăi tradiționali ai statului Haiti, Franța şi SUA, secondate de Canada, au intervenit cu forța încă o dată, răpindu-l pe preşedintele Aristide (care fusese ales din nou) şi trimițându-l în Africa Centrală. Lui Aristide şi partidului lui li s-a interzis, efectiv, să participe la alegerile trucate din 2010–2011, cel mai recent episod al unei istorii oribile care se întinde pe mai multe sute de ani şi care le este aproape necunoscută celor responsabili pentru crime şi care preferă să se amăgească cu poveşti despre eforturi susținute menite să elibereze localnicii de soarta lor cea grea.

O altă decizie importantă luată de Kennedy, în 1962, a fost aceea de a trimite în Columbia forțe speciale, conduse de generalul William Yarborough. Acesta a sfătuit forțele de securitate columbiene să întreprindă „acțiuni paramilitare, de sabotaj sau de terorism, împotriva oricăror simpatizanți comunişti cunoscuți“, acțiuni care „vor fi susținute de Statele Unite“.[22] Sensul remarcii „simpatizant comunist“ a fost clarificat de respectatul preşedinte al Comitetului Permanent Columbian al Drepturilor Omului, fostul ministru al afacerilor externe, Alfredo Vázquez Carrizosa, care a scris că administrația Kennedy „a depus eforturi serioase pentru a transforma armata noastră obişnuită în brigăzi contra-insurgente care să accepte noua filosofie a batalioanelor morții“, care a devenit

> ceea ce este cunoscut în America Latină sub numele de Doctrina Securității Naționale..., care nu presupune apărarea împotriva unui inamic extern, ci o cale prin care comandanții militari să stăpânească jocul... [cu] dreptul de a se lupta cu un inamic intern, așa cum s-a întâmplat în doctrina braziliană, cea argentiniană, cea uruguayană și cea columbiană; este dreptul de a lupta cu și de a-i extermina pe lucrătorii sociali, pe sindicaliști, pe bărbații și pe femeile care nu susțin guvernul și despre care se presupune că sunt extremiști comuniști. Iar aceasta putea însemna efectiv oricine, inclusiv activiști pentru drepturile omului cum sunt eu.[23]

Vázquez Carrizosa locuia sub pază la Bogotá când l-am vizitat în 2002, ca parte a unei misiuni Amnesty International, care desfășura o campanie întinsă pe un an prin care se urmărea protejarea unor susținători ai drepturilor omului din Columbia, campanie concepută ca răspuns la atacurile furibunde asupra drepturilor omului, asupra activiștilor sindicali și a victimelor obișnuite ale terorii de stat: cei săraci și lipsiți de apărare.[24] Teroarea și tortura din Columbia au fost însoțite de atacuri chimice („fumigații") în zonele rurale, sub pretextul războiului împotriva drogurilor, ducând la sărăcie și la o migrație masivă către orașe. Procurorul general al Columbiei estimează, în acest moment, că mai mult de 140 000 de oameni au fost uciși de paramilitari, uneori în colaborare cu armata finanțată de guvernul SUA.[25]

Semne ale masacrului sunt peste tot. În 2010, la marginea unui drum aproape imposibil, care trece printr-un sat izolat din sudul Columbiei, am dat de un loc cu mai multe cruci simple ale victimelor unui atac paramilitar asupra unui autobuz local. Relatările cu privire la omoruri sunt cât se poate de sugestive; după ce am petrecut ceva timp cu localnicii care mi s-au părut printre cei mai buni şi mai plini de compasiune oameni pe care am avut privilegiul să-i cunosc, imaginea a devenit şi mai vie şi mai dureroasă.

Aceasta este o descriere cât se poate de succintă a crimelor teribile pentru care americanii poartă o vină substanţială şi pe care le-am fi putut evita cu uşurinţă. Dar este, desigur, mult mai avantajos să-i lăudăm pe cei care protestează împotriva inamicilor oficiali; un lucru bun de altminteri, dar care n-ar trebui să fie o prioritate pentru un intelectual orientat spre valori, care ia această responsabilitate în serios.

Spre deosebire de cele din statele inamice, victimele care se află în sfera noastră de putere nu sunt doar ignorate şi uitate cu uşurinţa, dar, de multe ori, sunt insultate cu cinism. O ilustrare şocantă a acestei realităţi a venit la câteva săptămâni după uciderea intelectualilor din El Salvador, când Vaclav Havel a vizitat Washingtonul şi s-a adresat Congresului într-o şedinţă comună. Înaintea audienţei fermecate, Havel i-a lăudat pe „apărătorii libertăţii" din Washington, care „au înţeles responsabilitatea" care decurgea din faptul că „erau membri ai celei mai puternice naţiuni de pe Pământ" – în esenţă, responsabilitatea pentru uciderea cu cruzime a omologilor

lor salvadorieni cu puțin timp înainte. Liberalii au fost încântați de prezentare. Havel ne-a reamintit că „trăim într-o epocă romantică", după cum scria Anthony Lewis în *New York Times*.[26] Alți comentatori liberali importanți au subliniat „idealismul, ironia și umanitatea" lui Havel pentru că „propovăduia o doctrină dificilă a responsabilității individuale", în timp ce Congresul „a manifestat, evident, un profund respect" pentru geniul și integritatea lui, întrebându-se de ce Americii îi lipsesc oamenii care „să înalțe în acest fel moralitatea deasupra interesului personal".[27] Nu ne întrebăm dacă părintele Ignacio Ellacuría, cel mai proeminent dintre iezuiții uciși, ar fi rostit astfel de vorbe în fața Dumei, după ce forțele antrenate și înarmate de Uniunea Sovietică l-ar fi ucis pe Havel și o jumătate de duzină dintre colaboratorii săi – un scenariu care, evident, ar fi fost imposibil.

Din moment ce vedem cu greu chiar și ceea ce se petrece sub ochii noștri, nu este de mirare că evenimentele care se petrec la o oarecare distanță sunt efectiv invizibile. Iată un exemplu elocvent: dislocarea de către președintele Obama a 79 de comandouri, în mai 2011, în ceea ce era, în mod evident, o operațiune planificată de asasinare a principalului suspect al atrocităților teroriste din 11 septembrie, Osama bin Laden.[28] Deși ținta acestei operațiuni, neînarmată și lipsită de protecție, putea fi cu ușurință prinsă, bin Laden a fost, pur și simplu, ucis, cadavrul i-a fost aruncat în mare fără să i se facă vreo autopsie, o acțiune care a fost „justă și necesară", după cum citim în presa liberală.[29] Nu va avea loc nici un proces, așa

cum a avut loc în cazul criminalilor nazişti – un fapt care n-a fost trecut cu vederea de autorităţile din alte state, care au aprobat acţiunea în sine, dar nu şi felul în care ea s-a desfăşurat. După cum ne aminteşte Elaine Scarry, profesoară la Harvard, interzicerea asasinatului în legislaţia internaţională îşi are originile într-o denunţare puternică a acestei practici de către Abraham Lincoln, care a numit, în 1863, asasinatul „o fărădelege internaţională", un „dezastru" pe care „naţiunile civilizate" îl privesc „cu oroare" şi care merită „cea mai fermă respingere".[30] Am parcurs un drum lung de atunci.

Se pot spune multe despre operaţiunea bin Laden, inclusiv faptul că Washingtonul a fost dispus să rişte izbucnirea unui război de proporţii şi chiar ca arme nucleare să ajungă în mâinile jihadiştilor, aşa cum am explicat în altă parte. Dar să păstrăm numele care a fost hotărât oficial: operaţiunea Geronimo. Numele a stârnit proteste în Mexic şi în cadrul grupurilor indigene din SUA, dar, în afară de aceasta, nu au existat alte semne că administraţia Obama ar fi asociat numele cu căpetenia indienilor apaşi care şi-a condus atât de curajos luptătorii împotriva invadatorilor străini. Alegerea acestui nume nu a fost altceva decât încă una dintre acele situaţii în care ne numim cu uşurinţă armele după victimele noastre: Apache, Blackhawk, Cheyenne. Cum am fi reacţionat dacă Luftwaffe şi-ar fi numit avioanele „Evreul" sau „Ţiganul"?

Negarea acestor „păcate hidoase" este uneori explicită. Pentru a numi doar câteva cazuri recente, acum doi ani, Russell Baker ne spunea, într-unul

dintre principalele publicații ale stângii intelectuale liberale, *New York Review of Books*, ce anume a învățat de la „eroicul istoric" Edmund Morgan și anume că, atunci când Columb și primii săi exploratori au ajuns pe țărmul american „au descoperit un spațiu continental vast, cu o populație dispersată, care se ocupa cu agricultura și vânătoarea... În spațiul enorm dintre junglele tropicale și nordul înghețat, probabil că nu existau mai mult de un milion de locuitori."[31] Aceste calcule greșesc cu câteva zeci de milioane, iar acest spațiu cuprindea mai multe civilizații. Nu au apărut atunci reacții, deși, patru luni mai târziu, editorul a publicat o erată și a precizat că este posibil ca în America de Nord să fi existat un număr de aproape 18 milioane de locuitori – au rămas însă nemenționate alte zeci de milioane care locuiau în spațiul dintre „junglele tropicale și nordul înghețat" Toate acestea erau bine cunoscute cu decenii în urmă – inclusiv existența civilizațiilor avansate și a crimelor care aveau să vină –, dar se pare că nu au fost suficient de importante pentru a fi menționate într-o frază măcar. Un an mai târziu, importantul istoric Mark Mazower a pomenit „răul tratament aplicat de americani nativilor", fără să mai facă vreun alt comentariu.[32] Am accepta termenul de „rău tratament" pentru crimele pe care le fac inamicii noștri?

Semnificația zilei de 11 septembrie

Dacă responsabilitatea intelectualilor se referă la responsabilitatea morală în calitate de ființe umane

decente aflate în poziția de a-și folosi privilegiile și statutul pentru a promova cauzele libertății, justiției, compasiunii și păcii – și să vorbească nu doar despre crimele inamicilor noștri, ci inclusiv despre acelea în care suntem implicați noi și pe care le-am putea rări sau elimina dacă am alege asta –, cum ar trebui să ne gândim la ce s-a întâmplat pe 11 septembrie?

Ideea că evenimentele din 11 septembrie au schimbat lumea este împărtășită pe scară largă și este de înțeles că se întâmplă așa. Evenimentele din acea zi au avut, cu siguranță, consecințe majore, pe plan intern și internațional. Una dintre urmări a fost aceea că președintele Bush a reînviat războiul lui Reagan împotriva terorismului – primul „dispăruse" efectiv, ca să preiau formularea ucigașilor și torționarilor noștri latino-americani favoriți, cel mai probabil pentru că rezultatele lui nu se potriveau foarte bine cu imaginea pe care ne-o făcuserăm despre noi înșine. O altă consecință a fost invadarea Irakului și a Afghanistanului și, mai recent, și a altor țări din regiune, precum și amenințarea repetată cu un atac în Iran („posibilitățile rămân deschise", pentru a folosi fraza standard). Costurile au fost enorme în toate privințele. Aceasta ne face să ne punem o întrebare, care s-a mai pus: a existat oare vreo alternativă?

Numeroși analiști au observat deja că bin Laden înregistrase succese marcante în războiul său împotriva Statelor Unite. „El susținuse adeseori că singura cale de a-i ține pe satrapii americani departe de lumea musulmană era aceea de a implica America într-un număr de războaie mici, dar scumpe, care

să-i falimenteze, în cele din urmă", scrie jurnalistul Eric Margolis. „Statele Unite, sub conducerea lui George W. Bush şi apoi a lui Obama a intrat direct în capcana lui bin Laden... Umflarea grotescă a cheltuielilor militare şi dependenţa de datorii... poate reprezenta moştenirea fatală a omului care a crezut că poate învinge Statele Unite."[33] Un raport al Proiectului despre costurile războiului, al Institutului Watson pentru Afaceri Publice şi Internaţionale de la Universitatea Brown, estimează că factura finală a fost între 3,2 şi 4 trilioane de dolari.[34] O realizare impresionantă pentru bin Laden.

A fost imediat evident că Washingtonul va cădea în capcana lui bin Laden. Michel Scheuer, principalul analist al CIA, care a fost responsabil cu urmărirea lui bin Laden între 1996 şi 1999, scria: „Bin Laden a fost foarte exact în a spune Americii motivele pentru care a declanşat război cu ea". „Liderul al-Qaeda", spune Scheuer, a intenţionat „să modifice drastic politica SUA şi a statelor occidentale cu privire la lumea islamică."

Şi, după cum explică Scheuer, bin Laden a reuşit în cea mai mare parte. „Politicile şi acţiunile în forţă ale SUA duc la radicalizarea completă a lumii islamice, ceva ce Osama a încercat, uneori cu un succes substanţial, dar incomplet, încă de la începutul anilor 1990. Prin urmare, tind să cred că Statele Unite rămân astfel singurul aliat indispensabil al lui Osama bin Laden."[35] Se poate susţine că a rămas astfel şi după moartea lui.

Există motive serioase pentru a crede că mişcarea jihadistă putea fi destrămată şi eliminată după atacul din 11 septembrie, care a fost aspru criticat în interiorul mişcării. Mai mult, această „crimă împotriva umanităţii“, după cum a fost numită, pe bună dreptate, ar fi putut fi şi tratată aşa şi s-ar fi declanşat o operaţiune internaţională de prindere a suspecţilor probabili. Acest lucru a fost propus clar imediat după atac, dar nici un lider de la Washington nici măcar nu a luat în considerare această posibilitate. Se pare că nu a fost acordată nici o atenţie propunerii talibanilor – cât de serioasă nu putem şti – de a-l preda pe liderul al-Qaeda pentru un proces.

La acel moment, am citat expresia lui Robert Fisk care spunea că atentatul de la 11 septembrie a fost realizat cu „o răutate şi o cruzime neobişnuite“ şi am considerat-o ca fiind o descriere corectă. Crimele ar fi putut fi chiar şi mai teribile. Imaginează-ţi că zborul 93, care a fost prăbuşit de călători curajoşi în Pennsylvania, ar fi lovit Casa Albă şi l-ar fi ucis pe preşedinte. Să ne imaginăm că autorii crimelor ar fi impus o dictatură militară care ar fi ucis şi torturat mii de oameni. Să ne imaginăm că nou-instituita dictatură ar fi reuşit, cu ajutorul criminalilor, să construiască un centru internaţional al terorismului şi, ca o cireaşă pe tort, ar fi adus o echipă de economişti, numiţi „băieţii din Kandahar“, care ar fi târât ţara într-una dintre cele mai rele depresiuni economice din istorie. Toate acestea ar fi fost, desigur, mult mai rele decât 11 septembrie.

Cu toții ar trebui să știm că tot acest scenariu nu reprezintă un experiment gândit. Lucrurile acestea s-au întâmplat. Mă refer, desigur, la ceea ce, în America Latină, este cunoscut sub numele de „primul 11 septembrie": data de 11 septembrie 1973, când Statele Unite au reușit alungarea regimului democratic al lui Salvador Allende din Chile, prin intermediul loviturii militare care l-a pus în fruntea statului pe generalul Augusto Pinochet. Dictatorul a angajat atunci un grup de economiști, numiți Chicago Boys – economiști care studiaseră la Universitatea din Chicago –, pentru a reconstrui economic statul. Ia acum în considerare devastarea economică, tortura, rănirile și înmulțește numărul celor uciși cu 25 pentru a obține echivalentul *per capita* și vei înțelege cam în ce măsură primul 11 septembrie a fost mai devastator.

Scopul acestei acțiuni, în cuvintele folosite de administrația Nixon, era acela de a descuraja „toți acei străini care vor să ne facă rău", mai exact, să ne facă rău dispunând de resursele lor și adoptând politici proprii în afara limitelor agreate de Washington. Pe fundalul acestor declarații se afla concluzia Consiliului de Securitate al lui Nixon și anume că, dacă SUA nu vor prelua America Latină, „nu se vor putea aștepta să obțină o ordine stabilă în alte părți ale lumii" Credibilitatea Washingtonului va fi subminată, cum spunea Henry Kissinger.

Primul 11 septembrie, spre deosebire de al doilea, nu a schimbat lumea. Nu a fost „nimic care să aibă consecințe importante", după cum și-a asigurat Henry Kissinger șeful, câteva zile mai târziu. Și, dacă

ar fi să ne luăm după modul în care a fost prezentat evenimentul în istoria internațională, cu greu l-am putea contrazice, deşi supraviețuitorii ar putea vedea lucrurile altfel.

Aceste evenimente fără consecințe importante nu s-au limitat la lovitura militară de stat care a distrus democrația în Chile şi a declanşat oroarea care a urmat. Aşa cum am mai spus, primul 11 septembrie a fost doar un act în drama care a început în 1962, când Kennedy a transformat rolul armatelor din țările latino-americane în cel de a asigura „securitatea internă". Vremurile îngrozitoare care au urmat sunt, de asemenea, lipsite de importanță, tiparul obişnuit când istoria este păzită de intelectuali responsabili.

Intelectualii şi alegerile lor

Întorcându-ne la cele două categorii de intelectuali, pare să fie o caracteristică istorică aproape universală că aceia care sunt conformişti, care ignoră sau raționalizează crimele regimurilor care-i adăpostesc, sunt cei mai onorați şi mai privilegiați, în timp ce intelectualii orientați spre valori sunt pedepsiți într-un fel sau altul. Tiparul poate fi văzut în istorie din cele mai vechi timpuri. Cel care a fost acuzat de coruperea tineretului în Atena a fost cel care a băut cucuta, la fel cum dreyfusarzii au fost acuzați de faptul că, la rândul lor, „corup suflete şi, la limită, societatea ca întreg", în timp ce intelectualii orientați spre valori ai anilor 1960 au fost acuzați de „îndoctrinarea tinerilor."[36] În scripturile evreieşti există figuri care,

conform standardelor de azi, sunt intelectuali disidenți sau „profeți“, conform traducerii obişnuite. Adeseori i-au mâniat pe membrii clasei conducătoare cu analizele lor geopolitice, cu condamnarea crimelor celor puternici, cu strigătele lor pentru dreptate şi cu grija lor pentru cei sărmani şi suferinzi. Regele Ahab, cel mai crud dintre tirani, l-a denunțat pe profetul Ilie ca pe unul care ura Israelul, primul dintre „evreii care se urau pe ei înşişi“, primul „anti-american“, cum ar fi numit astăzi. Profeții au fost tratați cu asprime, spre deosebire de cei care lăudau conducătorii, care, mai târziu, aveau să fie numiți „falşi profeți“. Tiparul este de înțeles. Ar fi fost surprinzător să fie altfel.

Cât despre responsabilitatea intelectualilor, mi se pare că nu sunt prea multe de spus, cu excepția câtorva adevăruri: intelectualii sunt, de regulă, privilegiați. Privilegiile atrag oportunități, iar oportunitățile atrag responsabilități. Individul are, atunci, mai multe alegeri.

CAPITOLUL 2

TERORIȘTII AU VRUT SĂ DISTRUGĂ LUMEA

Pe 13 februarie 2008, Imad Mughniyeh, unul dintre comandanții importanți ai Hezbollah, a fost asasinat la Damasc. „Lumea e un loc mai bun fără acest criminal", a spus purtătorul de cuvânt al Departamentului de Stat, Sean McCormack. „Cumva, l-am adus în fața justiției."[1] Directorul contrainformațiilor naționale, Mike McConnell, a adăugat că Mughniyeh era „responsabil de moartea mai multor cetățeni americani și israelieni decât oricare alt terorist, cu excepția lui Osama bin Laden".[2]

Bucuria a fost fără margini și în Israel, întrucât „unul dintre cei mai căutați criminali" fusese adus în fața justiției, a titrat și *Financial Times* din Londra.[3] Sub titlul „Un militant a vrut să distrugă lumea", un editorial a pretins că Mughniyeh era „depășit ca importanță pe lista celor mai căutați oameni doar de Osama bin Laden" după 11 septembrie, fiind astfel al doilea, „cel mai căutat din întreaga lume".[4]

Această terminologie este destul de corectă dacă ne raportăm la regulile discursului anglo-american, care defineşte „lumea" ca reprezentând clasa politică de la Londra şi Washington (şi oricine se întâmplă să fie de aceeaşi părere cu englezii şi americanii asupra anumitor chestiuni particulare). Este ceva obişnuit, de exemplu, să citim că „lumea întreagă" l-a susținut în totalitate pe George Bush atunci când a ordonat bombardarea Afghanistanului. Acest lucru poate fi adevărat cu privire la „lumea", dar nu şi cu privire la lume, după cum a arătat un sondaj Gallup imediat după atacuri. Sprijinul internațional a fost foarte slab. În America Latină, care are o oarecare experiență cu intervențiile SUA, el a variat de la 2% în Mexic, la 16% în Panama, dar şi acest sprijin a fost condiționat de prinderea suspecților (care nu fuseseră prinşi opt luni mai târziu, conform declarațiilor FBI) şi de evitarea țintelor civile (care au fost, însă, vizate de la bun început).[5] În lume a existat o preferință copleşitoare pentru măsuri juridice şi diplomatice, însă „lumea" a respins această soluție.

Mergând pe urmele terorii

Dacă extindem „lumea" la lume, s-ar putea să descoperim că există şi alți candidați la titlul de cel mai căutat criminal. Este o ipoteză care merită cercetată.

Financial Times a relatat că acuzațiile aduse lui Mughniyeh nu sunt fondate, dar „una dintre puținele care i se pot imputa este deturnarea unui avion TWA în 1985, în care a fost ucis un scafandru al

marinei americane".[6] Acesta a fost unul dintre cele două atacuri teroriste care i-au făcut pe editori să selecteze Orientul Mijlociu drept subiectul cel mai de interes în acel an. Al doilea a fost deturnarea vasului de pasageri *Achille Lauro*, în care un american evreu infirm, pe nume Leon Klinghoffer, a fost ucis în mod brutal.[7] Aceasta evidenţiază justiţia „lumii" S-ar putea ca lumea să vadă lucrurile puţin altfel.

Deturnarea navei *Achille Lauro* a fost un răspuns la bombardarea oraşului Tunis, care fusese ordonată, cu o săptămână înainte, de premierul israelian, Shimon Peres. Printre alte atrocităţi, aviaţia sa a ucis 75 de tunisieni şi palestinieni cu bombe inteligente care i-au pulverizat, pur şi simplu, după cum a relatat cu voioşie de la faţa locului cunoscutul reporter israelian Amnon Kapeliouk.[8] Statele Unite au cooperat prin faptul că au omis să-şi anunţe aliaţii tunisieni că bombardierele erau pe drum, deşi Flota a 6-a şi serviciile de informaţii nu aveau cum să nu ştie despre atac. Secretarul de stat George Schultz l-a informat pe ministrul de externe israelian Yitzhak Shamir că Washingtonul „priveşte cu simpatie acţiunile Israelului", pe care le consideră „un răspuns legitim la atacurile teroriste".[9] Câteva zile mai târziu, Consiliul de Securitate al ONU a caracterizat atacul drept „un act de agresiune înarmată" (SUA s-au abţinut).[10] „Agresiunea armată" este, desigur, o crimă mult mai gravă decât terorismul internaţional; dar să le acordăm SUA şi Israelului prezumţia de nevinovăţie şi să ne limităm la cea mai uşoară dintre acuzaţiile care li s-au adus conducerilor celor două state.

Câteva zile mai târziu, Peres a mers la Washington pentru a se consulta cu principalul terorist al momentului, Ronald Reagan, care a denunțat încă o dată „răul terorismului", aprobat fiind, în mod evident, de toată „lumea".[11]

„Atacurile teroriste" pe care le-au folosit Schultz și Peres drept pretext pentru bombardarea Tunisului au avut drept rezultat uciderea a trei israelieni în Larnaca, Cipru. Ucigașii, după cum au fost de acord israelienii, nu aveau nimic de-a face cu Tunisul, deși este posibil să fi avut legături în Siria.[12] Dar Tunisul a reprezentat o țintă mai convenabilă; spre deosebire de Damasc, era lipsit de apărare. Și a mai existat un beneficiu suplimentar: un număr de exilați palestinieni au putut fi uciși aici.

Pe de altă parte, asasinatele de la Larnaca au fost văzute de autorii lor drept repercusiuni. Acestea erau un răspuns la deturnările obișnuite făcute de Israel în apele internaționale, în care foarte mulți oameni erau uciși – și mulți alții răpiți, de obicei, pentru a fi ținuți pe perioade mari de timp în închisorile israeliene, fără să fie efectiv acuzați de ceva. Cea mai cunoscută dintre aceste închisori a fost închisoarea/centrul de tortură secretă Unitatea 1391. Se pot afla foarte multe despre ea din presa israeliană și străină.[13] Aceste crime făcute regulat de israelieni sunt, în mod evident, cunoscute editorilor de presă din SUA, care le mai menționează câteodată.

Asasinarea lui Klinghoffer a fost pe bună dreptate privită cu oroare și este cunoscută de toți. A fost subiectul unei opere aclamate și al unui film

de televiziune, precum şi al unor documentare care înfierau sălbăticia palestinienilor, văzuţi în diverse feluri, ca „nişte bestii cu două capete“ (prim-ministrul Menachem Begin), „gândaci drogaţi care se foiesc într-un borcan“ (şeful forţelor de apărare israeliene, Raful Eitan), „ca nişte greieri ale căror capete ar trebui strivite de borduri şi de ziduri“ (prim-ministrul Yitzhak Shamir) sau, cel mai des, „arăboi“, adică echivalentul argotic al lui „cioară“ sau „negrotei“.[14]

Astfel, după o campanie de teroare şi de umilinţă extraordinar de violentă în oraşul Halhul, din Cisiordania, în decembrie 1982, care i-a dezgustat până şi pe şoimii israelieni, bine-cunoscutul analist politic şi militar Yoram Peri a scris plin de indignare că „unul dintre scopurile armatelor este astăzi de a-i omorî pe nevinovaţi doar pentru că sunt nişte arăboi care trăiesc în teritoriile pe care ni le-a promis Dumnezeu“, sarcină care a devenit mult mai urgentă şi a început să fie îndeplinită cu mult mai multă brutalitate când arăboii au început „să-şi ridice capetele“, câţiva ani mai târziu.[15]

Putem evalua cu uşurinţă sinceritatea sentimentelor care au fost exprimate în legătură cu asasinarea lui Klinghoffer. Trebuie doar să analizăm reacţia SUA la crime comparabile ale Israelului. Să ne referim, de exemplu, la uciderea în 2002 a doi palestinieni, Kemal Zughayer şi Jamal Rashid, de către forţele israeliene care au trecut prin tabăra de refugiaţi de la Jenin, în Cisiordania. Trupul zdrobit al lui Zughayer şi rămăşiţele scaunului lui cu rotile au fost găsite de reporterii britanici, laolaltă cu rămăşiţele unui steag

alb pe care-l flutura când fusese împuşcat în încercarea de a opri tancurile israeliene care trecuseră apoi peste el, rupându-i faţa în două şi dezmembrându-l.[16] Jamal Rashi a fost, de asemenea, ucis în scaunul lui cu rotile când două buldozere Caterpillar, furnizate de SUA, i-au demolat casa din Jenin, în timp ce familia lui se afla înăuntru.[17] Reacţia discriminatorie sau, mai degrabă, non-reacţia au devenit atât de obişnuite şi atât de uşor de explicat, încât nu mai sunt necesare alte comentarii.

Maşinile-capcană şi „ţăranii terorişti“

Pe scurt, bombardarea din 1985 a oraşului Tunis a fost un act de criminalitate teroristă mult mai grav decât deturnarea vasului *Achille Lauro* sau decât crima pentru care „implicarea lui Mughniyeh poate fi dovedită cu suficientă claritate“, care au avut loc în acelaşi an.[18] Dar, chiar şi bombardarea Tunisului are concurenţă la titlul de cea mai mare atrocitate comisă în Orientul Mijlociu în anul de vârf 1985.

Unul dintre concurenţi a fost o maşină-capcană programată să explodeze în Beirut chiar lângă o moschee, exact când credincioşii plecau de la rugăciunea de vineri. 80 de oameni au fost ucişi şi 256 au fost răniţi.[19] Majoritatea victimelor au fost fete şi femei care părăseau moscheea, deşi forţa exploziei „a ars chiar şi bebeluşii în paturile lor“, „a ucis o mireasă care-şi cumpăra trusoul“ şi „a spulberat trei copii care mergeau acasă de la moschee“. A fost, de asemenea, afectată grav strada principală a unei zone

puternic populate din suburbiile Beirutului de Vest, scria Nora Boustany, trei ani mai târziu, în ziarul *Washington Post*.[20]

Ținta se dorise a fi clericul șiit Mohammad Hussein Fadlallah, care însă a scăpat. Explozia a fost pusă la cale de CIA-ul lui Reagan și de aliații lui saudiți, cu ajutorul Marii Britanii, și a fost autorizată de directorul agenției, William Casey, conform cărții *Veil: The Secret Wars of the CIA, 1981–1987*, scrisă de Bob Woodward, fost reporter la *Washington Post*. În afară de fapte, se cunosc puține despre acel atentat din pricina adeziunii riguroase la doctrina conform căreia nu ne investigăm propriile crime (doar în cazul în care nu devin prea evidente ca să poată fi acoperite, iar atunci ancheta se referă la incriminarea unor „mere stricate" de nivel inferior care au scăpat, în mod natural, controlului).

Un al treilea competitor pentru titlul de cel mai atroce atac terorist al anului 1985 din Orientul Mijlociu îl constituie operațiunile „Iron Fist" ale prim-ministrului Shimon Peres în teritoriile Libanului de Sud, ocupate la acea dată samavolnic de către Israel, care violase direct rezoluțiile Consiliului de Securitate. Țintele au fost ceea ce forțele israeliene au numit „țăranii teroriști".[21] În acest caz, atrocitatea crimelor lui Peres a atins noi niveluri de „brutalitate calculată și crimă arbitrară", după cum s-a exprimat un diplomat străin familiarizat cu acea zonă, declarație amplu susținută de relatările de la fața locului.[22] Cu toate acestea, aceste evenimente nu prezintă prea mare interes pentru „lume" și rămân, prin urmare,

necercetate, în conformitate cu vechile convenții. Ne putem întreba în continuare dacă aceste crime cad sub incidența acuzației de terorism sau sub cea mult mai gravă de agresiune, dar să acordăm iarăși încredere Israelului și aliaților lui de la Washington și să rămânem la acuzația mai puțin gravă.

Acestea sunt doar câteva dintre incidentele care ar putea trece prin mintea oamenilor de prin alte părți ale lumii când vine vorba despre „unul dintre cele câteva evenimente" în care Imad Mughniyeh a fost implicat în acțiuni teroriste.

SUA l-au acuzat, de asemenea, pe Mughniyeh că ar fi pus la cale devastatorul dublu atac sinucigaș cu două camioane-capcană asupra cazărmilor care erau ocupate de pușcași marini americani și de paramilitari francezi, în Liban, în 1983, în care au murit 241 de pușcași marini și 58 de paramilitari, precum și un atac care a avut loc mai devreme asupra Ambasadei SUA din Beirut, în care au murit 63 de oameni, un atac foarte important, întrucât acolo avea loc și o întâlnire a oficialilor CIA în acel moment.[23] *Financial Times* a atribuit, totuși, atacul asupra cazărmilor pușcașilor marini Jihadului Islamic și nu Hezbollahului.[24] Fawaz Gerges, unul dintre specialiștii în mișcările jihadiste și în problemele Libanului, a scris că responsabilitatea a fost asumată de către „un grup necunoscut care-și spunea Jihadul Islamic".[25] O voce care vorbea într-o arabă clasică ceruse tuturor americanilor să părăsească Libanul, pentru că altfel îi aștepta moartea. S-a susținut că Mughniyeh era șeful

Jihadului Islamic în acel moment, dar, din câte ştiu, dovezile sunt neconcludente.

Nu s-a cerut opinia lumii în această privință, dar este posibil ca unii să aibă o ezitare să numească acțiune teroristă un atac asupra unei baze militare străine, aflată într-o țară străină, în special când militarii americani şi francezi duceau cu ei încărcături explozive navale de calibru greu şi bombe aeriene, la puțin timp după ce, în 1982, SUA ajutaseră Israelul să invadeze Libanul, operațiune care se soldase cu peste 20 000 de morți, a devastat partea de sud a țării şi a lăsat Beirutul în ruine. În cele din urmă, preşedintele Reagan a contramandat operațiunile, atunci când presiunea internațională a devenit prea puternică, după masacrele de la Sabra şi Shatila.[26]

În SUA, invazia israeliană în Liban este privită, de regulă, ca o reacție la atacurile Organizației pentru Eliberarea Palestinei asupra nordului Israelului, pornind de la bazele lor din Liban, făcând astfel justificabilă contribuția americană importantă la aceste grave crime de război. În lumea reală, zona de graniță libaneză a fost destul de liniştită timp de un an, cu excepția atacurilor repetate ale Israelului, multe dintre ele soldate cu victime, în încercarea de a provoca o acțiune de răspuns din partea OEP, care să poată, apoi, fi folosită ca pretext pentru invazia deja planificată. La acel moment, intențiile Israelului nici măcar nu au fost ascunse de liderii şi comentatorii evrei: acela de a întări controlul asupra recent ocupatelor teritorii din Cisiordania. Pare un lucru interesant acela că singura eroare serioasă din cartea lui Jimmy

Carter, *Palestina: Peace, not Apartheid*, este repetarea acestei născociri propagandistice conform căreia invazia israeliană ar fi fost provocată de atacurile OEP din Liban.[27] Cartea a fost atacată furibund şi s-a încercat găsirea a diferite motive pentru care fiecare silabă să fie contestată, dar această eroare bătătoare la ochi – singura – a fost ignorată. Acest lucru nu este, desigur, întâmplător din moment ce se supune criteriului de a creşte zestrea de minciuni utile oricând este nevoie.

Crimă fără premeditare

O altă acuzaţie a fost aceea că Mughniyeh „a pus la cale“ atacul asupra Ambasadei Israelului la Buenos Aires, din 17 martie 1992, care a ucis 29 de oameni, ca răspuns, după cum pretinde *Financial Times*, „la asasinarea de către israelieni a fostului lider Hezbollah, Abbas-al-Musawi, într-un atac aerian asupra Libanului de Sud“.[28] În privinţa asasinatului, nu există nici un dubiu. Israelul l-a revendicat cu mândrie. Lumea ar putea fi, însă, interesată şi de lucrurile nespuse din această poveste. Al-Musawi a fost ucis cu un elicopter furnizat de americani, mult mai la nord de zona ilegală „de securitate“ a Israelului, în Libanul de Sud. Mergea spre Sidon, venind dinspre satul Jibchit, unde ţinuse un discurs la comemorarea unui alt imam ucis de israelieni. Atacul din elicopter i-a ucis, de asemenea, soţia şi copilul în vârstă de cinci ani. Israelul a folosit din nou elicoptere furnizate de

americani pentru a ataca o maşină care transporta la un spital supravieţuitori ai primului atac.[29]

După uciderea acestei familii, „Hezbollah a schimbat regulile jocului", după cum a spus premierul Yitzhak Rabin în faţa Knessetului, parlamentul israelian.[30] Înainte de acest atac, nu fusese lansată nici o rachetă către Israel. Până atunci, regulile fuseseră că Israelul putea lansa atacuri criminale oriunde în Liban după cum voia, iar Hezbollahul putea răspunde doar în teritoriile libaneze ocupate de Israel.

După uciderea liderului său (şi a familiei sale), Hezbollahul a început să răspundă ţintind cu rachete nordul Israelului. Desigur, aceasta este o transgresiune inacceptabilă, astfel încât Rabin a răspuns printr-o invazie care a alungat 500 000 de oameni din casele lor şi a ucis peste 100. Atacurile nemiloase ale Israelului s-au întins până în nordul Libanului.[31]

În sud, 80% din populaţia oraşului Tyr a luat calea pribegiei, iar Nabatiye a rămas un „oraş-fantomă".[32] Satul Jibchit a fost distrus în proporţie de 80%, conform unui purtător de cuvânt al armatei israeliene, care a explicat că intenţia fusese „de a distruge în întregime satul din pricina importanţei lui pentru populaţia şiită din sudul Libanului" Scopul principal a fost acela „de a-i şterge pe ţărani de pe faţa pământului şi de a semăna distrugere în jurul lor", după cum spunea un ofiţer de rang înalt al Comandamentului armatei israeliene de nord.[33]

Jibchit ar fi putut reprezenta o ţintă privilegiată, întrucât era locul de origine al şeicului Abdul Karim Obeid, care fusese răpit şi adus în Israel cu câţiva ani

mai devreme. După cum a relatat jurnalistul britanic Robert Fisk, casa lui Obeid „a fost lovită direct de o rachetă", „israelienii vizându-i în primul rând soția și copiii". Cei care au scăpat s-au ascuns îngroziți, după cum remarcă Mark Nicholson în *Financial Times*, „întrucât orice mișcare în interiorul sau în afara casei va atrage probabil atenția artileriștilor israelieni, care au tras în mod repetat și cu efecte devastatoare în orice au luat la țintă". Tiruri de artilerie loveau anumite sate chiar și cu un ritm de peste zece salve pe minut, în anumite momente.[34]

Toate aceste acțiuni au fost încuviințate ferm de președintele Bill Clinton, care a înțeles întru totul nevoia de „a-i învăța pe arăboi regulile jocului" Iar Rabin a fost văzut încă o dată ca un erou și un om al păcii spre deosebire de bestiile cu două picioare, lăcustele și gândacii drogați care îi erau inamici.

Lumea ar putea considera că astfel de fapte sunt interesante atunci când judecă presupusa responsabilitate a lui Mughniyeh pentru actul terorist de la Buenos Aires din 1992.

Alte acuzații se referă la faptul că Mughniyeh a ajutat Hezbollahul să se pregătească pentru invazia israeliană a Libanului din 2006, evident o intolerabilă „crimă teroristă", conform standardelor „lumii" Cei mai primitivi dintre apologeții crimelor israeliano-americane au explicat solemn că, în timp ce arabii ucid intenționat civili, SUA și Israelul, fiind state democratice, nu intenționează să facă asta. Crimele lor sunt doar accidentale, deci nu la nivelul de depravare arătat de adversari. Aceasta a fost, de exemplu,

poziția Înaltei Curți de Justiție din Israel când a dispus recent pedepsirea aspră a populației din Gaza prin tăierea electricității (deci, prin urmare, a accesului la apă curentă, la evacuarea gunoiului menajer și la alte asemenea utilități minime necesare unei vieți civilizate).[35]

Aceleași argumente sunt folosite și pentru unele dintre micile păcate ale Statelor Unite, cum a fost, de exemplu, atacul cu rachetă, în 1998, care a distrus fabrica de medicamente Al-Shifa din Sudan.[36] Se pare că atacul a dus la moartea a zeci de mii de oameni, dar fără intenția de a-i ucide și, prin urmare, nu putem vorbi despre o crimă internațională.

Cu alte cuvinte, putem deosebi trei tipuri de crime: crime intenționate, ucideri accidentale și crime în care efectele erau prevăzute, deși neintenționate. De regulă, crimele americanilor cad în cea de-a treia categorie, iar, atunci când Israelul distruge sistemul de electricitate din Gaza sau împiedică oamenii să ajungă în Cisiordania, nu intenționează neapărat să-i ucidă pe cei care vor muri din pricina apei poluate sau în ambulanțele care nu pot ajunge la spitale. Iar atunci când Bill Clinton a ordonat bombardarea fabricii Al-Shifa era evident că aceasta va provoca o catastrofă umanitară. Human Rights Watch l-a informat imediat cu privire la acest lucru, însă nici el, nici consilierii lui nu intenționau neapărat să ucidă anumite persoane dintre cele care urmau să moară inevitabil în urma distrugerii unei fabrici de medicamente într-o țară africană săracă ce nu putea să le înlocuiască.

Mai degrabă, atât el cât şi cei care i-au lăudat acţiunile priveau africanii ca pe nişte furnici pe care le poţi strivi atunci când mergi pe stradă. Suntem conştienţi că se va întâmpla aceasta (dacă ne deranjăm să ne gândim, bineînţeles), dar nu se poate spune că am intenţionat să-i ucidem, pentru că nici măcar nu sunt demni de o astfel de consideraţie. Nici nu mai trebuie să spunem că atacuri similare ale arăboilor în teritorii locuite de fiinţe umane sunt privite complet diferit.

Dacă, pentru un moment, facem un efort şi privim din perspectiva lumii, ne putem întreba cine sunt criminalii care „au vrut să distrugă lumea".

CAPITOLUL 3

RAPOARTELE DESPRE TORTURI ȘI AMNEZIA ISTORICĂ

Rapoartele despre torturi, care au fost publicate de Casa Albă în 2008–2009, au provocat şoc, indignare şi surpriză. Șocul şi indignarea sunt uşor de înțeles – în special mărturiile din raportul prezentat în Comisia pentru serviciile armate din Senat, cu privire la disperarea lui Dick Cheney şi Donald Rumsfeld de a găsi legături între al-Qaeda şi Irak, legături care au fost apoi folosite pentru a justifica invazia. Fost psihiatru militar, maiorul Charles Burney a mărturisit că „în majoritatea timpului, ne-am concentrat pe descoperirea unor legături între al-Qaeda şi Irak. Pe măsură ce creştea frustrarea că nu se descoperea o astfel de legătură..., cu atât creştea presiunea asupra noastră de a folosi metode care să producă rezultate cât mai rapid"; adică, tortura. McClatchy a spus, de asemenea, că un fost ofițer de informații familiarizat cu chestiunea interogatoriilor a adăugat că „administrația Bush a exercitat o presiune continuă asupra celor care conduceau interogatoriile ca să

folosească metode cât mai dure asupra deținuților, în special pentru a descoperi legături între al-Qaeda și dictatorul irakian Saddam Hussein..." [Cheney și Rumsfeld] au cerut să se găsească urgent dovezi ale colaborării dintre al-Qaeda și irakieni... „A existat o presiune constantă asupra agențiilor de informații și a anchetatorilor să facă tot ce este necesar pentru a stoarce informațiile de la deținuți, în special cele care ne interesau și, când nu s-a putut obține nimic, presiunile au crescut pentru a proceda cu și mai mare asprime..."[1]

Acestea au fost cele mai importante dezvăluiri din ancheta Senatului, și aproape că nu au fost pomenite nicăieri.

În timp ce toate aceste detalii cu privire la monstruozitățile administrației americane sunt într-adevăr șocante, nu este deloc neașteptată uimirea declanșată de descoperirea imaginii de ansamblu. Pe de o parte, chiar și fără alte cercetări, era rezonabil să se presupună că Guantánamo era o cameră de tortură. Din ce alt motiv ar fi trimis cineva prizonieri undeva unde legea să nu aibă efect asupra lor – un loc pe care americanii îl folosesc prin violarea unui tratat cu Cuba, obținut aproape prin amenințare armată? Au fost invocate, desigur, motive de securitate, dar este dificil să le iei în serios. Aceleași așteptări au existat pentru așa-numitele „black sites" ale administrației Bush sau cu privire la închisorile secrete, așteptări care au fost de bună seamă îndeplinite.

Este chiar mai important să spunem că tortura a fost practicată constant încă din primele zile

ale cuceririi teritoriului național și a continuat pe măsură ce interesele „imperiului nou-născut“, după cum l-a numit George Washington, s-au extins către Filipine, Haiti și alte părți. Încearcă să nu uiți că tortura a fost doar una dintre nenumăratele crime ale americanilor, printre care enumerăm agresiunea, teroarea, subversiunea sau genocidul economic, cam în același număr cu crimele comise de alte mari puteri de-a lungul istoriei.

Cu adevărat surprinzător a fost să văd reacțiile la publicarea acelor rapoarte ale Departamentului de Justiție, chiar și din partea unor critici cunoscuți ai administrației Bush: de exemplu, Paul Krugman care a scris că „obișnuiam să fim o națiune morală“ și că „niciodată n-am fost trădați mai rău de liderii politici în întreaga noastră istorie“.[2] Pentru a folosi o expresie blândă, această viziune obișnuită reflectă o versiune oarecum distorsionată asupra istoriei americane.

Uneori, a fost abordat frontal conflictul dintre „ceea ce susținem“ și „ceea ce facem“. Un distins savant care a făcut acest lucru este Hans Morgenthau, unul dintre fondatorii teoriei realismului în relațiile internaționale. Într-un studiu din 1964, scris în plină perioadă a Camelotului lui Kennedy, Morgenthau a dezvoltat viziunea standard conform căreia Statele Unite au „un scop transcendent“: acela de a stabili pace acasă și oriunde este nevoie, întrucât „arena pe care America trebuie s-o apere și s-o dezvolte a dobândit întindere planetară“. Dar, în calitate de istoric riguros, a recunoscut că istoria Americii a fost arareori în acord cu acest „scop transcendent“.[3]

Morgenthau spune că nu ar trebui să ne mire această discrepanță și că „nu ar trebui să confundăm realitatea cu abuzarea ei". Realitatea este „scopul național încă nerealizat", așa cum ne este dovedit de „dovezile din istorie așa cum sunt reflectate de mintea noastră". Ceea ce s-a întâmplat a fost doar o „abuzare a realității". A confunda realitatea cu abuzarea ei este o eroare întru câtva simetrică cu „eroarea ateismului, care neagă validitatea religiei pe temeiuri similare" – o comparație cât se poate de bună.[4]

Publicarea rapoartelor despre tortură i-a făcut pe alții să recunoască problema. În *New York Times*, editorialistul Roger Cohen a recenzat cartea *The Myth of American Exceptionalism*, scrisă de jurnalistul britanic Godfery Hodgson, care ajunsese la concluzia că Statele Unite sunt „o țară măreață, dar imperfectă, printre altele". Cohen este de acord cu ceea ce spune Hodgson, dar îi reproșează faptul că nu înțelege că „Statele Unite s-au născut ca o idee și că trebuie să ducă mai departe această idee". Ideea americană este dezvăluită de faptul că s-a născut sub forma unei „cetăți pe o colină", o noțiune inspiratoare, care sălășluiește „adânc în sufletul american" și în „spiritul distinct al individualismului și al liberii întreprinderi americane", demonstrat prin expansiunea occidentală. Se pare că eroarea lui Hodgson era aceea că insista asupra „distorsionărilor ideii americane în ultimele decenii", o formă de „abuzare a realității".[5]

Să privim atunci puțin la „realitatea însăși": la „ideea americană", așa cum a apărut de la început.

„Veniți să ne ajutați!"

Expresia inspiratoare de „cetate de pe colină" a fost formulată în 1630, de către episcopul John Winthrop, care se inspirase, la rândul lui, din Biblie, vorbind despre viitorul luminos al unei noi națiuni, „chemate de Domnul". Cu un an înainte, colonia sa din Massachusetts își crease Marele Sigiliu care înfățișa un indian căruia îi ieșea din gură o panglică. Pe panglică era scris: „Veniți să ne ajutați" Coloniștii britanici erau, prin urmare, umaniști binevoitori care răspundeau rugăminților fierbinți ale băștinașilor mizerabili care cereau eliberarea de amara lor soartă păgână.

Marele Sigiliu este, de fapt, o reprezentare grafică a „ideii americane" încă de la naștere. Ar trebui dezgropată din străfundurile sufletului american și expusă în fiecare sală de clasă. Aceasta ar trebui să se vadă cu siguranță pe fundalul oricărui altar în stilul lui Kim Il Sung, creat pentru criminalul sălbatic și torționarul Ronald Reagan, care se descria cu încântare ca fiind liderul „strălucitoarei cetăți de pe colină", în timp ce administrația lui punea la cale unele dintre cele mai îngrozitoare crime, în special în America Latină, dar și în alte zone ale lumii.

Marele Sigiliu a fost un simbol al „intervenției umanitare", conform celebrei expresii. E inutil să spunem că aceste intervenții au dus cel mai adesea la catastrofe pentru beneficiarii lor. Generalul Henry Knox, ministrul american de război, a descris „extirparea fără milă a indienilor din cele mai multe părți

ale uniunii" prin intermediul „unor metode mai distructive pentru nativi decât cele ale conchistadorilor care au cucerit Mexicul şi Peru".[6]

La ceva timp după terminarea procesului, John Quincy Adams a deplâns soarta „acelor nativi americani lipsiţi de noroc, pe care i-am exterminat cu atâta cruzime perfidă şi lipsită de milă, care se poate număra printre cele mai hidoase păcate ale acestei naţiuni, pentru care Dumnezeu ne va chema cândva la judecată".[7] „Exterminarea cu atâta cruzime perfidă şi lipsită de milă" a continuat până când Vestul a câştigat. În locul pedepsei divine, acele „păcate hidoase" aduc astăzi doar laude pentru împlinirea „ideii americane".[8]

Există, cu siguranţă, şi o versiune mai convenţională şi mai convenabilă a acestei poveşti, după cum a fost formulată, de exemplu, de Joseph Story, judecător al Curţii Supreme de Justiţie, care a afirmat că „înţelepciunea providenţei" i-a făcut pe localnici să dispară „precum frunzele de toamnă risipite de vânt", deşi „coloniştii i-au respectat mereu".[9]

Cucerirea şi apoi civilizarea Vestului au demonstrat, cu siguranţă, „individualism" şi „spirit de iniţiativă": afacerile colonialiştilor, cea mai dură formă de imperialism, arată, de obicei, asta. Rezultatele au fost rezumate în 1898, de respectatul senator Henry Cabot Lodge. Susţinând cauza intervenţiei în Cuba, senatorul a preamărit recordul de „cucerire, colonizare şi expansiune americane, care nu a mai fost egalat de cineva în secolul al XIX-lea, şi a cerut să „nu fie

oprit acum“ când cubanezii ne roagă, folosind cuvintele Marelui Sigiliu, „veniți să ne ajutați“.[10]

Rugămințile lor au fost ascultate. Statele Unite au trimis trupe care au împiedicat eliberarea Cubei de sub dominația spaniolă și au transformat-o într-o colonie americană, cum a și rămas până în 1959.

„Ideea americană“ a fost ilustrată, apoi, în mod remarcabil de către administrația Eisenhower care a încercat să ajute Cuba să revină la starea anterioară, acționând pe mai multe planuri: economic (cu scopul declarat de a pedepsi populația cubaneză pentru ca aceasta să răstoarne neascultătorul regim Castro), invazia, grija fraților Kennedy de a duce Cubei „teroarea pământului“ (fraza a fost folosită de istoricul Arthur M. Schlesinger Jr. în biografia lui Robert Kennedy, el considerând această sarcină drept una dintre prioritățile politicianului) și alte crime făcute cu desconsiderarea opiniei publice mondiale.[11]

Originile imperialismului american sunt văzute adesea ca fiind reprezentate de preluarea Cubei, a Hawaiiului și statului Puerto Rico, în 1898. Această idee a fost, însă, demontată de istoricul Bernard Porter care a arătat că există o așa-numită „eroare a apei sărate“, mai exact ideea că o cucerire poate fi considerată imperialistă doar dacă se traversează cel puțin o apă sărată. Așadar, dacă râul Mississippi ar fi semănat cu Marea Irlandei, expansiunea spre Vest s-ar fi încadrat la imperialism. De la George Washington la Henry Cabot Lodge, cei care s-au ocupat cu acțiunile imperialiste au avut o viziune mai largă asupra adevărului.

După succesul intervenției umanitare din Cuba din 1898, următorul pas în misiunea stabilită de providență a fost acela de a conferi „binecuvântările păcii și civilizației tuturor popoarelor care fuseseră salvate" din Filipine (așa cum se precizează în platforma republicană a partidului lui Lodge) –, cel puțin pentru cei care au supraviețuit crimelor și torturii sângeroase care au însoțit acțiunile americane.[12] Aceste suflete binecuvântate erau lăsate la cheremul unor conduceri stabilite de americani, în cadrul unui nou model de dominare bazat pe forțe de securitate antrenate și echipate pentru a realiza într-un mod cât se poate de sofisticat operațiuni de supraveghere, intimidare și alte violențe.[13] Modele similare au fost adoptate în multe alte zone în care SUA și-au exercitat puterea, impunând gărzi naționale brutale și alte forțe clientelare cu consecințe care ar trebui să fie cunoscute pe scară largă.

Paradigma torturii

În ultimii 60 de ani, numeroase victime de pe tot globul au îndurat „paradigma torturii" impusă de CIA, dezvoltată cu un cost de aproximativ un miliard de dolari pe an, conform afirmațiilor făcute de istoricul Alfred McCoy în cartea sa, *A Question of Torture*. El arată că metodele de tortură puse la punct de CIA în anii 1950 apar cu foarte puține schimbări în fotografiile din închisoarea Abu Ghraib din Irak. Nu este deloc o hiperbolă titlul folosit de Jennifer Harbury pentru studiul său: *Adevăr, tortură și calea*

americană.[14] Este extrem de înşelător, ca să nu spunem mai mult, când investigatorii abuzurilor găştii lui Bush coboară în această cloacă generalizată şi se lamentează că „în războiul împotriva terorismului, America şi-a pierdut direcţia".[15]

Nu dorim să spunem că Bush/Cheney/Rumsfeld şi alţii nu au introdus, la rândul lor, inovaţii importante. În practica americană obişnuită, tortura a fost, de regulă, încredinţată unor subsidiari şi nu a fost îndeplinită direct de către guvernul american în propriile camere de tortură. Allan Nairn, care a făcut unele dintre cele mai îndrăzneţe şi mai revelatoare studii asupra torturii a spus: „Actul lui Obama (care interzice tortura) nu face decât să anuleze minusculul procent din torturile care este realizat acum direct de americani păstrând majoritatea copleşitoare a sistemului de tortură, care este realizată de străini sub patronajul SUA. Obama ar fi putut înceta să sprijine forţele străine care aplică tortura, dar a ales să nu facă asta."[16]

Obama n-a oprit practica torturii, arată Nairn, ci „doar a repoziţionat-o", aducând-o din nou în standardul american, o chestiune de indiferenţă faţă de victime. De la Vietnam încoace „SUA s-au ocupat ca actele sale de tortură să fie îndeplinite de subcontractori – prin plătirea, înarmarea, antrenarea şi îndrumarea unor străini care s-o facă şi care să aibă grijă să le permită americanilor să rămână mereu un pas în urmă". Interdicţia lui Obama „nu interzice nici măcar tortura realizată direct de americani în afara zonelor de conflict armat, unde se petrece, de fapt,

cea mai mare parte din tortură, având în vedere că multe regimuri opresive nu sunt în conflict armat... este o revenire la statutul anterior, la regimul de tortură de la Ford la Clinton care, an de an, a generat adesea mai multă agonie sprijinită de americani decât a fost produsă în anii lui Bush și Cheney".[17]

Uneori, angajamentul american în realizarea torturii a fost indirect. Într-un studiu din 1980, specialistul în America Latină, Lars Schoultz, a observat că o cantitate neobișnuit de mare de ajutoare „avea tendința de a curge spre guvernele din America Latină care-și torturau cetățenii..., către opresorii cei mai siniștri ai drepturilor omului din întreaga emisferă".[18] Iar această tendință includea ajutoare militare, independent de nevoile reale, și a durat pe toată perioada lui Carter. Studiile mai cuprinzătoare ale lui Edward Herman au descoperit aceeași corelație și au propus și o explicație. Deloc surprinzător, ajutorul oferit de SUA pare să se coreleze cu existența unui mediu favorabil pentru afaceri, îmbunătățit, de obicei, prin uciderea organizatorilor muncitorilor și țăranilor sau a activiștilor pentru drepturile omului, relevând o corelație secundară între ajutoare și îngrozitoare încălcări ale drepturilor omului.[19]

Aceste studii au fost realizate înainte de președinția lui Reagan, când interesul pentru ele a dispărut, întrucât corelațiile au devenit atât de clare.

Nu este de mirare că președintele Obama ne-a spus să privim înainte și nu înapoi – o doctrină convenabilă pentru cei care au deținut puterea. Cei

care au suferit de pe urma acestei puteri tind să vadă lumea diferit, spre marea noastră iritare.

Adoptarea poziției lui Bush

Se poate formula un argument conform căruia implementarea „paradigmei terorii“ inițiată de CIA nu a încălcat niciodată convenția ONU din 1984 privind interzicerea torturii, cel puțin în felul în care a fost interpretată de Washington. McCoy a atras atenția că extrem de sofisticata paradigmă a CIA, dezvoltată cu costuri uriașe între 1950 și 1960 și bazată pe „cele mai devastatoare tehnici de tortură ale KGB-ului“, se referea, în primul rând, la tortura mentală, nu la cea brută, fizică, considerată în general mai puțin eficientă la transformarea oamenilor în niște legume maleabile.

McCoy scrie că administrația Reagan a reformulat cu grijă convenția cu „patru rezerve diplomatice detaliate, concentrate pe un singur cuvânt care apare mereu în cele 26 de pagini ale convenției tipărite“, cuvântul „mental“ Autorul continuă: „aceste rezervări diplomatice alambicate redefineau tortura, în interpretarea Statelor Unite, pentru a exclude senzația de privare și durerea autoindusă – adică exact tehnicile pe care CIA le-a rafinat cu costuri enorme“

Când Clinton a trimis Congresului spre ratificare, în 1994, convenția ONU, a inclus redefinirile lui Reagan. Prin urmare, președintele și Congresul au exclus nucleul paradigmei torturii CIA din interpretarea dată de America acestei convenții asupra

torturii. McCoy observă că redefinirile au fost reproduse apoi ca atare „în legislația internă care era menită să dea forță legală convenției".[20] Aceasta este „bomba politică" ce a explodat cu atâta forță în scandalul Abu Ghraib și în rușinoasa lege a angajamentului militar care a fost adoptată cu sprijin bipartit în 2006.

Bush a mers desigur mai departe decât predecesorii săi în a permite acte de violare la prima vedere a legislației internaționale, iar câteva dintre invențiile sale extremiste au fost anulate de instanțe. Obama, la fel ca Bush, în timp ce reafirmă angajamentul nestrămutat față de legislația internațională, pare să aibă intenția de a reinstaura măsurile extremiste ale lui Bush.

În importantul caz Boumediene *versus* Bush, din iunie 2008, Curtea Supremă a SUA a respins ca neconstituțională pretenția administrației Bush că prizonierii de la Guantánamo nu trebuie să aibă dreptul la *habeas corpus*.[21] Glenn Greenwald a analizat consecințele acestui proces în revista *Salon*. Încercând să-și „conserve dreptul de a răpi oameni de oriunde din lume" și de a-i arunca în închisoare fără a-i judeca, administrația Bush a decis să-i trimită către închisoarea americană de la Bagram din Afghanistan, folosindu-se de „sentința în cazul Boumediene, ancorată în cele mai profunde prevederi constituționale, ca și cum ar fi fost un soi de joc prostesc – du prizonierii la Guantánamo și ei vor avea drepturi constituționale, du-i însă la Bagram și îi poți face să dispară fără să existe vreun proces judecătoresc". Obama a

adoptat părerea lui Bush în aceste chestiuni, „completând un act la Curtea Federală, în două propoziții, în care declara că va urma cele mai extreme soluții ale lui Bush în această chestiune“, susținând că toți prizonierii aduși la Bagram din alte zone ale lumii (în special, yemeniți și tunisieni prinși în Thailanda sau în Emiratele Arabe Unite) „pot fi închiși pe termen nedefinit fără nici un drept, atât timp cât sunt ținuți la Bagram și nu la Guantánamo“.[22]

La puțin timp după, unul dintre judecătorii federali numiți de Bush „a respins poziția Bush/Obama, arătând că ceea ce se hotărâse în cazul *Boumediene* se aplică la fel de mult prizonierilor de la Bagram ca și celor de la Guantánamo“. Administrația Obama a anunțat că va ataca decizia judecătorească, plasând astfel Departamentul de Justiție al lui Obama, după cum spune Greenwald, „direct la dreapta unui judecător de 43 de ani, numit de Bush, extrem de conservator și pro-guvernamental în chestiuni legate de puterea executivă și de încarcerările fără proces“, violând astfel în mod radical promisiunile din campania prezidențială, ca și luările anterioare de poziție.[23]

Cazul Rasul *versus* Rumsfeld pare să urmeze o traiectorie similară. Cei care au depus plângerea au spus că Rumsfeld și alți oficiali de rang înalt erau responsabili pentru torturarea lor la Guantánamo, după ce fuseseră prinși și trimiși acolo de tiranul uzbec, Abdul Rashid Dostum. De asemenea, reclamanții au spus că merseseră în Afghanistan pentru a oferi ajutor umanitar. Dostum, un tâlhar notoriu era atunci lider al Alianței Nordului, facțiune afghană susținută

de Rusia, Iran, India, Turcia, statele Asiei Centrale şi Statele Unite, după atacarea Afghanistanului, în octombrie 2001.

Dostum a predat prizonierii în custodia americanilor, pentru presupuse afaceri cu bani falşi. Administraţia Bush a încercat să rezolve rapid cazul. Departamentul de Justiţie al lui Obama a menţinut practic soluţia lui Bush, arătând că oficialii guvernamentali nu ar trebui să fie traşi la răspundere pentru ceea ce se întâmplase în Guantánamo, pe motiv că nici o curte nu stabilise încă drepturile pe care le aveau prizonierii de acolo.[24]

S-a spus, de asemenea, că administraţia Obama se gândea să reînfiinţeze comisiile militare, una dintre cele mai severe violări ale principiului suveranităţii legii în anii administraţiei Bush. Există un motiv, potrivit lui William Glaberson, de la *New York Times*: „Oficialii care se ocupă cu afacerea Guantánamo au spus că avocaţii administraţiei au devenit tot mai preocupaţi de faptul că se vor lovi de numeroase obstacole dacă încearcă să aducă suspecţi de terorism în instanţele federale. Judecătorii ar putea face dificilă urmărirea în justiţie a unor prizonieri care au fost supuşi la tratamente brutale sau folosirea de către procurori a unor dovezi din auzite, colectate de agenţiile guvernamentale."[25] Un minus serios în sistemul de justiţie.

Crearea de terorişti

S-a discutat foarte mult dacă tortura este un mijloc eficace de a extrage informaţii, presupunerea fiind

că, dacă se va dovedi eficientă, ar trebui să fie permisă. Conform acestui argument, atunci când statul Nicaragua l-a capturat pe pilotul american Eugene Hasenfus, în 1986, după ce îi fusese doborât avionul care transporta provizii pentru forțele rebele susținute de americani, n-ar fi trebuit să-l captureze, să-l judece şi să-l trimită înapoi, aşa cum au făcut. Ar fi trebuit, mai degrabă, să urmeze procedura CIA pentru a încerca să extragă informații cu privire la alte atrocități teroriste care erau puse la cale la Washington – o chestiune importantă pentru o țară micuță aflată sub amenințare teroristă.

Judecând după acelaşi standard, dacă nicaraguanii ar fi reuşit să-l prindă pe şeful operațiunilor teroriste, John Negroponte, pe atunci ambasadorul american în Honduras – numit mai târziu şef al serviciilor secrete, în esență un țar al contraterorismului în fața căruia nimeni nu îndrăznea să ridice vocea) – ar fi trebuit să facă la fel. Cuba ar fi trebuit să facă acelaşi lucru, dacă regimul lui Castro ar fi reuşit să pună mâna pe frații Kennedy. Nu cred că trebuie să mai spun ce anume ar fi trebuit să le facă victimele lor lui Henry Kissinger sau lui Ronald Reagan şi altor lideri terorişti care depăşiseră cu mult al-Qaeda şi de la care s-ar fi putut scoate cu siguranță destule informații care să prevină viitoare atacuri de tip „bombă cu ceas".

Asemenea considerații nu apar niciodată în discuția publică. Știm, de aceea, cum să evaluăm pledoariile despre informații valabile.

Există, cu siguranţă, un răspuns: terorismul nostru, pentru că despre terorism este vorba, este unul benign, care derivă direct din ideea cetăţii de pe colină. Probabil că cel mai convingător răspuns la această afirmaţie a fost dat de Michael Kinsley, editor la *New Republic*, o voce respectată „a stângii". Americas Watch (membră a Human Rights Watch) a adresat proteste Departamentului de Stat faţă de ordinele oficiale date forţelor teroriste ale Washingtonului de a ataca „ţintele uşoare" – civili neînarmaţi lipsiţi de apărare – şi să evite armata nicaraguană, pe care ar fi putut-o ataca cu uşurinţă, întrucât CIA controla spaţiul aerian al acestei ţări, iar forţelor rebele le fuseseră livrate echipamente sofisticate de comunicare. În replică, Kinsley a explicat că atacurile teroriste ale americanilor sunt justificate dacă îndeplinesc câteva criterii pragmatice: „o politică înţeleaptă ar trebui să ţină cont de raportul cost–beneficiu", „o analiză a cantităţii de sânge vărsat şi suferinţă pe care le implică operaţiunile şi a probabilităţii ca, la sfârşit, să apară o democraţie"[26] – democraţie căreia America să-i determine forma.

Rândurile lui Kinsley nu au provocat nici un răspuns public; din câte am văzut, ele au fost considerate acceptabile. S-ar putea trage de aici concluzia că liderii americani şi agenţii lor nu pot fi traşi la răspundere dacă desfăşoară astfel de politici înţelepte cu bună credinţă, chiar dacă s-ar putea înşela uneori în judecăţile lor.

După standardele de mai sus, poate că acţiunile administraţiei Bush ar fi mai culpabile, dacă s-ar

dovedi că ele au dus la pierderea de vieţi americane. De fapt, aceasta este concluzia la care a ajuns maiorul Matthew Alexander (un pseudonim), unul dintre principalii interogatori din Irak, care a obţinut informaţii „care au dus, în cele din urmă, la localizarea lui Abu Musab al-Zarqawi, şeful al-Qaeda în Irak, după cum scrie corespondentul Patrick Cockburn.

Alexander are doar dispreţ pentru metodele dure de interogare ale administraţiei Bush. „Utilizarea torturii de către SUA", spune el, „nu numai că nu a furnizat foarte multe informaţii utile, dar s-a dovedit atât de contraproductivă, încât a dus probabil la moartea mai multor soldaţi americani decât totalul civililor ucişi în atacul de la 11 septembrie." Din sutele de interogatorii la care a luat parte, Alexander a tras concluzia că foarte mulţi luptători străini veniseră în Irak ca reacţie la excesele făcute la Guantánamo şi Abu Ghraib şi că ei şi aliaţii lor s-au transformat în bombe vii şi au comis şi alte acte teroriste din aceleaşi motive.[27]

Există, de asemenea, dovezi covârşitoare că metodele de tortură puse la cale de Dick Cheney şi de Donald Rumsfeld au încurajat crearea de terorişti. Un caz studiat îndeaproape este cel al lui Abdallah al-Ajmi, care a fost închis la Guantánamo pentru „că avusese două sau trei conflicte cu Alianţa Nordului". A ajuns în Afghanistan după ce nu reuşise să ajungă în Cecenia pentru a lupta împotriva ruşilor. După patru ani de tratamente brutale în Guantánamo, s-a întors în Kuwait. A ajuns apoi în Irak, iar în martie 2008, a condus un camion-capcană într-o clădire a

unei baze militare irakiene, murind şi luând cu el şi 13 soldaţi irakieni – „singurul act de violenţă hidoasă comis de un fost deţinut la Guantánamo", după cum scria *Washington Post*, iar, după părerea avocatului său, un rezultat direct al felului îngrozitor în care fusese tratat în închisoare.[28]

Un lucru la care orice om rezonabil s-ar fi putut aştepta.

Americani neexcepţionali

Un alt pretext standard pentru tortură este „războiul împotriva terorii", pe care Bush l-a pornit după 11 septembrie. O crimă care avea să arate că legislaţia internaţională devenise „demodată" şi „depăşită", după cum avea să considere Bush, sfătuit de consilierul său juridic, Alberto Gonzales, numit mai târziu procuror general. Doctrina a tot fost repetată într-o formă sau alta în diferitele comentarii sau analize.[29]

Atacul de la 11 septembrie a avut, cu siguranţă, câteva elemente de originalitate. Unul se referă la direcţia pe care o indicau armele: în mod obişnuit, ele sunt îndreptate în direcţia opusă. De fapt, a fost primul atac cu consecinţe asupra teritoriului naţional al Statelor Unite de când britanicii distruseseră Washington DC, în 1814.

Doctrina dominantă a ţării noastre este ceea ce se numeşte, de obicei, „excepţionalism american". Dar nu e nimic de felul ăsta: este mai degrabă ceva tipic pentru toate marile puteri imperiale. Franţa proclama „misiunea ei civilizatoare" în colonii, în timp

ce ministerul de război francez îndemna la „exterminarea populației indigene“ din Algeria. Noblețea Marii Britanii „a fost o noutate pentru lume“, după cum spunea John Stuart Mill, în timp ce îndemna ca această putere angelică să termine procesul eliberării Indiei. Clasicul eseu al lui Mill despre intervenția umanitară a fost scris la puțin timp după dezvăluirea publică a brutalității îngrozitoare cu care britanicii au înăbușit revolta indiană din 1857. Cucerirea restului Indiei a fost o încercare de a recâştiga monopolul în afacerile cu narcotice, de departe cele mai importante din lume şi gândite inițial în aşa fel încât să determine China să accepte bunurile produse de britanici.[30]

De asemenea, nu există nici un motiv să ne îndoim de sinceritatea militarilor japonezi care credeau că au adus un „paradis pe pământ“ în China, în anii 1930, sub tutela blândă a Japoniei, în timp ce au continuat Masacrul de la Nanking şi campania „ardeți tot, jefuiți tot, ucideți tot“ desfăşurată în zona rurală din nordul Chinei. Istoria este plină de asemenea episoade.[31]

Atât timp cât astfel de teze de excepționalitate rămân ferm implantate în mințile oamenilor, dezvăluirile ocazionale ale „abuzurilor istoriei“ pot apărea, de regulă, doar pentru a ascunde crime şi mai teribile. În Vietnamul de Sud, de pildă, masacrul lui My Lai a fost o simplă notă de subsol la atrocitățile comise în cadrul programelor de pacificare de după Ofensiva Tet, puse la cale de Washington şi care au

fost ignorate, în timp ce indignarea generală s-a concentrat în majoritate asupra acestei unice crime.

Afacerea Watergate a fost, fără doar şi poate, una criminală, dar agitaţia care s-a creat în jurul acesteia a făcut mai puţin vizibile crimele abominabile, comise acasă şi în străinătate, cum ar fi asasinarea de către FBI a activistului de culoare Fred Hampton, ca parte a infamului program COINTELPRO sau bombardarea Cambodgiei, ca să dăm doar două exemple notorii. Tortura este suficient de hidoasă; invazia Irakului a fost o crimă mult mai evidentă. Destul de frecvent, unele atrocităţi selective au această funcţie.

Amnezia istorică este un fenomen periculos nu doar pentru că subminează integritatea intelectuală şi morală, ci, mai ales, pentru că pune temelia pentru noi crime.

CAPITOLUL 4

MÂNA INVIZIBILĂ A PUTERII

Revoltele democratice din lumea arabă au fost o demonstrație impresionantă de curaj, hotărâre și angajament din partea forțelor democratice – care au coincis, din pură întâmplare, cu revolta a zeci de mii de oameni care au manifestat în favoarea muncitorilor și a democrației în Madison, Wisconsin, și din alte orașe americane. Dacă traiectoriile revoltelor din Wisconsin și Cairo s-au întâlnit, ele au fost îndreptate, totuși, în direcții opuse: în Cairo, oamenii s-au revoltat pentru obținerea unor drepturi elementare care le erau refuzate de către dictatura egipteană, iar în America pentru apărarea unor drepturi care fuseseră câștigate cu mare efort și care acum sunt puternic atacate.

Fiecare este un microcosmos de tendințe în societatea globală urmând cursuri variate. Vor exista, cu siguranță, consecințe în viitor a ceea ce are loc în mijlocul decăderii industriale din mijlocul celui mai important stat care a existat vreodată în istorie și în ceea ce președintele Dwight Eisenhower a numit „cea

mai importantă zonă a lumii din punct de vedere strategic" – „o sursă extraordinară de putere strategică" sau „probabil, cel mai important premiu economic din lume în câmpul investițiilor străine", pentru a folosi cuvintele Departamentului de Stat din anii 1940, un premiu pe care SUA au intenționat să-l țină pentru sine și pentru aliații din noua ordine mondială care se prefigura în acele zile.[1]

Cu toate schimbările care au avut loc din acel moment, există toate motivele pentru a presupune că aceia care gândesc politicile publice aderă practic la judecata președintelui consilierului președintelui Franklin Delano Roosevelt, Adolf A. Berle, în opinia căruia controlul resurselor incredibile ale Orientului Mijlociu va asigura „un control substanțial al lumii".[2] Prin urmare, aceștia cred că pierderea controlului respectivei zone va afecta proiectul de dominație globală, așa cum a fost conturat în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și cum a fost păstrat de atunci, indiferent de provocările cu care s-a confruntat.

Încă de la începerea războiului, în 1939, Washingtonul a putut anticipa că SUA vor deveni cea mai mare putere mondială. Oficiali înalți ai Departamentului de Stat s-au întâlnit cu specialiști în politică internațională, pentru a pune la cale strategiile pentru lumea postbelică. Au delimitat astfel o „Mare Arie" pe care SUA urmau să o domine, care includea emisfera vestică, Orientul Îndepărtat și fostul Imperiu Britanic, cu toate resursele de energie din Orientul Mijlociu. Pe măsură ce Rusia începea să respingă

armatele naziste după Stalingrad, Marea Arie urma să se extindă cât mai mult în zona euro-asiatică – cel puțin către inima ei economică, Europa de Vest. În interiorul Marii Arii, SUA urmau să aibă o „putere care nu va fi pusă sub semnul întrebării", „supremație economică și militară", în timp ce urmau să „limiteze exercitarea oricărei suveranități" a statelor care ar fi putut interfera cu planurile ei globale.[3]

Aceste planuri războinice atent construite aveau să fie curând implementate.

S-a știut dintotdeauna că Europa ar fi putut alege să urmeze un curs independent; Organizația Atlanticului de Nord (NATO) a fost construită parțial pentru a contrabalansa această amenințare. Imediat după ce motivul pentru care fusese gândită această organizație s-a dizolvat, în 1989, ea a fost extinsă către est, încălcându-se astfel promisiunile verbale făcute liderului sovietic Mihail Gorbaciov. De atunci, organizația a devenit o forță de intervenție la dispoziția Statelor Unite, cu obiective de amploare, după cum a spus foarte limpede secretarul general Jaap de Hoop Scheffer, care a informat membrii uneia dintre Adunările Generale că „trupele organizației au misiunea de a păzi conductele care transportă petrol și gaze către Occident" și, în mod mai general, de a proteja rutele maritime folosite de vasele de transport și alte „elemente cruciale" ale infrastructurii energetice.[4]

Doctrina Marii Arii autorizează intervențiile militare după bunul plac. Această concluzie a fost formulată limpede de administrația Clinton, care a

susținut că SUA au dreptul de a folosi forța militară pentru a obține „acces liber la piețe-cheie, provizii de energie și resurse strategice“ și trebuie să păstreze trupe numeroase „dislocate în perspectivă“ în Europa și Asia, „pentru a modela opiniile oamenilor despre noi“ și „pentru a determina evenimentele care ne vor asigura prosperitatea și securitatea.“[5]

Aceleași principii au guvernat și invadarea Irakului. Pe măsură ce eșecul Statelor Unite de a-și impune voința în Irak devenea evident, scopurile reale ale invaziei nu mai puteau fi ascunse în continuare în spatele unei retorici amabile. În noiembrie 2007, Casa Albă a adoptat o „declarație de principiu“ prin care susținea că SUA trebuiau să rămână în Irak pe o perioadă nedefinită, iar investitorii americani trebuiau privilegiați de către guvernul irakian.[6] Două luni mai târziu, președintele Bush a informat Congresul că va respinge orice lege care ar avea drept scop limitarea staționării permanente a trupelor americane în Irak sau care „ar slăbi controlul american asupra resurselor de petrol din Irak“ – pretenții la care Statele Unite vor fi nevoite să renunțe la puțin timp după ce se vor confrunta cu rezistența irakiană.[7]

În Tunisia și Egipt, revoltele populare din 2011 au dus la victorii impresionante, însă, după cum a raportat Fundația Carnegie, deși numele s-au schimbat, scopurile au rămas aceleași: „O schimbare la nivelul elitelor conducătoare sau al sistemului de guvernare este încă un scop îndepărtat“.[8] Raportul prezintă barierele interne în calea democrației, dar le ignoră pe cele externe, care sunt la fel de importante.

Statele Unite şi aliaţii săi fac tot ceea ce pot pentru a preveni instaurarea unei democraţii autentice în lumea arabă. Pentru a înţelege de ce lucrurile stau astfel, ai putea arunca o privire către studiile conduse de agenţiile americane de sondare a opiniei publice. Deşi se face arareori referire la acestea, cu siguranţă ele le sunt cunoscute planificatorilor. Acestea arată că, în proporţii covârşitoare, arabii îi privesc pe americani şi pe israelieni ca reprezentând pericolele majore cu care ei se confruntă: SUA sunt văzute în acest fel de către 90% dintre egipteni şi de peste 75% dintre locuitorii regiunii, în general. Prin comparaţie, 10% dintre arabi văd în Iran o ameninţare. Opoziţia faţă de SUA este atât de mare, încât o impresionantă majoritate crede că securitatea ar fi îmbunătăţită, dacă Iranul ar deţine arma nucleară – în Egipt, 80% cred asta.[9] Alte cifre sunt similare. Dacă opinia publică ar putea influenţa politicile oficiale, Statele Unite nu doar că nu ar controla regiunea, ci ar fi chiar expulzate de aici împreună cu aliaţii săi, subminând principiile fundamentale ale dominaţiei mondiale.

Doctrina Muasher

Susţinerea democraţiei este paradisul teoretic al propagandiştilor şi ideologilor. În lumea reală, dispreţul elitelor faţă de democraţie este norma. Există dovezi substanţiale că democraţia este susţinută numai în măsura în care contribuie la realizarea

obiectivelor sociale şi economice, o concluzie acceptată cu reticenţă de studiile mai serioase.

Dispreţul elitelor faţă de democraţie a fost extrem de evident în felul în care au reacţionat acestea la scurgerile de informaţii din scandalul WikiLeaks. Cele care au primit cea mai mare atenţie şi cele mai euforice comentarii au fost acelea care arătau că arabii susţin poziţia SUA cu privire la Iran. Referinţele erau la opiniile dictatorilor conducători arabi; opinia populaţiei a rămas nemenţionată.

Principiul operativ a fost explicat de Marwan Muasher, fost oficial iordanian şi, mai târziu, director de cercetare pentru Orientul Mijlociu al Fundaţiei Carnegie: „Argumentul tradiţional adus în interiorul şi în afara lumii arabe este că nu există nimic în neregulă şi că totul este sub control. Urmând această linie de gândire, forţele aliate susţin că oponenţii şi vocile din afară care cer reformă exagerează condiţiile de la faţa locului."[10]

Conform acestui principiu, dacă dictatorii ne susţin, ce altceva ar mai putea conta?

Doctrina Muasher este raţională şi respectabilă. Pentru a menţiona un singur caz care este relevant astăzi, în discuţiile interne din 1958, preşedintele Dwight Eisenhower a exprimat îngrijorare cu privire la „campania urii" desfăşurată împotriva noastră în lumea arabă, nu de către guverne, ci de către oameni. Consiliul Naţional de Securitate (NSC) i-a explicat preşedintelui că există o percepţie în lumea arabă potrivit căreia SUA ar sprijini dictaturile, ar bloca dezvoltarea democraţiilor şi ar împiedica

dezvoltarea regiunilor, pentru a-şi asigura controlul asupra resurselor. Mai mult, percepţia este, în esenţă, corectă, conchide NSC, şi este exact ceea ce ar trebui SUA să facă, bazându-se pe doctrina Muasher. Studiile realizate de Pentagon după 11 septembrie arată că aceeaşi percepţie se păstrează şi astăzi.[11]

Este normal pentru învingători să arunce istoria la coş şi pentru victime s-o ia în serios. Poate ar fi utile câteva scurte observaţii despre această temă importantă. Nu este prima oară când Egiptul şi Statele Unite se confruntă cu probleme similare şi se îndreaptă în direcţii opuse. Aceleaşi lucruri s-au întâmplat şi în secolul al XIX-lea.

Istoricii au arătat că Egiptul se afla în poziţia de a cunoaşte o rapidă dezvoltare economică aproximativ în acelaşi moment în care a început dezvoltarea în America.[12] Ambele aveau agriculturi puternice, inclusiv culturi de bumbac, combustibilul care a aprins Revoluţia Industrială – deşi, spre deosebire de Egipt, Statele Unite au trebuit să-şi dezvolte producţia şi să obţină forţă de muncă prin cucerire, exterminare şi sclavie, cu consecinţe care se văd astăzi în rezervaţiile pentru supravieţuitori şi în rapida extindere a închisorilor, începând din vremea lui Reagan, pentru a putea primi populaţia fără ocupaţie rămasă în urma dezindustrializării.

Una dintre diferenţele fundamentale era aceea că Statele Unite îşi câştigaseră independenţa şi erau, prin urmare, libere să ignore recomandările teoriei economice formulate la acea vreme de către Adam Smith în termeni asemănători cu cei folosiţi şi astăzi

de societățile aflate în dezvoltare. Smith le-a pretins coloniilor eliberate să producă materie primă pentru export și să importe produse superioare de origine britanică și, cu siguranță, să nu încerce să monopolizeze producția de bunuri de bază, în special bumbac. Orice altă cale „doar va întârzia în loc să accelereze creșterea anuală a producției lor și va împiedica în loc să încurajeze progresul țării lor către adevărata bogăție și prosperitate".[13]

După ce și-au câștigat independența, coloniile au ignorat, pur și simplu, sfaturile lui și au urmat calea propriei dezvoltări în același fel în care o făcuseră și britanicii, cu tarife mari pentru a proteja industria de exporturile britanice (la început, pentru textile, apoi pentru oțel și altele) și au adoptat multe alte strategii pentru a accelera dezvoltarea industrială. Noua republică independentă s-a străduit, de asemenea, să obțină un monopol asupra bumbacului, „pentru a aduce celelalte națiuni la picioarele noastre", în special pe inamicul britanic, așa cum au anunțat și președinții jacksonieni, atunci când au cucerit Texasul și jumătate din Mexic.[14]

Pentru Egipt, un curs similar a fost oprit de puterea britanică. Lordul Palmerston a declarat că „ideea de echitate [față de Egipt] nu trebuie să stea în calea intereselor atât de mărețe și nobile" ale Marii Britanii, cum ar fi menținerea hegemoniei politice și economice, exprimându-și ura față de „ignorantul barbar" Muhammad Ali, care a îndrăznit să caute un curs independent pentru țara sa și folosind flota Marii Britanii și forța financiară pentru a pune capăt

încercării Egiptului de a-şi căuta libertatea şi dezvoltarea economică.[15]

După cel de-al Doilea Război Mondial, când Statele Unite au înlocuit Marea Britanie în calitate de hegemon global, Washingtonul a adoptat aceeaşi poziţie, precizând că nu va ajuta în nici un fel Egiptul, decât dacă acesta acceptă să se supună regulilor standard pentru cei slabi – pe care Statele Unite au continuat să le violeze, impunând tarife foarte mari pentru bumbacul egiptean şi provocând un deficit financiar îngrijorător, conform interpretărilor normale ale principiilor pieţei.

Nu trebuie să ne mire atunci existenţa unei „campanii a urii" care îl îngrijora pe Eisenhower şi nici a percepţiei că Statele Unite sprijină dictatorii şi blochează democraţia şi dezvoltarea, la fel cum o fac şi aliaţii ei.

În apărarea lui Smith putem spune că a avertizat ce se va întâmpla dacă Marea Britanie va urma regulile pure ale economiei, ceea ce azi se numeşte neoliberalism. A avertizat că, dacă negustorii, fabricanţii şi investitorii se vor orienta către străinătate, vor putea obţine profit, dar Anglia va avea de suferit. Dar a simţit că aceştia vor avea o prejudecată a nativului şi că vor spera că, prin intervenţia unei „mâini invizibile", Anglia va fi cruţată de ravagiile raţionalităţii economice.

Este greu de ratat acest pasaj. Este unul dintre cele câteva locuri în care apare faimoasa sintagmă a „mâinii invizibile" în cartea sa, *Avuţia naţiunilor.* Celălalt fondator foarte cunoscut al ştiinţei

economice, David Ricardo, a ajuns la aceleaşi concluzii, sperând că ceea ce se numeşte „prejudecata nativului" va permite proprietarilor „să fie mulţumiţi cu rate mici ale profitului în propria lor ţară, în loc să caute plasamente mai avantajoase pentru averea lor în străinătate", convingeri pe care, a adăugat el, „aş regreta să le văd slăbind".[16]

Lăsând la o parte predicţiile lor, instinctele economiştilor clasici s-au dovedit corecte.

„Ameninţările" iraniene şi chineze

Revoltele democratice din lumea arabă sunt comparate uneori cu ceea ce s-a întâmplat în Europa de Est în 1989, dar motivele comparaţiilor sunt dubioase. În 1989, revoltele democratice au fost tolerate de ruşi şi sprijinite de puterile occidentale, în concordanţă cu doctrina standard: corespundeau perfect obiectivelor strategice şi economice şi, prin urmare, au fost onorate ca fiind nişte mişcări nobile, spre deosebire de luptele simultane care aveau loc în America Centrală pentru „a apăra drepturile fundamentale ale omului", după cum spunea arhiepiscopul asasinat al Salvadorului, una dintre sutele de mii de victime ale forţelor antrenate şi înarmate de Washington.[17] Nu a existat un Mihail Gorbaciov în Occident în acei ani îngrozitori şi nu există unul nici astăzi. Iar puterile occidentale rămân ostile democraţiei arabe din motive cât se poate de clare.

Doctrinele Marii Arii se aplică în continuare crizelor şi confruntărilor prezentului. În cercurile

politice şi decizionale occidentale, Iranul este considerat a fi cel mai mare pericol la adresa ordinii mondiale şi, de aceea, trebuie să fie ţinta predilectă a SUA, sub privirea îngăduitoare a aliaţilor europeni.

Cu mai mulţi ani în urmă, istoricul militar israelian Martin van Creveld scria că „lumea a asistat la felul în care SUA au atacat Irakul, după cum s-a dovedit, fără să aibă nici cel mai mic motiv. Iranienii ar fi nebuni să nu construiască arma nucleară", în mod special când se află sub o ameninţare continuă, prin violarea constantă a cartei ONU.[18]

Statele Unite şi Europa pedepsesc încontinuu Iranul pentru ameninţarea pe care o reprezintă la adresa „stabilităţii" – ceea ce, în sens tehnic, înseamnă că nu se raliază la cerinţele SUA –, dar merită să reamintim cât de izolat este acest stat; ţările nealiniate au susţinut dreptul Iranului de a îmbogăţi uraniu. Cea mai mare putere regională, Turcia, a votat împotriva sancţiunii propuse de SUA în Consiliul de Securitate, împreună cu Brazilia, cea mai admirată ţară a Sudului. Neascultarea lor a fost aspru pedepsită, şi nu pentru prima dată: Turcia a fost condamnată drastic în 2003, când a ascultat voinţa a 95% dintre cetăţenii ei şi a refuzat să ia parte la invadarea Irakului, demonstrând slaba înţelegere a democraţiei, în stil occidental.

În timp ce SUA pot tolera nesupunerea Turciei – chiar dacă cu dezaprobare –, China este mai greu de ignorat. Presa avertizează că, în acest punct, „comercianţii şi investitorii chinezi umplu un gol existent în Iran pe măsură ce afacerile altor naţiuni, mai ales

cele ale europenilor, se retrag" şi, îndeosebi, că statul chinez îşi extinde rolul dominant în industria energetică a Iranului.[19] Washingtonul reacţionează cu un dram de disperare. Departamentul de Stat a avertizat China că, în cazul în care vrea să fie admisă în „comunitatea internaţională" – un termen tehnic care se referă la Statele Unite şi oricine se întâmplă să fie de acord cu ele –, atunci nu trebuie „să omită şi să evite responsabilităţile internaţionale, [care] sunt clare": mai exact, să respecte ordinele americanilor.[20] Este puţin probabil ca statul chinez să fie impresionat.

Există, de asemenea, o îngrijorare crescândă faţă de intensificarea ameninţării militare a Chinei. Un studiu recent al Pentagonului a arătat că bugetul militar al Chinei se apropie de „o cincime din suma totală care a fost cheltuită de SUA pentru războaiele din Afghanistan şi Irak" – o fracţiune din bugetul militar general al SUA, desigur. Expansiunea militară a Chinei ar putea duce la „interdicţia ca navele de război americane să opereze în apele internaţionale din largul coastelor sale", a adăugat *New York Times*.[21]

Ca să fie clar, vorbim despre coastele Chinei; va trebui întâi să se propună ca SUA să retragă forţele armate care împiedică navele chineze să ajungă în Caraibe. Lipsa de înţelegere a Chinei faţă de regulile civilităţii internaţionale poate fi ilustrată şi prin obiecţiile acesteia faţă de planul ca purtătorul de focoase nucleare *George Washington* să se alăture exerciţiilor navale, la doar câteva mile în largul

coastelor Chinei, ceea ce i-ar acorda presupusa capacitate de a ținti direct Beijingul.

Prin contrast, Occidentul înțelege că operațiunile SUA sunt realizate pentru a apăra „stabilitatea“ și a-și asigura propria apărare. Publicația liberală *New Republic* își exprimă îngrijorarea cu privire la faptul că armata chineză „a trimis zece nave de război în apele internaționale, în largul insulei japoneze Okinawa“.[22] Aceasta este cu adevărat o provocare, cu excepția faptului, desigur nemenționat, că Washingtonul a transformat insula într-o puternică bază militară, în ciuda protestelor vehemente ale localnicilor. Aceasta nu este o provocare, dacă ținem cont de principiul standard că „noi conducem lumea“.

Chiar lăsând deoparte doctrina imperială profundă a Chinei, există și alte motive pentru care vecinii Chinei ar trebui să fie îngrijorați de creșterea puterii ei militare și comerciale.

În timp ce doctrina Marii Arii încă domină, capacitatea de a o implementa a scăzut dramatic. Apogeul dezvoltării SUA a fost după cel de-al Doilea Război Mondial, când, la un moment dat, a avut literalmente jumătate din avuția lumii. Dar această situație s-a modificat în mod natural, pe măsură ce alte puteri industriale și-au revenit treptat după război, iar decolonizarea s-a accentuat. Până la începutul anilor 1970, ponderea SUA în avuția globală a scăzut la 25%, iar lumea s-a împărțit în trei mari poli de putere economică: SUA, Europa și Asia de Est (cu Japonia pe post de mare putere).

A existat, de asemenea, o schimbare radicală în jurul anilor 1970, în economia SUA, care a cotit spre creşterea sectorului financiar şi a exporturilor. Au existat mai mulți factori care au variat şi au creat un cerc vicios al acumulării radicale a averii, în special la nivelul unui singur procent din populație aflat la vârf – cu deosebire la nivelul directorilor generali, al gestionarilor de fonduri de investiții şi alții ca ei. Aceasta a dus la concentrarea puterii politice, prin urmare şi la adoptarea unor politici de stat pentru creşterea concentrării resurselor economice: politici fiscale, reguli de guvernanță corporativă, liberalizare şi multe altele. Între timp, costurile campaniilor electorale au crescut foarte mult, aruncând partidele în brațele capitalului concentrat, în special ale celui financiar: republicanii au făcut-o din reflex, iar democrații – care până atunci fuseseră nişte republicani moderați – nu au aşteptat nici ei prea mult.

Alegerile au devenit o şaradă condusă de industria de relații publice. După victoria sa din 2008, Obama a câştigat un premiu de la industrie pentru cea mai bună campanie de marketing a anului. Cei care-i pregătiseră campania au fost euforici. Ei au explicat că un candidat la prezidențiale poate fi prezentat ca orice alt produs şi că făceau aceasta încă de la Ronald Reagan încoace, dar că 2008 a fost anul lor de glorie, care avea să schimbe practica în consiliile corporațiilor. Alegerile din 2012 au costat peste două miliarde de dolari, în majoritate finanțări corporative, iar alegerile din 2016 se aşteaptă să coste de două ori mai mult decât atât.[23] Nu e de mirare atunci că

Obama a ales lideri din mediul de afaceri în posturile-cheie ale administrației sale. Opinia publică este mânioasă și frustrată, dar, atât timp cât doctrina descrisă de Muasher prevalează, nu contează foarte mult.

În timp ce averea și puterea au devenit tot mai concentrate, pentru majoritatea populației veniturile reale au stagnat, iar oamenii au fost nevoiți să supraviețuiască măririi numărului de ore de muncă, creșterii datoriilor și inflației de bunuri, distruse regulat de crizele financiare care s-au tot repetat, după desființarea aparatului de reglementare în anii 1980.

Nici unul dintre aceste fenomene nu este deranjant pentru cei foarte bogați care beneficiază de politica de asigurare guvernamentală „prea mare ca să pice“ Asigurarea directă a guvernului nu este un lucru mărunt. Luând în considerare capacitatea băncilor de a împrumuta bani la rate scăzute, grație subvenției implicite a plătitorului de taxe, *Bloomberg News*, citând un document de lucru oficial al FMI, estimează că „plătitorii de taxe dau marilor bănci 83 de miliarde de dolari pe an“, adică aproape întregul lor profit, ceea ce ne permite să vedem „de ce marile bănci reprezintă o amenințare atât de mare pentru economia globală“.[24] Mai mult, băncile și instituțiile de investiții pot face plasamente riscante, cu recompense substanțiale, iar atunci când sistemul sucombă în mod inevitabil, pot alerga imediat la statul dădacă pentru a cere să fie salvați în calitate de plătitori de taxe, fluturând textele lui F.A. Hayek sau Milton Friedman.

Aceasta a fost procedura obişnuită încă din vremea administraţiei Reagan, fiecare criză mai gravă decât precedenta – pentru populaţia generală, adică. Şomajul real se află aproape la nivelul unei perioade de criză pentru cea mai mare parte a populaţiei, în timp ce Goldman Sachs, unul dintre arhitecţii actualei crize, este mai bogat ca niciodată. A anunţat discret un profit de 17,5 miliarde de dolari, în timp ce directorul său general, Lloyd Blankfein, a primit un bonus de 12,6 milioane de dolari, iar salariul de bază i s-a triplat.[25]

Nu merită să aruncăm o privire asupra unor fapte ca aceasta. Propaganda va trebui să blameze alţi oameni, în special lucrătorii din sectorul de servicii publice, cu salariile lor grase şi pensiile lor exorbitante: toate fantezii de tipul celor ale lui Reagan care îşi imagina mame de culoare, fiind conduse cu limuzinele pentru a-şi încasa cecurile de asistenţă socială şi altele asemenea, care nu merită pomenite. Trebuie să strângem cu toţii cureaua – aproape toţi, adică.

Profesorii sunt o ţintă deosebit de bună, ca parte a efortului deliberat de distrugere a sistemului public de învăţământ de la grădiniţă la universitate, prin procesul de privatizare – din nou o măsură bună pentru cei bogaţi, însă dezastruoasă pentru populaţie, ca şi pentru sănătatea economiei pe termen lung, deşi acesta este un efect secundar lăsat deoparte atât timp cât prevalează principiile pieţei.

O altă ţintă preferată o constituie întotdeauna imigranţii. Acest lucru a fost valabil pe parcursul întregii istorii a SUA şi în special în perioade de

criză, iar în acest moment, fenomenul este accentuat de sentimentul că țara ne este luată: așadar, albii vor ajunge curând o minoritate în America. Desigur, putem înțelege furia indivizilor, însă cinismul politicii este șocant.

Cine sunt imigranții luați la țintă? În estul statului Massachusetts, unde locuiesc, cei mai mulți sunt mayași care încearcă să supraviețuiască genocidului virtual pus la cale în munții din Guatemala de către ucigașii favoriți ai lui Reagan. Alții sunt mexicani, victime ale Acordului Nord-American pentru Comerț Liber (NAFTA) al lui Clinton, unul dintre acele rare acorduri guvernamentale care au reușit să producă pagube tuturor celor trei părți implicate în el. După ce NAFTA a fost trecut prin Congres în 1994, în ciuda opoziției populare, Clinton a trecut la militarizarea graniței cu Mexicul, deschisă anterior. Este de la sine înțeles că populația de țărani mexicani nu poate concura cu afacerile agricole americane care primesc mari subvenții și că afacerile mexicanilor nu vor rezista concurenței făcute de multinaționale, cărora trebuie să li se acorde un „tratament la scară națională", prin ceea ce, în mod greșit, se numește acord „de liber schimb" – un privilegiu de care beneficiază doar corporațiile, nu și oamenii în carne și oase. Deloc surprinzător, aceste măsuri au dus la un val de refugiați disperați și la creșterea isteriei antiimigrație a victimelor de acasă ale politicilor public–private.

Același lucru pare să se întâmple în Europa, unde rasismul este mai agresiv decât în SUA. Ne putem

doar uita cu uimire cum Italia se plânge de fluxul de imigranți din Libia, locul primului genocid de după Primul Război Mondial, realizat de guvernul fascist al Italiei, în Orientul proaspăt eliberat. Sau când Franța, rămasă până astăzi protectoarea celor mai brutale dictaturi în spațiul fostelor sale colonii, reușește să treacă cu vederea atrocitățile care au loc în Africa, în timp ce președintele Sarkozy avertizează pe ton grav cu privire la „pericolul imigranților", iar Marine Le Pen îl mustră că nu face nimic ca să-l prevină. Nu mai trebuie nici măcar să menționez Belgia, care poate câștiga oricând premiul pentru ceea ce Adam Smith numea „injustiția sălbatică a europenilor"

Ridicarea partidelor neofasciste în mare parte din Europa este un fenomen înfricoșător, chiar dacă nu ne-am aminti ce s-a întâmplat în Europa trecutului recent. Imaginează-ți ce s-ar întâmpla dacă evreii ar fi acum alungați din Europa și sortiți unei existențe de privațiuni și de suferință, dar imaginează-ți și lipsa de reacție dacă acest lucru s-ar întâmpla populației rrome, și ea victimă a Holocaustului din cel de-al Doilea Război Mondial.

În Ungaria, partidul neofascist Jobbik a câștigat 21 de procente la ultimele alegeri naționale, un lucru care nu ar trebui să ne mire din moment ce trei sferturi din populație simte că o duce mai bine decât sub regimul comunist.[26] Ne-am putea simți ușurați că liderul de extremă dreapta Jörg Haider a obținut doar 10% din voturi în alegerile din 2008 din Austria, dacă n-ar fi faptul că Partidul Libertății, care-l

susţinea din extrema dreaptă, a câştigat 17%.[27] (Ne trec fiori reci când ne amintim că, la alegerile din 1928 din Germania, naziştii au câştigat doar 3% dintre voturi.)[28] De asemenea, în Anglia, Partidul Naţional Britanic şi Liga Engleză de Apărare, ambele partide de extremă dreapta, reprezintă forţe majore.

În Germania, lamentaţia lungă cât o carte a lui Thilo Sarrazin despre cum distrug imigranţii ţara a fost un bestseller, iar cancelarul Angela Merkel, deşi a condamnat cartea, a declarat că „multiculturalismul a eşuat": turcii aduşi în Germania să facă treburile murdare nu reuşesc deloc să devină arieni blonzi cu ochi albaştri.[29]

Cei care au un anumit simţ al ironiei îşi pot aminti cuvintele lui Benjamin Franklin, una dintre figurile importante ale Iluminismului, care avertiza că proaspăt eliberatele colonii ar trebui să aibă grijă cu imigraţia germanilor, care sunt prea bruneţi, la fel ca suedezii. Chiar şi în secolul XX, miturile ridicole despre puritatea anglo-saxonă erau încă foarte populare în SUA, chiar şi printre preşedinţi şi alte figuri importante. Rasismul este o pură obscenitate în cultura noastră literară. A fost mai uşor să eradicăm poliomielita decât această plagă îngrozitoare, care apare din când în când în vremuri de criză economică.

N-aş vrea să închei acest capitol fără să menţionez un alt efect secundar care nu este luat în calcul în logica pieţei: soarta speciei noastre. Riscul sistemic din sistemul financiar poate fi remediat de către plătitorii de taxe, dar nimeni nu ne va salva dacă mediul

va fi distrus. Faptul că mediul trebuie distrus este aproape un imperativ instituțional. Deținătorii de afaceri, care organizează anumite campanii de propagandă de convingere a publicului larg că încălzirea globală antropogenă este o șarlatanie liberală, înțeleg foarte bine cât de gravă este amenințarea, dar aleg profitul pe termen scurt şi valoarea de piață a acțiunilor. Dacă ei n-o vor face, o va face altcineva.

Acest cerc vicios s-ar putea dovedi letal. Dacă vrei să înțelegi cât de grave sunt lucrurile, priveşte doar puțin la Congresul SUA şi la toți oamenii aceia trimişi în posturi de decizie prin intermediul propagandei şi a finanțării asigurate de mediul de afaceri. Aproape toți republicanii neagă încălzirea globală. Au început deja să taie din finanțările pentru măsuri care ar putea să mai atenueze catastrofa ecologică. Mai mult, unii dintre ei chiar cred cu adevărat că nu există nici o problemă; şeful comisiei pentru mediu care a explicat că nu poate exista încălzire globală, pentru că Dumnezeu i-a promis lui Noe că nu va mai exista un alt potop.[30]

Dacă astfel de lucruri s-ar întâmpla într-o țară mică şi îndepărtată, probabil am râde, dar nu putem să ne amuzăm când aceasta se întâmplă în cea mai bogată şi mai influentă țară a lumii. Şi, înainte să ne amuzăm, ar fi bine să ne dăm seama că exact acest gen de credință dogmatică în eficiența pieței ne-a adus în fața crizei economice actuale şi în ceea ce, cu câțiva ani în urmă, laureatul Premiului Nobel pentru economie Joseph Stiglitz numea „religia" pe care piața o ştie cel mai bine – care a dus la situația în care

banca centrală şi economiştii să nu observe o bulă în valoare de trei trilioane, care nu avea nici o bază economică reală şi care a devastat economia atunci când s-a spart.[31]

Toate astea şi multe altele se pot întâmpla dacă doctrina Muasher va continua să prevaleze. Atât timp cât populația va fi pasivă, apatică şi distrasă de consumerism sau de ura față de cei vulnerabili, cei puternici vor putea face ce vor, iar cei care vor rămâne vor putea contempla rezultatele.

CAPITOLUL 5

DECLINUL AMERICAN: CAUZE ȘI CONSECINȚE

„Este o temă comună“ că Statele Unite, care doar „cu câțiva ani în urmă erau pe punctul de a cuceri întreaga lume precum un colos cu o putere de neegalat și o forță fără margini... sunt acum în declin, aflate în fața perspectivei decăderii sale finale.“[1] Această frază, apărută în ediția de vară a anului 2011 a jurnalului Academiei de Științe Politice este și astăzi crezută pe scară largă – cu un oarecare temei, deși necesită anumite clarificări. Declinul a fost, de fapt, continuu de la punctul de apogeu la care ajunseseră SUA, imediat după al Doilea Război Mondial, iar retorica remarcabilă a deceniului triumfalist de după căderea URSS s-a dovedit a fi mai degrabă autoamăgire. Mai mult, corolarul bine-cunoscut – că puterea va aparține Chinei și Indiei – este îndoielnic. Sunt țări sărace, cu probleme interne severe. Lumea devine desigur mai diversă, însă, în ciuda declinului Americii, în viitorul previzibil nu va exista nici un competitor pentru acest hegemon global.

Pentru a ne aminti pe scurt câteva elemente istorice relevante, planificatorii americani şi-au dat seama, încă din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, că SUA vor ieşi din conflict în calitate de superputere. Reiese foarte clar din izvoarele documentare „că preşedintele Roosevelt intenţiona să consolideze poziţia hegemonică a Americii în lumea postbelică", pentru a cita notiţele diplomatice ale istoricului Geoffrey Warner, unul dintre principalii specialişti pe acest subiect.[2] Au fost făcute planuri, în acord cu cele discutate mai sus, conform cărora SUA urmau să controleze o Mare Arie pe suprafaţa globului. Aceste doctrine sunt încă valabile, deşi realizarea lor e tot mai improbabilă.

Planurile făcute în timpul războiului, care urmau să fie implementate imediat după, nu erau complet nerealiste. Războiul a pus capăt Marii Crize, iar capacitatea industrială a Americii a sporit de patru ori în timp ce competitorii erau decimaţi. La sfârşitul războiului, SUA deţineau jumătate din averea mondială şi beneficiau de o securitate inexpugnabilă.[3] Fiecărei regiuni a Marii Arii i-a fost desemnată o anumită „funcţie" în interiorul sistemului global. Războiul Rece care a urmat a fost în mare parte efortul celor două mari superputeri de a administra regiunile aflate sub propriul control: pentru URSS, Europa de Est, iar pentru Statele Unite, restul lumii.

Până în 1949, Marea Arie pe care Statele Unite intenţionau s-o stăpânească se rodase deja prin ceea ce, în mod obişnuit, este numit „pierderea Chinei".[4] Formularea este interesantă: nu poţi „pierde" decât

ceva ce posezi, iar SUA se comportau ca şi cum aveau dreptul de a stăpâni întreaga lume. La puţin timp după aceea, Asia de Sud-Est a început să alunece treptat de sub controlul SUA, izbucnind războaie îngrozitoare în Indochina şi masacre uriaşe în Indonezia, începând cu 1965, când dominaţia SUA a fost restabilită. Între timp, subversiunea şi violenţa masivă au continuat peste tot, într-un efort constant de a menţine ceea ce era numit „stabilitate"

Dar declinul era inevitabil, pe măsură ce lumea industrializată se reconstruia, iar decolonizarea îşi continua cursul agonizant. Până în 1970, averea SUA ajunsese la aproximativ 25% din avuţia mondială.[5] Lumea industrializată devenea „tripolară", cu centre majore în Statele Unite, Europa şi Asia, care a devenit tot mai dinamică, fiind grupată în jurul Japoniei.

Douăzeci de ani mai târziu, URSS-ul s-a prăbuşit. Reacţia Washingtonului ne învaţă multe despre realităţile Războiului Rece. Prima administraţie Bush, care funcţiona în acel moment, a anunţat că scopurile fundamentale ale politicii SUA vor rămâne neschimbate, deşi cu pretexte diferite: imensa dotare militară avea să fie menţinută nu pentru a-i proteja pe americani de ruşi, ci pentru a contracara „sofisticarea tehnologică" a puterilor Lumii a Treia. În mod similar, era necesar să fie menţinută „baza industrială a apărării", un eufemism pentru o parte a industriei de înaltă calificare dependentă, în mare măsură, de subvenţiile şi de iniţiativa guvernamentală. Forţele de intervenţie trebuiau să fie încă orientate către

Orientul Mijlociu, unde existau chestiuni arzătoare „care nu puteau fi lăsate la uşa Kremlinului“, în ciuda unei jumătăţi de secol de înşelăciune. S-a admis în tăcere că problema a fost întotdeauna „naţionalismul radical“, termen prin care au fost desemnate încercările statelor de a urma un curs propriu împotriva principiilor doctrinei Marii Arii.[6] Aceste principii nu aveau să fie modificate în vreun fel, iar doctrina Clinton (sub care SUA puteau folosi unilateral forţa militară pentru a-şi urmări interesele economice) şi extinderea globală a NATO vor deveni curând foarte clare.

A existat o perioadă de euforie după colapsul principalei superputeri rivale, asezonată cu poveşti despre „sfârşitul istoriei“ şi aclamări ale meritelor politicii externe a preşedintelui Clinton, care a intrat pasămite într-o „fază nobilă“, „cu o aură sacră“, fiind pentru prima dată în istorie când o naţiune va fi „dedicată altruismului“ şi unor „principii şi valori“. Nimic nu mai stătea acum în calea unei „noi lumi idealiste orientate spre oprirea inumanităţii“ care va putea duce mai departe, neabătută, noile reguli internaţionale de intervenţie umanitară. Iar acestea sunt doar câteva exemple ale formulărilor exaltate ale unor intelectuali importanţi ai acelei perioade.[7]

Nu toată lumea era aşa de entuziasmată. Victimele tradiţionale, cele din sudul global, au condamnat cu hotărâre „aşa-numitul drept la intervenţie umanitară“, dându-şi seama că nu va fi vorba de nimic altceva decât de vechiul „drept“ la dominaţia imperială, travestit în haine noi.[8] În acelaşi timp, voci mai lucide, inclusiv

de la noi, au remarcat faptul că, pentru cea mai mare parte a lumii, SUA deveneau „o superputere bandit", „singurul mare pericol extern al societăților" și că „principalul stat care sfida acordurile internaționale este, în acest moment, America", pentru a-i cita pe Samuel P. Huntington, profesor la Harvard în științele guvernării și pe Robert Jervis, președinte al Asociației Americane pentru Științe Politice.[9] După ce a ajuns la putere George W. Bush, opiniile mondiale tot mai ostile nu au mai putut fi ignorate. În lumea arabă, cel puțin, susținerea pentru Bush s-a prăbușit cu totul. Obama a reușit impresionanta performanță de a scufunda și mai mult aceste rate ale susținerii, ajungând până la 5% în Egipt și nu cu mult mai mult în tot restul regiunii.[10]

Între timp, declinul a continuat. În ultimul deceniu, a fost „pierdută" și America de Sud. Acest lucru este destul de grav; în timp ce administrația Nixon plănuia distrugerea democrației chiliene – lovitura de stat militară susținută de SUA din timpul „primului 11 septembrie", care a instaurat dictatura generalului Augusto Pinochet –, Consiliul Național de Securitate a avertizat pe un ton ferm că, dacă SUA nu pot controla America Latină, atunci „nu se vor putea aștepta să obțină ordine oriunde altundeva în lume".[11] Dar mult mai serioasă era amenințarea unor mișcări de independență în Orientul Mijlociu, din motive recunoscute cât se poate de clar în planificarea făcută imediat după cel de-al Doilea Război Mondial.

O altă amenințare: ar putea exista anumite mișcări pline de semnificație către democrație. Bill

Keller, editorul-şef al *New York Times*, a scris rânduri impresionante despre „dorinţa arzătoare a Washingtonului de a-i sprijini pe democraţii din nordul Africii până în Orientul Mijlociu“.[12] Dar sondaje despre opiniile arabilor au arătat foarte clar că ar fi un dezastru pentru americani ca în acea zonă să se facă paşi spre democraţie, în care opinia publică ar putea influenţa politicile: după cum am văzut, populaţia arabă vede în SUA şi aliaţii săi un pericol major şi i-ar expulza pe toţi din regiune dacă ar avea ocazia.

Chiar dacă politicile pe termen lung ale Statelor Unite rămân stabile, cu eventuale ajustări tactice, sub Obama au avut loc anumite schimbări. Analistul militar Yochi Dreazen, împreună cu alţi autori au observat, într-un articol din *Atlantic*, că, în timp ce politica lui Bush era aceea de a captura şi de a tortura suspecţi, Obama, pur şi simplu, îi asasina, utilizând pe scară tot mai mare armele terorii (dronele), precum şi personalul forţelor speciale, mulţi dintre ei formând echipe de asasini.[13] Trupe ale forţelor speciale au fost deplasate în 147 de ţări.[14] Aceste trupe, care, numeric, sunt la nivelul armatei Canadei, reprezintă un fel de armată privată a preşedintelui, o chestiune dezbătută în detaliu de jurnalistul de investigaţie Nick Turse, pe site-ul *TomDispatch*.[15] Echipa pe care preşedintele Obama a trimis-o să-l asasineze pe Osama bin Laden a realizat probabil zeci de misiuni similare în Pakistan. După cum demonstrează acest fapt şi altele similare, deşi hegemonia SUA s-a redus, ambiţiile americane au rămas aceleaşi.

O altă temă comună, în special printre cei care nu sunt orbi cu totul, este aceea că, într-o oarecare măsură, declinul american este autoindus. Spectacolul comic de la Washington centrat în jurul întrebării dacă guvernul ar trebui sau nu „închis“, care dezgustă jumătate de națiune (o majoritate substanțială care crede că ar trebui să renunțăm la Congres) şi care o uimeşte pe cealaltă, nu are precedent în istoria democrației parlamentare. Spectacolul a ajuns să-i înspăimânte până şi pe sponsorii şaradei. Puterile corporatiste se tem acum că rebelii pe care i-au finanțat şi i-au ajutat să ajungă în posturi de răspundere ar putea decide să dărâme sistemul pe care se bazează puterea şi privilegiile lor, puternicul „stat dădacă“ ce le reprezintă interesele.

Eminentul filosof social american John Dewey a spus cândva că „politica este umbra aruncată asupra societății de către marile afaceri“, avertizând că diminuarea umbrei „nu va schimba esența lucrurilor“.[16] Începând cu anii 1970, umbra a devenit un nor negru care acoperă atât societatea, cât şi sistemul politic. Puterea corporatistă, alcătuită acum în special din capital financiar, a ajuns într-un punct în care ambele organizații politice existente – care mai seamănă doar vag cu două partide – se află departe de opinia populației asupra chestiunilor fundamentale aflate în dezbatere.

Pentru publicul larg, grija principală este, în acest moment, legată de şomaj. În situația actuală, această problemă critică nu poate fi depăşită doar printr-o substanțială subvenție guvernamentală, mult peste

programul inițiat de Obama în 2009, care abia a reușit să răspundă la un nivel elementar declinului cheltuielilor la nivel central și local, deși probabil că a salvat milioane de slujbe. Pentru instituțiile financiare, grija primară este deficitul bugetar. Prin urmare, doar această problemă este discutată. O largă majoritate a populației (72%) este în favoarea acoperirii deficitului prin taxarea celor foarte bogați.[17] Reducerea finanțării pentru programele medicale este respinsă de o majoritate zdrobitoare (69% în cazul MedicAid, 78% pentru Medicare).[18] Rezultatul cel mai probabil va fi opusul.

Comentând asupra rezultatelor unor studii cu privire la modurile de acoperire a deficitelor bugetare, Steven Kull, director al Programului pentru Consultări Publice, cel care a condus studiul, scrie că „în mod clar, atât administrația, cât și majoritatea republicană din Congres se află departe de preferințele și valorile publicului cu privire la buget... Marea diferență între cele două părți este aceea că publicul favorizează tăierea cheltuielilor pentru apărare, în timp ce Casa Albă și Congresul propun ușoare creșteri... Publicul larg susține, de asemenea, creșterea cheltuielilor pentru pregătire, educație și controlul poluării într-o mult mai mare măsură decât Congresul și administrația."[19]

Costurile războaielor duse de Bush și Obama în Irak sunt estimate, în acest moment, la suma de 4,4 trilioane de dolari – o victorie uriașă pentru Osama bin Laden al cărui scop declarat fusese acela de a falimenta America atrăgând-o într-o capcană.[20] Bugetul

militar al SUA pentru 2011 – care a egalat bugetele combinate ale celorlalte ţări ale lumii – a fost, în termeni reali (ajustat cu rata inflaţiei), mai mare decât în oricare alt moment de după al Doilea Război Mondial şi ar putea creşte şi mai mult. Se tot discută despre anumite tăieri programate, dar nu se spune aproape deloc faptul că, dacă aceste reduceri vor avea loc vreodată, atunci ele vor fi făcute din creşterile programate ale Pentagonului.

Criza bugetară a fost pusă la cale pentru a distruge câteva dintre mult urâtele programe sociale de care depinde o mare parte a populaţiei. Respectatul corespondent economic Martin Wolf, de la *Financial Times*, spunea: „Nu abordarea problemei poziţiei fiscale a SUA este urgentă... SUA pot împrumuta în condiţii bune, prin intermediul unor obligaţiuni emise pe zece ani, la o rată de aproximativ 3%, aşa după cum au arătat cei câţiva oameni care au gândit fără să se isterizeze. Provocarea fiscală este pe termen lung, nu imediată.“ Semnificativ, a adăugat: „Trăsătura uimitoare a poziţiei fiscale federale este aceea că veniturile sunt estimate să atingă 14,4% din PIB în 2011, mult sub rata medie postbelică, de 18%. Taxarea individuală este prevăzută să ajungă la 6,3% din PIB, în 2011. Non-americanul nu poate înţelege de ce se face atâta caz: în 1988, la sfârşitul mandatului lui Reagan, datoriile se apropiau de 18,2% din PIB. Taxarea trebuie să crească substanţial, dacă deficitul devine prea mare.“ Uimitor, într-adevăr, dar reducerea deficitului este pretenţia instituţiilor financiare

şi a celor superbogaţi şi, într-o democraţie aflată într-un declin rapid, ăsta este lucrul care contează.[21]

Deşi criza deficitului a fost construită din motive legate de un conflict dezlănţuit între clase, criza datoriilor pe termen lung este serioasă şi aşa a fost mereu din momentul în care Reagan a transformat, în mod iresponsabil, America din principalul creditor al lumii în principalul datornic, triplând datoria naţională şi creând pericole pentru economie, care au fost rapid agravate de George W. Bush. Deocamdată, însă, criza şomajului este cea mai mare îngrijorare a oamenilor.

„Compromisul" final asupra crizei – sau, mai exact, capitularea în faţa extremei drepte – a fost exact ceea ce publicul îşi dorea cel mai puţin. Puţini economişti serioşi l-ar contrazice pe economistul Lawrence Summers, de la Harvard, care susţinea că „problema Americii este, în acest moment, mai degrabă un deficit al creşterii economice şi al ocupării forţei de muncă, decât una a deficitului bugetar excesiv", iar soluţia găsită de Washington de a creşte limita de îndatorare, deşi este preferabilă unui presupus colaps (foarte improbabil), va face probabil pe termen lung şi mai mult rău economiei.[22]

Nu este nici măcar luată în discuţie posibilitatea, despre care vorbeşte economistul Dean Baker, de a elimina deficitul prin înlocuirea sistemului disfuncţional privat de sănătate cu altul de felul celor care există în alte state democratice, care are un cost individual la jumătate şi rezultate medicale cel puţin comparabile.[23] Instituţiile financiare şi industria

farmaceutică sunt mult prea puternice pentru ca aceste soluții să fie măcar discutate, deși proiectul nu are nimic utopic. Din aceleași motive, sunt excluse și alte măsuri înțelepte din punct de vedere economic, cum ar fi o mică impozitare a tranzacțiilor financiare.

Între timp, noi daruri sunt oferite încontinuu pe Wall Street. Comitetul prezidențial pentru achiziții a respins cererea pentru finanțare a Comisiei pentru Asigurări și Tranzacții, prima barieră în calea fraudei financiare, iar Congresul dispune, la rândul lui, de alte arme împotriva viitoarelor generații. În fața opoziției republicane față de protecția mediului, „o prioritate a americanilor este aceea de a ordona cele mai importante eforturi ale națiunii de a capta dioxidul de carbon emis de una dintre centralele electrice pe bază de cărbuni, reprezentând o grea lovitură dată eforturilor de a reduce emisiile care pot genera încălzirea globală“, scrie publicația *New York Times*.[24]

Asemenea lovituri autoinduse, deși sunt extrem de puternice, nu sunt o chestiune nouă. Ele datează din anii 1970, când economia politică a trecut prin transformări severe, ducând la sfârșitul a ceea ce a fost cunoscut drept „vârsta de aur a capitalismului de stat“ Două elemente-cheie ale acestei transformări au fost orientarea spre sectorul financiar și externalizarea producției, ambele legate de declinul ratei de producție în zona manufacturieră și de dezasamblarea sistemului Breton Woods de control al capitalului și de regularizare a monedei. Triumful ideologic al doctrinei „pieței libere“, selective în cel mai mare

grad, ca de obicei, a dus la implozii și mai mari pe măsură ce aceste doctrine au fost traduse în slăbirea regulilor, în reguli ale guvernării corporatiste care legau recompense uriașe pentru managerii generali de obținerea unor profituri pe termen lung și alte asemenea decizii. Uriașa concentrare a averii a dus la creșterea puterii politice, exacerbând un cerc vicios care a condus la acumularea unei averi uriașe de către o minoritate privilegiată, în timp ce veniturile celei mai mari părți a populației au stagnat.

În același timp, costurile electorale au explodat, ceea ce a făcut ca ambele partide să depindă și mai mult de buzunarele corporațiilor. Ceea ce a rămas din democrația politică a fost subminat mai departe de cele două partide care au practicat negoțul cu pozițiile din Congres. Economistul politic Thomas Ferguson observa că „în mod unic printre legislativele lumii dezvoltate, partidele politice care fac parte din Congresul american afișează liste de prețuri pentru poziții-cheie în legislativ". Legislatorii care finanțează partidul obțin posturile respective întrucât îi forțează pe congresmeni să devină servitori ai capitalului privat chiar și dincolo de normă. Rezultatul este că „dezbaterile sunt, de fapt, repetarea la nesfârșit a unor sloganuri care au fost dovedite de-a lungul timpului drept atrăgătoare pentru blocurile de investitori și pentru grupurile de interese pe care se bazează politicienii pentru a obține resurse".[25]

Economia de după epoca de aur pune în scenă unul dintre coșmarurile descrise de economiștii clasici Adam Smith și David Ricardo. În ultimii 30

de ani, „stăpânii omenirii“, cum i-a numit Smith, au abandonat orice grijă pentru bunăstarea propriilor societăți. S-au concentrat mai degrabă asupra unor câștiguri pe termen scurt și asupra unor bonusuri uriașe, și la naiba cu țara.

În timp ce scriu aceste rânduri, privesc coperta publicației *New York Times*. Două știri importante apar una lângă alta. Una spune cum republicanii se opun frecvent oricărei afaceri care „presupune obținerea unor venituri crescute de către stat“ – adică un eufemism pentru taxarea celor bogați.[26] Celălalt titlu spune: „Chiar dacă au crescut prețurile, bunurile de lux tot dispar de pe rafturile magazinelor“.[27]

Imaginea de ansamblu este descrisă cu acuratețe într-o broșură pentru investitori creată de Citigroup, marea bancă ce ajunge iarăși la public, așa cum a făcut în ultimii 30 de ani, prin cicluri succesive de împrumuturi riscante, profituri uriașe, colapsuri și falimente. Analiștii băncii descriu o lume împărțită în două blocuri, *plutonomia* și restul, creând o societate globală în care creșterea economică este produsă de câțiva foarte bogați și, în mare, consumată tot de ei. Lăsați în afară la împărțirea câștigurilor plutonomiei sunt cei foarte săraci, adică marea majoritate, care a început să fie denumită „precariatul global“, adică forța de muncă silită să ducă o existență la limita subzistenței și a rezistenței. În SUA, sunt supuși sindromului „insecurității crescânde a lucrătorului“, deși reprezintă baza pentru o economie sănătoasă, după cum a explicat Congresului Alan Greenspan, șeful rezervei federale, în timp ce își lăuda propriile

talente în chestiuni economice.[28] Acesta reprezintă un adevărat transfer de putere în societatea globală.

Analiştii Citigroup îi sfătuiesc pe investitori să se concentreze asupra celor mai bogaţi, acolo unde este toată acţiunea. „Coşul lor de acţiuni pentru plutonomie", aşa cum a fost numit, a depăşit cu mult indicele mondial al pieţelor dezvoltate din 1985, când abia îşi luau avânt programele economice Reagan–Thatcher, menite să-i îmbogăţească şi mai mult pe cei bogaţi.[29]

Înainte de criza din 2008 de care au fost în cea mai mare parte responsabile, instituţiile financiare au început să câştige tot mai multă putere economică, mai multă decât le-ar fi îndreptăţit partea lor din profiturile corporaţiilor. După colapsul din 2008, mai mulţi economişti au început să le verifice activitatea în termeni pur economici. Laureatul Nobel Robert Solow a ajuns la concluzia că impactul lor global avea să fie cel mai probabil negativ, întrucât „succesele lor adaugă foarte puţin sau nimic la eficienţa economiei reale, în timp ce dezastrele transferă bogăţie de la plătitorii de taxe către finanţatori".[30]

Înlăturând şi ultimele rămăşiţe ale democraţiei politice, aceste instituţii financiare asigură baza pentru propagarea unui proces letal – atât timp cât victimele lor sunt dispuse să sufere în tăcere.

Revenind la „tema comună" că SUA „sunt în declin, având de dat piept cu perspectiva tot mai clară a colapsului final", putem spune că, deşi aceste lamentări sunt considerabil exagerate, ele au un sâmbure de adevăr. Puterea americană, la nivel mondial, se află într-un declin continuu de la finalul celui de-al

Doilea Război Mondial. În timp ce SUA rămân cel mai puternic stat al lumii, puterea globală continuă să se diversifice, iar SUA își pot impune voința din ce în ce mai puțin. Dar declinul are multe dimensiuni și aspecte complexe. Societatea domestică se află, de asemenea, în declin în multe feluri, iar ceea ce este declin pentru unii poate însemna o bogăție enormă și nesperată pentru alții. Plutonomia – tot mai îngustă, o mică fracțiune de la extrema superioară – câștigă tot mai multe privilegii și bogăție, în timp ce, pentru marea majoritate, viitorul este adeseori întunecat, mulți oameni confruntându-se chiar cu probleme de supraviețuire într-o țară cu avantaje de neegalat.

CAPITOLUL 6
SFÂRȘITUL AMERICII?

Anumite aniversări cu semnificație sunt comemorate în mod solemn – atacul Japoniei asupra bazei de la Pearl Harbor, de exemplu. Altele sunt ignorate şi întotdeauna putem desprinde din ele lecții valoroase cu privire la ceea ce ne aşteaptă.

Nu a existat, de exemplu, nici o comemorare a celei de-a cincizecea aniversări a deciziei preşedintelui John F. Kennedy de a lansa cel mai distructiv act de agresiune de la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial: invadarea Vietnamului de Sud şi, mai târziu, a Indochinei, decizie care avea să producă milioane de morți şi să lase patru țări în ruină, cu victime care încă suferă de pe urma bombardării Vietnamului de Sud cu unele dintre cele mai cancerigene substanțe cunoscute vreodată, bombardamente menite să distrugă opoziția de la sol şi terenurile agricole.

Ținta inițială a fost Vietnamul de Sud. După aceea, atacurile s-au extins la Vietnamul de Nord, apoi către societatea rurală din nordul Laosului şi către Cambodgia rurală, care a fost bombardată la

o intensitate năucitoare, echivalentă cu forța combinată a tuturor bombardamentelor aliate din Pacific, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, incluzând și cele două bombe atomice de la Hiroshima și Nagasaki. În acest caz, ordinele lui Henry Kissinger, consilierul pe probleme de securitate națională, au fost ascultate – „tot ce zboară și tot ce mișcă", un îndemn deschis către un genocid fără seamăn în istoria lumii.[1] Puține dintre aceste lucruri sunt amintite. Multe dintre aceste fapte nici nu erau cunoscute în afara unor cercuri restrânse de activiști.

Când a fost lansat atacul acum 50 de ani, considerația față de victime era atât de scăzută, încât aproape că nu s-au făcut eforturi pentru a-l justifica, cel puțin nu mai mult decât printr-un discurs pasionat al președintelui care a susținut că „regăsim în lume, peste tot în jurul nostru, o conspirație monolitică și nemiloasă care se bazează pe mijloace ascunse de a-și lărgi sfera de interese" și că, dacă acea conspirație își va fi atins scopurile în Laos și Vietnam, atunci „porțile îi vor fi larg deschise".[2]

În altă parte a adăugat că „societățile slabe și care se complac vor fi măturate de acest pietriș al istoriei și doar cei mai puternici... ar putea supraviețui", în cazul acesta referindu-se la eșecul agresiunii și al terorii americane de a zdrobi independența statului cubanez.[3]

Cam la momentul în care au izbucnit protestele, vreo șase ani mai târziu, specialistul în Vietnam și istoricul militar Bernard Fall arăta că „Vietnamul, ca entitate istorică și culturală... este amenințat cu

extincţia, întrucât zonele sale rurale sunt distruse sub loviturile celei mai mari maşini militare care a fost vreodată pornită împotriva unei zone atât de extinse".[4] Se referea din nou la Vietnamul de Sud.

Când războiul s-a terminat, după opt ani teribili, opinia publică s-a împărțit între cei care au considerat că războiul fusese o „cauză nobilă", care ar fi putut fi câştigată cu puțin mai mult efort şi dedicație, şi cei care au considerat că fusese o greşeală enormă, care costase prea mult. Nu a fost foarte remarcată atunci declarația preşedintelui Carter, care a spus că „nu datorăm nimic Vietnamului, întrucât distrugerea a fost reciprocă".[5]

Există până în ziua de azi lecții care pot fi extrase din aceste fapte, în afară de faptul că doar cei slabi şi învinşi sunt traşi întotdeauna la răspundere pentru crime. O altă lecție este aceea că, pentru a înțelege ce se petrece, ar trebui să fim atenți nu doar la evenimentele istorice, uitate adesea de istorie, ci şi la ce anume cred liderii şi opinia publică, oricât de fanteziste ar fi părerile lor. O altă lecție este aceea că, dincolo de zborurile fanteziei menite să îngrozească şi să mobilizeze opinia publică (probabil crezute de unii prea prinşi în propria lor retorică), există o planificare geostrategică rațională, de lungă durată, întrucât este ancorată în interese şi în instituții stabile. Voi reveni asupra acestui punct, subliniind acum doar că asemenea factori persistenți în acțiunea politică sunt, de obicei, ascunşi cu foarte multă grijă.

Cazul Războiului din Irak este instructiv. El a fost prezentat unui public îngrozit pe fondul scenariului

apărării în fața unui pericol uriaş: „singura problemă", au declarat George Bush şi Tony Blair, era dacă Saddam Hussein ar fi renunțat la programul său de dezvoltare a armelor de distrugere în masă. Atunci când singura întrebare a primit răspunsul greşit, discursul oficial s-a schimbat pe nesimțite în cel privind „lupta pentru democrație", modificare acceptată fără comentarii de opinia publică educată.

Mai târziu, când mărimea dezastrului intervenției americane în Irak a devenit greu de ascuns, guvernul a dezvăluit ceea ce fusese, de fapt, clar de la bun început. În 2007, administrația a anunțat că trebuie luate hotărâri care să asigure permanența bazelor militare în Irak şi dreptul de a interveni militar în orice moment, precum şi privilegii ale investitorilor americani în raport cu sistemul energetic al țării – cereri abandonate cu infinite rețineri în fața rezistenței irakiene şi ținute bine ascunse de ochii populației.[6]

Dimensiunea declinului american

Cu asemenea lecții în minte, este util să privim la ceea ce a fost subliniat de principalele ziare de politică şi opinie. Hai să ne oprim la cel mai prestigios dintre aceste periodice, la *Foreign Affairs*. Titlul de pe coperta numărului din noiembrie/decembrie 2011 era: „Sfârşitul Americii?"

Eseul care urma argumenta că este nevoie de o „reducere" a „misiunilor umanitare" în străinătate care consumă averea țării, pentru a se opri declinul

american, temă importantă a discursului internațional, de obicei, însoțită de ideea că puterea globală înclină spre Orient, către China și (poate) India.[7]

Primele două comentarii sunt despre conflictul israeliano-palestinian. Primul, scris de doi înalți oficiali israelieni, se intitulează „Problema este respingerea de către palestinieni a dreptului de a exista al Israelului" și afirmă că nu putem avea o soluționare a conflictului, întrucât palestinienii refuză să recunoască Israelul drept un stat evreu, conformându-se astfel practicii diplomatice standard: statele sunt recunoscute, nu și anumite sectoare privilegiate din interiorul lor.[8] Cererea de recunoaștere a palestinienilor nu este nimic altceva decât o nouă modalitate de a exclude încheierea unei înțelegeri politice care ar sta în calea scopurilor expansioniste ale Israelului.

Poziția contrară, susținută de un profesor american, este cuprinsă în titlul său „Problema este ocupația".[9] Iar subtitlul este „Cum distruge ocupația națiunea?" Care națiune? Cea israeliană, desigur. Cele două articole apar într-o rubrică comună sub numele „Israelul sub amenințare".

Numărul din ianuarie/februarie 2012 mai cuprinde și un îndemn la a bombarda Iranul cât încă nu este prea târziu. Avertizând asupra „pericolelor intimidării", autorul articolului susține că „scepticii față de acțiunea militară nu par să înțeleagă adevăratul pericol pe care l-ar reprezenta un Iran care deține arma nucleară la adresa intereselor Americii în Orientul Mijlociu și nu numai. Previziunile lor sumbre afirmă că tratamentul va fi mai scump decât boala în

sine, adică atacul SUA asupra Iranului va fi la fel de rău sau mai rău decât dacă Iranul își va împlini ambițiile nucleare. Dar e o presupunere greșită. Adevărul este că o lovitură militară întreprinsă cu grijă, menită să distrugă programul nuclear iranian ar putea scăpa întreaga regiune de un pericol real și ar putea îmbunătăți dramatic starea de securitate pe termen lung a Americii."[10] Alții argumentează că ar exista costuri prea mari și chiar că un astfel de atac ar viola legislația internațională – așa cum fac moderații, care furnizează frecvent amenințări, violând Carta ONU.

Să analizăm și noi, pe rând, aceste îngrijorări.

Declinul american este real, deși versiunea apocaliptică a acestui scenariu reflectă viziunea clasei conducătoare că orice mai puțin de un control total este echivalent cu dezastrul total. În ciuda lamentărilor demne de milă, Statele Unite rămân de departe puterea dominantă în lume, fără să se întrevadă vreun competitor la orizont, și nu numai în domeniul militar, unde America este cu siguranță puterea supremă.

China și India au acumulat rapid creșteri importante (deși inegale, în mare măsură), însă rămân, în linii mari, țări foarte sărace, cu enorme probleme interne cu care Occidentul nu se confruntă. China rămâne cel mai mare producător de mărfuri din lume, dar în cea mai mare parte pentru puterile industriale care îi sunt vecine sau pentru multinaționalele occidentale. Este foarte probabil ca acest lucru să se schimbe în timp. Producția de bunuri oferă, de obicei, baza pentru inovație, chiar și pentru invenții

epocale, cum se întâmplă şi acum în China. Un exemplu care i-a impresionat pe analiştii occidentali este felul în care China a preluat piaţa globală de panouri solare, nu pe baza muncii ieftine, ci prin organizare şi, într-o măsură tot mai mare, prin inovaţie.

Dar problemele pe care le are China sunt foarte serioase. Unele sunt demografice, după cum a arătat un articol din *Science*, principala publicaţie americană săptămânală de ştiinţă. Studiul arată că mortalitatea a scăzut constant din timpul lui Mao, ca rezultat al „dezvoltării economice şi al îmbunătăţirii educaţiei şi serviciilor de sănătate, în special în ceea ce priveşte mişcarea pentru igienă, care a dus la o prăbuşire a indicelui mortalităţii provocate de infecţii". Dar acest progres s-a încheiat odată cu iniţierea reformelor capitaliste de acum 30 de ani, iar rata mortalităţii a crescut de atunci încontinuu.

Mai mult, recenta creştere economică a Chinei s-a bazat în mare parte pe „bonusul demografic", pe existenţa unei populaţii lucrătoare de mari proporţii. „Dar fereastra de recoltare a acestor bonusuri s-ar putea închide în curând", având „un impact profund asupra dezvoltării economice... Forţa de muncă ieftină în exces, care este unul dintre factorii majori ai miracolului economic chinez, nu va mai fi disponibilă."[11]

Demografia este doar una dintre problemele serioase ale viitorului. Iar, pentru India, problemele sunt chiar şi mai severe.

Nu toate vocile importante prevestesc declinul american. În media internaţională, nu există nici

una mai serioasă şi mai responsabilă decât *Financial Times*. Ea a dedicat de curând o pagină întreagă aşteptărilor optimiste ca noile tehnologii pentru extragerea zăcămintelor fosile să permită Statelor Unite să devină independente din punct de vedere energetic, asigurându-şi hegemonia pentru încă un secol.[12] Nu se precizează cum va arăta lumea asupra căreia Statele Unite vor domni în cazul în care acest fericit eveniment va avea loc, dar nu din lipsă de dovezi.

Cam în acelaşi timp, Agenţia Internaţională pentru Energie (AIE) a raportat că, în condiţiile creşterii rapide a emisiilor de carbon în urma arderii combustibililor fosili, limita de siguranţă privind modificările climatice va fi atinsă cam în 2017, dacă lumea va continua în acelaşi ritm. „Uşa se închide", a spus economistul-şef al AIE, „şi, în curând, va rămâne închisă pentru totdeauna."[13]

Cu puţin timp înainte să fie făcute acele declaraţii, Departamentul american pentru Energie a transmis propriile cifre privind emisiile de dioxid de carbon care au crescut „cu cele mai mari rate din istorie" la un nivel mai ridicat chiar şi decât în cele mai negre estimări ale Panelului Interguvernamental pentru Modificări Climatice (PIMC).[14] Acest lucru nu a constituit o surpriză pentru oamenii de ştiinţă, inclusiv pentru membrii Programului pentru Modificări Climatice de la Institutul Tehnologic din Massachusetts (MIT), care avertizează de ani de zile că estimările PIMC sunt prea conservatoare.

Astfel de critici ale estimărilor PIMC nu primesc efectiv nici o atenție, spre deosebire de criticile celor care neagă schimbările climatice, finanțate de marile corporații împreună cu mari campanii propagandistice care i-au făcut pe mulți americani să pară complet defazați în raport cu spectrul internațional al amenințărilor privind pericolele modificărilor climatice. Sprijinul din mediul de afaceri se traduce inclusiv în sprijin politic. Negarea a devenit parte a catehismului care trebuie recitat de candidații republicani în farsele care țin loc de campanii electorale, iar, în cadrul Congresului, cei care neagă sunt suficient de puternici pentru a împiedica orice efort de a deschide o discuție despre efectele încălzirii globale, ca să nu mai vorbim despre eventuale măsuri serioase împotriva acesteia.

Pe scurt, declinul american va putea fi oprit dacă vom renunța cu toții la speranța unui trai decent, o perspectivă tot mai realistă dacă ținem cont de actualul echilibru de forțe din lume.

„Pierderea" Chinei și a Vietnamului

Lăsând deoparte astfel de gânduri neplăcute și reconsiderând fenomenul declinului Americii, vedem că, într-adevăr, China a jucat un rol major, cel puțin în ultimii 60 de ani. Declinul care naște atâta îngrijorare nu este un fenomen recent. El se trage de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, când Statele Unite aveau jumătate din bogăția mondială și o securitate incomparabilă, precum și capacitatea de a interveni

la nivel global. Planificatorii erau cât se poate de conştienţi de disparitatea puterii şi intenţionau să păstreze lucrurile în acea stare.

Punctul de vedere de bază a fost formulat cu o franchețe admirabilă într-un document al statului major din 1948. Autorul era unul dintre arhitecții noii ordini: şeful echipei de planificare a politicilor din Departamentul de Stat, respectatul om de stat şi savant George Kennan, un porumbel moderat între vulturii echipei de planificare. El a observat că obiectivul central al politicii Statelor Unite era acela de a păstra intactă „disparitatea" care separă enorma bogăție a Americii de sărăcia altor națiuni. Pentru a atinge acest scop, a opinat el, „va trebui să încetăm să ne pese de obiective atât de vagi şi de nerealiste precum drepturile omului, creşterea standardelor de viață sau democratizarea" şi să lucrăm cu „termeni clari de putere", fără a fi „frânați de sloganuri idealiste" despre „altruism şi binele lumii".[15]

Kennan se referea, în special, la situația din Asia, dar observațiile lui pot fi generalizate, cu excepții, la întreaga zonă controlată de America. Se înțelege că „sloganurile idealiste" vor trebui evitate în cazul celorlalți, în special al acelor intelectuali de la care se aşteaptă să le formuleze.

Planurile la a căror formulare şi implementare a ajutat Kennan au luat ca de la sine înțeles faptul că America va controla emisfera vestică, Extremul Orient, fostul Imperiu Britanic (inclusiv resursele incomparabile din Orientul Mijlociu) şi cât se poate de mult din Eurasia, în special centrele ei industriale

şi comerciale. Acestea nu erau obiective nerealiste, dată fiind distribuţia puterii în acel moment. Dar declinul a început aproape imediat.

În 1949, China s-a declarat independentă – generând în Statele Unite acuzaţii amare şi certuri cu privire la cine era responsabil pentru această „pierdere“. Presupunerea tacită a fost aceea că Statele Unite aveau dreptul să stăpânească China, laolaltă cu mare parte din restul lumii, după cum se gândiseră planificatorii postbelici.

„Pierderea Chinei“ a fost primul pas important în procesul de declin al SUA. A avut consecinţe politice majore. Una a fost decizia aproape imediată de a sprijini Franţa să-şi recapete fosta colonie din Indochina, ca să nu se „piardă“ şi aceasta. Indochina nu era în sine o preocupare foarte serioasă, în ciuda declaraţiilor făcute de preşedintele Eisenhower şi de alţii despre resursele ei bogate. Preocuparea era legată mai degrabă de „teoria dominoului“. Chiar dacă este adeseori ridiculizată atunci când dominourile nu se prăbuşesc, teoria rămâne o piesă importantă în politica internaţională, întrucât pare foarte raţională. Pentru a prelua termenii lui Henry Kissinger, o regiune care scapă controlului SUA poate deveni „un virus“ care se răspândeşte şi îi poate face şi pe alţii să urmeze aceeaşi cale.

În cazul Vietnamului, grija era ca virusul dezvoltării independente să nu afecteze Indonezia, care chiar are resurse bogate. Iar aceasta ar fi putut face Japonia – „superpiesa de domino“, după cum era numită de cunoscutul istoric specialist pe probleme

asiatice, John Dower – să se acomodeze cu o Asie independentă, devenind centrul ei tehnologic şi industrial într-un sistem care ar fi scăpat controlului american.[16] Asta ar fi însemnat practic că SUA ar fi pierdut faza Pacificului a celui de-al Doilea Război Mondial al cărei scop era tocmai împiedicarea Japoniei să stabilească o astfel de nouă ordine în Asia.

Calea pentru a rezolva o astfel de problemă este simplă: distruge virusul şi vaccinează-i pe cei care ar putea fi infectaţi. În cazul Vietnamului, soluţia a fost de a distruge orice speranţă la o dezvoltare independentă şi de a impune dictaturi sângeroase peste tot în regiune. Soluţiile au fost implementate cu succes, însă istoria are ironiile ei şi, în cele din urmă, ceva asemănător cu coşmarul americanilor se dezvoltă în Asia de Est începând cu acel moment, spre disperarea Washingtonului.

Cea mai importantă victorie în războaiele Indochinei s-a înregistrat în 1965, când o lovitură de stat susţinută de americani şi condusă de generalul Suharto a condus la crime comparate de CIA cu cele făcute de Stalin, Hitler sau Mao. „Înfiorătorul masacru", cum a fost numit de *New York Times*, a fost relatat cu exactitate în media şi cu euforie nereţinută.[17]

A fost o „firavă rază de lumină în Asia", după cum a scris editorialistul liberal James Reston în *Times*.[18] Astfel, lovitura de stat a terminat cu speranţele la democratizare, ducând la distrugerea partidului care îi reprezenta pe cei săraci şi aducând la putere un dictator care va încălca drepturile omului într-unul dintre cele mai violente regimuri ce au existat vreodată,

dar care va deschide larg țara investitorilor străini. Nu e de mirare astfel că, după alte atrocități, printre care enumerăm invazia aproape de genocid a Timorului de Est, Suharto a fost primit în 1995 de administrația Clinton „ca pe unul de-ai noştri".[19]

La ani de zile după evenimentele extraordinare din 1965, consilierul pe probleme de securitate națională al preşedinților, de la Kennedy la Johnson, McGeorge Bundy, s-a gândit că ar fi fost înțelept ca războiul cu Vietnamul să fi fost încheiat atunci, din moment ce „virusul" fusese eliminat, şi cea mai importantă piesă a dominoului fusese aşezată ferm şi susținută de alte dictaturi militare împânzite în toată zona învecinată. Proceduri similare au fost urmate rutinier şi în alte regiuni; Kissinger se referea, în mod special, la pericolul democrației socialiste din Chile – o amenințare care a fost înlăturată la „primul 11 septembrie", odată cu instalarea dictatorului Pinochet. „Virusurile" au născut vii îngrijorări şi în alte locuri, în special în Orientul Mijlociu, unde amenințarea naționalismului secular a fost considerată cât se poate de reală de planificatorii britanici şi americani care au decis astfel să susțină fundamentalismele religioase din regiune.

Concentrarea bogăției și declinul american

În ciuda unor astfel de victorii, declinul american a continuat; astfel, în jurul anilor 1970, a intrat într-o nouă fază: declinul autoindus, pe măsură ce economia americană a intrat în faza de orientare spre

sectorul financiar şi de externalizare a producţiei, în parte din pricina unei rate scăzute a profitului în întreprinderile din ţară. Aceste decizii au iniţiat un cerc vicios în care bogăţia a devenit concentrată în cel mai înalt grad (în mod dramatic, în mâinile a doar 0,1% din populaţie), ceea ce a dus la o concentrare a puterii politice şi la o promovare a unei legislaţii care să închidă cercul: taxare revizuită, politici fiscale, liberalizare, schimbări în regulile funcţionării corporatiste care să permită câştiguri imense pentru conducere şi aşa mai departe.

În acelaşi timp, pentru marea majoritate, salariile reale au stagnat, iar oamenii s-au putut descurca doar acceptând un volum mai mare de muncă (mult peste nivelul Europei), datoriile au ajuns la niveluri nesustenabile, şi în plus, din timpul administraţiei Reagan, au fost create nenumărate bule financiare, generând averi de carton care, inevitabil, au dispărut când bulele au explodat, deşi, în multe cazuri, autorii au scăpat de efectele imploziei bulelor pe banii plătitorilor de taxe. În paralel, sistemul politic a devenit tot mai corupt, pe măsură ce ambele partide mari au devenit tot mai dependente de buzunarele corporatiste – republicanii până la nivelul farsei, urmaţi îndeaproape de democraţi.

Un studiu recent, gros cât o carte, realizat de Institutul pentru Politici Economice, care ani de zile a fost o sursă bună de date privind aceste evoluţii, a primit titlul „Eşec cu premeditare“. Expresia „cu premeditare“ este potrivită; cu siguranţă erau disponibile şi alte posibilităţi. Şi, după cum sugerează

studiul, „eşecul“ este bazat pe diferenţe de clasă. Nu există nici un eşec pentru cei care au premeditat – nici gând. Aceste politici reprezintă un eşec doar pentru vasta majoritate – 99%, dacă e să-i credem pe cei din mişcările „Occupy“ – şi pentru ţară, care îşi continuă declinul sub influenţa unor astfel de politici.

Un alt factor este externalizarea producţiei. După cum arată exemplul menţionat mai devreme al industriei de panouri solare a Chinei, capacitatea de a produce este baza şi stimulul pentru creşterea economică, ducând la niveluri superioare ale producţiei, sofisticării şi inovaţiei. Aceste beneficii pot fi, de asemenea, externalizate – nefiind o problemă pentru „mandarinii financiari“ care creează tot mai multe politici, dar poate fi o problemă reală pentru clasa de mijloc care munceşte şi un adevărat dezastru pentru cei oprimaţi: afro-americanii care n-au scăpat niciodată de moştenirea sclaviei şi de urâtele ei consecinţe şi a căror avere şi aşa extrem de precară a dispărut cu totul după explozia bulei financiare din 2008, care a declanşat ultima criză financiară, cea mai rea de până acum.

Agitaţie în străinătate

În timp ce declinul conştient, autoindus, a continuat acasă, „pierderile“ au tot crescut în străinătate. În ultimul deceniu, Africa de Sud a făcut paşi importanţi pentru a se elibera de dominaţia Occidentului. Regiunea a devenit tot mai integrată şi a început să

se ocupe de unele dintre problemele interne importante, într-o țară condusă în mare măsură de elitele europenizate, micuțe insule de bogăție extremă într-un ocean de sărăcie. Aceste țări au reușit să scape de bazele militare americane și de controlul Fondului Monetar Internațional. O organizație nou formată, Comunitatea Statelor din America Latină și Caraibe (CELAC) include toate statele din emisferă, cu excepția SUA și a Canadei. Dacă va funcționa cu adevărat, atunci acest lucru va fi considerat un alt pas spre declinul Americii, într-o regiune care a fost privită mereu ca reprezentând „curtea din spate a Americii“

Încă și mai gravă ar fi pierderea țărilor MENA (Orientul Mijlociu/Africa de Nord), regiune care a fost privită de planificatori, încă din anii 1940, drept „o imensă sursă de putere strategică și unul dintre cele mai mari premii materiale din întreaga istorie a lumii“.[20] Ca să fim mai exacți, dacă predicțiile cu privire la un secol de independență energetică ale SUA, bazate pe resursele din America de Nord, se vor dovedi realiste, controlul zonei MENA ar putea să nu mai fie atât de important, deși interesul pentru regiune nu ar putea scădea chiar foarte mult. Preocuparea principală a Americii a fost oricum întotdeauna mai mult controlul decât accesul. Oricum, consecințele pentru echilibrul planetar ar fi atât de evidente, încât întreaga discuție ar putea să nu reprezinte mai mult decât un exercițiu academic.

Primăvara arabă, un alt eveniment de importanță crucială, ar putea favoriza, fie și măcar parțial,

pierderea statelor MENA. Statele Unite şi aliaţii ei au încercat să împiedice acest rezultat, până acum cu succes. Politicile lor cu privire la aceste revolte au urmat linia standard până acum: ajută forţele care servesc cel mai bine interesele americane şi care pot fi cel mai uşor controlate.

Dictatorii favorizaţi pot fi susţinuţi atât timp cât se dovedesc capabili să menţină controlul în statele pe care le conduc (în special în ţările furnizoare de petrol). Atunci când acest lucru nu mai este posibil, trebuie daţi jos şi trebuie încercată restaurarea vechiului regim într-o formă cât mai apropiată de cea iniţială (ca în Egipt sau Tunisia). Acest tipar general poate fi regăsit peste tot în lume: Somoza, Marcos, Duvalier, Mobutu, Suharto şi mulţi alţii. În cazul Libiei, trei foste forţe tradiţionale imperiale, violând fără scrupule prevederile Consiliului de Securitate al ONU pe care tocmai le susţinuseră, au sprijinit militar forţele rebele, crescând astfel numărul victimelor civile, creând o criză umanitară majoră şi haos politic, întrucât ţara s-a scufundat în război civil, grupurile jihadiste fiind ajutate cu arme din Africa de Vest şi din alte părţi.[21]

Israelul şi Partidul Republican

Consideraţii similare duc direct către al doilea mare motiv de preocupare amintit în numărul din noiembrie/decembrie 2011 al publicaţiei *Foreign Affairs*: conflictul Israel/Palestina. Nicăieri nu poate fi mai limpede fobia americană faţă de democraţie ca în

acest caz. În ianuarie 2006, în Palestina au avut loc alegeri, pe care observatorii străini le-au proclamat ca fiind libere şi corecte. Reacţia instantanee a Statelor Unite şi, desigur, a Israelului a fost aceea de a-i penaliza pe palestinieni pentru că au votat altfel decât trebuia (sub privirile îngăduitoare şi politicoase ale Europei).

Nu e nimic nou în asta. Mai mult, este în acord cu principiul general recunoscut de teoreticieni: Statele Unite susţin democraţia dacă şi numai dacă este în acord cu interesele sale strategice şi economice – conform editorialistului neoconservator Thomas Carothers, cel mai respectat şi mai atent analist al fenomenului iniţiativelor „promovării democratizării".

Mai mult, vreme de patruzeci de ani, SUA au condus tabăra celor care refuzau o rezolvare a conflictului israeliano-palestinian, blocând un consens internaţional care cerea găsirea unei soluţii în termeni prea bine-cunoscuţi ca să mai trebuiască repetaţi. Mantra occidentală este că Israelul vrea o înţelegere fără precondiţii, în vreme ce palestinienii refuză astfel de termeni. Opusul este mai corect: Statele Unite şi Israelul sunt cele care pun, de fapt, precondiţii care sunt concepute astfel încât negocierile să ducă la capitularea palestinienilor în anumite chestiuni cruciale sau nicăieri.

Prima precondiţie este ca negocierile să fie arbitrate de Washington, ceea ce are la fel de mult sens ca a cere Iranului să negocieze conflictul dintre sunniţi şi şiiţi din Irak. Negocieri serioase nu ar putea avea

loc decât sub arbitrajul unei puteri neutre, eventual una care să suscite un anumit respect – poate Brazilia. Aceste negocieri ar încerca să rezolve conflictul dintre cei doi adversari reali: Statele Unite și Israelul pe de o parte, restul lumii pe cealaltă parte.

A doua precondiție este aceea ca Israelul să-și poată extinde așezările ilegale în Cisiordania. Oficial, Statele Unite se opun acestor măsuri, dar cu pedepse nesemnificative, în timp ce continuă să ofere ajutor economic, politic și militar. Atunci când Statele Unite chiar au anumite obiecții, acțiunile Israelului sunt împiedicate cu ușurință, ca în cazul proiectului El, care leagă Ierusalimul de orașul Ma'ale Adumim, tăind în două Cisiordania – o prioritate absolută pentru planificatorii israelieni, una care a născut însă anumite obiecții la Washington, astfel că Israelul a trebuit să apeleze la măsuri mai puțin ortodoxe pentru a obține ceva din proiect.[22]

Pretinsa opoziție a atins nivelul farsei în februarie 2011, când Obama s-a opus prin veto unei rezoluții a ONU care cerea implementarea unei politici oficiale a SUA (adăugând remarca de necontrazis că așezările israeliene sunt ilegale, așa că nu poate fi vorba de o extindere a lor). Din acel moment, s-a mai vorbit foarte puțin despre oprirea extinderii colonizării care continuă cu provocări studiate.

Astfel, deși reprezentanții israelieni și cei palestinieni se pregăteau să se întâlnească în Iordania, în ianuarie 2011, Israelul a anunțat noi construcții în Pisgat Ze'ev și Har Homa, zone din Cisiordania pe care le declarase ca făcând parte din zonele extinse

ale Ierusalimului deja anexate, populate şi contabilizate ca parte a capitalului israelian, toate aceste acţiuni violând directivele Consiliului de Securitate.[23] Un plan mai larg şi mai ambiţios este acela de a separa orice enclave palestiniene s-ar mai întâmpla să mai existe în Cisiordania de centrul politic al palestinienilor din fostul Ierusalim.

Este de la sine înţeles că drepturile palestinienilor trebuie minimizate în politicile şi în discursul american. Palestinienii nu au nici avere, nici putere. Practic, nu au nimic de oferit americanilor şi sunt priviţi ca un soi de pacoste care „agită spiritele între arabi"

Prin contrast, Israelul este o societate bogată, cu o industrie de vârf sofisticată, în mare parte militarizată. De decenii întregi, a fost privit ca un aliat strategic de mare importanţă, mai ales din 1967, de când a făcut un mare serviciu Statelor Unite şi aliatului său, Arabia Saudită, distrugând virusul nasserit, legând astfel o „relaţie specială" cu Washingtonul, o relaţie specială ce nu s-a schimbat de atunci.[24] De asemenea, este un centru tot mai important pentru investiţiile americane. De fapt, industriile de vârf – şi, în special, cea militară – din cele două ţări sunt strâns legate.[25]

Dincolo de aceste consideraţii elementare de putere politică, există şi factori culturali care nu pot fi ignoraţi. Sionismul creştin în Statele Unite şi Anglia a precedat cu mult sionismul evreiesc şi a fost un fenomen semnificativ cu implicaţii clare în politicile adoptate (cum a fost şi Declaraţia Balfour, care a rezultat din el). Când generalul Edmund Allenby a cucerit Ierusalimul, în timpul Primului

Război Mondial, a fost supranumit în presa americană Richard Inimă de Leu, de la regele care a câștigat cruciadele și i-a alungat pe păgâni din țara sfântă.

Următorul pas a fost ca Poporul Ales să se întoarcă în țara care le-a fost promisă de Dumnezeu. Exprimând o opinie larg răspândită între elite, secretarul de stat pentru afaceri interne al lui Franklin Roosevelt, Harold Ickes, a descris colonizarea Palestinei de către Israel ca pe o realizare „fără precedent în istoria rasei umane“.[26] Asemenea poziții își găsesc propriul loc în cadrul unor doctrine providențialiste care au caracterizat cultura americană încă de la fondarea țării, și anume că Dumnezeu are un plan și că Statele Unite duc acest plan la îndeplinire sub îndrumare divină, o fantasmă care a fost articulată repetat de mari personalități ale Americii.

Mai mult, creștinismul evanghelic este o forță populară majoră în Statele Unite. Plasat la extremă, creștinismul apocaliptic evanghelic are, și el, un mare impact popular, întărit de înființarea Israelului în 1948 și chiar și mai mult de cucerirea restului Palestinei, în 1967 – toate acestea fiind semne că vremurile de pe urmă și Judecata de Apoi se apropie.

Aceste forțe au devenit semnificative în timpul administrației Reagan, când republicanii au abandonat pretenția de a fi un partid politic în sensul tradițional și au început să se consacre fățiș unei foarte restrânse minorități a celor superbogați provenind din sectorul corporatist. Totuși, clientela măruntă a partidului astfel reconstituit nu poate furniza voturi, așa că au fost nevoiți să-și îndrepte atenția în altă

parte. Singura opțiune este aceea de a mobiliza anumite tendințe care au fost mereu prezente, dar care nu au fost vreodată organizate sub forma unei forțe politice: în primul rând, adepții nativismului care tremură zilnic de frică și fanaticii religioși, care ar fi fost considerați fundamentaliști oriunde altundeva în lume, dar nu și în SUA. Unul dintre rezultate este respectul față de presupusele profeții biblice; așadar, nu doar susținere pentru Israel și campaniile lui de cucerire, ci de-a dreptul dragoste față de Israel – altă parte importantă din catehismul care trebuie recitat de către candidații republicani (cei democrați urmându-i, desigur, nu foarte departe).

Lăsând deoparte acești factori, nu ar trebui uitat nici faptul că „Anglosfera" – Marea Britanie și vlăstarele ei – este formată din societăți colonizatoare care au înflorit pe ruinele civilizațiilor indigene ai căror membri au fost suprimați sau chiar exterminați. Toate aceste practici trebuie să fi fost corecte – iar în cazul SUA chiar ordonate prin poruncă divină. Așadar, există o simpatie intuitivă pentru copiii lui Israel atunci când urmează un curs similar. Dar interesele economice și geostrategice primează, iar politicile de urmat nu sunt bătute în cuie.

„Amenințarea" iraniană și chestiunea nucleară

Să ne oprim acum puțin și asupra celei de-a treia amenințări abordate în publicațiile citate anterior, și anume „amenințarea iraniană". La nivelul elitelor politice și al claselor conducătoare, aceasta este

considerată o amenințare la scară planetară, deși nu și la nivelul populației. În Europa, sondajele arată că Israelul este considerat o amenințare majoră la adresa păcii.[27] În țările MENA, Statele Unite sunt privite ca un pericol similar, mergând până într-acolo încât, chiar înainte de revoltele din piața Tahrir, aproximativ 80% din populația egipteană spunea că s-ar simți mai în siguranță dacă Iranul ar avea arma nucleară.[28] Același sondaj a arătat că doar 10% dintre egipteni vedeau Iranul ca pe o amenințare – spre deosebire de dictatorii aflați la putere care au propriile griji.[29]

În Statele Unite, înainte de propaganda masivă desfășurată în ultimii ani, majoritatea populației era de acord, împreună cu restul lumii, că, în calitate de semnatar al Tratatului de neproliferare a armelor nucleare, Iranul avea datoria să oprească programul său de îmbogățire a uraniului. Chiar și astăzi, o majoritate semnificativă favorizează mijloacele pașnice pentru a rezolva problema iraniană. Există chiar și o opoziție semnificativă la ideea unei intervenții dacă Iranul și Israelul ar ajunge la război. Doar un sfert dintre americani privesc Iranul ca pe o amenințare serioasă la adresa Statelor Unite ale Americii.[30] Dar nu este ceva neobișnuit să existe diferențe – chiar o prăpastie – între opinia publică și cea a elitelor politice.

De ce este privit Iranul ca o amenințare atât de serioasă? Chestiunea este arareori discutată, deși nu este greu de găsit un răspuns serios la această întrebare – cu toate că nu în termenii folosiți în mod obișnuit de elitele politice. Răspunsul cel mai bine

fundamentat este furnizat de Pentagon şi de serviciile de informaţii în rapoartele despre securitatea globală pe care le prezintă Congresului. Aceste rapoarte spun că „programul nuclear al Iranului, precum şi politica acestuia de a menţine deschisă posibilitatea construirii unei arme nucleare reprezintă miezul strategiei lor sfidătoare".[31]

Imaginea creionată aici este departe de a fi exhaustivă. Printre subiectele pe care nu le-am luat în discuţie este reorientarea militară a Statelor Unite către zona Asia-Pacific, care se traduce într-o suplimentare a numărului de baze militare, printre ele aflându-se cea din insula Jeju din Coreea de Sud şi cea din nord-vestul Australiei, toate parte a politicii de „frânare a ascensiunii Chinei". O chestiune înrudită îndeaproape este cea a bazei militare americane din Okinawa, căreia populaţia i se opune cu ardoare de ani de zile şi care constituie încă un punct major de tensiune în relaţiile dintre Washington şi Tokyo.[32]

Arătând cât de puţin s-au schimbat, de fapt, asumpţiile fundamentale, analiştii strategici ai SUA descriu rezultatele programelor militare chineze drept „o dilemă «clasică» de securitate, în timp ce programele militare naţionale şi strategiile defensive concepute de planificatori sunt văzute de ceilalţi ca o ameninţare", scrie Paul Godwin de la Institutul de Cercetare pentru Politici Externe.[33] Dilema de securitate apare ca fiind legată de controlul regiunilor de coastă din vecinătatea Chinei. Statele Unite privesc propria politică de stăpânire a acestor zone drept „defensivă", în timp ce China o priveşte

ca amenințătoare; invers, China privește propriile operațiuni din zonă drept „defensive", în timp ce Statele Unite le privesc ca amenințătoare. O asemenea discuție nu poate fi nici măcar imaginată în legătură cu zona de coastă a Statelor Unite. „Dilema clasică de securitate" se petrece doar pe fondul presupunerii că Statele Unite au dreptul de a controla lumea și că politicile de securitate ale SUA justifică încercarea de a crea un control global.

Deși principiile conducerii imperiale s-au schimbat foarte puțin în ultimele decenii, capacitatea de a le implementa s-a diminuat mult, întrucât puterea este mai larg distribuită într-o lume tot mai diversificată. Există multe consecințe ale acestui fapt. Este important, însă, să nu uităm că, din păcate, nici una dintre ele nu are puterea de a disipa cei doi nori negri care planează asupra oricăror considerații referitoare la ordinea globală: războiul nuclear și catastrofa ecologică, ambele pericole cu adevărat existențiale pentru supraviețuirea decentă a speciilor.

Chiar dimpotrivă: ambele amenințări sunt reale și în creștere.

CAPITOLUL 7

MAGNA CARTA. SOARTA EI ȘI A NOASTRĂ

Peste încă un timp, după doar câteva generații, se va împlini un mileniu de la redactarea *Magna Carta*, unul dintre cele mai importante evenimente în istoria drepturilor civile şi ale omului. Dacă acest eveniment va fi sărbătorit, comemorat sau ignorat nu este încă limpede.

Această chestiune ar trebui să ne preocupe cât se poate de serios. De ceea ce vom reuşi sau nu să facem acum va depinde în ce fel de lume vom întâmpina acest eveniment. Viitorul nu se arată foarte luminos, dacă vor continua tendințele de azi – fie şi pentru că *Marea Cartă* este distrusă chiar sub ochii noştri.

Prima ediția academică a *Magna Carta* a fost publicată de eminentul învățat William Blackstone. Nu a fost o sarcină uşoară, pentru că nu a avut la îndemână un text de calitate. După cum a scris însuşi savantul, „carta fusese roasă de şobolani", o formulare plină de semnificații, întrucât azi părem să vrem să ducem la capăt ceea ce au început şobolanii.[1]

Ediția Blackstone, intitulată *Marea Cartă și Carta Pădurii*, include două texte. Primul, carta libertăților, este recunoscut ca fiind documentul fondator al libertății locuitorilor lumii anglofone, sau, după expresia lui Winston Churchill, „carta oricărui om care se respectă în orice moment și în orice stat".[2] Churchill se referea în special la reafirmarea Cartei în Parlament în Petiția Dreptului, în care regele Carol I era implorat să recunoască faptul că legea este suverană, și nu regele. Carol a admis asta, însă și-a încălcat curând propriul jurământ, pregătind scena pentru sângerosul Război Civil Englez.

După un conflict înverșunat între rege și Parlament, puterea regală va fi restaurată în persoana lui Carol al II-lea. *Magna Carta* nu a fost uitată. Unul dintre liderii Parlamentului, Henry Vane, a fost decapitat; pe eșafod, a încercat să țină un discurs în care să arate că execuția lui era o violare a *Magna Carta*, dar vocea i-a fost acoperită de trompete pentru ca nu cumva mulțimea care aclama să audă asemenea cuvinte scandaloase. Crima lui fusese aceea de a scrie o petiție în care numea poporul „sursa originară a tuturor puterilor juste" în societatea civilă – nu regele, nici măcar Dumnezeu.[3] Aceasta este, de asemenea, poziția susținută de Roger Williams, fondatorul primei societăți libere în locul care este acum Rhode Island. Ideile lui eretice i-au influențat pe Milton și Locke, deși Williams a mers mult mai departe, formulând doctrina separării Bisericii de stat – doctrină contestată încă peste tot în lume, chiar și în democrațiile liberale.

Aşa cum se întâmplă să fie cazul adesea, înfrângerile aparente nu au făcut decât să ducă mai departe lupta pentru drepturi. La scurt timp după execuția lui Vane, regele Carol al II-lea a emis o cartă regală care privea plantațiile de la Rhode Island, afirmând că „ele vor fi conduse în mod democratic" şi, mai mult, că guvernul putea asigura libertatea de conştiință pentru papistaşi, atei, evrei, turci şi chiar quakeri, una dintre cele mai temute şi abuzate secte care a apărut în acele zile turbulente.[4] Toate acestea au fost evenimente uimitoare, dacă ținem cont de climatul acelor vremuri.

Câțiva ani mai târziu, cartei libertăților avea să i se adauge actul *Habeas Corpus* de la 1679, care fusese inițial numit „un act pentru mai marea siguranță a libertăților individuale şi o prevenție a pedepsei cu închisoarea în străinătate". Constituția americană, care împrumuta din dreptul comun al Angliei, afirma că „prevederile *Habeas Corpus* nu vor fi suspendate" decât în cazul unei rebeliuni sau invazii. Cu o decizie unanimă, Curtea Supremă a Statelor Unite a afirmat că drepturile garantate de acest act erau „considerate de fondatorii [republicii americane] ca reprezentând cea mai înaltă formă de protecție a libertății". Aceste cuvinte ar trebui să se audă limpede astăzi.

A doua cartă şi comunele

Semnificația celei de-a doua carte, *Carta Pădurii*, nu este cu nimic mai puțin profundă şi este poate chiar

mai relevantă astăzi – după cum a arătat printr-o analiză detaliată Peter Linebaugh în bogata sa istorie a *Magnei Carta* şi a traiectoriei ei ulterioare.[5] *Carta Pădurii* cerea protecţie pentru comune în faţa puterilor străine. Comunele erau sursa de întreţinere a întregii populaţii, asigurând lemnele de foc, hrana, materialele de construcţii, tot ceea ce era esenţial pentru o viaţă bună. Pădurea nu era o sălbăticie. Ea fusese ajutată să crească în decursul mai multor generaţii, posedată în comun, resursele fiindu-le accesibile tuturor – practici de găsit peste tot în societăţile tradiţionale, dar care se află acum pe cale de dispariţie peste tot în lume.

Carta Pădurii impunea limite privatizării. Miturile legate de Robin Hood exprimă esenţa lucrurilor cuprinse în document (nu este poate surprinzător că popularul serial de televiziune, din anii 1950, *Aventurile lui Robin Hood*, a fost scris de scenarişti de la Hollywood, de cei care fuseseră puşi pe liste negre pentru convingeri de stânga, fără ca aceştia să-şi dea numele).[6] Deja în secolul al XVII-lea, carta a căzut victimă economiei de consum, precum şi practicilor şi moralităţii capitaliste.

Întrucât comunele nu mai erau protejate pentru cultivare şi folosire în comun, drepturile lor au fost restrânse la acele foarte puţine lucruri care nu puteau fi privatizate – o categorie care se află şi azi într-un proces continuu de diminuare. În Bolivia, încercarea de a privatiza distribuţia de apă a fost oprită printr-o revoltă de amploare care a adus majoritatea indigenă pentru prima dată în istorie la putere.[7] Banca

Mondială a hotărât că multinaţionala minieră Pacific Rim poate ataca în instanţă statul El Salvador care încerca să-şi salveze comunităţile şi pământurile de distructiva exploatare minieră auriferă. Condiţiile legate de mediu ameninţă să diminueze profiturile companiilor, o crimă care poate fi oprită în numele regimului drepturilor investitorului, numit eronat „comerţ liber".[8] Iar acesta este doar un exemplu al luptelor care se desfăşoară acum în lume, unele implicând o violenţă extremă, ca în estul statului Congo, unde milioane de oameni au fost ucişi pentru a asigura extracţia de minerale necesare telefoanelor mobile şi pentru alte utilizări şi, desigur, pentru profit.[9]

Apariţia practicilor şi a moralei capitaliste a adus cu sine transformări radicale în privinţa felului în care sunt tratate şi concepute bunurile comune. Principalul mod în care se petrec astăzi aceste lucruri ia forma argumentului cunoscut al lui Garrett Hardin care spunea că „libertatea unei comune ne va aduce tuturor ruina", celebra „tragedie a comunelor": ceea ce este astăzi stăpânit în comun va fi distrus de avariţia individuală.[10]

Un echivalent internaţional a fost conceptul de *terra nullius* (ţara nimănui), folosit pentru a fundamenta dislocarea populaţiilor indigene de către colonişti din aşezămintele Anglosferei, sau simpla „exterminare", pentru a folosi termenul prin care părinţii fondatori descriau ceea ce făceau, uneori cu regret, după ce masacrul avusese loc. Conform acestei doctrine, indienii nu aveau nici un drept de

proprietate din moment ce erau doar nişte nomazi prin sălbăticie. Coloniştii cei harnici au putut produce valoare acolo unde nu exista, transformând sălbăticia pentru a o face utilă din punct de vedere comercial.

De fapt, coloniştii ştiau foarte bine ce fac, aşa că au existat de la început proceduri elaborate de preluare a proprietăţilor şi de ratificare a acestor acte, proceduri făcute sub patronajul parlamentului şi încălcate mai târziu, când maleficele creaturi au rezistat exterminării. Doctrina lui *terra nullius* este atribuită adesea lui John Locke, dar atribuirea este îndoielnică. În calitate de administrator colonial, el a înţeles perfect ce se întâmpla şi nu putem găsi în opera lui nici o bază teoretică pentru înstăpânire, aşa cum au arătat mai mulţi comentatori, în special profesorul australian Paul Corcoran. (În Australia, de fapt, doctrina a fost aplicată cu cea mai mare brutalitate.)[11]

Previziunile triste care pot fi formulate pe baza tragediei comunelor nu au rămas necontestate. Elinor Ostrom a câştigat Premiul Nobel pentru economie în 2009 pentru că a arătat superioritatea folosirii pesciculturii, a păşunilor, pădurilor, lacurilor şi a albiilor de râu de către utilizatorii individuali. Dar doctrina convenţională capătă forţă dacă adoptăm premisa ei ascunsă: că oamenii sunt conduşi de ceea ce muncitorii americani numeau, în zorii Revoluţiei Industriale, „Noul spirit al epocii, acela de a câştiga bogăţie pentru a obţine orice, mai puţin propriul suflet".[12]

La fel ca țăranii și muncitorii din vechime, lucrătorii americani au denunțat noul spirit care le era impus, pe care l-au privit ca înjositor și distructiv, o agresiune la adresa celor liberi, bărbați și femei. Și vreau să subliniez rolul femeilor care au reprezentat cele mai puternice voci în condamnarea distrugerii drepturilor și a demnității umane de către spiritul capitalist, cele mai reprezentative fiind așa numitele „fete de fabrică", tinere crescute la ferme. Și ele au fost atrase în sistemul muncii impuse și salarizate care, în acel moment, era privită ca fiind diferită de sclavie doar prin faptul că era temporară. Această poziție a fost atât de răspândită, încât a devenit unul dintre stindardele Partidului Republican și o lozincă pentru luptătorii americani din nord, în timpul Războiului Civil American.[13]

Controlând dorința de democrație

Aceste lucruri s-au întâmplat acum 150 de ani – în Anglia, mai devreme. De atunci, s-au făcut eforturi uriașe pentru a le inculca oamenilor noul spirit al epocii. Ramuri întregi de activitate au fost consacrate acestei sarcini: relații publice, publicitate și management, în general, acestora revenindu-le procente foarte mari din PIB. Toate sunt îndreptate spre ceea ce marele economist Thorstein Veblen numea „fabricarea de dorințe".[14] Folosind termenii marilor producători, este vorba despre canalizarea dorinței oamenilor către „lucrurile superficiale" ale vieții, „bunurile de consum". În felul acesta, oamenii pot

fi atomizați, despărțiți unul de altul, făcuți să caute profitul personal, deviați de la efortul periculos de a gândi pe cont propriu sau de a pune în discuție autoritatea.

Procesul prin care sunt șlefuite opinii, atitudini sau percepții a fost numit „ingineria consimțământului" de către unul dintre fondatorii relațiilor publice moderne, și anume Edward Bernays. A fost un progresist respectat în linia Wilson–Roosevelt–Kennedy, cam în felul contemporanului său, jurnalistul Walter Lipmann, cel mai cunoscut intelectual din America secolului XX, care a lăudat „fabricarea consimțământului" ca pe o „nouă artă" în practica democrației.

Ambii au susținut că publicul trebuie „pus la locul lui", marginalizat și controlat – pentru binele lui, desigur. Oamenii erau prea „stupizi și ignoranți" pentru a fi lăsați să-și vadă singuri de treburi. Lucrurile importante trebuiau lăsate în seama „minorității inteligente", care trebuia ferită de „rumoarea și spiritul vindicativ al turmei sălbatice" – „gloata de nemernici", după cum fusese numită de predecesorii din secolul al XVII-lea. Într-o societate democratică funcțională, rolul populației era acela de „spectator", și nu de „participant la acțiune".[15]

Spectatorilor nu trebuie să li se permită să vadă prea mult. Președintele Obama a instituit noi standarde în realizarea acestui principiu. De fapt, administrația Obama a pedepsit cel mai mare număr de oameni care au scurs informații către opinia publică dintre toți președinții americani, ceea ce este o reală

performanță pentru cineva care a ajuns la putere promițând transparență.

Printre numeroasele subiecte care nu trebuie lăsate la îndemâna „turmei sălbatice" sunt și chestiunile care țin de afacerile externe. Oricine a studiat vreodată documente declasificate a observat că, într-o mare măsură, clasificarea lor avusese în vedere împiedicarea accesului publicului larg la acțiunile înalților oficiali. În esență, mulțimea trebuia împiedicată să audă sfatul dat de curțile de justiție marilor corporații: și anume acela de a se dedica unor opere de binefacere, astfel încât „opinia publică agitată" să nu descopere enormele beneficii asigurate de statul-dădacă.[16]

Mai general, opinia publică nu ar trebui să afle că „politicile de stat sunt regresive într-o măsură copleșitoare, hrănind și extinzând inegalitatea socială", dar că sunt făcute în așa fel încât să lase impresia că guvernul îi ajută doar pe săracii care nu merită nimic, permițându-le, însă, politicienilor să mobilizeze și să folosească o retorică și valori antiguvernamentale în vreme ce își servesc clienții nu tocmai nevoiași" – citez aici din principala publicație de pe piața liberă, și anume *Foreign Affairs*, și nu din discursul vreunui radical.[17]

De-a lungul timpului, pe măsură ce societățile au devenit mai libere și recurgerea la violența de stat tot mai limitată, a apărut nevoia de a găsi metode mai noi și mai sofisticate pentru controlul opiniilor și al atitudinilor. Este un lucru natural faptul că această enormă industrie publicitară a fost creată în cele

mai libere dintre țări: SUA și Marea Britanie. Prima agenție modernă de propagandă a fost Ministerul britanic al Informațiilor, în timpul Primului Război Mondial. Omologul său american, Comitetul pentru Informații Publice, a fost creat de Woodrow Wilson cu scopul de a transforma o populație pașnică într-o mulțime care să urască tot ce este german – ceea ce i-a reușit cu brio. Reclamele comerciale americane impresionaseră profund audiența; Joseph Goebbels le-a admirat foarte mult și le-a adaptat propagandei germane, cu un foarte mare succes.[18] Liderii bolșevici au încercat și ei, dar eforturile lor au fost neîndemânatice și ineficiente.

O grijă continuă a politicienilor a fost aceea de „a-i ține pe oameni departe de beregatele noastre", după cum s-a exprimat Ralph Waldo Emerson atunci când exprima grijile liderilor politici din secolul al XIX-lea, când pericolul democrației devenise tot mai greu de prevenit.[19] Mai recent, tulburările care au avut loc în anii 1960 au stârnit îngrijorări în rândul elitei cu privire la „democrația excesivă" și au atras măsuri de impunere de „mai multă moderație" în democrație.

O grijă aparte a fost aceea de a introduce metode mai bune de control asupra mijloacelor de „îndoctrinare a tinerilor": școlile, universitățile, bisericile, care au început să fie privite ca având un rol esențial. Citez reacții ale liberalilor aflați în partea stângă a principalului spectru ideologic, internaționaliștii care mai târziu aveau să umple administrația Carter și alte guverne, în diferitele societăți industriale ale

lumii.[20] Aripa de dreapta a fost mult mai dură. Un efect al politicilor ei a fost o creştere bruscă a taxelor de şcolarizare – nu pe baze economice, după cum se poate vedea cu uşurinţă. Acest mecanism îi prinde, însă, şi îi ţine pe tineri captivi prin intermediul datoriilor, uneori pentru tot restul vieţii, obligându-i să contribuie astfel la o îndoctrinare şi mai eficientă.

Trei cincimi oameni

Aplecându-ne asupra tuturor acestor subiecte vedem că distrugerea *Cartei Pădurii* şi ştergerea ei din memoria colectivă se leagă de eforturile continue de a limita efectele *Cartei Libertăţilor.* Noul Spirit al Epocii nu poate tolera viziunea precapitalistă a pădurii ca spaţiu al comunităţii, îngrijit de comunitate, pentru propriul uz şi pentru cel al generaţiilor următoare, ferit de privatizare, de utilizarea pentru îmbogăţire, şi nu pentru serviciile aduse oamenilor. Inculcarea Noului Spirit este o precondiţie pentru atingerea acestui scop şi pentru a preveni ca nu cumva *Carta Libertăţilor* să îi ajute pe cetăţeni să îşi determine propria soartă.

Lupta oamenilor pentru a obţine o societate mai liberă şi mai democratică a fost întâmpinată cu violenţă, opresiune şi cu eforturi deosebite de controlare a opiniilor şi a atitudinilor. Pe termen lung putem spune că aceste eforturi au avut succes, deşi există multe piedici şi deseori se înregistrează un regres.

Unul dintre cele mai faimoase articole ale *Cartei Libertăţilor* este articolul 39 care spune că „nici un

om liber nu va fi pedepsit în vreun fel“ şi „nici nu va fi judecat decât după dreapta judecată a egalilor lui şi după legea pământului“

După mulţi ani de luptă, principiul a ajuns să fie aplicat la scară mai mare. Constituţia americană stipulează că „nici un om nu va fi privat de viaţă, libertate sau proprietate fără un proces echitabil şi o judecată publică şi imediată“. Principiul de bază este „prezumţia de nevinovăţie“ – care este descrisă de istorici ca reprezentând „sămânţa libertăţii contemporane anglo-americane“, referindu-se la articolul 39 şi având în minte Tribunalul de la Nürnberg, la „un anume soi de legalism american: pedeapsa trebuie să se aplice doar celor care au putut fi găsiţi vinovaţi prin intermediul unui şir de proceduri juridice“ – deşi nimeni nu se îndoia de faptul că erau autorii unora dintre cele mai grave crime din istoria omenirii.[21]

Fondatorii nu se aşteptau, desigur, ca termenul „persoană“ să se refere la toate persoanele; nativii americani nu erau persoane. Drepturile lor erau efectiv zero. Femeile cu greu puteau fi considerate persoane; se înţelegea de la sine că soţiile erau „acoperite“ de identitatea civilă a soţilor, cam în acelaşi fel în care identitatea copiilor depindea de părinţi. Principiile lui Blackstone susţineau că „însăşi existenţa sau identitatea legală a femeii este suspendată în timpul mariajului sau cel puţin este încorporată sau consolidată în cea a soţului, sub aripa, adăpostul şi protecţia căruia ea face toate lucrurile“.[22] Femeile sunt privite astfel ca fiind proprietatea soţilor şi

taților lor. Acest principiu a rămas valabil până cu foarte puțin timp în urmă. Abia în 1975, un tribunal american a înlăturat interdicția ca femeile să poată servi ca jurați. La acel moment, încă nu erau egale cu bărbații în totalitate.

Nici sclavii, desigur, nu erau persoane. Potrivit Constituției, erau oameni într-o proporție de trei cincimi, pentru a le putea asigura proprietarilor lor o putere de vot mai mare. Păstrarea instituției sclaviei a fost o preocupare serioasă a părinților fondatori: a fost unul dintre factorii care au condus la Revoluția Americană. În cazul Somerset din 1772, lordul Mansfield a declarat că sclavia era atât de odioasă, încât nu putea fi tolerată în Marea Britanie, deși a fost tolerată încă mulți ani în coloniile britanice.[23] Sclavii americani și-ar fi putut pune în cui pofta de libertate, dacă țara ar fi rămas sub guvernare britanică. Și ar trebui să ne amintim că statele în cea mai mare măsură sclavagiste, precum Virginia, s-au aflat întotdeauna printre cele mai puternice și mai influente dintre colonii. Putem înțelege mai bine astfel faimoasa butadă a doctorului Johnson care spunea că „auzim cele mai puternice lătrături pentru libertate, printre conducătorii negrilor“.[24]

Amendamentele de după Războiul Civil au extins noțiunea de persoană la afro-americani, punând capăt sclaviei – cel puțin teoretic. După aproximativ un deceniu de libertate relativă, ceva asemănător cu sclavia a fost introdus printr-un acord nord-sud, permițând efectiv o „criminalizare“ a vieții negrilor. Un negru care stătea, pur și simplu, la un colț de stradă

putea fi arestat pentru comportament indecent sau chiar pentru tentativă de viol dacă privea într-un fel nepotrivit către o femeie albă. Și, odată ce intra la închisoare, existau puține șanse să mai scape din sistemul „sclaviei cu un alt nume", potrivit expresiei folosite de redactorul-șef al *Wall Street Journal*, Douglas Blackmon, într-un studiu privind practicile arestării.[25]

Această nouă formă a „instituției particulare" a oferit, în mare parte, baza pentru Revoluția Industrială americană, creând forța de muncă perfectă pentru minerit sau siderurgie, dar și pentru agricultură, în faimoasele grupuri de pușcăriași înlănțuiți: o forță docilă, obedientă, fără vreo dorință de a se revolta și fără vreo pretenție față de angajatori, nici măcar pentru a-și întreține propriii lucrători, ceea ce reprezintă o îmbunătățire față de sistemul sclavagist. Acest sistem a durat, în mare parte, până la cel de-al Doilea Război Mondial, când a fost nevoie de forța liberă de muncă pentru producția de război.

Explozia economică de după război a oferit locuri de muncă; un negru își putea găsi de lucru într-o uzină de automobile sindicalizată, de exemplu, își putea cumpăra o casă și poate chiar își putea trimite copiii la un colegiu. Acest lucru a durat aproximativ 20 de ani, cam până în jurul anilor 1970, când bazele economiei au fost regândite pornind de la noi principii de factură neoliberală, odată cu creșterea rapidă a fluxurilor financiare și externalizarea producției. Populația de culoare, devenită iarăși inutilă, a fost din nou criminalizată.

În timpul administrației Reagan, rata de încarcerare s-a aflat în limitele altor societăți industriale. Dar acum a trecut cu mult de acele limite. Sunt vizați, în special, bărbații de culoare, dar, într-o măsură tot mai mare, şi femeile de culoare şi hispanicii, în mare parte considerați vinovați fără victime în cadrul fraudulosului „război împotriva drogurilor“ În acelaşi timp, agoniseala familiilor afro-americane a fost, pur şi simplu, spulberată de criza financiară, şi din pricina comportamentului criminal al instituțiilor financiare, servind fără ruşine interesele clienților lor, astăzi mai bogați decât au fost vreodată până acum.

Dacă privim cu atenție istoria afro-americanilor din momentul în care au pus pentru prima oară piciorul, ca sclavi, în America până în prezent, putem vedea că s-au bucurat de statutul de persoane în adevăratul sens al cuvântului numai câteva decenii. Ne aflăm, într-adevăr, departe de îndeplinirea promisiunilor din *Magna Carta*.

Persoane sacre și procese neterminate

Cel de-al paisprezecelea amendament adoptat după Războiul Civil garanta foştilor sclavi calitatea de persoane, deşi mai mult în teorie. Însă a creat, în acelaşi timp, o nouă categorie de persoane cu drepturi: corporațiile. De fapt, mai toate cazurile care au ajuns în fața curților sub protecția celui de-al paisprezecelea amendament au avut de-a face cu drepturile corporațiilor şi, până acum un secol, curțile au decis că

aceste ficţiuni colectiviste, create şi susţinute de stat, aveau aceleaşi drepturi ca oamenii în carne şi oase – de fapt, drepturi mai substanţiale datorită mărimii lor, imoralităţii şi protecţiei serioase acordate de către stat. În acest moment, drepturile corporaţiilor le depăşesc pe cele ale oamenilor. Sub protecţia „drepturilor privind comerţul liber", compania Pacific Rim poate, de exemplu, da în judecată statul El Salvador pentru că acesta încearcă să-şi protejeze mediul. Indivizii nu pot face acelaşi lucru. General Motors poate cere drepturi naţionale în Mexic. Nu cred că trebuie să insist pe ce anume se va întâmpla dacă un mexican va cere drepturi naţionale în SUA.

Pe plan local, recentele decizii luate de Curtea Supremă măresc şi mai mult deja imensa putere a corporaţiilor şi a celor extrem de bogaţi, aplicând noi lovituri ultimelor relicve ale unei democraţii funcţionale care deja se clatină.

Între timp, *Magna Carta* este supusă unor noi atacuri directe. Să ne amintim Actul Habeas Corpus din 1679, care interzicea „închisoarea în străinătate" şi, cu siguranţă, mult mai nociva măsură a arestării în străinătate în vederea torturii – care, acum, se numeşte mult mai politicos „extrădare", ca atunci când Tony Blair l-a extrădat pe disidentul libian Abdel Hakim Belhaj la cererea dictatorului Muammar al Gaddafi; sau atunci când autorităţile americane l-au trimis pe cetăţeanul canadian Maher Arar în Siria lui natală pentru a fi închis şi torturat, recunoscând abia mai târziu că nu aveau nici o dovadă împotriva lui.[26] Acelaşi lucru li s-a întâmplat multor

altora, expediați adesea de pe aeroportul Shannon, ceea ce a dus la proteste curajoase în Irlanda.

Conceptul procesului cinstit a fost extins atât de mult în timpul campaniei de asasinare cu drone a administrației Obama, încât miezul *Cartei Libertăților* (și al Constituției) a devenit nul și lipsit de conținut. Departamentul de Justiție a explicat că garanția constituțională a unui proces cinstit, care își are originile în *Magna Carta*, este oferită acum doar prin intermediul deliberărilor interne ale ramurii executive.[27] Expertul în drept constituțional de la Casa Albă a fost de acord. Cu siguranță că regele Ioan ar fi dat din cap cu satisfacție.

Această chestiune a apărut după asasinarea cu drone, prin ordin prezidențial, a lui Anwar al-Awlaki, acuzat de instigare la jihadism în scris, discursuri și alte acțiuni nespecificate. Un titlu din *New York Times* a surprins reacția elitelor americane atunci când acesta a fost ucis, împreună cu obișnuitele de acum „victime colaterale". În parte, scria: „Occidentul celebrează moartea unui cleric".[28] Unii au ridicat totuși din sprâncene pentru că Awlaki era cetățean american, ceea ce ridica întrebări cu privire la necesitatea unui proces onest – chestiune considerată, în general, irelevantă atunci când este vorba de non-cetățeni uciși la un singur semn al șefului executivului. Iar acum, odată cu inovațiile lui Obama, problema a devenit irelevantă și în privința cetățenilor americani.

Prezumției de nevinovăție i-a fost dată, de asemenea, o interpretare nouă și folositoare. După cum

scria ulterior *New York Times*, „domnul Obama a îmbrățișat o metodă controversată de a număra victimele civile, una care cu greu i-ar putea restrânge activitatea criminală. El consideră că toți bărbații din zona țintă care au cel puțin vârsta minimă de înrolare în armată sunt combatanți, după cum ne-au spus numeroase surse din administrație, în afara cazului în care nu există rapoarte clare ale serviciilor de informații care să-i declare postum nevinovați."[29] Așadar, stabilirea postumă a nevinovăției păstrează valabilitatea principiului sacru al prezumției de nevinovăție.

Ar fi nepoliticos să amintesc (așa cum evită *Times* s-o facă în raportul său) convențiile de la Geneva care stabilesc baza dreptului umanitar modern: acestea interzic „executarea unor indivizi fără o judecată prealabilă realizată de o curte legal constituită, în condițiile asigurării garanțiilor judiciare considerate indispensabile pentru o viață civilizată".[30]

Cel mai faimos și mai recent asasinat la comandă a fost cel al lui Osama bin Laden, care a fost înconjurat de 79 de militari din trupele speciale, fiind lipsit de apărare și aflându-se doar în compania soției sale. Orice ai crede despre Osama, el era doar un suspect și nimic mai mult decât atât. Până și FBI-ul a fost de acord cu asta.

În SUA, uralele nu au încetat multă vreme, însă anumite întrebări au fost ridicate în privința prezumției de nevinovăție, mai ales când nu ar fi fost deloc imposibilă desfășurarea unui proces corect. Aceste obiecții au fost întâmpinate cu o totală

dezaprobare. Cea mai interesantă poziție a venit din partea unui respectat comentator politic al stângii liberale, Matthew Yglesias, care a spus că „una dintre funcțiile principale ale ordinii internaționale este aceea de *a legitima* folosirea forței militare de către puterile occidentale", așadar este „groaznic de naiv" să sugerăm că Statele Unite ar trebui să respecte legile internaționale în aceleași condiții care le sunt impuse celor slabi.[31]

Prin urmare, se pare că numai obiecții de ordin tactic pot fi ridicate împotriva agresiunii, asasinatului, războiului cibernetic și a altor acțiuni pe care Statul Sfânt le întreprinde în folosul omenirii. Dacă victimele tradiționale au tendința să vadă lucrurile puțin diferit, aceasta doar dezvăluie fundamentul lor intelectual și moral. Iar criticul occidental ocazional care nu reușește să vadă aceste adevăruri poate fi oricând catalogat drept „prost", după cum explică Yglesias – apropo, el se referă în primul rând la mine și îl asigur că îmi accept cu bucurie vina.

Lista teroriștilor întocmită de guvern

Probabil că cel mai șocant atac la adresa fundamentului libertăților tradiționale este un caz mai puțin cunoscut inițiat de administrația Obama, și anume Holder *versus* Proiectul Dreptului Umanitar. Proiectul a fost acuzat că ar furniza „ajutor material" către organizația de gherilă Partidul Muncitorilor din Kurdistan (PKK), care luptă pentru drepturile kurzilor din Turcia de foarte mulți ani și pe care guvernul

a trecut-o pe lista organizațiilor teroriste. Ajutorul material se referea la consultanță juridică. Termenul pare să aibă o aplicabilitate foarte largă, fiind folosit chiar și cu referire la discuții sau la cercetări asupra unor chestiuni și chiar la sfatul dat PKK-ului de a folosi mijloace nonviolente. Și în acest caz au existat anumite critici marginale, dar, chiar și așa, lista de teroriști întocmită de guvern a fost acceptată fără prea multe comentarii – adică, lista rezultată în urma unor decizii arbitrare, fără vreun suport legal.[32]

Întocmirea listei de teroriști este destul de interesantă. Unul dintre cele mai urâte exemple de folosire a listei are de-a face cu tortura în Somalia. Imediat după 11 septembrie, Statele Unite au închis rețeaua caritabilă somaleză Al-Barakaat sub pretextul că finanța terorismul.[33] Această acțiune a fost aclamată ca fiind una dintre cele mai mari victorii în „războiul împotriva terorii". În schimb, faptul că Washingtonul a retras un an mai târziu acuzațiile, întrucât erau lipsite de temei a trecut neobservat.

Organizația Al-Barakaat a fost responsabilă de trimiterea a aproximativ 500 de milioane de dolari pe an în Somalia, „mai mult decât câștigă [Somalia] din orice sector economic și de zece ori valoarea oricărui ajutor extern primit", după cum arată un raport al ONU.[34] Acest fond caritabil administra, de asemenea, anumite afaceri în Somalia, care au fost distruse în totalitate. Principalul specialist al lui Bush în „războiul economic împotriva terorii", Ibrahim Warde, a ajuns la concluzia că, pe lângă faptul că distruseseră economia, aceste atacuri frivole asupra unei societăți

foarte fragile „au jucat probabil un rol în creșterea... fundamentalismului islamic", o altă consecință obișnuită a „războiului împotriva terorii".[35]

Simpla idee că statul ar trebui să aibă autoritatea de a face astfel de judecăți fără a fi verificat este un atac serios la adresa *Cartei Libertăților*, ca și faptul că un astfel de drept este considerat de necontestat. Dacă spiritul *Cartei Libertăților* va continua să se degradeze în același fel în anii ce vin, viitorul drepturilor și al libertăților nu pare foarte roz.

Cine va râde la urmă?

Câteva cuvinte de încheiere despre soarta *Cartei Pădurii*. Scopul ei fusese acela de a proteja sursa de trai a populației, a localnicilor, de imixtiunile externe – în vremurile din vechime, s-o protejeze de regalitate, în vremurile mai noi s-o protejeze de privatizările făcute în folosul corporațiilor hrăpărețe și al autorităților statului care cooperează cu ele, le ajută și care sunt răsplătite substanțial. Pagubele sunt foarte mari.

Dacă ascultăm ce se spune astăzi dinspre sudul global vom afla că, într-adevăr, „conversia bunurilor publice în proprietate privată prin privatizarea mediului nostru altfel deținut în comun este unul dintre modurile prin care neoliberalismul distruge unul dintre puținele lucruri care ține împreună națiunile africane. Politica globală arată astăzi ca un mare centru de afaceri în care se caută mai degrabă profitul decât metode de reparare a mediului, a comunităților sau a națiunilor grav deteriorate. Acesta este

unul dintre beneficiile pe care programele de ajustare structurală le-au adus continentului – generalizarea corupției." Îl citez pe poetul și activistul nigerian Nnimmo Bassey, președintele Societății Internaționale Prietenii Pământului, în expunerea lui răscolitoare cu privire la pustiirea bogățiilor Africii, numită *Să gătești un continent*, care analizează ultimele etape ale torturii occidentale în Africa.[36]

O tortură care a fost dintotdeauna planificată la cel mai înalt nivel și trebuie recunoscută ca atare. La sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, Statele Unite au deținut o poziție de forță fără precedent. Nu este de mirare că au fost puse la cale planuri atent gândite și sofisticate pentru a organiza lumea. Fiecărei regiuni i-a fost desemnată o funcție de către planificatorii Departamentului de Stat, condus de diplomatul George Kennan. El a hotărât că Statele Unite nu au nici un interes în Africa, așa că ea va fi predată Europei pentru a fi „exploatată" – termenul îi aparține – în scopul reconstrucției.[37] În lumina istoriei, ne-am fi putut imagina o altă relație între Africa și Europa, dar nu există nici un indiciu că astfel de lucruri au fost luate măcar în considerare.

Mai recent, Statele Unite au recunoscut și necesitatea de a intra în procesul de exploatare a Africii, alături de jucători noi precum China, care are foarte mult de lucru într-una dintre cele mai agresive acțiuni de distrugere a mediului și de oprimare a unor victime nevinovate.

Ar trebui să fie inutil să subliniem pericolele extreme pe care le comportă un element central al

acestor practici lacome, un element care produce calamități peste tot pe glob: faptul că se bazează pe exploatarea zăcămintelor fosile, ceea ce va duce la dezastru într-un viitor nu foarte îndepărtat. Pot exista discuții asupra anumitor detalii, dar este limpede că problema este serioasă, dacă nu gravă de-a dreptul și este evident că vom lăsa generațiilor viitoare o moștenire tot mai sumbră, pe măsură ce vom tot amâna să o rezolvăm. Există, în acest moment, ceva tendințe de a înfrunta problema, dar sunt încă extrem de nesemnificative.

Între timp, puterea se concentrează în direcții diferite, sub supravegherea celei mai puternice și mai bogate țări din lume. Republicanii din Congres desființează treptat măsurile de protecție a mediului luate de Richard Nixon, care, în termenii politici de azi, ar fi considerat un radical periculos.[38] Mediile de afaceri anunță mari campanii propagandistice pentru a asigura publicul că nu există motive de îngrijorare – și o fac cu un oarecare succes, după cum arată sondajele.[39]

Media cooperează la aceasta agendă și abia pomenește previziunile sumbre ale agenților internaționale și chiar ale Departamentului american pentru Energie. Prezentarea clasică este aceea a unei lupte între sceptici și alarmiști: pe de o parte, practic toți oamenii de știință calificați, de partea cealaltă câțiva rătăciți. Iar de la dezbatere lipsesc foarte mulți experți, inclusiv cei de la MIT implicați în programul de schimbări climatice, care critică actualul consens științific ca fiind prea conservator și prea prudent,

argumentând că, atunci când vine vorba de modificările climatice, lucrurile sunt mai sumbre. Nu este de mirare că publicul este confuz.

În discursul său despre starea națiunii din 2012, președintele Obama a salutat perspectiva luminoasă a unui secol de autosuficiență energetică mulțumită noilor tehnologii care permit extragerea de hidrocarburi din zonele de șist ale Canadei și din alte zone inaccesibile până acum.[40] Alții sunt de acord cu el. *Financial Times* anunță, de asemenea, un secol de independență energetică pentru SUA.[41] Nimeni nu se preocupă, însă, să răspundă la întrebarea despre tipul de lume care va supraviețui acestui măcel.

Primele care se confruntă cu efectele negative ale acestei crize sunt comunitățile endemice, cele care au funcționat dintotdeauna pe baza unei carte precum cea a pădurii. Una dintre cele mai ferme poziții a fost susținută de Bolivia, cea mai săracă țară din America de Sud, care a fost vreme de decenii victima Occidentului care i-a distrus resursele, după ce, în perioada precolumbiană, fusese una dintre cele mai bogate și mai avansate societăți din întreaga emisferă.

După eșecul regretabil al summitului dedicat modificării climatice de la Copenhaga, din 2009, Bolivia a organizat o Conferință Mondială privind Modificările Climatice, la care au luat parte 35 000 de participanți, din 140 de țări – nu doar reprezentanți ai guvernelor, ci și membri ai societății civile și activiști. Au formulat un Acord Popular care cerea reducerea drastică a emisiilor și o Declarație

Universală a Drepturilor Mamei Terra.[42] Realizarea unui acord asupra drepturilor planetei este o solicitare-cheie a comunităților indigene de pe întreg Pământul. Această atitudine este ridiculizată de occidentalii sofisticați, dar, dacă nu cumva începem în mod miraculos să căpătăm o parte din sensibilitatea indigenilor, cel mai probabil ei vor râde ultimii – o grimasă disperată.

CAPITOLUL 8

SĂPTĂMÂNA ÎN CARE LUMEA A STAT PE LOC

Lumea întreagă şi-a ţinut răsuflarea cu 50 de ani în urmă, în ultima săptămână a lunii octombrie, de când Statele Unite au descoperit că Uniunea Sovietică plasase rachete nucleare în Cuba până în momentul în care criza a încetat oficial – deşi, publicul ştie mai puţin asta, doar oficial.

Imaginea unei lumi care a încetat să se învârtă îi aparţine lui Sheldon Stern, fost istoric la Biblioteca Prezidenţială John F. Kennedy, care a publicat versiunile oficiale ale înregistrărilor convorbirilor Comitetului Executiv al Consiliului Naţional de Securitate (ExComm) în care Kennedy şi o echipă restrânsă de consilieri apropiaţi au discutat despre cum să răspundă crizei. Întâlnirile au fost înregistrate în secret de preşedinte, despre care se poate spune că a avut o poziţie relativ moderată în timpul discuţiilor, spre deosebire de ceilalţi participanţi mai puţin conştienţi că se adresează posterităţii.

Stern a publicat o versiune accesibilă şi exactă a acestor documente importante care au fost, în cele din urmă, declasificate în 1990. Am să mă refer, în rândurile următoare, la această versiune. „Niciodată, înainte sau după acest eveniment", spune el, „nu a mai fost civilizaţia umană pusă sub semnul întrebării ca în timpul acestor scurte săptămâni de dezbateri intense", culminând cu „săptămâna în care lumea a stat pe loc."[1]

Au existat motive îndreptăţite pentru această îngrijorare globală. Un război nuclear a fost iminent, un război care ar fi putut distruge „întreaga emisferă de nord", după cum avertizase deja preşedintele Dwight Eisenhower.[2] Estimarea făcută chiar de Kennedy a fost că probabilitatea unui război nuclear a fost de aproape 50%.[3] Riscul a devenit chiar şi mai mare pe măsură ce confruntările au atins un apogeu, iar în Washington „a fost declanşat planul secret pentru supravieţuirea guvernului la sfârşitul lumii", după cum spune jurnalistul Michael Dobbs în bine documentata sa carte de succes privind criza (deşi nu explică ce rost ar fi avut o asemenea măsură, date fiind particularităţile unui război nuclear).[4]

Dobbs citează din Dino Brugioni, „un membru-cheie al echipei CIA de monitorizare a activităţii sovietice privind rachetele nucleare", care nu vedea la acel moment altă soluţie de a ieşi din situaţia creată în afara „războiului şi a distrugerii totale", în timp ce se apropia „ultimul minut de dinainte de miezul nopţii", chiar titlul cărţii sale.[5] Apropiat al lui Kennedy, istoricul Arthur M. Schlesinger Jr. descrie

evenimentele ca reprezentând „cel mai periculos moment din istoria umanității".[6] Secretarul cu probleme de apărare Robert McNamara se întreba dacă va mai apuca „să trăiască încă o seară de sâmbătă" și a recunoscut mai târziu că „numai prin noroc" am scăpat cu toții la mustață.[7]

„Cel mai periculos moment"

O privire mai atentă asupra a ceea ce s-a întâmplat va adăuga tonuri și mai sumbre la cele de mai sus, cu reverberații până astăzi.

Există câțiva candidați la titlul de „cel mai periculos moment" Un astfel de moment este 27 octombrie 1962, când mai multe avioane americane care survolau coasta Cubei într-o misiune de supraveghere au lansat proiectile la mare adâncime către submarinele sovietice. Conform unor surse sovietice, citate de Arhiva Națională de Securitate, comandanții submarinelor „au fost suficient de iritați încât să ia în considerare să răspundă cu torpile nucleare, care aveau 15 kilotone de explozibil și o putere aproximativ egală cu cea a bombei care a distrus Hiroshima în august 1945".[8]

În acest caz, decizia de a pregăti o astfel de torpilă nucleară pentru a riposta a fost abandonată în ultimul moment de secundul căpitanului Vasili Arhipov, care probabil a salvat lumea de dezastrul nuclear.[9] Nu există dubii cu privire la felul în care ar fi reacționat SUA în cazul în care acea torpilă ar fi fost trasă sau

cum ar fi răspuns ruşii văzându-şi ţara prăbuşindu-se în nori de fum.

Kennedy declanşase deja alerta premergătoare lansării, comanda DEFCON 2, care „autoriza aeronave americane cu piloţi turci... [sau de altă naţionalitate]... să zboare până la Moscova şi să arunce bombe“, conform foarte bine informatului analist de la Harvard, Graham Allison, care scrie în *Foreign Affairs.*[10]

Un alt candidat este ziua de 26 octombrie. Această zi a fost selectată pentru titlul de „cea mai periculoasă zi“ de către pilotul unui B-52, maiorul Don Clawson, care conducea una dintre acele aeronave NATO şi care ne oferă descrieri terifiante ale misiunilor Chrome Dome (CD) din timpul crizei – aeronavele B52 „aflate în alertă aeriană“, având la bord „arme nucleare gata pentru a fi folosite“.

Ziua de 26 octombrie a fost ziua în care „naţiunea noastră a fost mai aproape de războiul nuclear ca niciodată“, a scris în „anecdotele ireverenţioase ale unui pilot militar“ În acea zi, Clawson însuşi a fost aproape să declanşeze un cataclism terminal. Pilotul a concluzionat: „Am fost ai naibii de norocoşi că n-am aruncat în aer întreaga lume şi în nici un caz datorită liderilor militari şi politici ai acestei ţări“

Erorile, confuziile, momentele în care am fost în pragul accidentelor şi înţelegerea greşită a ordinelor militare pe care le relatează Clawson sunt năucitoare, dar nu atât de mult pe cât sunt regulile operative de comandă-şi-control – sau lipsa lor. După cum îşi aminteşte Clawson experienţele sale în timpul celor

15 misiuni CD de câte 24 de ore în care a zburat, maximum posibil, comandanții oficiali „nu aveau posibilitatea de a opri un echipaj scăpat de sub control sau un membru al acestuia să armeze și să utilizeze armele termonucleare din dotare" sau chiar de la lansarea unei misiuni care ar fi antrenat „întreaga forță aeropurtată fără posibilitatea de a mai contramanda". Odată ce un echipaj căra arme termonucleare, scrie el, „ar fi fost posibil ca acesta să le armeze și să le folosească fără să se mai poată interveni de la sol. Nu exista nimic care să împiedice aceste sisteme".[11]

Aproximativ o treime din forța totală disponibilă era în aer, conform generalului David Burchinal, director de planificare al forțelor aeriene. Comandamentul Strategic Aerian, care trebuia teoretic să controleze situația, părea să aibă, de fapt, foarte puțin control. Și, dacă e să ne luăm după Clawson, Autoritatea Națională de Comandă, care este civilă, a fost ținută în întuneric de către CSA, ceea ce înseamnă că decidenții ExComm, care hotărăsc soarta omenirii, știu încă și mai puțin. Povestirea generalului Burchinal nu este cu nimic mai puțin înfiorătoare și este chiar și mai disprețuitoare la adresa conducerii civile. Dacă e să-l credem pe el, capitularea Rusiei nu a fost niciodată pusă în discuție. Operațiunile CD au fost realizate doar pentru a le transmite clar rușilor că nici măcar n-ar putea concura cu noi într-o confruntare militară și că ar fi putut fi oricând distruși cu ușurință.[12]

Din arhivele ExComm, Sheldon Stern ajunge la concluzia că, pe 26 octombrie, președintele Kennedy

era „înclinat către un atac militar pentru a elimina rachetele nucleare“ din Cuba, urmat de o invazie, după planurile Pentagonului.[13] Era deja evident în acel moment că se risca un război terminal, dar mai târziu s-a aflat că existau arme nucleare tactice care fuseseră activate și că posibilitățile armatei sovietice erau mult mai mari decât raportaseră serviciile americane de informații.

Pe când întâlnirea ExComm se apropia de sfârșit, în jurul orei 6 p.m., în data de 26, a sosit o scrisoare de la Moscova, de la premierul Nikita Hrușciov, trimisă direct președintelui Kennedy. Mesajul era clar, spune Stern. „Rachetele urmau să fie retrase, dacă SUA promiteau să nu invadeze Cuba“.[14]

A doua zi, la ora 10 dimineața, președintele a apăsat din nou în secret butonul de înregistrare. A citit cu voce tare un raport care îi fusese telegrafiat de serviciile secrete și care tocmai îi fusese înmânat: „Premierul Hrușciov i-a transmis președintelui Kennedy că URSS-ul își va retrage rachetele din Cuba, dacă Statele Unite își vor retrage la rândul lor rachetele din Turcia“ – rachete Jupiter cu focoase nucleare.[15] Raportul avea să fie în curând autentificat.

Deși acest anunț a părut să fie primit de comisie ca un veritabil trăsnet venit din senin, el fusese totuși anticipat. „Știam de o săptămână că este posibil să primim așa ceva“, i-a informat Kennedy. Își dăduse seama că această ofertă era greu de refuzat: rachetele din Turcia erau deja depășite, programate să fie retrase oricum și înlocuite cu altele cu adevărat letale și efectiv invulnerabile, rachetele Polaris, purtate de

submarine. Kennedy a recunoscut că se va afla într-o „poziție *imposibilă* dacă Hruşciov urma să-i propună asta", atât pentru că rachetele turceşti deveniseră inutile şi ar fi fost oricum retrase, cât şi pentru că „oricui de la Națiunile Unite, cât şi oricărei alte persoane raționale i s-ar fi părut un târg rezonabil".[16]

Menținerea puterii nelimitate a SUA

Planificatorii se vedeau confruntați cu o dilemă serioasă. Aveau în față două propuneri ale lui Hruşciov pentru a evita un război catastrofal, oricare din ele absolut rezonabilă în ochii oricărui om rațional. Cum să reacționeze în acest caz?

O posibilitate ar fi fost, desigur, să respire cu uşurare că omenirea evitase o catastrofă şi să accepte ambele oferte; să anunțe că Statele Unite vor adera la legislația internațională şi vor înceta să mai amenințe Cuba; că vor retrage rachetele depăşite din Turcia, continuând, aşa cum era planificat, să-şi îmbunătățească amenințarea nucleară la adresa Uniunii Sovietice – parte a unor operațiuni mai ample de încercuire a Rusiei. Dar toate acestea au fost, evident, de neimaginat.

Motivul principal pentru care un astfel de plan nu a putut fi nici măcar imaginat a fost explicat de consilierul pentru securitate, McGeorge Bundy, fost decan la Harvard şi considerat unul dintre cei mai străluciți oameni din Camelot. Lumea, a insistat el, trebuie să înțeleagă că „actualmente, pericolul la adresa păcii *nu* este în Turcia, ci în *Cuba*", unde

„rachetele sunt îndreptate direct către Statele Unite“.[17] O Americă mult mai puternică în raport cu mult mai slaba Uniune Sovietică nu putea fi privită, desigur, ca o amenințare la adresa păcii, pentru că noi reprezentam Binele, după cum puteau depune mărturie o grămadă de oameni din emisfera vestică și de dincolo de ea – printre ei aflându-se, desigur, și victimele războiului terorist pe care Statele Unite îl purta împotriva Cubei sau cei prinși în mijlocul campaniei urii desfășurate în lumea arabă, cea care îl nedumerise atât de mult pe Eisenhower, dar nu și Consiliul Național de Securitate, care a explicat lucrurile foarte clar.

În discursul care a urmat, președintele a apreciat că ne-am pune „într-o poziție proastă“ dacă am declanșa o conflagrație mondială prin respingerea unor propuneri care li s-ar fi părut rezonabile supraviețuitorilor (ca și cum i-ar fi păsat cuiva). Aceste atitudini „pragmatice“ au reprezentat punctul de maximă apropiere de ceea ce ar fi putut fi considerat drept considerațiune morală.[18]

Într-o recenzie a unor documente recent declasificate din era Kennedy, specialistul de la Harvard în America Latină Jorge Domínguez observă că „în aproape o mie de pagini de documentație, o singură dată un oficial american a ridicat ceva asemănător cu o obiecție morală cu privire la practica terorismului finanțat de SUA“: un membru al Consiliului Național de Securitate a sugerat că „poate, raidurile sunt pe jumătate hazardate și... vor ucide nevinovați... ceea ce ar însemna o presă negativă în unele dintre țările prietene“.[19]

Același tip de atitudine a predominat și în discuțiile interne din timpul crizei rachetelor când Robert Kennedy a avertizat că o invazie totală a Cubei „va produce un număr îngrozitor de mare de morți, iar noi vom primi o grămadă de lovituri din cauza asta".[20] Această atitudine se păstrează până astăzi, cu mici excepții, după cum se poate vedea cu ușurință din documente.

Ne-am fi putut afla „într-o poziție chiar și mai proastă" dacă lumea ar fi știut ce fac Statele Unite în acel moment. Doar recent am aflat că, cu șase luni înaintea evenimentelor despre care am vorbit, Statele Unite depozitaseră în Okinawa rachete identice cu cele plasate de sovietici în Cuba.[21] Desigur, acestea erau îndreptate către China într-un moment de mare tensiune. Până în ziua de astăzi, Okinawa adăpostește una dintre cele mai mari baze militare ale SUA, în ciuda obiecțiilor înverșunate ale locuitorilor insulei.

O lipsă indecentă de respect față de opinia publică

Deliberările care au urmat sunt revelatoare, dar am să le las deocamdată deoparte. Important este că au ajuns la o soluție. Statele Unite au promis să retragă rachetele depășite din Turcia, dar nu aveau să o facă public și nici printr-o ofertă în scris: era important ca Hrușciov să fie văzut capitulând. Fusese oferită o justificare interesantă și acceptată ca rezonabilă de către specialiști și comentatori. După cum a spus foarte bine Michael Dobbs, „dacă ar fi părut că Statele Unite retrăgeau rachetele în mod unilateral, sub

presiunea Uniunii Sovietice, atunci alianța (NATO) s-ar fi putut dezmembra“ – sau, ca să reformulăm în termeni mai exacți, dacă Statele Unite ar fi înlocuit nişte rachete depăşite cu unele mult mai periculoase, după cum fusese deja planificat, printr-o negociere cu Rusia pe care orice om „rațional“ ar fi privit-o ca fiind foarte echitabilă, atunci alianța s-ar fi putut dezmembra.[22]

Ca să fie mai limpede, atunci când ruşii ar fi retras singurul scut pe care-l aveau în Cuba împotriva unui atac american iminent – cu amenințarea unei invazii totale încă foarte proaspătă – şi să părăsească scena în linişte, cubanezii s-ar fi înfuriat foarte rău (după cum se poate presupune că au şi făcut-o). Însă o astfel de comparație nu este una corectă din motivul binecunoscut: noi suntem ființe umane care contează, pe când ei nu sunt decât „non-oameni“, ca să folosim utilul termen al lui George Orwell.

Kennedy a făcut şi o promisiune informală de a părăsi Cuba, însă numai cu condiții: încetarea imediată sau măcar reducerea masivă a prezenței militare ruseşti în zonă (spre deosebire de ce se întâmpla în Turcia, la granița rusească, unde nimic asemănător nu putea fi văzut). Când Cuba nu va mai fi, în cele din urmă, „o tabără militară“, atunci „probabil vom renunța la invazie“, a spus preşedintele. A mai adăugat că, spre a fi sigură că va evita invazia americană, Cuba trebuia să înceteze „politica subversivă“ (expresia este a lui Sheldon Stern) în America Latină.[23] „Politica subversivă“ a fost o temă recurentă ani de zile în discursul american, fiind folosită, de exemplu,

atunci când Eisenhower a distrus regimul parlamentar al statului Guatemala, aruncând țara într-un abis din care nu a reușit să iasă nici până azi. Tema a rămas vie și utilă până în perioada războaielor terorii susținute în America Centrală de către administrația Reagan, în anii 1980. „Politica subversivă" a Cubei consta în sprijinul acordat celor care încercau să reziste atacurilor criminale ale Americii și clienților ei și poate, din când în când – oroarea ororilor! – în arme livrate victimelor.

Astfel de asumpții sunt atât de bine îngropate în corpul doctrinelor dominante, încât devin practic invizibile, dar sunt, totuși, uneori, exprimate în înregistrările interne. În cazul statului Cuba, Planificatorul-Șef pentru Politici al Departamentului de Stat a explicat că „cel mai mare pericol cu care ne confruntăm în cazul lui Castro este... impactul pe care chiar și simpla existență a regimului său o are asupra tuturor mișcărilor de stânga din America Latină... Castro reprezintă, pur și simplu, o sfidare cu succes a Statelor Unite, o contestare a politicii noastre în întreaga emisferă de aproape un secol și jumătate", de la adoptarea doctrinei Monroe prin care Washingtonul își anunța intenția, pe atunci irealizabilă, de a domina întreaga emisferă vestică.[24]

Dreptul de a domina este un principiu fundamental al politicii externe a SUA, pe care-l întâlnim în permanență, deși, de regulă, este camuflat în termeni defensivi: în timpul Războiului Rece, de pildă, invocând în mod obișnuit „pericolul rusesc", chiar și atunci când nu era urmă de rus prin preajmă.

Un exemplu de mare importanță contemporană este dezvăluit de prestigioasa carte a profesorului iranian Ervand Abrahamian despre lovitura de stat susținută de SUA și Marea Britanie, care a răsturnat regimul parlamentar din Iran, în 1953. Studiind atent mai multe înregistrări interne, el arată că versiunea oficială nu poate fi susținută. Cauzele primare care au declanșat „intențiile benigne" ale Washingtonului nu au fost legate de Războiul Rece, nici de iraționalitatea Iranului și, de data asta, nici măcar de petrol sau de dorința de profit, ci mai degrabă de modul în care dorința SUA de „control total" – cu implicațiile sale mai largi asupra dominației globale – era amenințată de naționalismul independent.[25]

Asta este ceea ce descoperim iar și iar, atunci când cercetăm arhivele, nu doar în cazul Cubei (deși fanatismul deosebit în acest caz particular merită luat în discuție în mod deosebit). Politica SUA cu privire la Cuba este condamnată grav în toată America Latină și în lume, iar expresia „o respectare decentă a opiniilor celorlalți" nu este înțeleasă ca reprezentând altceva decât retorică bună de utilizat în fiecare an, de 4 iulie. Încă de când au început să se facă sondaje pe această temă, o parte tot mai mare a populației SUA a arătat că susține o normalizare a relațiilor cu Cuba, însă aceasta n-a contat deloc.[26]

Respingerea opiniei publice este, desigur, destul de normală. Ceea ce este interesant în acest caz este faptul că nu este luată în considerare nici opinia unor sectoare importante ale economiei americane, care susțin normalizarea relațiilor cu Cuba și care sunt, de

obicei, foarte influente în realizarea de politici: sectorul energetic, afacerile din agricultură, industria farmaceutică şi altele. Aceste lucruri sugerează că, dincolo de motivele culturale invocate în isteria intelectualilor Camelotului, există un puternic interes al statului în pedepsirea cubanezilor.

Salvarea lumii de amenințarea pericolului nuclear

Criza rachetelor s-a încheiat oficial pe 28 octombrie. Posibilele efecte nu au trecut neobservate. În acea seară, într-o ediție specială a ştirilor de la CBS, Charles Collingwood a spus că „lumea tocmai a evitat pericolul celui mai teribil holocaust nuclear, cea mai mare amenințare de la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial", şi că „diplomația sovietică a suferit o înfrângere ruşinoasă".[27] Dobbs a spus, de asemenea, că Moscova a încercat să pretindă că rezultatul a fost „încă un triumf al politicii externe pacifiste a URSS îndreptată împotriva imperialismului belicos" şi că „extrem de înțeleapta şi mereu rezonabila conducere a URSS a salvat lumea de amenințarea distrugerii nucleare".[28]

Dacă extragem, pur şi simplu, faptele din discursul ironic al crainicului, putem spune că decizia lui Hruşciov de a încheia o înțelegere chiar a salvat omenirea de la dezastrul nuclear.

Criza nu se sfârşise încă. Pe 8 noiembrie, Pentagonul a anunțat că toate bazele cunoscute pentru rachete ale ruşilor fuseseră defectate.[29] În aceeaşi zi, raportează Stern, „o echipă de sabotori a executat un

atac asupra unei fabrici cubaneze", deşi campania de teroare desfăşurată de Kennedy sub numele de Operațiunea Mangusta, fusese contramandată oficial în momentul de vârf al crizei.[30] Atacul terorist de pe 8 noiembrie pare să susțină afirmația lui McGeorge Bundy că amenințarea la adresa păcii era Cuba, nu Turcia, unde ruşii nu aveau intenția de a desfăşura un atac letal – deşi nu e foarte clar la ce anume se gândea Bundy sau ce ar fi putut înțelege.

Încă şi mai multe detalii ne sunt livrate de respectatul profesor Raymond Garthoff, care avea şi o experiență bogată de lucru cu guvernul, în relatarea sa atentă făcută în 1987 despre criza rachetelor. Pe 8 noiembrie, scrie el, „o echipă cubaneză de sabotaj, deplasată din SUA, a reuşit să arunce în aer o uzină cubaneză", ucigând 400 de muncitori, conform unei scrisori trimise de guvernul cubanez către secretarul general al ONU.

Garthoff comentează: „Sovieticii au văzut [în acel atac] doar o încercare de a da înapoi în privința a ceea ce era pentru ei principala problemă în discuție: asigurările americanilor că nu vor ataca Cuba", în special dat fiind faptul că atacul terorist fusese lansat dinspre SUA. Acțiuni ca aceasta şi ca altele, în care au fost implicate terțe părți, arată din nou, conchide el, că „riscurile şi pericolele de ambele părți puteau fi extreme, iar catastrofa nu era exclusă". Garthoff trece, de asemenea, în revistă numeroasele acțiuni criminale şi distructive ale campaniei teroriste a lui Kennedy care cu siguranță ar fi reprezentat motive mai mult decât suficiente pentru război, în cazul în

care America sau aliații ei ar fi fost mai degrabă victime decât agresori.[31]

Din aceeași sursă aflăm că, pe 23 august 1962, președintele formulase Memorandumul de Acțiune privind Securitatea Națională (MASN) nr. 181, adică „un ordin de a pune la cale o revoltă internă care avea să fie urmată de o intervenție militară americană", ceea ce a implicat, cu siguranță, „manevre și planuri militare semnificative și deplasări de trupe și echipamente" care sigur nu au rămas neobservate de Cuba și Rusia.[32] În august, atacurile teroriste au fost intensificate, incluzând atacuri din șalupe asupra unui hotel cubanez de pe țărm, „unde se știa că se adună tehnicienii militari ruși, ucigând o mulțime de ruși și de cubanezi"; atacuri asupra navelor de marfă englezești și cubaneze; contaminarea transporturilor de zahăr; și alte asemenea atrocități și acte de sabotaj, majoritatea puse la cale de organizații cubaneze din exil cărora li s-a permis să se desfășoare liber în Florida. Puțin mai târziu, a venit „cel mai periculos moment din istoria omenirii", nu chiar din senin, aș spune.

Regimul Kennedy a reînceput acțiunile teroriste imediat ce criza s-a sfârșit. Cu zece zile înainte de asasinarea sa, a aprobat un plan CIA pentru „operațiuni de distrugere" efectuate de către forțe angajate de americani împotriva „unei rafinării de mari dimensiuni și depozite de stocare, a unor fabrici de prelucrare a zahărului, asupra unor poduri, construcții din porturi, la care s-au adăugat distrugerea subacvatică a unor pontoane și vase" O tentativă de

a-l asasina pe Castro se pare că a fost pusă la cale chiar în ziua în care a fost asasinat Kennedy. Campania teroristă a fost contramandată în 1965, dar, spune Garthoff, „unul dintre primele acte ale lui Nixon, în 1969, a fost acela de a ordona CIA să intensifice acțiunile împotriva Cubei“.[33]

Putem cel puțin auzi vocile victimelor în cartea istoricului canadian Keith Bolender, *Voices from the Other Side*, prima dintre istoriile orale ale campaniilor terorii – o carte care probabil că abia va fi remarcată, în special în Occident, din pricină că ar dezvălui prea multe lucruri incomode.[34]

În *Political Science Quaterly*, publicația Asociației Americane de Științe Politice, Montague Kern observă că ceea ce s-a numit Criza Rachetelor Cubaneze este „una dintre acele crize pe deplin fabricate... în care un inamic ideologic (Uniunea Sovietică) a fost perceput universal ca fiind un agresor, ducând la un efect centripet care a însemnat un ajutor uriaș pentru președinte și o creștere a spectrului de soluții politice aflate la îndemâna lui“.[35]

Kern are dreptate să spună că lucrurile sunt percepute astfel „în mod universal“; excepție fac poate doar cei care au reușit să se elibereze măcar în parte de lanțurile ideologice, încât să dea o oarecare atenție faptelor. Kern este, de fapt, unul dintre ei. Un altul este Sheldon Stern care recunoaște ceea ce nonconformiștii ca ei știau de mult. Din ce scrie el, știm acum că „explicațiile date inițial de Hrușciov pentru trimiterea de rachete în Cuba au fost în mod fundamental adevărate: nu s-a intenționat nici un moment

ca aceste arme să reprezinte o amenințare la adresa SUA, ci au fost, mai degrabă, o încercare de a-i proteja pe aliații cubanezi de atacurile americane și, totodată, o încercare disperată de a da lumii impresia de egalitate în cursa nucleară".[36] Dobbs crede, de asemenea, că „președintele Castro și aliații săi aveau motive reale să se teamă de încercările americane de a schimba regimul de la Havana, printre ele existând și posibilitatea, în ultimă instanță, de a invada Cuba... [Hrușciov] era de asemenea sincer în dorința sa de a proteja revoluția cubaneză de inamicul puternic de la nord".[37]

„Teroarea terorilor"

Atacurile SUA sunt cel mai adesea considerate de comentatorii americani drept mici glumițe, șicane ale CIA care au scăpat parțial de sub control. Nimic mai fals. Cei mai buni și mai inteligenți dintre comentatorii americani au reacționat isteric la eșecul invaziei din Golful Porcilor, inclusiv președintele care a informat solemn întreaga națiune: „Societățile slabe, nehotărâte, care își plâng de milă, vor dispărea în praful istoriei. Numai cei puternici... ar putea supraviețui." Iar ei ar putea supraviețui din câte se pare doar practicând masiv teroarea – deși această adăugire a rămas secretă și nu este cunoscută nici astăzi loialiștilor care cred că inamicii ideologici „sunt cei care au atacat" (o percepție aproape universală, după cum observa Kern). După înfrângerea din Golful Porcilor, scrie istoricul Piero Gleijeses, JFK a

instituit un embargo zdrobitor pentru a-i pedepsi pe cubanezi pentru că rezistaseră unei invazii orchestrate de SUA şi „l-a rugat pe fratele său, procurorul general Robert Kennedy, să conducă grupul la nivel înalt de cooperare între agenţii, care urma să supervizeze Operaţiunea Mangusta – un program cuprinzând operaţiuni de război paramilitare, economice şi de sabotaj – pe care a lansat-o spre sfârşitul lui 1961 pentru a abate «teroarea terorilor» asupra lui Fidel Castro, sau mai prozaic, pentru a-l răsturna".[38]

Expresia „teroarea terorilor" a fost folosită prima oară de Arthur Schlesinger, în biografia sa cvasioficială a lui Robert Kennedy, cel care a fost însărcinat să conducă războiul cubanez şi care a informat CIA că problemele legate de Cuba „au prioritate printre afacerile guvernului american – orice altceva este secundar – nimic nu va fi cruţat: timp, resurse materiale sau umane" în efortul de a răsturna regimul Castro.[39] Operaţiunea Mangusta a fost condusă de Edward Lansdale, care avea experienţă în operaţiunile de „contrainsurgenţă", termenul oficial pentru operaţiunile teroriste desfăşurate de noi. El a oferit un desfăşurător de operaţiuni care urmau să ducă la „revoltă deschisă şi căderea regimului comunist" în octombrie 1962. „Definiţia finală" a programului recunoştea că „succesul total va necesita intervenţia directă a armatei SUA", după ce terorismul şi subversiunea vor pregăti terenul pentru asta. Urma ca intervenţia militară să se desfăşoare în octombrie 1962, atunci când a început criza rachetelor. Evenimentele pe care tocmai le-am trecut în revistă ne ajută să

înțelegem de ce Cuba și Rusia aveau toate motivele să ia serios în considerare astfel de amenințări.

Câțiva ani mai târziu, Robert McNamara a recunoscut că teama Cubei de un atac era justificată. „Dacă aș fi fost cubanez sau sovietic în acel moment, aș fi gândit la fel", a observat el la o conferință aniversară dedicată trecerii a 40 de ani de la criza rachetelor.[40]

Cât despre „încercarea disperată a Rusiei de a crea impresia de egalitate în cursa nucleară", despre care vorbește Stern, să ne amintim că victoria foarte strânsă a lui Kennedy la alegerile din 1960 s-a bazat substanțial pe fabricarea unei „curse a rachetelor" menite să îngrozească țara și să-i facă pe americani să condamne politica lui Eisenhower privind securitatea națională ca fiind prea moale.[41] A existat într-adevăr o „cursă a rachetelor", însă una în care americanii au condus detașat.

Prima „declarație publică, neechivocă a administrației" cu privire la adevăratele fapte, considera analistul strategic Desmond Ball în studiul său oficial cu privire la programul de înarmare nucleară al lui Kennedy, a fost făcută în octombrie 1961, când secretarul adjunct al apărării Roswell Gilpatric a informat Consiliul de afaceri că „SUA vor rămâne, după un atac surpriză, cu un sistem de lansare a rachetelor nucleare mai mare decât forța nucleară pe care rușii ar putea-o utiliza la o primă lovitură."[42] Rușii erau, desigur, conștienți de relativa lor slăbiciune și vulnerabilitate. Erau, de asemenea, conștienți de reacția lui Kennedy atunci când Hrușciov s-a oferit să-și reducă

serios capacitatea militară ofensivă şi s-a apucat să facă aceasta unilateral: preşedintele nu a răspuns şi s-a apucat, în schimb, să pună bazele unui uriaş program de înarmare.

Stăpânii lumii, atunci şi acum

Rămân două întrebări cruciale despre criza rachetelor: cum a început? şi cum s-a sfârşit? A început cu atacul terorist al lui Kennedy asupra Cubei şi cu ameninţarea unei invazii în octombrie 1962. S-a terminat cu refuzul preşedintelui de a accepta oferta Rusiei ce ar fi părut echitabilă oricărei persoane raţionale, dar care era de neconceput pentru noi, întrucât submina principiul fundamental conform căruia America are dreptul unilateral să plaseze rachete oriunde doreşte, îndreptate către China, Rusia sau oricine altcineva, chiar şi pe graniţele acestor ţări, ca şi principiul însoţitor potrivit căruia Cuba nu are dreptul să deţină rachete de apărare împotriva a ceea ce părea să fie o invazie americană iminentă. Pentru a stabili cu fermitate aceste principii, se cuvenea să se confrunte cu riscul ridicat al declanşării unui război incredibil de distructiv şi să respingă propuneri simple şi mai mult decât rezonabile de a pune capăt ameninţării.

Garthoff observă că „în Statele Unite, a existat o susţinere aproape universală pentru modul în care preşedintele Kennedy a gestionat criza“.[43] Dobbs scrie: „Tonul agresiv şi încăpăţânat a fost stabilit de către istoricul Curţii, Arthur M. Schlesinger, Jr., care a scris că preşedintele Kennedy «a uimit lumea» cu o

combinație «de duritate și reținere, de voință de fier, curaj și înțelepciune, atât de armonios desfășurate, atât de fin calibrate»".[44] Pe un ton mai sobru, Stern este parțial de acord și observă că președintele Kennedy a respins în mod repetat sfaturile belicoase ale consilierilor și sfătuitorilor săi, care cereau acțiune militară și respingerea opțiunilor pacifiste. Evenimentele din octombrie 1962 sunt larg aclamate peste tot ca reprezentând cele mai bune momente ale lui Kennedy. Graham Allison se alătură celor care le laudă și spune că acțiunile acelor zile reprezintă „un ghid pentru dezamorsat conflicte, pentru cum se gestionează relațiile între marile puteri și relațiile externe, în general."[45]

Într-un sens foarte îngust, aceste raționamente par rezonabile. Înregistrările ExComm arată că președintele s-a ținut deoparte de opiniile celorlalți, rămânând uneori singur și respingând apelul grăbit la violență. Există, totuși, o întrebare care trebuie pusă: cum ar trebui evaluată relativa moderație a lui JFK în lumina faptelor de fond pe care tocmai le-am expus? Dar o astfel de întrebare nu apare niciodată într-o cultură morală disciplinată care consideră de la sine înțeles faptul că Statele Unite stăpânesc efectiv lumea, că reprezintă o forță a binelui în pofida erorilor și neînțelegerilor ocazionale, principiu în numele căruia devine firesc ca SUA să deplaseze trupe în absolut toate zonele lumii, în timp ce este de neconceput ca alte state (și aliații lor) să facă și cel mai mic gest pentru a se proteja de amenințarea cu extincția de către hegemonia globală benignă.

Această doctrină este practic principalul cap de acuzare azi împotriva Iranului: el ar reprezenta un pericol față de Israel și față de SUA. Acesta a fost un punct de vedere și în timpul crizei rachetelor. Într-o discuție internă, frații Kennedy și-au exprimat părerea că rachetele cubaneze ar fi putut descuraja o invazie în Venezuela, care era luată în calcul în acel moment. Așadar, „Golful Porcilor a fost o decizie corectă", a conchis JFK.[46]

Aceste principii mențin și astăzi riscul constant al unui război nuclear. De la criza rachetelor încoace, au existat și alte riscuri severe. Zece ani mai târziu, în timpul războiului arabo-israelian, consilierul pe probleme de securitate națională, Henry Kissinger, a decretat urgență nucleară de nivel înalt (DEFCON 3) pentru a-i avertiza pe ruși să stea liniștiți în timp ce autoriza în secret Israelul să încalce acordul de încetare a focului care fusese impus oficial de SUA și Rusia.[47] Când a venit la putere Ronald Reagan, câțiva ani mai târziu, Statele Unite au lansat operațiuni prin care să evalueze capacitatea de apărare a rușilor, au simulat atacuri aeriene și navale și au plasat rachete Pershing în Germania, care aveau un timp estimat de zbor între cinci și zece minute până la ținte aflate în Rusia, constituind ceea ce CIA numea o capacitate „superrapidă de primă lovitură".[48] În mod firesc, acest lucru a trezit o mare îngrijorare în Rusia care, spre deosebire de SUA, a fost cucerită și distrusă de mai multe ori de-a lungul istoriei. Aceasta a dus la un risc major de război, în 1983. Au existat, de asemenea, cazuri în care doar intervenția umană de

ultim moment a reuşit să evite catastrofa, ca atunci când s-a decis renunţarea la un atac nuclear cu doar câteva minute înainte de lansare, după ce sistemele automate dăduseră o alarmă falsă. Nu avem, desigur, acces la arhivele ruseşti, însă ştim astăzi cu certitudine că sistemele lor erau mult mai predispuse la accidente decât s-ar fi crezut.

Între timp, India şi Pakistanul au ajuns de câteva ori în pragul războiului nuclear, iar sursa conflictului încă există. Ambele ţări au refuzat să semneze Tratatul de neproliferare, alături de Israel, şi au primit ajutor din partea SUA pentru a-şi dezvolta programele de înarmare nucleară.

În 1962, războiul a fost evitat pentru că Hruşciov a fost dispus să accepte solicitările hegemonice ale lui Kennedy. Dar nu ne vom putea baza mereu pe o asemenea bună judecată. Este aproape un miracol că s-a evitat până acum războiul nuclear. Niciodată nu au existat mai multe motive ca să ascultăm vorbele lui Bertrand Russell sau Albert Einstein, spuse cu peste 60 de ani în urmă, că va trebui să facem o alegere care este „dificilă, înfricoşătoare şi de neevitat: Vom provoca sfârşitul speciei umane sau omenirea va renunţa la război?“[49]

CAPITOLUL 9

ACORDURILE DE LA OSLO: CONTEXTUL ȘI CONSECINȚELE LOR

În septembrie 1993, președintele Clinton a mediat o strângere de mână între premierul israelian Yitzhak Rabin și șeful OEP, Yasser Arafat, pe peluza Casei Albe, marcând „o zi glorioasă", așa cum anumit-o presa cu admirație.[1] Întâlnirea a avut loc cu ocazia semnării Declarației de Principii (DP) pentru găsirea unei soluții politice în conflictul dintre Israel și Palestina, declarație care a rezultat în urma unor întâlniri secrete la Oslo, care fuseseră patronate de guvernul norvegian.

Între Israel și palestinieni se desfășurau negocieri independente încă din noiembrie 1991, inițiate de SUA, după succesul impresionant repurtat în Războiul din Irak, care stabilise că „ce spunem noi funcționează", după cum s-a exprimat triumfal președintele George W. Bush.[2] Negocierile s-au deschis cu o scurtă conferință la Madrid și s-au desfășurat sub îndrumarea călăuzitoare a Statelor Unite (și, teoretic, a unei URSS pe cale de dispariție, pentru a da aparența unor

auspicii internaționale). Delegația palestiniană, compusă din palestinieni din teritoriile ocupate (deci din „palestinieni interni"), a fost condusă de dedicatul și incoruptibilul lider al stângii naționaliste Haidar Abdul Shafi, probabil cea mai respectată personalitate a Palestinei. „Palestinienii externi" – OEP, cu baza în Tunis și conduși de Yasser Arafat – au fost excluși de la negocieri, deși li s-a permis să aibă un observator, Faisal Husseini. Uriașul număr de refugiați palestinieni a fost exclus complet, fără a se ține cont de drepturile lor, nici măcar de cele care le fuseseră garantate de Adunarea Generală a ONU.

Pentru a aprecia corect natura și importanța acordurilor de la Oslo și a consecințelor lor este necesar să cunoaștem mai bine contextul și condițiile în care au avut loc negocierile de la Oslo și Madrid. Am să încep prin a sublinia câteva elemente care țin de contextul imediat, și apoi am să mă opresc la DP și la consecințele negocierilor de la Oslo, care se întind până astăzi și, în cele din urmă, voi adăuga câteva cuvinte despre lecțiile pe care ar trebui să le învățăm.

Recent, OEP, Israelul și SUA au emis poziții oficiale cu privire la subiectele care s-au aflat în discuție la Oslo și la Madrid. Poziția OEP a fost prezentată într-o declarație din noiembrie 1998 a Consiliului Național Palestinian, ce duce mai departe o serie lungă de inițiative diplomatice ce nu au fost luate în considerare. Consiliul cerea ca un stat palestinian să fie înființat pe teritoriile ocupate de Israel începând cu 1967 și solicita Consiliului de Securitate al ONU „să formuleze și să garanteze aranjamente de

securitate şi de pace între toate statele implicate din regiune, inclusiv statul palestinian" şi Israel.[3] Declaraţia CNP, care accepta largul consens internaţional referitor la găsirea unei soluţii diplomatice, a fost în mod esenţial acelaşi ca rezoluţia celor două state propusă Consiliului de Securitate în 1967 de către „statele arabe implicate în confruntare" (Egipt, Siria şi Iordania). Statele Unite s-au opus atunci şi, din nou, în 1980. Timp de 40 de ani, Statele Unite au blocat un consens internaţional şi continuă să o facă şi azi, dacă lăsăm deoparte amabilităţile diplomatice.

Prin 1988, poziţia de respingere a SUA devenise greu de susţinut. Prin decembrie, administraţia Reagan, aflată pe picior de plecare, devenise o sursă serioasă de amuzament internaţional, cu eforturile sale tot mai disperate de a pretinde, caz unic în lume, că nu aude propunerile de conciliere ale OEP şi statelor arabe. Bombănind, Washingtonul a decis să „proclame victoria" şi să pretindă că OEP a fost nevoită să ţină cont de „cuvintele magice" ale secretarului de stat George Schultz şi să-şi exprime dorinţa de a urma calea diplomatică.[4] După cum arată clar George Schultz în memoriile sale, scopul era acela de a provoca OEP o umilinţă maximă admiţând, totuşi, că ofertele de pace nu mai puteau fi ignorate. El l-a informat pe preşedintele Reagan că Arafat spune câteodată «unc, unc, unc» şi altă dată «chiul, chiul, chiul», dar că nu reuşeşte să spună nicăieri «Unchiul», acceptând astfel capitularea ruşinoasă aşa cum doar cei inferiori o fac. Discuţiile la nivel inferior vor fi astfel permise, dar fiind de la sine înţeles că

vor fi lipsite de urmări: în mod specific, s-a stipulat că OEP trebuie să renunțe la cererea sa de organizare a unei conferințe internaționale, astfel încât Statele Unite să păstreze în continuare controlul.[5]

În mai, 1989, coaliția de guvernare din Israel formată din Likud și Partidul Muncii a răspuns oficial faptului că palestinienii au acceptat soluția celor două state, declarând că nu poate exista un „al doilea stat palestinian“ între Iordania și Israel (Iordania fiind deja un stat palestinian, conform dictatului israelian și indiferent de ce cred palestinienii și iordanienii) și că „nu vor exista schimbări în statutul Samariei, Iudeii și Fâșiei Gaza [Cisiordania și Gaza] decât în acord cu regulile de bază ale guvernării [israeliene]“.[6] Mai mult, Israelul nu va negocia cu OEP, însă va permite „alegeri libere“ sub conducerea militară israeliană, cei mai mulți dintre conducătorii palestinieni aflându-se în închisoare fără să fi fost judecați sau trimiși în exil.

În planul propus de secretarul de stat James A. Baker, noua administrație Bush a susținut această propunere, fără să fi fost abilitată s-o facă, în decembrie 1989. Au existat trei poziții oficiale exprimate în ajunul negocierilor de la Madrid, cu Washingtonul pe post de mediator „onest“

Când Arafat a mers la Washington ca să participe la „ziua miracolului“ din septembrie 1993, articolul de fond din *New York Times* a celebrat strângerea de mână ca reprezentând o „schimbare dramatică“ care-l „va transforma pe Arafat într-un om de stat și pacificator“ și care în sfârșit va renunța la violență sub

patronajul binevoitor al Washingtonului.[7] La capătul extrem al opiniilor din media, editorialistul *New York Times*, Anthony Lewis, a scris că, până în acel moment, palestinienii „au respins mereu compromisul", dar că acum erau dispuşi, în sfârşit, „să facă pacea posibilă".[8] Desigur, de fapt, SUA şi Israelul sunt cele care au refuzat vreme de ani de zile diplomaţia şi compromisul pe care le oferea OEP, dar această inversare a faptelor a părut normală şi a trecut necontestată în presa mainstream.

Au existat şi alte momente cruciale în anii care au precedat negocierile de la Madrid şi din Oslo. În decembrie 1987, Intifada a început în Gaza şi s-a extins rapid şi în celelalte teritorii ocupate.[9] Dimensiunile mişcării şi remarcabila ei moderaţie i-a surprins atât pe liderii OEP din Tunis cât şi pe forţele israeliene de ocupaţie, în pofida organizării lor extinse de trupe militare, paramilitare, de supraveghere şi de colaboratori. Intifada nu a fost doar o mişcare de opoziţie faţă de ocupaţia israeliană. A fost şi o revoluţie socială profundă a societăţii palestiniene, care a rupt şabloanele de subordonare a femeilor, de supunere faţă de oficialităţi şi alte forme de ierarhie şi de dominare.

Deşi momentul Intifadei a fost o surpriză, revolta în sine nu a fost, cel puţin pentru cei care au urmărit cu atenţie operaţiunile israeliene în teritorii, susţinute de americani. Ceva era inevitabil să se întâmple; există limite a ceea ce oamenii pot îndura. Timp de 20 de ani cât fuseseră sub ocupaţie, palestinienii fuseseră supuşi unor represiuni brutale, unor

umilinţe crude, în timp ce îşi priveau ţara dispărând încetul cu încetul pe măsură ce Israelul îşi punea în aplicare planul de înfiinţare de colonii, realiza elemente ample de infrastructură menite să integreze vaste părţi din teritorii în statul Israel, jefuia ţara de resurse şi lua măsuri menite să oprească orice încercare de dezvoltare independentă – toate acestea cu ajutor economic, militar şi diplomatic substanţial din partea SUA, precum şi cu sprijin ideologic pentru a modela felul în care erau prezentate faptele.

Iată doar unul dintre multele cazuri care nu au trezit nici o reacţie în Occident şi care a avut loc cu puţin înainte de izbucnirea Intifadei: o fată palestiniană, Intissar al-Atar, a fost împuşcată şi ucisă în curtea şcolii ei din Gaza de rezidentul unei colonii evreieşti din apropiere.[10] Acesta era unul dintre cele câteva mii de israelieni stabiliţi în Gaza în urma unor subvenţii consistente din partea statului şi sub protecţia unei forţe militare impresionante şi care au luat cea mai mare parte a pământurilor şi a resurselor şi aşa reduse de apă ale Fâşiei, „trăind în lux în 22 de aşezări în mijlocul a 1,4 milioane de palestinieni săraci“, după cum descrie crima istoricul israelian Avi Raz.[11]

Criminalul, Shimon Yifrah, a fost arestat, dar a fost rapid eliberat pe cauţiune atunci când curtea a decis că „acuzaţiile nu sunt suficient de grave“ încât să necesite detenţia. Judecătorul a apreciat că Yifrah a vrut doar să o impresioneze pe fată descărcându-şi arma spre ea în curtea şcolii, şi nu s-o ucidă, prin urmare „nu avem de-a face cu un criminal care ar

trebui pedepsit, descurajat sau care ar avea nevoie de o lecție prin încarcerare". Yifrah a primit o sentință de şapte luni cu suspendare, în timp ce coloniştii care se aflau în sala de judecată au izbucnit în urale şi cântece victorioase. După care s-a aşternut tăcerea obişnuită. Până la urmă, era ceva obişnuit.

Și aceasta a fost tot. Yifrah a fost eliberat. Presa israeliană a raportat că o patrulă militară a tras în curtea unei şcoli dintr-o tabără de refugiați din Cisiordania, rănind cinci copii, deşi intenționase „doar să-i sperie". Nu s-au făcut acuzații şi evenimentul nu a atras atenția. A fost încă un episod din programul „analfabetism ca pedeapsă", cum a fost numit de presa israeliană, care prevedea închiderea şcolilor, folosirea de gaze toxice, lovirea studenților cu paturile puştilor şi refuzarea ajutorului medical acordat victimelor. În spatele şcolilor, la ordinele ministrului apărării Yitzhak Rabin, a fost instituită o brutalitate şi mai severă, care a devenit încă şi mai sălbatică în timpul Intifadei. După doi ani de represiune violentă şi sadică, Rabin a anunțat liderii organizației Peace Now că „locuitorii din teritorii sunt supuşi unor uriaşe presiuni militare şi economice şi că, în curând vor fi înfrânți" şi vor accepta termenii Israelului – cum s-a şi întâmplat când Arafat a redobândit controlul prin procesul de pace de la Oslo.[12]

Negocierile de la Madrid dintre Israel şi palestinienii din interior au continuat neconcludent din 1991, în primul rând pentru că Abdul Shafi insista asupra încetării procesului israelian de colonizare. Coloniile erau oricum ilegale, după cum a fost

stabilit de nenumărate ori de către autoritățile internaționale, inclusiv de către secretariatul Consiliului de Securitate al ONU (printre altele, prin rezoluția cu numărul 446, adoptată cu 12 voturi pentru și nici unul împotrivă, dar cu abținerea SUA, Marii Britanii și a Norvegiei).[13] Caracterul ilegal al acestor așezări a fost confirmat mai târziu și de către Curtea Internațională de Justiție. Faptul a fost recunoscut chiar și de către cele mai înalte autorități juridice și guvernamentale israeliene spre sfârșitul anului 1967, când au început aceste construcții. Aceste acțiuni criminale au inclus vasta expansiune și anexare a mărețului Ierusalim, violând în mod repetat dispozițiile Consiliului de Securitate.[14]

Poziția Israelului la conferința de la Madrid a fost rezumată cel mai bine de jurnalistul israelian Danny Rubinstein, unul dintre specialiștii cel mai bine informați în privința Teritoriilor Ocupate.[15] El a scris că, la Madrid, Statele Unite și Israelul s-au înțeles asupra unei oarecare „forme de autonomie" palestiniană, precum se ceruse la acordurile din 1978 de la Camp David, dar ar urma să fie o autonomie ca „într-un lagăr de detenție pentru prizonieri de război, în care aceștia sunt liberi să-și prepare singuri masa și să organizeze evenimente culturale".[16] Palestinienii vor căpăta puțin mai mult decât aveau până în acel moment – controlul serviciilor locale –, iar colonizarea israeliană va continua.

În timp ce se desfășurau negocierile de la Madrid și cele secrete de la Oslo, programele de colonizare s-au extins rapid, întâi sub Yitzhak Shamir, și apoi

sub Yitzhak Rabin, care a devenit prim-ministru în 1992 şi „s-a mândrit că s-au construit mai multe locuințe în colonii în timpul mandatului său decât s-a întâmplat vreodată din 1967 încoace“ Rabin a explicat pe scurt principiile: „este important ce este în interiorul granițelor şi nu are importanță unde se află aceste granițe atât timp cât se ocupă cât mai mult din țara lui Israel [Eretz Israel, fosta Palestină], a cărei capitală este Ierusalimul“

Cercetătorii israelieni au arătat că guvernul lui a avut mereu în vedere „extinderea zonei de influență a Ierusalimului mare“, care să se întindă de la Ramallah şi Hebron până la granița cu Ma'aleh Adumim, lângă Ierihon, şi „finalizarea construirii unor cercuri tot mai largi de aşezări evreieşti în zona de influență a marelui Ierusalim, până la înconjurarea comunităților palestiniene, care să fie împiedicate să se dezvolte şi să se împiedice orice posibilitate ca Ierusalimul de Est să devină capitala statului palestinian“. Mai mult, „a fost construită o vastă rețea de şosele care au format infrastructura necesară extinderii colonizării“.[17]

Programele au fost extinse rapid după Acordurile de la Oslo, incluzând înființarea de noi colonii şi „întărirea celor vechi“, stimulente pentru noi colonişti şi proiecte de autostrăzi pentru a lega întregul teritoriu. Fără a pune la socoteală Ierusalimul de Est anexat, construcțiile au crescut cu 40% între 1993 şi 1995, conform unui studiu al Peace Now.[18] Finanțarea guvernamentală pentru înființarea de colonii în teritorii a crescut cu 70% în anul care a urmat

acordurilor.[19] *Davar*, publicația partidului muncitoresc aflat la conducere, a relatat că guvernul Rabin a păstrat prioritățile guvernului de extremă dreaptă Shamir. În ciuda faptului că s-a angajat să oprească procesul de colonizare, Partidul Muncii „a ajutat financiar coloniile mai mult decât o făcuse vreodată guvernul Shamir", extinzând așezările „peste tot în Cisiordania, chiar şi în cele mai complicate puncte".[20] Aceste politici au fost dezvoltate și mai mult în anii următori şi reprezintă actualmente baza pentru programul guvernamental al lui Netanyahu. Planul este ca Israelul să ajungă să controleze cam 40-50% din Cisiordania, în timp ce restul este deja închisă în ghetouri, iar Israelul preia controlul Văii Iordanului, și separată de Gaza, prin violarea explicită a Acordurilor de la Oslo, asigurându-se astfel că nici un palestinian nu va avea acces la restul lumii.

Intifada a fost inițiată şi pusă în practică de palestinienii interni. OEP, de la Tunis, a încercat să exercite un oarecare control asupra evenimentelor, dar fără mare succes. Programele din anii 1990, desfăşurate în timpul negocierilor, au adâncit falia dintre palestinienii interni şi conducerea OEP din străinătate.

Aşa stând lucrurile, nu este de mirare că Arafat a încercat să restabilească autoritatea OEP. Ocazia i-a fost oferită de negocierile secrete pe care le-a dus cu Israelul sub auspicii norvegiene, fără a ține cont și de liderii locali ai palestinienilor. Pe măsură ce erau finalizate, în august 1993, a crescut şi mai mult înstrăinarea față de OEP, după cum arată Lamis

Andoni, unul dintre puținii jurnaliști care au făcut efortul de a urmări îndeaproape ceea ce se întâmpla cu palestinienii aflați sub ocupație sau în taberele de refugiați din țările învecinate.

Andoni a raportat că OEP „se confrunta cu cea mai gravă criză din momentul în care fusese înființată, întrucât grupurile palestiniene – cu excepția Fatah – și independenții au început să se îndepărteze de OEP și de gașca tot mai subțire din jurul lui Yasser Arafat". A mai spus și că „cei doi lideri ai comitetului executiv al OEP, poetul palestinian Mahmoud Darwish și Shafiq al-Hout, și-au dat demisia", în timp ce negociatorii își depuneau și ei demisiile și chiar grupurile care au rămas în interior începeau să se distanțeze de Arafat. Liderul Fatah din Liban i-a cerut lui Arafat să renunțe, iar în teritoriile palestiniene creștea opoziția față de el personal și față de corupția și de autocrația din OEP. Odată cu „rapida dezintegrare a grupului principal și cu pierderea sprijinului lui Arafat în interiorul propriei mișcări... rapida disoluție a instituțiilor OEP și eroziunea constantă a corpului organizației, orice progres în negocierile de pace ar fi putut deveni inutil"

„Niciodată, în istoria OEP, nu fusese mai puternică opoziția față de conducere și față de Arafat însuși", a observat Andoni, „și, pentru prima dată, apare o tot mai puternică impresie că apărarea drepturilor naționale ale palestinienilor nu mai depinde de apărarea rolului OEP. Sunt tot mai mulți cei care cred că tocmai politicile conducerii distrug

instituțiile și pun în pericol drepturile naționale ale palestinienilor."

Din toate aceste motive, observă jurnalista, Arafat a urmat opțiunea Ierihon-Gaza oferită de Acordurile de la Oslo, în speranța că aceasta „va afirma iarăși autoritatea OEP, mai ales pe fondul unor semne că guvernul israelian ar putea face un efort suplimentar discutând direct cu OEP, salvându-i astfel legitimitatea pe care o pierdea pe plan intern."

Autoritățile israeliene cunoșteau desigur schimbările care se petreceau în Palestina și au ajuns la concluzia că avea sens să negocieze cu cei care „distrugeau instituțiile palestiniene și puneau în pericol drepturile naționale ale palestinienilor" înainte ca populația să încerce să-și realizeze obiectivele și drepturile naționale în vreun alt fel.

Reacțiile în rândurile palestinienilor cu privire la Acordurile de la Oslo au fost împărțite. Unii erau foarte încrezători. Alții au considerat că nu e mare lucru de sărbătorit. „Anexele la aceste acorduri i-au îngrijorat până și pe cei mai moderați dintre palestinieni, care s-au îngrijorat că documentul va consolida controlul israelian din teritorii", a scris Lamis Andoni. Saeb Erekat, unul dintre principalii negociatori palestinieni, a comentat că „aparent, acest acord are scopul de a reorganiza ocupația israeliană, și nu de a o termina gradual".[21] Chiar și Faisal Husseini, care era un apropiat al lui Arafat, a spus că acordul „nu este cu siguranță începutul pe care îl sperau oamenii noștri" Haidar Abdul Shafi a criticat conducerea OEP pentru că a acceptat un acord care îi

permitea Israelului să continue politica de colonizare şi de achiziţionare de pământuri şi, de asemenea „anexarea şi iudaizarea“ ariei sale extinse din jurul Ierusalimului, ca şi „economia hegemonică“ impusă palestinienilor – şi a refuzat să ia parte la evenimentul festiv de pe peluza Casei Albe.[22] Mulţi au considerat deosebit de supărător ceea ce ei au numit „o atitudine duplicitară a conducerii OEP, inclusiv o mostră de ignorare a palestinienilor care au suferit vreme de douăzeci şi şapte de ani în favoarea celor veniţi de la Tunis ca să preia puterea“, a scris Youssef Ibrahim în *New York Times*. El a adăugat că reprezentanţii OEP au fost „atacaţi cu pietre de către tinerii israelieni pe când se deplasau spre Ierihon în jeep-uri ale armatei israeliene“.[23] Lista făcută de Arafat pentru autoritatea guvernamentală provizorie a arătat că „este hotărât să-ţi ţină alături loialiştii şi membrii diasporei palestiniene“, a transmis Julian Ozanne de la Ierusalim, pentru *Financial Times*, incluzând doar doi palestinieni „din interior“, Faisal Husseini şi Zakaria al-Agha, ambii loiali lui Arafat.[27] Restul proveneau din „facţiunile loiale lui Arafat“, aflate în afara teritoriilor.

La o privire retrospectivă asupra conţinutului acordurilor de la Oslo se observă că astfel de reacţii au fost, în cel mai bun caz, exagerat de optimiste.

Declaraţia de Principii a fost, de fapt, destul de specifică în privinţa satisfacerii cererilor Israelului, dar nu spunea nimic în privinţa drepturilor naţionale ale palestinienilor. Ea era conformă cu concepţia formulată de Dennis Ross, principalul consilier

al președintelui Clinton pentru Orientul Mijlociu, negociator la Camp David în 2000 și, mai târziu, consilier important și al președintelui Obama. După cum a explicat Ross, Israelul are *nevoi*, pe când palestinienii au doar *dorințe* – evident, de o mai mică importanță.[25]

Articolul I al DP stipula că rezultatul final al procesului va fi „o așezare permanentă plecând de la rezoluțiile nr. 242 și 348 ale Consiliului de Securitate". Cei cărora le sunt cunoscute îngrijorările diplomatice legate de conflictul israeliano-palestinian știu exact ce însemna asta. Rezoluțiile 242 și 348 nu pomenesc nimic despre drepturile palestinienilor, cu excepția unei vagi referințe la „găsirea unei soluții la problema refugiaților".[26] Rezoluțiile ulterioare care se refereau la drepturile palestinienilor au fost ignorate în DP. Dacă „procesul de pace" va fi implementat în acei termeni, palestinienii își pot lua la revedere de la speranța unor oarecare drepturi naționale limitate în granițele vechii Palestine.

Următoarele articole ale DP spun lucrurile încă și mai clar. Ele stipulează că Autoritatea Palestiniană are jurisdicție asupra „Cisiordaniei și a Fâșiei Gaza, cu excepția chestiunilor care vor fi discutate în cadrul unor negocieri permanente: Ierusalimul, coloniile, locațiile militare și israelienii" – așadar, cu excepția tuturor chestiunilor de maximă importanță.[27] Mai mult, „după retragere, Israelul va continua să răspundă de securitatea externă, de securitatea internă și de ordinea publică a coloniilor și a israelienilor. Forțele militare și civilii israelieni pot continua să

utilizeze nestingheriți drumurile din fâșia Gaza și din zona Ierihon", adică exact cele două zone din care Israelul trebuia să se retragă – în cele din urmă.[28] Pe scurt, nu urmau să existe schimbări semnificative. DP nu precizează, de asemenea, nimic cu privire la programul de colonizare – totuși, miezul conflictului – care, chiar și înainte de teribila expansiune de după Acordurile de la Oslo, submina deja orice perspective realiste de a obține un dram de autodeterminare pentru palestinieni.

Pe scurt, numai în măsura în care cineva recurge la ceea ce s-ar putea numi „ignoranță intenționată" am putea crede că procesul de la Oslo a fost un pas real spre pace. Totuși, teza aceasta a devenit o dogmă printre comentatorii și intelectualii occidentali.

Acordurile de la Oslo au fost urmate de noi acorduri între Israel și Arafat/OEP. Primul și cel mai important dintre acestea a fost acordul Oslo II din 1995, cu puțin înainte ca prim-ministrul Rabin să fie asasinat, un eveniment tragic, chiar dacă sintagma „Rabin, făcătorul de pace" nu poate fi susținută.

Textul Acordului Oslo II este exact ceea ce ne putem aștepta de la niște avocați care au drept scop să le ofere Israelului și SUA posibilitatea de a face ceea ce doresc, lăsând în același timp loc de speculații privind obținerea unor rezultate mai spectaculoase. Atunci când aceste rezultate întârzie să apară, vina poate fi oricând aruncată pe „extremiști" care au subminat respectivele promisiuni.

De exemplu, Acordul Oslo II stipula că populațiile de coloniști (ilegale) din teritoriile ocupate vor

rămâne sub jurisdicție israeliană și se vor supune legii israeliene. În termenii oficiali, „guvernul militar israelian [din teritoriile ocupate] își va păstra puterile și responsabilitățile legislative, executive și judecătorești necesare, în conformitate cu legislația internațională“ – pe care SUA și Israelul au interpretat-o mereu cum au dorit, în asentimentul tacit al Europei. O asemenea libertate le asigura acestor autorități și un drept de veto efectiv asupra legislației palestiniene. Acordul prevedea că „orice legislație care amendează sau abrogă ordinele militare (israeliene) deja existente... nu va avea nici un efect și va fi nulă de drept *ab initio*, dacă depășește jurisdicția Consiliului [palestinian]“ Mai mult, „partea palestiniană va respecta drepturile legale ale israelienilor (inclusiv pe cele ale corporațiilor deținute de israelieni) care au legătură cu zone aflate sub jurisdicția teritorială a Consiliului palestinian“ – adică în acele zone foarte limitate în care autoritățile palestiniene urmau să aibă jurisdicție cu acordul israelienilor; mai exact, drepturile legate de guvern și de pământul așa-numiților „absenți“, o construcție legală complexă prin intermediul căreia pământul palestinienilor absenți din teritoriile ocupate de Israel trece sub jurisdicție evreiască.[29] Ultimele două categorii formează majoritatea regiunii, deși guvernul israelian, care stabilește după cum dorește granițele, nu a furnizat date oficiale. Presa israeliană a susținut că „pământul necolonizat aparținând statului“ reprezintă cam jumătate din suprafața Cisiordaniei și ridică procentajul terenurilor aparținând statului la 70%.[30]

Astfel, Oslo II a anulat hotărârea întregii lumi şi a tuturor autorităţilor juridice relevante că Israelul nu are nici un drept asupra teritoriilor ocupate în 1967 şi că toate coloniile sale sunt ilegale. Partea palestiniană le-a recunoscut legalitatea, împreună cu alte drepturi nespecificate ale israelienilor în teritorii, inclusiv zonele A şi B (aflate sub control palestinian condiţionat). Oslo II a implementat chiar mai ferm marile decizii din Acordul Oslo I: toate rezoluţiile ONU care priveau drepturile palestinienilor au fost abrogate, inclusiv cele referitoare la legalitatea coloniilor, statutul Ierusalimului şi dreptul de a reveni în patrie. Dintr-o singură lovitură, a fost şters întregul efort diplomatic din Orientul Mijlociu, mai puţin versiunea implementată în „procesul de pace" condus unilateral de SUA. Faptele de bază nu au fost doar tăiate din istorie, cel puţin în comentariile americane, ci ele au fost, pur şi simplu, şterse oficial.

Aşa că lucrurile au continuat în acelaşi fel până în ziua de azi.

După cum s-a observat, este de înţeles că Arafat a profitat de ocazie pentru a decapita conducerea palestiniană internă şi a încerca să recâştige puterea care i se diminua în teritorii. Dar ce anume credeau mai exact negociatorii norvegieni că au reuşit să facă? Singura lucrare serioasă despre acest subiect pe care o cunosc este cea semnată de Hilde Henriksen Waage, care fusese însărcinată de ministerul norvegian de externe să cerceteze acest subiect şi căreia i s-a permis accesul la dosare secrete, doar pentru ca aceasta

să facă remarcabila descoperire că lipsesc tocmai înregistrările documentelor din perioada crucială.[31]

Waage observă că Acordurile de la Oslo au reprezentat, cu siguranță, un punct de cotitură în conflictul israeliano-palestinian, în timp ce au ridicat Oslo la rangul de „capitală mondială a păcii". „Au existat speranțe ca Acordurile de la Oslo să aducă pace în Orientul Mijlociu", scrie Waage, „dar, pentru palestinieni, ele au dus doar la o parcelare a Cisiordaniei, dublarea numărului de coloniști, construirea unui zid de separare, un regim draconic de izolare și o rupere fără precedent între Fâșia Gaza și Cisiordania."[32]

Waage trage corect concluzia că „Acordurile de la Oslo pot servi drept studiu de caz perfect pentru cum se face ceva greșit" în rolul de „terță parte mediatoare de către un stat mic, în conflicte internaționale asimetrice" – sau, cu o expresie mai fermă, „o negociere care a fost purtată de la început pe premise israeliene, cu Norvegia în rol de băiat de mingi"

„Norvegienii", scrie ea, „credeau că prin dialog și prin construirea încrederii reciproce, va fi creată o dinamică a păcii ireversibilă care ar putea împinge lucrurile către obținerea unei soluții. Problema cu această abordare este că aici nu era vorba despre încredere, ci despre putere. Acest proces de facilitare maschează realitatea. În cele din urmă, rezultatele care vor putea fi obținute de un mediator slab vor fi acelea pe care le va permite partea mai puternică... Întrebarea care trebuie pusă este aceea dacă un astfel de model va fi vreodată cel potrivit."[33]

Este o întrebare bună care merită atenție, mai ales că opinia publică educată înclină acum spre presupunerea ridicolă că ar putea avea loc negocieri de pace serioase israeliano-palestiniene sub auspiciile SUA în calitate de „mediator onest" – în realitate, aliatul de patru decenii al Israelului în blocarea unei soluții diplomatice care se bucură de un sprijin aproape global.

CAPITOLUL 10

ÎN AJUNUL DISTRUGERII

Pentru a răspunde la întrebarea ce-ar putea aduce viitorul, ar fi poate rezonabil să aruncăm o privire asupra omenirii ca şi cum ne-am afla în afara ei. Aşadar, imaginează-ţi că eşti un observator extraterestru care încearcă să înţeleagă obiectiv ce se întâmplă sau că eşti un istoric care scrie peste un secol – presupunând că vor mai exista istorici peste un secol, ceea ce e un lucru departe de a fi evident – care încearcă să înţeleagă ceea ce vede. Vei vedea ceva într-adevăr remarcabil.

Este pentru prima dată în istoria speciei noastre când am dezvoltat, dincolo de orice dubiu, capacitatea de a ne autodistruge. Acest lucru era, de fapt, valabil începând cu 1945. Astăzi se recunoaşte deschis că şi alte procese, de astă dată lente – cum ar fi distrugerea mediului – pot duce, dacă nu la distrugerea totală, măcar la distrugerea capacităţii de a duce un trai decent.

Există şi alte pericole, precum pandemiile, care au de-a face cu globalizarea şi cu interacţiunea.

Aşadar, există procese şi instituţii, precum sistemele de arme nucleare, care pot duce într-un impas major sau pot chiar anihila existenţa organizată.

Cum se poate distruge o planetă fără să încerci cu adevărat să faci asta?

Întrebarea este: ce fac oamenii în privinţa asta? Nimic din toate acestea nu este un secret. Totul este pe faţă. De fapt, ar trebui să te străduieşti foarte mult ca să nu vezi cum stau lucrurile. Astfel că au existat numeroase reacţii. Există oameni care fac foarte multe pentru a evita aceste pericole şi alţii care se străduiesc să le ascundă. Dacă, în calitate de extraterestru sau de istoric ai privi în fiecare dintre aceste grupuri, ca să vezi cine face parte din ele, ai observa ceva foarte interesant: cei care încearcă să amelioreze sau să elimine aceste ameninţări aparţin naţiunilor celor mai puţin dezvoltate – societăţile indigene sau ce a mai rămas din ele şi primele naţiuni din Canada. Oamenii aceştia nu vorbesc despre un dezastru nuclear, ci ecologic, în timp ce încearcă realmente să facă ceva în privinţa asta.

De fapt, peste tot în lume – Australia, India, America de Sud – au loc bătălii, uneori războaie în toată regula. În India, se duce un război major direct împotriva distrugerii mediului, cu triburile locale încercând să reziste marilor operaţiuni de extragere de resurse care sunt extrem de dăunătoare pentru mediu, dar care au consecinţe majore şi pe scară mai mare. În societăţile în care populaţiile indigene

sunt încă importante, acestea iau poziții cât se poate de ferme. Cea mai clară poziție în materie de mediu poate fi regăsită în cazul Boliviei, care are o populație indigenă puternică și prevederi în constituție privind protecția „drepturilor naturii“ Ecuadorul, care are, de asemenea, o populație indigenă semnificativă, este singura țară exportatoare de petrol pe care o cunosc al cărei guvern cere ajutor pentru a ține acel petrol în pământ în loc să-l producă și să-l exporte – și pământul este locul în care ar trebui să fie.

Președintele venezuelean Hugo Chavez, care a murit recent și care a fost vreme îndelungată batjocorit, insultat și ironizat în toată lumea occidentală, a participat acum mai mulți ani la o reuniune ONU unde a fost ridiculizat pentru ca l-a numit pe președintele George W. Bush „diavol“. A ținut acolo și un discurs care a fost foarte interesant. Venezuela este un producător important de petrol; de fapt, exploatarea petrolului creează întregul lor produs intern brut. În discursul său, Chavez a avertizat asupra pericolelor abuzului de combustibili fosili și le-a cerut reprezentanților țărilor consumatoare să găsească alte căi pentru a produce alte tipuri de combustibil. A fost un lucru uimitor din partea unui producător de petrol. Chavez era în parte indian, cunoscând problemele indigenilor. În afara lucrurilor bizare pe care le-a făcut, acest aspect al acțiunilor sale la ONU nu a fost relatat niciodată.[1]

Deci, la o extremă avem societăți tribale, indigene, care încearcă să oprească drumul spre dezastru. La cealaltă extremă avem cele mai bogate și mai

dezvoltate societăţi din întreaga istorie, ca Statele Unite sau Canada, care se grăbesc să distrugă mediul cât mai repede posibil. Spre deosebire de Ecuador şi societăţile indigene din lume, acestea vor să extragă fiecare picătură de hidrocarburi din pământ, cu cea mai mare viteză posibilă. Ambele partide politice, preşedintele Obama şi presa internaţională par să aştepte cu nerăbdare ceea ce au numit „un secol de independenţă energetică" pentru Statele Unite. „Independenţa energetică" este un concept aproape lipsit de sens, dar să lăsăm aceasta deoparte deocamdată. Ceea ce vor să spună este, de fapt: avem un secol în care să maximizăm utilizarea combustibililor fosili şi să grăbim distrugerea lumii.

Și cam aceasta se întâmplă peste tot. Să admitem totuşi că, atunci când vine vorba de energie alternativă, Europa măcar face ceva. În acelaşi timp, Statele Unite, cea mai bogată şi mai puternică ţară din istoria lumii, sunt singurul stat, dintre aproximativ o sută de state care prezintă ceva importanţă, fără o politică naţională de restrângere a folosirii combustibililor fosili şi nici măcar cu obiective de energie regenerabilă. Nu pentru că populaţia nu ar dori asta; americanii se situează destul de aproape de norma internaţională când vine vorba de îngrijorarea privind încălzirea globală. Structurile internaţionale sunt cele care blochează schimbarea. Mediul de afaceri nu doreşte asta, lucru copleşitor de puternic în determinarea politicilor, aşa că ne trezim că avem diferenţe uriaşe între opinia publică şi politicile adoptate pe o mulţime de subiecte, inclusiv acesta.

Asta ar vedea un istoric din viitor, dacă va mai exista vreunul. S-ar putea, de asemenea, să citească publicațiile științifice. Fiecare număr care apare face previziuni mai sumbre decât cel anterior.

Cealaltă problemă este războiul nuclear. Se știe de mult timp că, dacă va exista un prim atac din partea vreunei puteri nucleare, chiar dacă nu va exista vreo ripostă, probabil se va ajunge la distrugerea civilizației din pricina iernii nucleare care va urma. Poți citi despre aceasta în *The Bouletin of the Atomic Scientist;* pericolul a fost întotdeauna mai mare decât s-a considerat de obicei.

Am trecut recent de cea de-a cincizecea aniversare a crizei rachetelor cubaneze. Am fost foarte aproape atunci de distrugerea nucleară și nu a fost singura dată. Însă, dintr-un anumit punct de vedere, cel mai rău lucru care s-a întâmplat a fost faptul că nu am învățat nimic din toate astea. La zece ani după acea criză, în 1973, secretarul de stat Henry Kissinger a declanșat o alertă nucleară de nivel înalt. A fost felul său de a-i atenționa pe ruși să nu se implice în războiul israeliano-arab aflat în desfășurare și, mai ales, să nu intervină după ce-i informase pe israelieni că pot viola un acord de încetare a focului asupra căruia SUA și Rusia tocmai căzuseră de acord.[2] Din fericire, nu s-a întâmplat nimic.

Zece ani mai târziu, Reagan se afla în fruntea SUA. La puțin timp după ce și-a ocupat poziția în Biroul Oval, a hotărât, împreună cu consilierii săi, să trimită aviația americană să încerce să pătrundă în spațiul aerian rusesc pentru a obține informații

despre sistemele de avertizare ruseşti; operaţiunea a fost numită „Arcaşul Abil“[3]. În esenţă, aceste incursiuni au fost nişte atacuri false. Ruşii nu au fost foarte siguri cum să răspundă, unii oficiali de rang înalt temându-se că, dacă ar fi ripostat, aceasta ar fi putut duce la un prim atac real. Din fericire, nu au reacţionat. Şi aşa mai departe.

Ce putem obţine din crizele nucleare iraniană şi nord-coreeană

Chestiunea nucleară apare, de regulă, pe prima pagină a ziarelor când este vorba despre Iran şi Coreea de Nord. Există întotdeauna căi de a rezolva crizele aflate în desfăşurare. Poate că nu ar funcţiona, dar ar merita măcar încercate. Nu numai că nu sunt luate în considerare, dar nici măcar nu sunt pomenite.

Să luăm cazul Iranului care este considerat în Occident – nu în lumea arabă şi nu în Asia – cea mai gravă ameninţare la adresa păcii. Este o obsesie occidentală şi ar fi interesant să vedem ce motive există pentru ea, dar vom lăsa deoparte aceste lucruri deocamdată. Există vreun mod de a soluţiona cel mai mare pericol la adresa păcii mondiale? Păi, ar exista câteva. O astfel de cale, una deosebit de înţeleaptă de altfel, a fost propusă la conferinţa ţărilor nealiniate de la Teheran, în 2013. De fapt, acolo doar s-a repetat o propunere care a tot fost expusă în ultimii ani, în special de către Egipt, şi care fusese aprobată de Adunarea generală a ONU.

Propunerea este aceea de a face paşi către stabilirea unei regiuni libere de arme nucleare în zonă. Poate că aceasta nu ar rezolva toate problemele, dar ar fi o evoluție semnificativă. Și au existat și căi de a pune în practică această soluție: urma să aibă loc o conferință în Finlanda, în decembrie 2012, sub auspiciile ONU, care să încerce să implementeze un astfel de plan. Ce s-a întâmplat? Nu vei citi în ziare despre asta pentru că nu s-a publicat decât în jurnalele de specialitate. La începutul lunii noiembrie, Iranul a fost de acord să participe la întrunire. Câteva zile mai târziu, Obama a contramandat întâlnirea, motivând că „momentul nu era potrivit".[4] Parlamentul European a adoptat o declarație prin care cerea să continue tratativele, la fel au făcut și statele arabe. Nimic nu s-a întâmplat.

În Asia de Nord-Est, lucrurile stau aproape la fel. Coreea de Nord este probabil cel mai nebun stat de pe pământ; este cu siguranță un competitor serios pentru acest titlu. Dar chiar este util să te întrebi ce este în mintea oamenilor atunci când se comportă în feluri nebunești. De ce s-ar purta așa? Imaginează-ți că am fi noi în situația asta. Imaginează-ți cam cum s-au simțit coreenii văzându-și țara pusă la pământ – totul a fost distrus de o superputere care mai și jubila la gândul a ceea ce făcea. Imaginează-ți ce urme ar lăsa o astfel de situație.

Nu uita că este posibil ca puterea coreeană să fi avut acces la rapoartele militare de la acel moment, care explicau că, din moment ce totul fusese distrus în Coreea de Nord, au fost trimise și avioane

să distrugă barajele, enormele baraje care conțineau rezervele de apă ale națiunii, o crimă de război, pentru care, apropo, alții au fost spânzurați la Nürnberg. Iar aceste publicații oficiale secrete vorbeau jubilatoriu despre felul în care apa se scurgea în văile coreene, în timp ce „asiaticii" fugeau care încotro, încercând să supraviețuiască.[5] Publicațiile exultau în fața a ceea ce li se întâmpla asiaticilor – adică orori dincolo de imaginația noastră. Astfel, le-au fost distruse culturile de orez, ceea ce a însemnat foamete și moarte. Ce magnific! Nu face parte din amintirile noastre, dar, cu siguranță, face parte din ale lor.

Să ne întoarcem în prezent. Există încă o istorie interesantă: în 1993, Israelul și Coreea de Nord erau pe cale să ajungă la o înțelegere potrivit căreia statul coreean să nu mai trimită rachete sau alte tehnologii militare către Orientul Mijlociu, iar Israelul să recunoască, în schimb, această țară. Președintele Clinton a intervenit și a blocat înțelegerea.[6] La puțin timp după asta, ca răspuns, Coreea de Nord a efectuat un mic test cu rachetă. În 1994, Statele Unite și Coreea de Nord au încheiat un acord-cadru care a oprit activitatea nucleară a Coreei și care a fost mai mult sau mai puțin respectat de ambele părți. Când a ajuns în funcție George W. Bush, Coreea de Nord avea probabil o singură armă nucleară și se putea verifica faptul că nu mai producea altele.

Bush a început, însă, imediat cu militarismul lui agresiv, amenințând Coreea de Nord („Axa răului" și toate celelalte), așa că aceasta s-a întors la programul său nuclear. Până la plecarea lui Bush din funcție,

Coreea de Nord avea între opt şi zece arme nucleare şi un sistem de rachete, o achiziţie nouă faţă de ce avusese până atunci.[7] Între timp, s-au întâmplat şi alte lucruri. În 2005, SUA şi Coreea de Nord au ajuns la un acord prin care cea din urmă ar fi sistat toate programele de dezvoltare de arme şi rachete nucleare. În schimb, Occidentul – dar, în special, Statele Unite – urma să furnizeze Coreei de Nord un reactor de apă uşoară pentru nevoi medicale şi să înceteze declaraţiile belicoase. Urma să încheie apoi şi un pact de neagresiune şi să-l pună în aplicare.

Înţelegerea era destul de promiţătoare, dar Bush a sabotat-o aproape imediat. A retras oferta pentru reactorul de apă uşoară şi a făcut presiuni asupra băncilor să refuze tranzacţiile nord-coreene, chiar şi pe cele care erau perfect legale.[8] Nord-coreenii au răspuns reluându-şi programul nuclear. Şi lucrurile au continuat aşa pentru mult timp.

Tiparul este bine cunoscut. Poţi citi despre el deschis, în scrierile erudiţilor americani. Ei spun că este un regim sărit de pe fix, dar care urmează un fel de politică de a riposta cu aceeaşi monedă. Cum facem un gest ostil, vor răspunde cu un gest nebunesc. Facem un gest diplomatic, vor răspunde cumva în acelaşi fel.

Ulterior, de exemplu, aveau să aibă loc exerciţii comune Coreea de Sud–SUA în peninsula coreeană, exerciţii care trebuie să fi arătat ameninţător din punctul de vedere al nord-coreenilor. Presupun că noi le-am considera ameninţătoare dacă ceva similar ar avea loc lângă graniţa noastră, în Canada, de

exemplu. În cursul acestor exerciții, cele mai performante aeronave militare din lume, bombardierele B-2 și B-52, au simulat atacuri cu încărcături nucleare chiar la granița Coreei de Nord.[9]

Sigur, aceasta trebuie să fi trezit anumite alarme din trecut. Evident, nord-coreenii și-au amintit anumite lucruri, ceea ce i-a făcut să reacționeze foarte agresiv. Sigur, din toate acestea, în Occident, nu ajunge, în general, decât versiunea cu privire la nebunia și la caracterul îngrozitor al liderilor nord-coreeni. Desigur, este adevărat – dar aceasta nu este cu siguranță toată povestea, și acesta este modul în care se învârte lumea.

Nu este vorba despre faptul că nu ar exista alternative. Ele există, dar nu sunt puse în practică. E un lucru periculos. Așadar, dacă te întrebi cum va arăta lumea de aici înainte, nu vom avea o imagine foarte veselă. Doar dacă nu vom face totuși ceva înainte. Și întotdeauna putem să facem.

CAPITOLUL 11

ISRAEL-PALESTINA: ADEVĂRATELE OPȚIUNI

Pe 13 iulie 2013, fostul lider al Shin Bet, Yuval Diskin, a transmis un avertisment sever guvernului Israelului: fie se va ajunge la o înțelegere privind existența a două state, fie „va exista o reorientare către singurul rezultat aproape inevitabil al realității rămase – un stat «de la mare până la râu»“ Rezultatul aproape inevitabil, adică „un stat pentru două națiuni“, va reprezenta „o amenințare existențială imediată de ştergere a identității Israelului ca stat evreiesc şi democratic“, care se va trezi curând cu o majoritate palestinian-arabă.[1]

Plecând de la acelaşi raționament, în cea mai importantă publicație britanică de politică externă, doi specialişti de frunte în politica Orientului Mijlociu, Clive Jones şi Beverly Milton-Edwards, scriu că „dacă Israelul doreşte să fie atât evreiesc, cât şi democratic“ va trebui să îmbrățişeze „soluția celor două state separate“.[2]

Pot fi citate cu uşurinţă numeroase exemple de acest fel, însă ar fi inutil, întrucât există un consens aproape universal că nu există decât două soluţii pentru problema Palestinei: fie două state – Palestina şi Israelul democrat – sau „un singur stat de la mare până la râu". Comentatorii israelieni şi-au exprimat îngrijorarea cu privire la „chestiunea demografică": sunt prea mulţi palestinieni într-un stat evreiesc. Mulţi palestinieni, împreună cu cei care-i sprijină, susţin „soluţia unui singur stat", anticipând o luptă pentru drepturi civile şi o mişcare anti-apartheid care va duce, în cele din urmă, la o democraţie seculară. Şi alţi analişti prezintă, consecvent, opţiunile în termeni similari.

Această analiză este aproape universală, dar greşită fundamental. Mai există o opţiune – anume aceea pe care Israelul o pune şi acum în practică cu ajutorul constant al Statelor Unite –, iar aceasta este singura alternativă realistă la soluţia celor două state.

După părerea mea, nu este lipsit de sens să ne gândim la o viitoare democraţie binaţională seculară în fosta Palestină, de la mare la râu. De fapt, aceasta este soluţia pe care am susţinut-o vreme de 70 de ani. Subliniez termenul „am susţinut-o". Susţinerea, spre deosebire de simpla propunere, trasează un drum dintr-un punct într-altul. Formele de susţinere veritabile s-au modificat odată cu circumstanţele. De la mijlocul anilor 1970, când chestiunea drepturilor palestinienilor a devenit una arzătoare, singura formă plauzibilă de susţinere a fost aceea concepută ca un proces etapizat care să plece de la ipoteza

soluției celor două state. Nu a fost sugerată nici o altă cale care să fi avut fie şi cea mai mică şansă de succes. A propune un stat binațional („un singur stat"), fără nici un fel de susținere, nu face decât să promoveze cea de-a treia soluție, cea care este pusă în practică chiar sub ochii noştri. Israelul extinde fără încetare planurile care au fost concepute şi inițiate în 1967 şi care au fost instituționalizate cu o mai mare forță, zece ani mai târziu, odată cu ascensiunea la putere a partidului Likud al lui Menachem Begin.

Primul pas a fost acela de a crea un „nou oraş tulburat", cum spune Yonatan Mendel, numit încă „Ierusalim", dar care se întinde mult dincolo de granițele Ierusalimului istoric, ce a cuprins zeci de sate palestiniene şi terenurile din jurul lor, care este privit acum ca un oraş evreiesc şi drept capitala Israelului.[3] Toate acestea s-au petrecut prin violarea unor directive explicite ale Consiliului de Securitate. Un coridor către est care pleacă din acest Ierusalim mărit cuprinde oraşul Ma'aleh Adumim (fondat în 1970, dar construit efectiv în 1993, după Acordurile de la Oslo), cu terenuri care se întind efectiv până la Ierihon, deci traversând Cisiordania. Coridoarele către nord, care cuprind oraşele de colonişti Ariel şi Kedumim, despart zona rămasă sub un oarecare grad de control palestinian.[4]

Între timp, Israelul încorporează teritoriile dinspre partea israeliană a „zidului de separare", care este ilegal (în realitate, un zid de anexare), luând astfel terenurile arabile şi sursele de apă ale multor sate, sugrumând oraşul Qalqilya, separând țăranii

palestinieni de terenurile lor agricole. În zona pe care Israelul o numeşte „linie de cusătură", între zid şi graniţă, care cuprinde aproximativ zece procente din Cisiordania, poate intra oricine – cu excepţia palestinienilor. Cei care locuiesc în respectiva regiune trec printr-o procedură birocratică complicată pentru a obţine acces temporar. Ieşirea – pentru a primi îngrijiri medicale, de pildă – este limitată în acelaşi fel. Rezultatele au fost, în mod previzibil, un număr uriaş de vieţi palestiniene afectate şi, conform rapoartelor ONU, o scădere cu 80% a numărului de ţărani care-şi cultivă pământul şi o scădere cu 60% a culturilor de măsline, printre alte efecte dăunătoare.[5] Motivul construcţiei zidului a fost, oficial, asigurarea securităţii, dar vorbim de securitatea unor colonişti ilegali; aproximativ 85% din zid trece prin teritoriile ocupate din Cisiordania.[6]

Israelul ocupă, de asemenea, Valea Iordanului, încheind astfel încercuirea puţinelor cantoane care rămâneau. Proiecte masive de infrastructură leagă aşezările coloniştilor de centrele urbane ale Israelului, asigurându-se că nu vor vedea nici un palestinian. Conform unui model neocolonial modern, a fost păstrată o zonă urbană în Ramallah pentru elita palestiniană, în timp ce restul populaţiei se zbate în mizerie.

Pentru a finaliza separarea dintre Ierusalim şi ultimele cantoane palestiniene, Israelul ar trebui să preia regiunea El. Până acum, acţiunea a fost blocată de Washington, iar Israelul a trebuit să apeleze la subterfugii, cum ar fi construcţia unei secţii de poliţie în

zonă. Obama este primul președinte american care n-a mai impus nici o limită acțiunilor israeliene. Rămâne de văzut dacă va permite Israelului să cucerească El –, probabil, însoțind gestul de o condamnare sau alte scamatorii diplomatice, pentru a arăta că Statele Unite nu intenționaseră să se ajungă acolo.

Există expulzări regulate ale palestinienilor. Numai în Valea Iordanului, populația a fost redusă de la 300 000, în 1967, la 60 000, în acest moment, și fenomene asemănătoare se petrec în toate celelalte regiuni.[7] Conform unor practici inventate acum un secol, fiecare acțiune are un scop limitat, astfel încât să nu atragă prea multă atenție, însă efectele lor se cumulează, iar intențiile sunt cât se poate de clare.

Mai mult, de când Acordurile de la Oslo au declarat că Gaza și Cisiordania formează un teritoriu unic, indivizibil, duetul Statele Unite–Israel s-a angajat să separe cele două regiuni. Un efect semnificativ a fost acela că s-au asigurat că nici o entitate palestiniană nu va avea acces la lumea exterioară.

În zonele în care Israelul preia conducerea, populația palestiniană este redusă, dispersată și continuă să fie diminuată numeric prin expulzări regulate. Rezultatul va fi un Israel mai mare, cu o majoritate tot mai confortabilă. Cu această a treia soluție, nu va exista nici o „problemă demografică" și nici lupte pentru drepturi civile sau împotriva apartheidului – nimic altceva în afară de ceea ce există deja între granițele statului Israel, unde este repetată în permanență mantra „stat evreiesc și democratic", în special pentru cei care aleg să creadă în ea, orbi la

contradicția internă a unei astfel de formule, al cărei simbolism nu este deloc întâmplător.

Dacă nu se va realiza în mai multe etape, ideea unui singur stat nu se va dovedi a fi altceva decât o iluzie. Nu are nici un fel de sprijin internațional și nu există vreun motiv pentru care SUA sau Israelul s-o accepte.

Întrebarea, care se aude adeseori, dacă agresivul prim-ministru Benjamin Netanyahu ar accepta un „stat palestinian" este greșit pusă. De fapt, administrația sa a fost prima care a respins această posibilitate de când a fost instalată în 1996, urmând politica lui Yitzhak Rabin și a lui Shimon Peres, care o respinseseră și ei. Directorul de comunicare și planificatorul politic al lui Netanyahu, David Bar-Illan, a explicat că anumite zone vor fi lăsate palestinienilor, dar că Israelul va obiecta dacă vor dori să le numească „stat", sau ar putea la fel de bine să le numească „pui fripți".[8] Răspunsul lui reflectă atitudinea efectivă a coaliției israeliano-americane față de drepturile palestinienilor.

Israelul și SUA cer negocieri în care să nu existe vreo precondiție. Opinia publică din cele două state, dar și de prin alte părți ale Occidentului, pretinde, de obicei, că palestinienii pun astfel de precondiții, împiedicând „procesul de pace". De fapt, SUA și Israelul sunt cele care insistă asupra unor astfel de precondiții cruciale. Prima este aceea ca negocierile să fie mediate de SUA, în vreme ce, în mod normal, orice negociere autentică ar trebui mediată de un stat neutru care să impună un anumit respect pe plan

internațional. O a doua precondiție este aceea de a fi permisă continuarea întemeierii de colonii ilegale, lucru care oricum s-a întâmplat fără încetare în cei 20 de ani care au trecut de la Acordurile de la Oslo.

În primii ani de după ocupație, SUA au văzut și ele coloniile ca ilegale, laolaltă cu restul lumii, după cum au arătat Consiliul de Securitate al ONU și Curtea Internațională de Justiție. Începând cu perioada Reagan, ele au început să fie privite cu mai multă înțelegere, fiind considerate „o barieră pentru procesul de pace“ Obama a debilitat și mai mult definiția, la „nu foarte utile pentru pace“.[9] Politica de respingere absolută a lui Obama a stârnit ceva atenție în februarie 2011, când s-a opus prin veto unei rezoluții a Consiliului de Securitate care susținea politica SUA și propunea încetarea procesului de expansiune a coloniilor.[10]

Cât timp aceste precondiții rămân valabile, este puțin probabil ca eforturile diplomatice să avanseze. Cu rare și scurte excepții, acest lucru a fost valabil încă din ianuarie 1976, când Statele Unite s-au opus unei rezoluții a Consiliului de Securitate, introdusă de Egipt, Iordania și Siria, care cerea crearea a două state cu granița internațională recunoscută, Linia Verde, ce ar fi garantat securitatea tuturor statelor din regiune în limitele unor granițe recunoscute și stabile.[11] Acesta este în esență consensul internațional, care până acum a devenit universal, cu cele două excepții cunoscute. Consensul a fost modificat pentru a include „câteva ajustări reciproce și de detaliu“

ale Liniei Verzi, după cum s-au exprimat oficialii SUA, înainte să convingă şi restul lumii.[12]

Acelaşi lucru este adevărat cu privire la orice negocieri ar putea avea loc la Washington sau în alte părţi. Date fiind aceste precondiţii, nu se pot realiza foarte multe în afară de a lăsa Israelul să-şi continue actuala politică de expansiune şi de a prelua orice găseşte de valoare în Cisiordania şi în zonele siriene ale Înălţimilor Golan, anexate, de asemenea, prin violarea rezoluţiei Consiliului de Securitate, în timp ce este menţinută blocada asupra Fâşiei Gaza. Desigur, putem spera că lucrurile se vor schimba, dar numai dacă suntem excesiv de optimişti.

Europa ar putea juca un rol important în menţinerea speranţelor lumii la o soluţie diplomatică paşnică, dar numai dacă este dispusă să urmeze o cale independentă. Decizia Uniunii Europene de a exclude aşezările evreieşti în Cisiordania din orice negociere viitoare cu Israelul ar putea reprezenta un pas înainte. Politicile Statelor Unite nu sunt, de asemenea, bătute în cuie, deşi au rădăcini profunde de ordin strategic, economic şi cultural. În absenţa unor astfel de schimbări, avem toate motivele să ne aşteptăm ca imaginea de la mare la râu să fie conformă celei de-a treia opţiuni. Drepturile şi aspiraţiile palestinienilor vor fi abandonate, cel puţin temporar.

Dacă nu va fi rezolvat conflictul israeliano-palestinian, un acord de pace în regiune este foarte puţin probabil. Un eşec ar avea implicaţii foarte largi – în special asupra a ceea ce media din SUA a numit „cea mai gravă ameninţare la adresa păcii mondiale“:

programul nuclear al Iranului. Implicațiile devin clare mai ales dacă privim cele mai evidente căi de a aborda această presupusă amenințare și soarta lor. Ar fi util să luăm mai întâi în considerare unele întrebări preliminare: Cine privește amenințarea ca fiind de o atât de mare importanță? Și care este amenințarea percepută?

„Amenințarea" iraniană este, în special, o obsesie occidentală; țările nealiniate – adică mai tot mapamondul – au susținut dreptul Iranului, în calitate de semnatar al Tratatului de Neproliferare Nucleară, de a îmbogăți uraniu.[13] În discursul occidental, se afirmă, în general, că arabii susțin poziția SUA cu privire la Iran, dar aceasta este valabilă în cazul dictatorilor arabi, nu și al majorității populației. Un alt stereotip este acela privind „conflictul care există între comunitatea internațională și Iran", conform exprimărilor academice standard. Aici expresia „comunitatea internațională" se referă la Statele Unite și oricine s-ar întâmpla să fie de acord cu ele – în cazul de față, o mică minoritate din comunitatea internațională, dar care înseamnă mult, dacă pozițiile politice sunt cântărite prin putere.

Atunci, ce este amenințarea percepută? Un răspuns credibil ne este oferit de serviciile americane de informații și de Pentagon în rapoartele lor periodice privind securitatea globală. Acestea ajung la concluzia că Iranul nu este un pericol militar. Cheltuielile sale militare sunt reduse, chiar și potrivit standardelor regiunii, și au o capacitate limitată de a mobiliza forțe. Doctrina lor strategică este defensivă, gândită

doar ca o formă de rezistență la atacuri. Serviciile de informații raportează că nu există nici o dovadă a faptului că Iranul ar construi o armă nucleară și consideră că, dacă ar construi o astfel de armă, aceasta ar face parte din strategia Iranului de intimidare.

Este greu să ne gândim la o altă țară din lume care să aibă nevoie mai mare de o strategie de intimidare. Această țară a fost agresată de Occident fără încetare încă din 1953, când regimul ei parlamentar a fost dat jos printr-o lovitură de stat militară susținută de SUA, mai întâi prin intermediul regimului dur și brutal al șahului, apoi prin atacurile criminale ale lui Saddam Hussein, cu sprijinul Occidentului.[14] Intervenția SUA a fost în mare parte cea care a făcut Iranul să capituleze în războiul său cu Irakul și, la scurt timp, George H.W. Bush a invitat specialiștii irakieni în arme nucleare să se specializeze în SUA în producerea de arme avansate, reprezentând astfel un pericol uriaș pentru Iran.[15]

Irakul a devenit, în curând, inamic al Statelor Unite, însă, între timp, Iranul a fost supus unor sancțiuni extrem de dure. De asemenea, a fost în permanență sub amenințarea unui atac armat condus de SUA și Israel – atac care ar fi violat direct Carta ONU, aceasta în caz că i-ar păsa cuiva de asta.

Totuși, este de înțeles de ce SUA sau Israelul ar privi o intimidare iraniană drept o amenințare intolerabilă. Le-ar limita capacitatea de a controla regiunea, prin violență dacă ar vrea asta, așa cum au făcut, de altfel, adesea. În esență, acesta este motivul pentru care Iranul este perceput ca o amenințare.

Faptul că regimul clerical este vinovat de represiunea internă a populației iraniene este cu siguranță dincolo de orice îndoială, deși, din păcate, nu este singurul care face asta. Dar deja e o naivitate crasă să crezi că represiunea internă din Iran le preocupă vreun pic pe marile puteri.

Orice am crede despre această amenințare, există căi pentru a ameliora situația? Există chiar mai multe, de fapt. Cea mai rezonabilă cale, după cum am spus deja, ar fi reprezentată de crearea unei zone fără arme nucleare în regiune. Statele arabe și alții fac apeluri la renunțarea la armele de distrugere în masă ca la un pas esențial spre securitatea regională. Pe de altă parte, Israelul și Statele Unite inversează lucrurile și cer securitate în regiune – adică securitatea Israelului – ca o precondiție pentru renunțarea la acest gen de arme. Desigur, este de la sine înțeles că Israelul, unicul din regiune, are un sistem foarte sofisticat de arme nucleare și refuză să semneze Tratatul de Neproliferare Nucleară, alături de India și Pakistan, care sunt ambele susținute masiv de SUA în crearea de arsenale nucleare.

Legătura dintre conflictul israeliano-palestinian și presupusa amenințare iraniană este, așadar, clară. Cât timp Israelul și SUA persistă în poziția lor de respingere și blochează consensul internațional privind crearea de două state în regiune, nu vor exista aranjamente de securitate în regiune și, prin urmare, nici progres spre crearea unei zone libere de arme nuclear, care să amelioreze, sau poate chiar să pună capăt, ceea ce SUA și Israelul susțin că ar fi cea mai gravă

amenințare la adresa păcii – măcar să facă aceasta în cel mai evident și amplu mod.

Ar trebui remarcat că, alături de Marea Britanie, Statele Unite au o obligație specială în a stabili o zonă liberă de arme nucleare. În încercarea de a crea o subțire bază legală pentru invadarea Irakului, în 2003, cei doi agresori au apelat la Rezoluția Consiliului de Securitate a ONU, cu numărul 687 din 1991, pretinzând că Saddam Hussein a violat cererea de a-și închide programul nuclear. Rezoluția mai are un paragraf care cere să „se facă pași în direcția stabilirii în Orientul Mijlociu a unei zone libere de arme de distrugere în masă" – obligând astfel SUA și Marea Britanie, într-o mai mare măsură decât pe ceilalți, să ia în serios această inițiativă.[16]

Comentariile făcute în acest capitol lasă neatinse foarte multe alte subiecte stringente, de la sinuciderea îngrozitoare a Siriei la evoluțiile dramatice din Egipt, care vor avea cu siguranță urmări serioase în regiune. Oricum, așa arată acum unele dintre chestiunile principale, cel puțin în viziunea mea.

CAPITOLUL 12

„NIMIC PENTRU ALȚII“: LUPTA DE CLASĂ ÎN STATELE UNITE

Clasicul studiu al lui Norman Ware cu privire la lucrătorul industrial a apărut cu 90 de ani în urmă, fiind primul de acest fel.[1] Între timp, studiul nu și-a pierdut nimic din semnificație. Analiza extrem de atentă pe care o face Ware asupra modurilor în care revoluția industrială a afectat viețile lucrătorilor și societatea, în general, nu este cu nimic mai puțin pertinentă azi decât în momentul în care a fost scris studiul, mai ales în lumina asemănării uimitoare dintre acest moment și ceea ce se întâmpla în 1920.

Este important să ne amintim condiția lucrătorilor la momentul în care a scris Ware. Puternica și influenta mișcare a muncitorilor care prindea contur în America a fost supusă unor atacuri brutale, culminând cu Marea spaimă roșie a lui Woodrow Wilson, de după Primul Război Mondial. Până în anii 1920, mișcarea fusese în mare parte decimată. Un studiu clasic al eminentului istoric David Montgomery a fost intitulat *The Fall of the House of Labor*. Căderea se

întâmplase deja în jurul anului 1920. Până la sfârşitul deceniului, scrie el, „stăpânirea vieţii americane de către corporaţii părea să fie sigură... Raţionalizarea afacerilor putea continua cu sprijinul indispensabil al statului", guvernul fiind în majoritate în mâinile corporaţiilor.[2] Procesul era departe să fie unul paşnic; istoria muncii în America este în mod deosebit violentă. Un studiu academic conchide că „în Statele Unite au existat mai mulţi morţi la sfârşitul secolului al XIX-lea din pricina violenţei din câmpul muncii decât în orice altă ţară, cu excepţia Rusiei ţariste".[3] Expresia „violenţă în câmpul muncii" este doar o expresie politicoasă pentru a ne referi al violenţa desfăşurată de stat şi la cea exercitată de forţe private asupra muncitorilor. Toate acestea au continuat până spre sfârşitul anilor 1930. Îmi pot încă aminti astfel de scene din copilărie.

Drept rezultat, Montgomery scria că „America a fost clădită în ciuda protestelor lucrătorilor ei, deşi fiecare pas al formării ei a fost influenţat de activităţile, organizaţiile şi propunerile izvorâte din viaţa clasei muncitoare", ca să nu mai vorbim şi de minţile sau de braţele celor care au făcut treaba.[4]

Mişcarea muncitorească a avut o revenire în timpul Marii Crize, influenţând semnificativ populaţia şi semănând teamă în mintea producătorilor industriali. În ziarele lor, industriaşii vorbeau despre „hazardul" pe care-l presupunea existenţa unei forţe de muncă susţinute „de proaspetele forţe politice care reprezintă masele".

Deşi represiunea violentă nu a încetat nici un moment, ea nu mai era adecvată sarcinii. Era nevoie de mijloace mai rafinate pentru a asigura dominația corporatistă, în principal o propagandă continuă şi o serie de „măsuri ştiinţifice pentru dizolvarea grevelor", dezvoltate într-o artă rafinată de corporaţiile specializate în această chestiune.[5]

Ar trebui să nu uităm pătrunzătoarea afirmaţie a lui Adam Smith cu privire la „stăpânii omenirii" – în vremea sa, negustorii şi fabricanţii Angliei – care nu vor înceta niciodată să caute să urmeze „maxima odioasă": „totul pentru noi, nimic pentru ceilalţi".[6]

Contraatacul afaceriştilor a trebuit să aştepte pe perioada desfăşurării celui de-al Doilea Război Mondial, dar a revenit imediat după, cu o legislaţie aspră care restrângea drepturile muncitorilor şi cu o propagandă foarte agresivă care viza fabricile, şcolile, bisericile şi orice altă formă de asociere civilă. Au fost folosite toate mijloacele de comunicare posibile. În jurul anilor 1980, în timpul administraţiei Reagan profund antimuncitorească, atacul s-a desfăşurat din nou cu forţă maximă. Preşedintele Reagan a transmis foarte clar mediului de afaceri că legislaţia care proteja drepturile muncitorilor, niciodată foarte puternică, nu va mai fi întărită. Activitatea ilegală a sindicatelor a explodat, iar Statele Unite au revenit la utilizarea spărgătorilor de greve, care fusese declarată ilegală în toate ţările dezvoltate, cu excepţia Africii de Sud. Administraţia liberală a lui Clinton a subminat clasa muncitoare în nenumărate feluri. Un mijloc extrem de eficient l-a constituit semnarea Acordului

Nord-American de Comerț Liber (NAFTA) care a legat Canada, Mexic și SUA.

Pentru scopuri propagandistice, NAFTA a fost numit „acord de comerț liber“ Nu a fost nimic de felul acesta. Ca și alte tratate de acest fel, avea elemente protecționiste și cea mai mare parte a acestora nu aveau nici o legătură cu comerțul; a fost, mai degrabă, un acord referitor la drepturile investitorilor. Și ca alte asemenea tratate de „liber schimb“, acesta s-a dovedit a fi deosebit de dăunător pentru muncitorii din statele implicate. Un efect a fost subminarea organizării muncitorilor: un studiu condus sub auspicii NAFTA a arătat că organizarea cu succes a muncitorilor a scăzut considerabil, pentru că managerii erau constant amenințați că, dacă într-o întreprindere apăreau sindicate, producția urma să fie transferată în Mexic.[7] Astfel de practici sunt, evident, ilegale, dar acest lucru este irelevant atât timp cât companiile se pot baza pe „sprijinul necondiționat al statului“ la care se referea Montgomery.

Prin astfel de prevederi, sindicatele din sectoarele private au fost reduse la mai puțin de 7% din totalul forței de muncă, în ciuda faptului că cei mai mulți lucrători preferă să facă parte dintr-un sindicat.[8] Apoi, au fost atacate sindicatele din sectorul public care fuseseră până atunci oarecum protejate de lege. Acestea sunt acum mai expuse ca niciodată și nu este pentru prima oară. Ne putem reaminti că Martin Luther Jr. a fost asasinat în 1968 în timp ce se alăturase unei greve a muncitorilor din sectorul public din Memphis, Tennessee.

În anumite privințe, statutul muncitorilor din momentul în care scria Ware este similar cu ceea ce vedem astăzi, întrucât inegalitatea economică a atins iarăși nivelurile incredibile de la finalul anilor 1920. Pentru o insignifiantă minoritate, bogăția s-a acumulat dincolo de limitele oricărui vis de înavuțire. În ultimii zece ani, 95% din bogăție a ajuns în buzunarele a 1% din populație, mai ales la o fracțiune din acest procent.[9] Venitul mediu net a scăzut sub nivelul de acum 25 de ani. Pentru bărbați, el a scăzut sub nivelul anului 1968.[10] Nivelul dividendelor cuvenite muncitorilor a scăzut la cel mai jos nivel de la cel de-al Doilea Război Mondial încoace.[11] Toate acestea nu sunt rezultatul unor legi misterioase ale economiei, ci, în cea mai mare parte, rezultatul „sprijinului indispensabil" și al inițiativei unui guvern care este condus de interesele corporațiilor.

Revoluția Industrială americană, a remarcat Ware, „a creat una dintre notele distincte ale vieții americane", între 1840 și 1850. Deși rezultatul ei final ar putea „arăta suficient de mulțumitor în ochii omului modern, el arăta respingător pentru o parte uimitor de mare a comunității americane din acel moment" Ware trece în revistă condițiile de muncă revoltător de proaste impuse celor care înainte fuseseră meșteșugari sau fermieri independenți, ca și așa-numitelor „fete de fabrică", majoritatea fete crescute la țară și aduse să muncească în fabricile de textile din jurul Bostonului. Ware se concentrează însă, în special, asupra acelor elemente structurale fundamentale ale revoluției care au persistat până astăzi,

chiar dacă anumite condiții au fost îmbunătățite de-a lungul anilor, în urma luptelor grele duse de oameni dedicați cauzei.

Ware a subliniat „degradarea suferită de muncitorul industrial", pierderea „statutului și a independenței", care fuseseră cele mai importante caracteristici ale lor de cetățeni liberi ai republicii, o pierdere care n-a putut fi niciodată compensată de ameliorarea situației lor materiale. El explorează impactul devastator al radical-capitalistei „revoluții sociale, în care suveranitatea în chestiuni economice a trecut de la comunitate ca întreg în posesia unei clase speciale" de stăpâni, a unui grup „străin de procesul producției" și, în general, îndepărtat de producție. El a arătat că „pentru fiecare protest împotriva industriei constructoare de mașini pot fi găsite alte o sută împotriva noii puteri a producției capitaliste și a disciplinei sale"

Muncitorii nu au făcut grevă doar pentru pâine, ci și pentru trandafiri, ca să împrumut obișnuitul slogan muncitoresc. Căutau, în general, suveranitate și independență, drepturi pentru ei în calitate de bărbați și de femei libere. Au creat o presă muncitorească liberă și vivace, scrisă și publicată de cei care lucrau în fabrici. În jurnalele lor, au condamnat ceea ce numeau „influența distrugătoare a principiilor monarhice pe pământ democrat". Au înțeles că aveau de-a face cu un atac asupra drepturilor fundamentale ale omului care nu putea fi oprit până când „cei care lucrau în întreprinderi nu aveau să devină stăpânii acestora" și până când producătorii liberi nu aveau

să-şi recapete suveranitatea. Abia atunci muncitorii aveau să nu mai fie „supuşii sau sclavii umili ai unui despot străin (proprietarul absent), sclavi, în cel mai strict sens al cuvântului, care îşi dau sufletul... pentru stăpânii lor". Mai degrabă îşi vor recăpăta statutul de „cetăţeni americani liberi".[12]

Revoluţia capitalistă a produs o mutare importantă a accentului de pe noţiunea de preţ pe aceea de salariu. Atunci când producătorul îşi vinde marfa pentru un preţ, scrie Ware, el „îşi păstrează propria persoană". Însă atunci când îşi vinde forţa de muncă, atunci se vinde pe sine şi îşi pierde respectul de sine, devine „un sclav al salariului", conform unei expresii larg folosite. Munca salariată era considerată o formă clasică de sclavie, diferind numai prin aceea că era temporară – cel puţin teoretic. Ideea era atât de răspândită că a devenit un slogan al Partidului Republican, folosit de liderul său, Abraham Lincoln.[13]

Ideea că fabricile de producţie ar trebui stăpânite de cei care muncesc în ele era comună în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea nu numai pentru Marx şi gânditorii de stânga, ci şi pentru cea mai proeminentă figură a liberalismului clasic al vremurilor, John Stuart Mill. Acesta susţinea că „forma de asociere la care ne putem aştepta să predomine dacă omenirea va progresa este... asocierea lucrătorilor înşişi în termeni de egalitate, prin posesia colectivă a capitalului prin intermediul căruia îşi desfăşoară operaţiunile, sub conducerea unor oameni aleşi de ei şi care pot fi îndepărtaţi tot de ei."[14] Conceptul are, într-adevăr, rădăcini solide în gândirea liberală

clasică. Nu mai este decât un pas mic de făcut pentru a-l lega de ideea unui cadru comun pentru instituții prinse într-un cadru asociativ comun şi al unei organizări federale, în stilul general al unei tradiții de gândire care merge de la anarhişti şi tradiția marxistă antibolşevică până la ideea socialismului de ghildă a lui G.D.H. Cole şi a altor gânditori mai recenți.[15] Și, ceea ce este mult mai semnificativ include acțiuni tot mai diverse pe măsură ce muncitorii din diverse domenii încearcă să câştige controlul asupra vieților şi destinelor proprii.

Pentru a submina aceste doctrine subversive, era necesar ca „stăpânii omenirii" să încerce să-şi schimbe atitudinile şi convingerile pe care le susțin. După cum spune Ware, activiştii din câmpul muncii au avertizat asupra noului spirit al epocii: „Câştigă cât mai mulți bani şi nu te gândi la altceva decât la tine" – maximă odioasă a stăpânilor, pe care au încercat, desigur, s-o impună şi supuşilor, ştiind că aceştia vor fi capabili să câştige o parte infimă din bogăția disponibilă. Ca o reacție bruscă la acest spirit meschin s-au ridicat marile mişcări ale muncitorilor şi fermierilor radicali, cele mai importante mişcări populare democratice din istoria Americii, mişcări dedicate solidarității şi ajutorului reciproc.[16] Toate au fost înfrânte, în special cu ajutorul forței. Însă bătălia este departe de a se fi încheiat, în ciuda unor înfrângeri temporare, a unor acte violente de represiune şi a unor eforturi constante de a instila maxima odioasă în mintea publicului, folosind resursele sistemului

educaţional, ale industriei de publicitate şi ale altor instituţii de propagandă dedicate acestei sarcini.

Există bariere importate care trebuie depăşite în lupta pentru dreptate, libertate şi demnitate, chiar şi dincolo de înverşunata luptă de clasă dusă fără încetare de lumea afacerilor cu o înaltă conştiinţă de clasă, cu „indispensabilul sprijin“ al guvernelor pe care le controlează pe scară largă. Ware analizează câteva astfel de ameninţări insidioase, aşa cum au fost ele percepute de clasa muncitoare. El vorbeşte despre cum gândeau muncitorii calificaţi din New York de acum 170 de ani, care susţineau opinia generală că salariul zilnic reprezintă o formă de sclavie şi care avertizau că este posibil să vină o zi în care sclavii salariului „vor uita ce anume este propriu naturii umane întru gloria unui sistem care le impune lucrurile în funcţie de necesitate şi împotriva sentimentelor lor de independenţă şi respect de sine.“[17] Sperau ca acea zi să vină numai în viitorul îndepărtat. Astăzi, semne ale acesteia sunt tot mai obişnuite, dar dorinţa de independenţă, respect de sine, demnitate personală şi control asupra propriei munci şi vieţi, asemenea bătrânei cârtiţe a lui Marx, continuă să-şi facă loc nu prea departe de suprafaţă, gata să reapară atunci când va fi trezită de circumstanţe sau de activismul militant.

CAPITOLUL 13

Securitatea cui? Cum se protejează Washingtonul pe sine, dar și sectorul corporatist

Felul în care este determinată politica externă este o chestiune crucială pentru lumea afacerilor. În acest capitol, voi oferi doar câteva idei despre cum cred că subiectul poate fi exploatat în mod productiv, concentrându-mă tot asupra Statelor Unite, din mai multe motive. În primul rând, Statele Unite nu au în acest moment un rival comparabil în ceea ce privește semnificația și impactul politicilor sale. În al doilea rând, este o societate neobişnuit de deschisă, poate unică în această privință, ceea ce înseamnă că ştim mai multe despre ea. În cele din urmă, este, cu siguranță, o chestiune extrem de importantă pentru americani, întrucât aceştia pot influența alegerea politicilor în SUA – dar și pentru alții care ar putea influența aceste politici. Principiile generale sunt, totuşi, valabile şi pentru celelalte mari puteri şi nu numai pentru ele.

Există o „versiune standard" pe care o auzim, de regulă, fie în discursul academic, fie în cel guvernamental sau în cel public. Aceasta susţine că sarcina principală a guvernelor este aceea de a asigura securitatea şi că grija principală a SUA şi a aliaţilor săi după 1945 a fost pericolul rusesc.

Există mai multe metode de a evalua această doctrină. O întrebare evidentă ar fi: ce s-a întâmplat când pericolul rusesc a dispărut în 1989? Răspunsul: nimic, totul a continuat ca înainte.

Statele Unite au invadat imediat statul Panama, ucigând mii de oameni şi instalând un regim clientelar. Aceste practici erau rutiniere în zonele controlate de SUA, dar acest caz a fost unul mai puţin obişnuit. Pentru prima oară, un act important de politică externă nu a mai putut fi justificat prin ameninţarea rusească.

În schimb, a fost inventată o serie de false pretexte pentru invazie care nu stă în picioare nici la cea mai sumară examinare. Media a bătut clopotele cu entuziasm, lăudând magnifica realizare a înfrângerii statului Panama, fără să-i pese că pretextele erau absurde, că actul în sine era o violare a dreptului internaţional şi că era aspru condamnat în alte părţi ale lumii, cel mai dur în America Latină. La fel de ignorat a fost şi faptul că SUA şi-a exercitat dreptul de veto asupra unei rezoluţii a Consiliului de Securitate adoptată unanim, care condamna crime săvârşite de trupele americane în timpul invaziei, Marea Britanie fiind singura ţară care s-a abţinut.[1]

Toate acestea sunt fapte de rutină. În plus, toate sunt uitate acum, ceea ce este, de asemenea, o rutină.

Din El Salvador la granița rusă

Administrația lui George H.W. Bush a inițiat o nouă politică de securitate națională și a aprobat un nou buget ca reacție la situația nou-creată după prăbușirea inamicului global. În mare parte, erau exact aceleași lucruri, dar cu noi pretexte. Era nevoie în continuare, se pare, de menținerea unei structuri militare echivalente cu cea a tuturor celorlalte state la un loc și mult superioară ca grad de sofisticare – dar nu pentru apărare împotriva unei Uniuni Sovietice care dispărea. Mai curând, noua scuză era legată de creșterea „gradului de sofisticare tehnologică" a puterilor din țările Lumii a Treia.[2] Intelectualii disciplinați au înțeles că ar fi fost nepotrivit să cadă în ridicol, așa că au păstrat o tăcere adecvată.

Noua politică insista asupra faptului că Statele Unite trebuie să-și păstreze intactă „baza industrială de apărare". Expresia este un eufemism care se referă, în general, la o industrie cu un înalt grad de sofisticare care se bazează pe finanțarea masivă de către stat a cercetării și a dezvoltării, de multe ori sub acoperirea Pentagonului, în cadrul a ceea ce mulți economiști insistă să numească „economia americană a pieței libere".

Unele dintre cele mai interesante prevederi ale noului plan erau legate de Orientul Mijlociu. Acolo, s-a spus, Washingtonul va trebui să mențină forțe de

intervenție care să țintească o zonă crucială ale cărei probleme majore „nu puteau fi lăsate, pur și simplu, la ușa Kremlinului“ Contrar celor 50 de ani de înșelăciune, s-a recunoscut în liniște că interesul SUA în această regiune nu erau rușii, ci, mai degrabă, ceea ce a fost numit „naționalismul radical“, adică naționalismul independent care nu se află sub controlul SUA.[3]

Toate aceste adevăruri au avut o influență evidentă asupra versiunii standard, dar ele au trecut neobservate – sau poate *tocmai de aceea* au trecut neobservate.

Alte evenimente similare aveau să aibă loc după căderea Zidului Berlinului, care a încheiat Războiul Rece. Unul a fost în El Salvador, principalul beneficiar al ajutorului militar american – în afară de Israel și de Egipt, care formează o categorie aparte –, o țară în care s-au înregistrat cele mai grave încălcări ale drepturilor omului din lume. Aceasta este o corelație cunoscută și foarte apropiată.

Statul major salvadorian a ordonat batalionului Atlacatl să atace Universitatea iezuită și să ucidă șase intelectuali latino-americani de frunte, toți preoții iezuiți, inclusiv pe rectorul Ignacio Ellacuria, și orice martori, inclusiv menajera și pe fiica acesteia. Batalionul avea deja un istoric sângeros, lăsând în urmă mii de victime în cadrul unor campanii de teroare susținute de SUA în El Salvador, parte a unei campanii mai largi de teroare și tortură în regiune.[4] Toate operațiuni rutiniere ignorate și apoi uitate în SUA și de aliați – o altă rutină. Aceste evenimente ne arată multe despre factorii care influențează politicile,

aceasta dacă ne pasă suficient încât să privim lumea reală cu atenție.

Un alt eveniment major a avut loc în Europa. Președintele sovietic Mihail Gorbaciov a permis reunificarea Germaniei și aderarea acesteia la NATO, o alianță militară care îi era ostilă. Dat fiind ce știm acum despre istoria recentă, pare uimitor că Gorbaciov a permis așa ceva. Din câte se pare, a fost un *quid pro quo*. Președintele Bush și secretarul de stat James Baker au promis că NATO nu se va extinde nici măcar „un centimetru către Est“, adică în Germania de Est. Au extins NATO instantaneu în Germania de Est.

Mihail Gorbaciov a fost pe drept cuvânt indignat, însă de la Washington i s-a explicat că înțelegerea fusese doar verbală, o înțelegere între gentlemeni, fără putere juridică.[5] Dacă a fost suficient de naiv încât să-i creadă pe cuvânt pe liderii americani, asta era problema lui.

Toate acestea erau, desigur, tot o rutină, așa cum s-a întâmplat și cu acceptarea tacită a extinderii NATO în Statele Unite și în Occident, în general. Președintele Clinton nu s-a sfiit apoi să extindă NATO până la granițele Rusiei. Astăzi, lumea se confruntă cu o criză serioasă care este, într-o mare măsură, rezultatul acestor politici.

Plăcerea de a jefui săracii

O altă sursă de dovezi este declasificarea arhivelor istorice. Acestea conțin date relevante despre motivele reale ale politicilor de stat. Povestea este complexă și

bogată, dar există câteva teme persistente, cu un rol predominant. Una dintre ele a fost articulată foarte clar la o conferință organizată de Statele Unite în Mexic, în februarie 1945, unde Washingtonul a prezentat o „Cartă Economică a Americilor“ concepută să elimine naționalismul economic „în toate formele sale.[6] A existat, totuși, o excepție nerostită: naționalismul economic era în regulă pentru Statele Unite a căror economie se bazează masiv pe intervenția statului.

Eliminarea naționalismului pentru alții se afla într-un conflict puternic cu poziția Americii Latine din acel moment, pe care oficialii Departamentului de Stat au descris-o drept „filosofia Noului Naționalism care adoptă politici menite să ducă la o mai largă distribuție a bogăției și la ridicarea standardului de viață al maselor“.[7] După cum au adăugat anumiți analiști ai politicii SUA, „America Latină este convinsă că principalii beneficiari ai resurselor unei națiuni trebuie să fie membrii acelei națiuni“.[8]

Acest lucru, firește, nu se va întâmpla. Washingtonul înțelege că „principalii beneficiari ar trebui să fie investitorii americani“, în timp ce America Latină trebuie să-și îndeplinească în liniște rolul. America Latină nu trebuia, după cum aveau să arate administrațiile Truman și Eisenhower, să „dezvolte o industrie excesivă“, care ar fi putut să impieteze asupra intereselor SUA. Astfel, era în regulă ca Brazilia să producă oțel de proastă calitate care să nu intereseze companiile americane, însă ar fi fost „excesiv“ ca producătorii brazilieni să concureze cu firme americane.

Îngrijorări de acelaşi fel apar pe parcursul întregii perioade de după al Doilea Război Mondial. Sistemul global ce urma să fie condus de Statele Unite era pus peste tot în pericol de ceea ce documentele interne numeau „regimuri naționaliste şi radicale", care răspundeau presiunii populare pentru o dezvoltare independentă.[9] Acestea sunt motivele pentru care au fost ajutate să se dizolve regimurile democratice ale Iranului şi Guatemalei în 1953, respectiv 1954, precum şi multe altele. În cazul Iranului, o îngrijorare specială o reprezenta potențialul impact al independenței acestui stat asupra Egiptului, aflat atunci în pragul revoltei din cauza practicilor coloniale britanice. În Guatemala, dincolo de crima noii democrații de a creşte puterea maselor de țărani şi de a prelua controlul proprietăților companiei United Fruits – deja suficient de revoltătoare –, Washingtonul era îngrijorat şi de neliniştea muncitorilor şi de mobilizarea populației din dictaturile vecine susținute de SUA.

În ambele cazuri, consecințele se extind până astăzi. Literalmente, nu a trecut o singură zi din 1953 în care populația Iranului să nu fie chinuită de SUA. Guatemala rămâne una dintre cele mai îngrozitoare camere de tortură, mayaşii fug în fiecare zi de efectele aproape genocidale ale intervențiilor militare dispuse de preşedintele Ronald Reagan şi de oficialii lui de top. După cum relata directorul Oxfam, un medic din Guatemala, în 2014: „Există o deteriorare drastică a situației politice, economice şi sociale. Atacurile (împotriva luptătorilor pentru drepturile omului) au crescut cu 300% în ultimul an. Există dovezi

clare ale unei strategii foarte bine organizate de sectorul privat şi de armată, care ţine strâns în chingi guvernul pentru a păstra status-quoul şi a impune modelul economic de extracţie, alungând populaţia indigenă de pe pământurile sale într-un mod dramatic, din pricina mineritului şi a plantaţiilor de palmieri pentru ulei şi de trestie de zahăr. Mai mult, întrucât mişcarea de apărare a pământurilor şi drepturilor a fost scoasă în afara legii, mulţi dintre liderii ei sunt în închisoare şi mulţi alţii au fost ucişi."[10]

Nu se ştie nimic despre toate acestea în Statele Unite şi cauza foarte evidentă pentru care lucrurile stau astfel rămâne ascunsă.

În 1950, preşedintele Eisenhower şi secretarul de stat John Foster Dulles au explicat cât se poate de clar dilema cu care se confruntau Statele Unite. Comuniştii au un mare avantaj, s-au plâns ei: aceştia erau capabili „să facă apel direct la mase" şi „puteau controla mişcările de masă, ceva ce noi nu putem face. Ei fac apel la oamenii săraci şi şi-au dorit întotdeauna să-i jefuiască pe cei bogaţi."[11]

O astfel de situaţie ridică probleme. Evident că Statele Unite nu reuşesc să apeleze la săraci din pricina doctrinei contrare care spune că aceştia sunt cei care trebuie jefuiţi.

Exemplul cubanez

O ilustrare clară a modelului general a fost Cuba, după ce şi-a câştigat independenţa, în 1959. La doar câteva luni, au început atacurile militare asupra

insulei. La puţin timp după aceea, administraţia Eisenhower a adoptat hotărârea secretă de a răsturna guvernul cubanez. Apoi, John F. Kennedy a devenit preşedinte. A hotărât să acorde mai multă atenţie Americii Latine şi, imediat ce a preluat funcţia, a decis să creeze un grup de studiu care să dezvolte politici adaptate zonei, grup condus de istoricul Arthur M. Schlesinger Jr., care şi-a sintetizat concluziile pentru viitorul preşedinte.

După cum a explicat Schlesinger, ceea ce era ameninţător la gândul unei Cube independente era „ideea lui Castro de a lua lucrurile în propriile mâini“ Din nefericire, era o idee foarte atractivă pentru masele populare din America Latină, unde „distribuţia pământurilor şi a altor forme de avuţie naţională favorizează evident clasele avute, iar cei săraci şi lipsiţi de privilegii, stimulaţi de exemplul revoluţiei cubaneze, cer acum condiţii pentru un trai decent“.[12] Din nou dilema obişnuită a Washingtonului.

După cum a explicat CIA, „influenţa extinsă a castrismului nu e o acţiune a puterii cubaneze… Umbra lui Castro se măreşte, întrucât condiţiile sociale şi economice de pe întreg teritoriul Americii Latine stimulează opoziţia faţă de autoritatea conducătoare şi încurajează mişcarea pentru o schimbare radicală“, pentru care Cuba este considerată un model.[13] Kennedy se temea că ajutorul rusesc ar putea transforma Cuba într-un „model“ de dezvoltare, care ar creşte controlul sovieticilor în întreaga Americă Latină.[14]

Personalul Departamentului de Stat pentru Planificare a arătat că „în cazul lui Castro, principalul pericol pe care îl avem de înfruntat este... impactul pe care-l are simpla existență a regimului său asupra mișcărilor de stânga din multe țări latino-americane... Ideea este că regimul lui Castro reprezintă o sfidare de succes a Statelor Unite, negarea întregii noastre politici în acea emisferă vreme de un secol și jumătate" – adică din momentul adoptării doctrinei Monroe, în 1823, când Statele Unite și-au exprimat intenția de a domina întreaga emisferă.[15]

Primul scop determinat de acea doctrină era de a cuceri Cuba, lucru care nu s-a putut realiza din cauza forței inamicului britanic. Chiar și așa, marele strateg John Quincy Adams, părintele spiritual al doctrinei Monroe și al Destinului evident, și-a informat colegii că, în timp, Cuba va pica în mâinile noastre prin intermediul „legilor gravitației politice", așa cum un măr cade din pom.[16] Cu alte cuvinte, puterea SUA urma să crească, iar cea a britanicilor să scadă.

În 1898, profeția lui Adams s-a îndeplinit: SUA au invadat Cuba, pretinzând că o eliberează. De fapt, s-a asigurat că insula nu va fi cucerită de Spania și a transformat-o „într-o colonie, de fapt", după cum spuneau istoricii Ernest May și Philip Zelikow.[17] Cuba a rămas, de fapt, o colonie americană până în ianuarie 1959, când și-a căpătat independența. De atunci, a fost supusă unor războaie teroriste americane de proporții, în special în anii lui Kennedy, și unei politici de strangulare economică – și nu din pricina rușilor.

În tot acest timp, s-a pretins că ne apărăm de amenințarea rusă – o afirmație absurdă care nu a fost pusă serios la îndoială. Un simplu test al acestei teze, o mai spun o dată, este ce anume s-a întâmplat când orice pericol rus imaginabil a dispărut: politicile SUA față de Cuba au devenit și mai aspre, puse în practică în special de liberali democrați, inclusiv de Bill Clinton, care l-a învins pe Bush în alegerile din 1992. Privite cu onestitate, aceste evenimente ar trebui să ridice semne de întrebare considerabile cu privire la doctrinele care au alcătuit politicile noastre externe și la factorii care le-au dirijat. Impactul lor este, și de această dată, extrem de redus.

Virusul naționalismului

Henry Kissinger a surprins esența politicii externe a Statelor Unite atunci când a descris naționalismul independent drept un „virus" care „ar putea răspândi contaminarea".[18] Kissinger se referea la Chile în timpul lui Salvador Allende; iar virusul era ideea că ar putea exista o cale parlamentară spre o oarecare democrație socialistă. Metoda de a gestiona această amenințare era aceea de a lupta cu virusul și de a-i vaccina pe cei care ar putea fi contaminați, de regulă prin intermediul unor regimuri criminale de securitate națională. Acest lucru a fost obținut în cazul statului Chile, dar este important să recunoaștem că gândirea s-a păstrat și încă să păstrează, la nivel mondial.

A fost, de exemplu, unul dintre motivele deciziei de a se opune naționalismului vietnamez, la începutul

anilor 1950, sau de a susține Franța în încercarea de a-și recupera fosta colonie. Exista teama că naționalismul independent vietnamez ar putea fi un virus care putea contamina întreaga regiune, inclusiv Indonezia cea plină de resurse. Asta ar fi putut duce chiar la situația ca Japonia să devină centrul comercial și industrial al unei noi ordini independente, precum aceea pe care Japonia imperială se străduise atât de mult s-o obțină nu cu mult timp în urmă. Leacul a devenit limpede – și, în mare măsură, a avut succes. Vietnamul a fost, de fapt, distrus și ținut sub bocancul unor dictaturi militare care au împiedicat „virusul“ să se răspândească.

Același lucru a fost valabil pentru întreaga America Latină în aceiași ani: virusurile au fost atacate sălbatic unele după altele, și au fost distruse sau slăbite până la limita simplei supraviețuiri. De la începutul anilor 1960, pe continent a fost declanșată o campanie de represiune fără precedent în istoria violentă a emisferei, care s-a extins, apoi, în America Centrală, în anii 1980, o chestiune care n-ar trebui să mai aibă nevoie de prezentare.

Același lucru a fost, în linii mari, valabil pentru Orientul Mijlociu. Relațiile speciale ale SUA cu Israelul au fost stabilite în forma actuală în 1967, când Israelul a aplicat o lovitură devastatoare Egiptului, centrul naționalismului secular arab. Prin aceasta s-a urmărit protejarea Arabiei Saudite, aliatul SUA, care era, în acel moment, implicată într-un conflict militar cu Egiptul în Yemen. Arabia Saudită este, desigur, cel mai agresiv stat islamic radical fundamentalist

din regiune şi, totodată, un stat misionar, care cheltuie sume enorme pentru a-şi răspândi ideologia wahhabi-salafită în toată regiunea, dincolo de graniţele sale. Merită să ne amintim că, în mod tradiţional, SUA, la fel ca Marea Britanie în trecut, a susţinut islamismul radical mai degrabă decât naţionalismul secular, văzut cel mai adesea ca un pericol de independenţă şi un risc de contagiune.

Valoarea secretului

S-ar mai putea spune multe, însă documentele istorice arată foarte clar că doctrina standard are prea puţin de-a face cu ceea ce s-a întâmplat în realitate. Securitatea, în sensul normal, nu este un factor esenţial în formarea politicilor.

Să repetăm: „în sens normal“ Dar atunci când încercăm să evaluăm doctrina standard, va trebui să ne întrebăm ce înseamnă de fapt „securitate“: Securitate pentru cine?

Un răspuns ar putea fi: securitate pentru puterea de stat. Există prea multe exemple care să ilustreze asta. De exemplu, în mai 2014, Statele Unite au ales să sprijine o rezoluţie a Consiliului de Securitate care cerea Curţii Internaţionale de Justiţie să investigheze crimele de război din Siria, însă cu o clauză: nu putea fi nici un fel de investigaţie despre posibile crime de război săvârşite de Israel.[19] Sau de Washington; însă, această ultimă condiţie nu era necesar să fie formulată explicit; Statele Unite s-au autoimunizat într-un mod unic faţă de legislaţia internaţională. De fapt,

există chiar şi o legislaţie aprobată de Congres care îi permite preşedintelui american să utilizeze forţa pentru „a salva" orice american care ar fi dus la Tribunalul de la Haga spre a fi judecat – „Actul Invaziei Olandeze", aşa cum este el numit uneori în Europa.[20] Acest exemplu arată, încă o dată, importanţa protejării securităţii puterii de stat.

Dar de cine ar trebui protejată? Există, de fapt, argumente solide că una dintre preocupările constante ale guvernului este aceea de a proteja puterea de stat de populaţie. După cum ar trebui să ştie cei care au petrecut ceva timp căutând în arhive, guvernul este rareori motivat de nevoia de securitate, ci, mai degrabă, de ţinerea populaţiei în întuneric. Şi aceasta pentru motive întemeiate, după cum a explicat cunoscutul savant liberal şi consilier guvernamental Samuel Huntington. Cu cuvintele lui: „Arhitecţii puterii în Statele Unite trebuie să creeze o forţă care să poată fi simţită, dar nu şi văzută. Puterea rămâne eficientă atât timp cât este ascunsă în întuneric; expusă la lumina soarelui, începe să se evapore."[21]

Huntington scria aceasta în 1981, când Războiul Rece începuse iar să se încingă, explicând mai departe că „este posibil să fii nevoit să prezinţi (intervenţia militară sau alt tip de acţiune agresivă) în aşa fel încât să creezi falsa impresie că lupţi cu Uniunea Sovietică. Asta au făcut Statele Unite încă de pe vremea doctrinei Truman."[22]

Aceste adevăruri simple sunt arareori recunoscute, însă ele ne fac să vedem limpede în interiorul puterii de stat şi a politicilor sale, cu reverberaţii care

ajung până în ziua de azi. Puterea de stat trebuie protejată de inamicul său domestic; prin contrast, populația nu este protejată în fața puterii de stat. Un exemplu șocant este atacul radical asupra Constituției dat de masivul program de supraveghere al administrației Obama. Un astfel de program a fost justificat, desigur, prin „securitatea națională". Aceasta este o rutină pentru practic toate acțiunile, ale tuturor statelor, și, prin urmare, nu avem prea multe informații.

Atunci când programul de supraveghere NSA a fost dat în vileag de dezvăluirile lui Edward Snowden, oficialii americani au susținut că, prin intermediul acestuia, au fost evitate 54 de atentate teroriste. În urma unei anchete, numărul a fost redus la o duzină. O comisie guvernamentală de nivel înalt a descoperit apoi că, de fapt, a fost vorba despre un singur caz; cineva a trimis în Somalia suma de 8 500 de dolari. Acesta a fost singurul rezultat palpabil al asaltului masiv asupra Constituției și, desigur, asupra altor persoane, de pe tot cuprinsul lumii.[23]

Atitudinea Marii Britanii este interesantă; în 2007, Regatul Unit a cerut colosalei agenții de spionaj a Statelor Unite „să analizeze și să rețină numerele de telefon, de fax, mailurile și adresele IP ale oricărui cetățean britanic care este prins în plasa sa", relatează *The Guardian.*[24] Este un indiciu util al importanței relative, în ochii guvernului, a vieții private a cetățenilor proprii când vine vorba despre solicitările Washingtonului.

O altă grijă se referă la securitatea puterii private. Ea poate fi ilustrată prin colosalele înțelegeri de liber schimb – pactele trans-Pacific și trans-Atlantic – care sunt acum negociate. Ele sunt negociate „în secret“ – dar nu într-un secret total. Nu sunt ținute secrete pentru sutele de avocați ai marilor corporații, care trebuie să aibă grijă de toate detaliile clauzelor. Nu este chiar foarte greu de imaginat care vor fi rezultatele, iar puținele informații care s-au scurs ne confirmă bănuielile. Că NAFTA și alte pacturi asemănătoare nu sunt, de fapt, înțelegeri de liber schimb. De fapt, ele nici nu sunt acorduri comerciale, ci, în primul rând, sunt acorduri cu privire la drepturile investitorilor.

Putem spune că, din nou, secretul este deosebit de important pentru a proteja principala clientelă internă a guvernelor implicate: sectorul corporatist.

Ultimul secol al civilizației umane?

Există multe alte exemple, prea numeroase pentru a le mai menționa, fapte cât se poate de bine stabilite, care ar trebui să fie predate în școala elementară în societățile libere.

Există, cu alte cuvinte, dovezi copleșitoare că grija de a proteja puterea statului de populația domestică și de a securiza puterea privată reprezintă forțele directoare în realizarea de politici. Desigur, lucrurile nu sunt chiar atât de simple. Există cazuri interesante, unele destul de recente, în care aceste practici intră în conflict, însă putem considera că aceasta este o bună

primă aproximare, în totală contradicție cu doctrina standard primită.

Să ne punem, însă, o altă întrebare? Ce se întâmplă cu securitatea populației? Nu este greu de demonstrat că planificatorii oficiali își pun foarte puțin problema asta. Să luăm două exemple actuale: încălzirea globală și armele nucleare. După cum știe orice persoană educată, acestea sunt pericole cât se poate de reale la adresa securității populației. Dacă ne uităm la politicile statelor, am putea spune că sunt proiectate să accentueze aceste pericole – de dragul intereselor lor primare, și anume protejarea puterii statului și a celei private, concentrate, care dictează substanța acestor politici.

Să ne gândim la încălzirea globală. Există mult entuziasm în Statele Unite cu privire la asigurarea unui „secol de independență economică" și la faptul că vom deveni „Arabia Saudită a următorului secol" – probabil ultimul secol al civilizației umane, dacă aceste politici continuă nestingherite.

Toate acestea ilustrează foarte clar natura preocupărilor pentru securitate – cu siguranță nu este vorba despre securitatea populației. Ilustrează, de asemenea, calculul moral al capitalismului contemporan de stat: soarta nepoților noștri nu are nici o importanță în fața perspectivelor măririi profitului de mâine.

Toate aceste concluzii sunt întărite semnificativ dacă privim o clipă la sistemul de propagandă. Există o uriașă campanie de relații cu publicul în SUA, finanțată destul de transparent de marile companii

energetice şi de lumea afacerilor, menită să convingă publicul fie că încălzirea globală nu este o ameninţare reală, fie că ea nu este rezultatul activităţii umane. Iar această campanie are un oarecare impact. Statele Unite se află în urma altor state dezvoltate în ceea ce priveşte îngrijorarea publicului faţă de încălzirea globală, iar rezultatele sunt stratificate: republicanii – partidul mai dedicat intereselor bogăţiei şi puterii corporatiste – sunt mult sub media globală.[25]

Cea mai importantă publicaţie de critică media, *Columbia Journalism Review*, a avut un articol interesant cu privire la atribuirea acestui rezultat doctrinei media de prezentare a faptelor „corect şi echilibrat".[26] Cu alte cuvinte, dacă un ziar publică o opinie care este susţinută de 97% dintre oamenii de ştiinţa, trebuie imediat prezentată şi opinia contrară a marilor corporaţii.

Exact aceasta se întâmplă, dar cu siguranţă nu există o doctrină a prezentării „corecte şi echilibrate" Astfel, dacă un ziar scrie un articol în care-l acuză pe preşedintele Putin pentru actul criminal de preluarea samavolnică a Crimeii, aceeaşi publicaţie nu se va simţi obligată să publice şi un articol în care să arate că, deşi Rusia a săvârşit cu adevărat un act criminal, ea a avut un temei mult mai puternic decât au avut SUA pentru a prelua sud-estul Cubei, inclusiv Guantánamo, cel mai mare port al ţării cu mai bine de un secol în urmă – ignorând toate cererile Cubei de la proclamarea independenţei de a i se înapoia oraşul. Acest lucru este adevărat în multe alte cazuri. De fapt, doctrina prezentării „corecte şi echilibrate"

funcționează când este vorba de puterea privată, dar nu și în alte cazuri.

În ceea ce privește armele nucleare, lucrurile stau la fel de dezolant și de înspăimântător. Dacă urmărim cum au stat lucrurile încă de la bun început, observăm că siguranța populației nu a fost niciodată o chestiune care să conteze și că rămâne așa până astăzi. Nu este nevoie să recapitulăm și aici istoria fenomenului, însă putem afirma răspicat că oamenii politici s-au jucat continuu cu soarta speciei umane.

După cum ne dăm seama probabil cu toții, ne aflăm în fața celor mai importante decizii din istoria omenirii. Există multe probleme pe care trebuie să le înfruntăm, însă două sunt de o importanță enormă: distrugerea mediului și războiul nuclear. Pentru prima dată în istorie avem mijloacele pentru a distruge orice posibilitate de a duce o viață decentă și aceasta nu în viitorul foarte îndepărtat. Fie și din acest unic motiv, avem datoria să risipim aburii ideologici și să ne întrebăm onest și realist cum sunt luate deciziile politice și să le schimbăm înainte să fie prea târziu.

CAPITOLUL 14
OROARE

Aproape fiecare zi ne aduce ştiri despre crime oribile, însă unele sunt atât de atroce şi malefice, încât le surclasează pe celelalte. Unul dintre aceste evenimente rare a avut loc când zborul 17 al Malaysia Airlines a fost doborât în estul Ucrainei, ucigând 298 de oameni.

Gardianul Virtuţii de la Casa Albă a vorbit despre incident ca despre „o oroare de proporţii insuportabile", pe care a atribuit-o „susţinătorilor ruşi".[1] Ambasadorul său de la ONU a proclamat cu voce de tunet că „atunci când 298 de civili sunt ucişi", într-un „atac îngrozitor" asupra unui avion de linie, „nu trebuie să ne oprească nimic din a afla cine sunt responsabilii şi din a-i aduce în faţa justiţiei" Chiar a făcut apel la Vladimir Putin să nu mai încerce să nege responsabilitatea sa clară cu privire la atac.[2]

Este adevărat că „omuleţul iritant", cu „mutră de şobolan" – după cum l-a descris Timothy Garton Ash – a cerut o anchetă independentă, dar acest lucru s-a întâmplat doar de teama sancţiunilor care

ar fi putut fi impuse de singurul stat destul de curajos să facă asta, SUA, în vreme ce statele europene tremurau de frică.[3]

Pe CNN, fostul ambasador american în Ucraina, William Taylor, asigura întreaga lume că „omulețul iritant“ „era cu certitudine vinovat... pentru atacarea acestui avion“.[4] Vreme de săptămâni, reportajele de pe primele pagini relatau zilnic și detaliat despre teama familiilor victimelor, despre viețile celor uciși, despre eforturile internaționale făcute pentru a recupera trupurile și despre furia care cuprinsese întreaga lume.

Fiecare persoană cultivată și, cu siguranță, fiecare editor sau comentator trebuie să-și fi amintit instantaneu un alt caz de avion doborât care s-a lăsat cu mari pierderi de vieți omenești: zborul 655 al Iran Air, în care au murit 290 de oameni, inclusiv 66 de copii, avion care a fost doborât în spațiul aerian al Iranului, în timp ce zbura pe o rută comercială foarte bine identificată. Autorul acestui atac a fost dintotdeauna cunoscut: era vorba despre purtătorul de rachete USS *Vincennes*, care opera în apele teritoriale ale Iranului din Golful Persic.

Comandantul unei nave americane care opera în apropiere, David Carlson, a scris în revista Institutului Naval al SUA, *Proceedings*, că „și-a exprimat uimirea cu voce tare, nevenindu-i să creadă“ atunci când a auzit că „*Vincennes* și-a anunțat intenția“ de a ataca ceea ce era, în mod evident, o aeronavă civilă. A bănuit că „Robo crucișătorul“, așa cum era supranumit *Vincennes* pentru maniera agresivă de a opera,

„simțise nevoia să arate că Aegis (sofisticatul sistem antiaerian de la bordul crucișătorului) era necesar în Golful Persic, așa că au profitat de ocazie pentru a face această demonstrație".[5]

Doi ani mai târziu, comandantul navei *Vincennes* și ofițerul însărcinat cu operațiunile antiaeriene au primit Legiunea de Onoare a SUA pentru „purtarea excepțional de merituoasă în timpul serviciului realizat remarcabil" și pentru „calmul și climatul profesionist" menținute în timpul operațiunii care dusese la prăbușirea avionului iranian. Distrugerea însăși a avionului nu a fost pomenită în acest elogiu.[6]

Președintele Ronald Reagan i-a învinovățit pe iranieni pentru dezastru și a apărat acțiunile navei de război, care a procedat „conform ordinelor date și a urmat proceduri care fuseseră făcute publice, trăgând pentru a se proteja pe sine împotriva unor posibile atacuri".[7] Succesorul său, George H.W. Bush, a spus că „nu îmi voi cere niciodată scuze pentru Statele Unite – nu mă interesează care sunt faptele... nu sunt genul care-și cere scuze pentru țara sa".[8]

Nici o eschivare de la responsabilitate în acest caz, spre deosebire de barbarii din est.

Au existat puține reacții la acel moment: nu a existat indignare, nu s-au organizat căutări ale victimelor, denunțuri pasionate la adresa celor responsabili, n-au existat lamentații elocvente ale ambasadorului SUA la ONU cu privire la „pierderea imensă și devastatoare" care avusese loc când avionul se prăbușise. Protestele iraniene au fost observate ocazional, dar au fost respinse imediat ca nefiind

altceva decât „atacuri nejustificate la adresa Statelor Unite", după expresia lui Philip Shenon de la *New York Times*.[9]

Nu trebuie să ne mirăm, aşadar, că acest eveniment înainte insignifiant nu a meritat decât câteva cuvinte răzleţe în media americană în comparaţie cu furia la adresa unei crime în care demonicul inamic se poate să fi fost implicat indirect.

O excepţie a fost ziarul londonez *Daily Mail*, în care Dominic Lawson a scris că deşi „apologeţii lui Putin" ar putea pomeni atacul aerian din Iran, comparaţia nu face decât să demonstreze contrastul dintre valorile noastre morale şi cele ale mizerabililor ruşi care încearcă să scape de responsabilitate în cazul MH 17 cu minciuni, în timp ce americanii au recunoscut imediat că au doborât avionul iranian – în mod justificat.[10] Ce altă dovadă mai puternică ar putea exista pentru nobleţea noastră şi depravarea lor?

Ştim, desigur, de ce se află ruşii şi ucrainenii în ţările lor, însă ne-am putea întreba ce căuta *Vincennes* în apele teritoriale ale Iranului. Răspunsul este simplu: îl ajutau pe marele prieten al Washingtonului, Saddam Hussein, în atacul său criminal asupra Iranului. Pentru victime, doborârea avionului nu a fost o chestiune lipsită de importanţă. A fost un factor important în decizia Iranului de a recunoaşte că nu mai continua lupta, conform istoricului Dilip Hiro.[11]

Merită să ne amintim până unde s-a întins devotamentul Washingtonului pentru prietenul său, Saddam. Reagan l-a scos de pe lista cu terorişti a Departamentului de Stat, aşa că nu a mai existat vreo

piedică în a-i trimite sprijin pentru a ataca Iranul şi, mai târziu, ambii au negat atacurile criminale asupra kurzilor, inclusiv cu arme chimice, şi au blocat condamnarea în Congres a acestor atrocităţi. De asemenea, SUA i-au acordat lui Saddam un privilegiu rezervat până atunci doar Israelului: nu a existat nici o reacţie serioasă când Irakul a atacat nava USS *Stark* cu rachete Exocet, ucigând 37 de membri ai echipajului, cam ca în cazul vasului USS *Liberty*, atacat repetat de navele şi avioanele israeliene în 1967 şi ucigând 34 de membri ai echipajului.[12]

Succesorul lui Reagan, George H.W. Bush, a continuat, acordându-i ajutor şi mai substanţial lui Saddam, de care avea foarte multă nevoie după războiul cu Iranul, pe care-l declanşase. Bush i-a invitat, de asemenea, pe inginerii irakieni să vină în Statele Unite pentru a fi şcoliţi în producerea de armament nuclear. În aprilie 1990, a trimis o comisie senatorială de nivel înalt, condusă de viitorul candidat republican Bob Dole, să transmită calde salutări prietenului Saddam şi să-l asigure că va ignora în continuare criticile iresponsabile ale presei „arogante şi răsfăţate" şi că deja astfel de mincinoşi au fost îndepărtaţi de la Vocea Americii.[13] Toată această ploconeală în faţa lui Saddam a încetat câteva luni mai târziu când acesta s-a transformat dintr-odată într-un nou Hitler pentru că a încălcat ordinele sau poate pentru că nu le-a înţeles şi a invadat Kuwaitul, cu consecinţe evidente pe care nu le voi detalia aici.

Şi alte precedente pentru incidentul MH 17 au fost trimise la groapa de gunoi a memoriei. Să luăm,

de exemplu, un avion libian civil de linie, care s-a pierdut într-o furtună de nisip în 1973 şi a fost doborât de avioane de vânătoare americane şi israeliene la două minute de zbor de Cairo, spre care se îndrepta.[14] Bilanţul morţilor a fost atunci de doar 110 persoane. Israelul l-a învinuit pe pilotul francez al avionului libian, primind susţinerea ziarului *New York Times*, care a adăugat că atacul israelian a fost „în modul cel mai rău cu putinţă... un act de cruzime pe care nici cele mai sălbatice atacuri de dinainte ale arabilor nu-l pot scuza".[15] În Statele Unite s-a trecut rapid peste incident, fără prea multe critici. Când premierul Israelului, Golda Meir, a sosit în Washington, patru zile mai târziu, i s-au pus puţine întrebări incomode şi s-a întors şi cu câteva cadouri care ţineau de tehnica militară aeronautică. Reacţia a fost cam aceeaşi când organizaţia teroristă angoleză preferată a Washingtonului, UNITA, a pretins că doborâse două avioane de pasageri.

Revenind la singura crimă cu adevărat teribilă, *New York Times* raportează că ambasadorul ONU, Samantha Power, „s-a înecat în lacrimi când a pomenit copiii ucişi în zborul Malaysia Airlines doborât în Ucraina, în timp ce ministrul olandez de externe, Frans Timmermans, abia îşi putea reprima indignarea pomenind de tâlharii care smulgeau verighetele de pe mâinile victimelor".[16]

În aceeaşi şedinţă, s-au citat, de asemenea, „liste lungi de nume şi vârste, majoritatea ale copiilor care fuseseră ucişi în ultimul atac al Israelului în Gaza". Singura reacţie înregistrată a fost cea a reprezentantului

palestinian Riyad Mansour care „a amuțit" în timpul lecturii listelor.[17]

Atacul Israelului asupra Fâșiei Gaza din iulie a stârnit indignare la Washington. Președintele Obama „a reiterat «condamnarea sa fermă» față de atacurile cu rachete asupra Israelului realizate de gruparea teroristă Hamas", a relatat ziarul *The Hill*. De asemenea, el și-a exprimat „îngrijorarea cu privire la creșterea numărului de victime palestiniene civile în Gaza", dar fără a pronunța vreo condamnare.[18] Senatul a umplut acest gol votând unanim pentru susținerea acțiunilor militare, condamnând „atacurile neprovocate cu rachete asupra Israelului" întreprinse de Hamas și cerându-i, în același timp, „președintelui Autorității Palestiniene, Mahmoud Abbas, să renunțe la orice coaliție de guvernare cu Hamas și să condamne atacurile asupra Israelului".[19]

În ceea ce privește Congresul, poate că e suficient să ne alăturăm celor 80% din populație care „nu sunt de acord" cu politicile sale, deși acest termen este mai degrabă blând în acest caz.[20] Dar, în apărarea lui Obama, s-ar putea spune că este posibil să nu știe ce face Israelul în Gaza cu armele pe care este atât de drăguț să le livreze. În fond, se bazează pe rapoartele serviciilor de informații ale SUA care sunt prea ocupate cu colectarea de telefoane și adrese de e-mail de la cetățeni încât să acorde vreo atenție unor chestiuni secundare ca aceasta. Nu e inutil, în acest caz, să ne reamintim ce știm cu toții.

Israelul a avut dintotdeauna un singur scop: tăcerea în schimbul tăcerii, o revenire la normă (deși este

posibil ca acum să nu mai fie destul doar atât). Dar care anume este norma?

Pentru Cisiordania, norma este aceea că Israelul continuă la nesfârşit programul său de colonizare ilegală şi de construcţie de infrastructură, astfel încât orice ar putea fi de valoare să poată fi integrat în Israel, în timp ce palestinienii sunt ţinuţi cu forţa în cantoane şi supuşi unei represiuni intense şi violente. În ultimii 14 ani, norma a fost că Israelul ucide în medie doi copii palestinieni pe săptămână. O astfel de crimă israeliană a avut loc în 12 iunie 2014, când au fost ucişi, în mod brutal, trei copii palestinieni provenind dintr-o colonie în zona ocupată a Cisiordaniei. Cu o lună mai devreme, doi copii fuseseră împuşcaţi în oraşul Ramallah, de asemenea în Cisiordania. N-au atras nici o atenţie, lucru care este de înţeles din moment ce reprezintă o rutină. „Lipsa de interes instituţionalizată a Occidentului faţă de viaţa palestinienilor ne ajută să înţelegem de ce palestinienii, şi nu numai, recurg la violenţă", scrie respectatul analist al Orientului Mijlociu, Mouin Rabbani, „la fel ca şi cel mai recent atac al Israelului asupra Fâşiei Gaza."[21]

Acest program de tăcere în schimbul tăcerii i-a permis Israelului să rupă Gaza de Cisiordania. Acest program a fost urmat în mod viguros, întotdeauna cu sprijinul SUA, încă din momentul în care SUA şi Israelul au acceptat Acordurile de la Oslo, care au declarat că cele două regiuni alcătuiesc o singură unitate teritorială indivizibilă. O simplă privire pe hartă ne explică motivul. Gaza este, pentru Palestina, singura cale de acces către lumea exterioară, aşa că, odată ce

ele ar fi separate, orice autonomie ar dori israelienii să le acorde palestinienilor i-ar lăsa pe aceştia prizonieri între două state inamice: Israelul şi Iordania. Această stare se va agrava pe măsură ce Israelul va continua politica sa de expulzare a palestinienilor din Valea Iordanului şi de construire de aşezări israeliene acolo.

Norma în Gaza a fost descrisă în detaliu de curajosul chirurg norvegian Mads Gilbert, care a lucrat în principalul spital din Gaza în timpul celor mai îngrozitoare atacuri ale Israelului şi s-a întors şi în timpul ultimului măcel petrecut aici. În iunie 2014, chiar înainte să înceapă măcelul, a trimis un raport privind starea de sănătate în Gaza către UNRWA, organizația ONU care încearcă cu disperare să aibă grijă de refugiați.

„Cel puțin 57% dintre familiile din Gaza sunt în pericol de înfometare şi cam 80% dintre cei care locuiesc acolo primesc astăzi ajutoare“, a scris Gilbert. „Insecuritatea alimentară şi sărăcia tot mai intensă înseamnă că cei mai mulți rezidenți nu au acces la necesarul zilnic de calorii, în vreme ce 90% dintre proviziile de apă din Gaza au fost declarate nepotrivite pentru consumul uman“, o situație care a devenit şi mai gravă atunci când Israelul a atacat proviziile de apă potabilă şi de apă menajeră, lăsând peste un milion de oameni să întâmpine obstacole severe în satisfacerea nevoilor de bază.[22]

Gilbert spune mai departe că „în Gaza, copiii palestinieni sunt cei care suferă enorm. O mare parte dintre ei sunt afectați de înfometarea produsă de

blocada impusă de Israel. Prevalența anemiei la copiii mai mici de doi ani în Gaza ajunge la 72,8%, în timp ce procentajul celor aflați la limita malnutriției, opriți din creștere și sub greutatea normală conformă vârstei ajunge la 34,3%, 31,4%, respectiv 31,45%".[23] Și lucrurile devin și mai rele, pe măsură ce raportul continuă.

Distinsul avocat pentru drepturile omului, Raji Sourani, care a rămas în Gaza în pofida anilor de teroare și de brutalitate israeliană, spune că „propoziția cea mai obișnuită pe care am auzit-o cel mai des atunci când vine vorba despre încetarea focului – toată lumea consideră că ar fi mai bine ca noi toți să murim decât să ne întoarcem la situația care exista înainte de acest război. Nu mai vrem asta. Nu mai avem nici o urmă de demnitate, de mândrie; nu suntem decât ținte facile; viețile noastre nu valorează nimic. Fie această situație se ameliorează, fie mai bine murim. Vorbim despre oameni din mediul academic, intelectuali, oameni obișnuiți: toată lumea spune asta."[24]

Pentru Gaza, planurile pentru normă au fost explicate detaliat de Dov Weisglass, un apropiat al lui Ariel Sharon și omul care a negociat retragerea coloniștilor israelieni din Gaza, în 2005. Privită ca un act măreț în Israel și printre acoliții săi, retragerea a fost, de fapt, o „traumă națională" bine orchestrată, ridiculizată de comentatorii israelieni bine informați, printre ei fiind și cel mai cunoscut sociolog, Baruch Kimmerling. Ceea ce s-a întâmplat, de fapt, a fost că ulii israelieni și-au dat seama că era în beneficiul lor să mute coloniștii din spațiile lor din Gaza cea devastată, spații susținute cu costuri enorme, în alte

teritorii pe care Israelul chiar intenţiona să le păstreze. În loc să îi transfere, pur şi simplu, au preferat să o facă folosind imagini cu copilaşi care implorau soldaţii să nu le distrugă casele, printre strigăte de „Never again" ale căror implicaţii sunt evidente. Ceea ce a făcut farsa chiar şi mai transparentă a fost faptul că întreaga acţiune a fost o replică la operaţiunea prin care Israelul a trebuit să elibereze în 1982 partea egipteană a peninsulei Sinai. A fost însă o reprezentaţie foarte bună pentru publicul de acasă şi din străinătate.

Weisglass oferă şi propria versiune a transferului coloniştilor din Gaza către alte teritorii: „Singurul punct în care am fost efectiv de acord cu americanii a fost acela că [marile mase de colonişti din Cisiordania] nu aveau să fie afectate în vreun fel, iar în privinţa restului nu se va face nimic până când palestinienii nu se transformă în finlandezi" – dar unii de un tip special, care vor accepta în tăcere să fie conduşi de o putere străină. „Semnificaţia este îngheţarea procesului politic", a continuat Weisglass. „Iar atunci când îngheţi acel proces, împiedici crearea unui stat palestinian şi împiedici o discuţie despre refugiaţi, graniţe şi Ierusalim. Într-adevăr, tot acest pachet care este numit statul palestinian, cu tot ceea ce presupune, a fost scos de pe agenda discuţiilor pe termen nedefinit. Şi toate acestea, cu acceptul (preşedintelui Bush) şi cu aprobarea ambelor camere ale Congresului."[25]

Weisglass a explicat că palestinienii „urmau să ţină mai departe dietă, dar nu cât să moară de foame" (ceea ce nu ar fi ajutat reputaţiei Israelului, aflată deja

în declin).[26] Cu celebra lor eficiență tehnică, experții israelieni au determinat precis de câte calorii au nevoie pe zi locuitorii din Gaza pentru a supraviețui la limită, privându-i, în același timp, de medicamente și de alte mijloace necesare pentru un trai decent. Forțele militare israeliene i-au înghesuit pe pământ, pe mare și din aer în ceea ce prim-ministrul britanic David Cameron a descris cu acuratețe ca fiind un lagăr de concentrare. Retragerea Israelului i-a lăsat cu control deplin asupra Fâșiei Gaza în calitate de putere ocupantă, sub jurisdicția legislației internaționale. Și, pentru a strânge și mai mult lațul, Israelul a expulzat palestinienii din regiuni întinse din zona de graniță, care includea o treime sau chiar mai mult din terenul arabil din Gaza. Justificarea a fost siguranța populației israeliene care ar fi putut fi obținută la fel de bine instituind o zonă de securitate de-a lungul graniței israeliene sau încetând bombardamentele sălbatice și celelalte forme de pedeapsă.

Versiunea oficială este aceea că, după ce Israelul a cedat cu grație Gaza palestinienilor, în speranța că aceștia își vor construi acolo un stat înfloritor, ei și-au arătat adevărata natură lansând asupra Israelului atacuri susținute cu rachete și forțând populația captivă să devină martiră pentru ca Israelul să poată fi prezentat într-o lumină proastă. Realitatea este puțin diferită.

La câteva săptămâni după retragerea trupelor israeliene, care a lăsat totuși intactă ocupația, palestinienii au comis o crimă majoră. În ianuarie 2006, au votat cum nu trebuia în cadrul unor alegeri

monitorizate cu atenție, dând Hamasului controlul asupra Parlamentului. Presa din Israel avertiza de mult timp, fără încetare, că Hamasul intenționa să distrugă țara. În realitate, liderii Hamas spuseseră foarte clar, de mai multe ori, că ar fi acceptat soluția a două state în conformitate cu consensul internațional, soluție care a fost blocată ani de zile de Israel și SUA. În schimb, Israelul chiar dorește distrugerea statului palestinian și, în afară de câteva cuvinte ocazionale lipsite de sens, pune în practică acest angajament.

Este adevărat că Israelul a acceptat „foaia de parcurs" pentru a ajunge la varianta de înțelegere cu două state, conform planului inițiat de președintele Bush și adoptat de „cvartetul" care trebuie să supravegheze acțiunea: Statele Unite, Uniunea Europeană, Națiunile Unite și Rusia. Dar, deși a acceptat foaia de parcurs, prim-ministrul Sharon a adăugat imediat 14 clauze care efectiv au anulat-o. Faptele erau cunoscute activiștilor, dar au fost dezvăluite publicului general pentru prima dată în cartea lui Jimmy Carter, *Palestine: Peace, not Apartheid.*[27] Cu toate acestea, faptele rămân încă insuficient dezvăluite în articolele și comentariile de presă.

Platforma de guvernare (nerevizuită) din 1999 a partidului israelian de guvernământ, Likudul premierului Netanyahu, „respingea, în mod clar, înființarea unui stat arab la vest de râul Iordan".[28] Iar pentru cei care au o obsesie cu privire la acordurile lipsite de însemnătate, componenta centrală a Likud, partidul Herut al lui Menachem Begin, trebuie încă să-și abandoneze doctrina fondatoare potrivit căreia

teritoriul aflat de ambele părți ale râului Iordan este parte a Pământului lui Israel.

Crima palestinienilor din 2006 nu a rămas nepedepsită. Statele Unite și Israelul, cu europenii mărșăluind cuminți în mod rușinos în spatele lor, au impus sancțiuni populației căzute în păcat, iar Israelul și-a accentuat comportamentul violent. Până în iunie, când violențele au escaladat brusc, Israelul folosise deja peste 7 700 de obuze în nordul Fâșiei Gaza.[29]

Statele Unite și Israelul au inițiat rapid un plan pentru a organiza o lovitură militară care să ducă la răsturnarea guvernului ales. Când Hamas a avut tupeul să încerce să împiedice aceste planuri, atacurile de artilerie ale Israelului au devenit și mai intense, justificate de pretextul că Hamas preluase cu forța anumite porțiuni din Fâșia Gaza.

Nu mai este nevoie să trecem în revistă îngrozitoarele crime care au avut loc de atunci. Asediul neobosit și atacurile sălbatice au fost presărate periodic de episoade de „tundere a peluzei“, pentru a folosi expresia veselă a israelienilor, care se referea la exercițiile lor periodice de vânare a palestinienilor ca pe niște pești într-un butoi, în cadrul a ceea ce a fost numit un „război de apărare“.

Odată ce gazonul este tuns, iar populația disperată încearcă să-și revină cumva de pe urma devastărilor și crimelor, apare un acord de încetare a focului. Astfel de acorduri au fost de fiecare dată respectate de Hamas, după cum recunosc chiar israelienii, până când Israelul le-a încălcat și a reînceput violențele.

Cel mai recent acord de încetare a focului a fost realizat după atacul israelian din octombrie 2012. Deşi Israelul şi-a menţinut asediul devastator, Hamasul a respectat acordul, după cum recunosc chiar şi oficialii israelieni.[30] Lucrurile s-au schimbat în iunie, când Fatah şi Hamas au perfectat un acord de asociere care a dus la formarea unui nou guvern tehnocrat în care Hamasul nu mai avea nici un membru şi care a acceptat toate cererile cvartetului. Israelul a fost evident furios, mai ales când administraţia Obama a transmis că susţine acest aranjament. Acordul de asociere nu doar că a lipsit de temei afirmaţia Israelului că nu poate negocia cu o Palestină divizată, dar a ameninţat inclusiv planul pe termen lung de a rupe Gaza de Cisiordania şi de a-şi urma politicile distructive în ambele regiuni.

Trebuia făcut ceva repede, iar ocazia s-a ivit la scurt timp, când trei băieţi israelieni au fost ucişi în Cisiordania. Guvernul Netanyahu a avut imediat dovezi că erau morţi, însă a pretins că lucrurile nu stăteau aşa, ceea ce i-a oferit ocazia de a lansa o operaţiune în Cisiordania, luând Hamasul drept ţintă şi punând în pericol temuta uniune guvernamentală.

Netanyahu a pretins că avea anumite informaţii potrivit cărora Hamasul se făcea vinovat de crimă. Şi aceasta era o minciună, după cum se recunoscuse mai înainte. Nu a ridicat nimeni pretenţia ca dovezile să fie prezentate. Una dintre cele mai importante autorităţi israeliene în materie de Hamas, Shlomi Eldar, a spus că cel mai probabil ucigaşii proveneau dintr-o facţiune disidentă din Hebron, care era de

mult timp un ghimpe în coasta grupării Hamas. Eldar a adăugat: „sunt sigur că nu au avut vreo aprobare din partea conducerii Hamas, doar au crezut că atunci era momentul potrivit să acționeze“.[31]

Violențele care au durat 18 zile au reușit să distrugă coaliția cea temută și să crească nivelul represiunii israeliene. Conform unor surse militare israeliene, soldații israelieni au arestat 419 palestinieni, inclusiv 355 care erau asociați cu Hamas, și au ucis șase, percheziționând mii de locații și confiscând 350 000 de dolari.[32] Israelul a condus, de asemenea, zeci de atacuri în Gaza și a ucis cinci membri Hamas pe 7 iulie.[33]

Hamas a reacționat, în cele din urmă, trimițând prima rachetă după 19 luni, au raportat oficialii israelieni, furnizându-le pretextul pentru operațiunea „Protective Edge“, din 8 iulie.[34]

Au existat rapoarte detaliate privind abuzurile comise de armata care se autodeclarase ca fiind „cea mai morală armată a lumii“ și care, potrivit ambasadorului israelian în Statele Unite, ar fi trebuit să primească Premiul Nobel pentru Pace. Până la sfârșitul lunii iulie, fuseseră uciși aproximativ 1 500 de palestinieni, depășind astfel crimele din timpul operațiunii „Plumb Topit“ din 2008–2009. 70% dintre ei erau civili, incluzând sute de femei și copii.[35] Trei civili din Israel au fost, de asemenea, uciși.[36] Mai multe regiuni întinse din Gaza au fost, pur și simplu, devastate. În scurtele pauze dintre bombardamente, oamenii își căutau cu înfrigurare morții sau obiectele casnice printre ruine. Principala centrală electrică din Gaza

a fost atacată – nu pentru prima oară, aceasta este o specialitate israeliană – restrângând şi aşa extrem de puţina electricitate şi, încă şi mai grav, reducând şi aşa foarte săraca rezervă de apă – o altă crimă de război. În tot acest timp, echipele de salvare şi ambulanţele au fost atacate constant. Pe măsură ce atrocităţile continuau nestingherite, Israelul a declarat că scopul lui fusese să distrugă tunelele de la graniţă.

Au fost atacate şi patru spitale, o altă crimă de război. Primul a fost Spitalul Al-Wafa, din centrul de reabilitare din Gaza City, care a fost atacat în aceeaşi zi în care forţele terestre au invadat închisoarea. Câteva rânduri în *New York Times* despre invazia terestră au menţionat, de asemenea, că „cei mai mulţi, dar nu toţi, dintre cei 17 pacienţi şi 25 de medici şi surori medicale au fost evacuaţi înainte ca electricitatea să fie tăiată şi clădirea să fie distrusă aproape în totalitate de bombardamente consistente. «I-am evacuat în timp ce clădirea era bombardată», a spus dr. Ali Abu Ryala, unul dintre purtătorii de cuvânt ai spitalului. «Doctorii şi surorile medicale au trebuit să care pacienţii în spate, unii dintre ei prăbuşindu-se pe scări. A existat o stare de panică fără precedent în spital.»“[37]

Alte trei spitale funcţionale au fost atacate, pacienţii şi doctorii încercând să supravieţuiască cu mijloace proprii. O crimă a Israelului a fost, totuşi, condamnată pe scară largă: atacul asupra unei şcoli ONU care adăpostea 3 300 de refugiaţi îngroziţi ce-şi văzuseră cartierele distruse de bombardamentele armatei israeliene. Pierre Krähenbühl, comisarul

general al UNRWA, spunea indignat că „se vede nevoit să condamne în termenii cei mai fermi această încălcare a legilor internaționale de către forțele israeliene... Lumea a fost dezonorată astăzi.“[38] Au existat cel puțin trei atacuri ale armatei israeliene asupra adăpostului refugiaților, un loc binecunoscut militarilor israelieni. „Locația exactă a şcolii elementare pentru fete de la Jabalia şi faptul că adăpostea mii de oameni nevoiți să fugă din casele lor au fost comunicate de 17 ori armatei israeliene, pentru a asigura protecția acestui loc“, a spus Krähenbühl, „ultima oară noaptea trecută, la ora 9 fără 10, cu câteva ore înaintea atacurilor fatale“.[39]

Atacul a fost, de asemenea, condamnat „în cei mai fermi termeni cu putință“ de către, de obicei, prudentul secretar general al ONU, Ban Ki-moon. „Nu există ceva mai infam decât să ataci copii care dorm“, a spus acesta.[40] Nu există informații dacă ambasadorul american la Națiunile Unite „s-a înecat de plâns în timp ce vorbea despre copiii căzuți victime“ atacurilor israeliene – sau atacurilor din Gaza, în general.

Purtătorul de cuvânt al Casei Albe, Bernadette Meehan, a reacționat totuşi. Ea a spus că „suntem profund îngrijorați că miile de refugiați palestinieni care au fost dislocați de atacurile israeliene ar putea să nu fie în siguranță în adăposturile Națiunilor Unite din Gaza. Îi condamnăm cu fermitate pe iresponsabilii care au ascuns arme în aceste adăposturi ale Națiunilor Unite din Gaza.“ A uitat să adauge că aceste adăposturi erau goale şi că armele fuseseră

găsite de UNRWA, care îi condamnase deja pe cei care le ascunseseră.[41]

Ulterior, administrația a condamnat, la rândul ei, această crimă – în timp ce livra și mai multe arme Israelului. Concomitent cu aceasta, Steve Warren, purtătorul de cuvânt al Pentagonului, le spunea reporterilor că „este limpede că Israelul trebuie să facă mai mult pentru a trăi la standardele lui foarte ridicate... pentru a proteja viețile civililor" – adică standardele pe care le-au tot demonstrat ani de zile folosind arme americane.[42]

Atacul asupra facilităților ONU care adăpostesc refugiați este o altă specialitate israeliană. Un incident faimos este atacul israelian asupra a ceea ce fusese identificat ca spațiu pentru refugiați în Qana, în timpul campaniei criminale a lui Shimon Peres, din 1996, numită „Strugurii mâniei", în care au fost uciși 106 civili libanezi care se adăpostiseră acolo, inclusiv 52 de copii."[43] Să ne înțelegem, Israelul nu e singurul care practică asta. Douăzeci de ani mai devreme, aliatul său Africa de Sud a lansat un atac aerian asupra Angolei, lovind tabăra de refugiați de la Cassinga, condusă de rezistența namibiană SWAPO.[44]

Oficialii israelieni laudă umanitatea armatei lor care merge până acolo încât anunță victimele că le va bombarda casele. Această practică este „sadism, care se deghizează parșiv în hainele milei", după cum spune jurnalistul israelian Amira Hass: „Un mesaj înregistrat cerându-le miilor de oameni să-și părăsească locuințele luate deja în vizor, să plece într-un loc la fel de periculos, zece kilometri mai departe".[45]

De fapt, nu există loc sigur nici măcar în închisoare în care să te ascunzi de sadismul israelian.

Unora le este foarte greu să profite de pe urma solicitudinii israeliene. Un apel din partea Bisericii Catolice din Gaza cita un preot care a explicat drama rezidenților Casei lui Hristos, un adăpost dedicat copiilor cu dizabilități. Au fost mutați din acel adăpost pentru că Israelul luase la țintă acea zonă, însă, la puțin timp după aceea, a scris preotul, „biserica din Gaza a primit ordin să fie evacuată. Vor bombarda zona Zeitun, iar oamenii fug deja de acolo. Problema este că părintele George şi cele trei surori ale ordinului Maica Tereza au în grijă 29 de copii handicapați şi nouă doamne în vârstă care nu se pot deplasa. Cum vor reuşi să se mute? Dacă există cineva care are legături cu cei care au un cuvânt de spus, îi rog să intervină."[46]

De fapt, n-ar fi trebuit să fie atât de dificil. Israelul trimisese deja instrucțiunile la Spitalul de Reabilitare Al-Wafa. Şi, din fericire, cel puțin câteva state au încercat să intervină la cei care aveau puterea de a lua decizii. Între ele se aflau cinci state sud-americane – Brazilia, Chile, Ecuador, El Salvador şi Peru – care şi-au retras ambasadorii din Israel, luând exemplul Boliviei şi al Venezuelei, care rupseseră relațiile cu Israelul din cauza crimelor de război comise de acesta.[47] Aceste gesturi principiale sunt un alt semn al remarcabilei schimbări a relațiilor internaționale pe măsură ce America Latină se eliberează de sub dominația Occidentului, dând uneori un exemplu de comportament civilizat celor care i-au condus vreme de cinci secole.

Toate aceste revelații îngrozitoare au produs o reacție și Celui Mai Moral Președinte din Lume, aceeași ca întotdeauna: o mare simpatie pentru Israel, condamnarea Hamas și un apel la moderație pentru ambele părți. În conferința de presă pe care a ținut-o în august, președintele Obama a exprimat îngrijorare pentru palestinienii care au fost „prinși în mijlocul focului" (mai exact, unde?) și a susținut dreptul Israelului de a se proteja ca toată lumea. Ei, nu chiar ca toată lumea – sigur nu ca palestinienii. Ei nu au dreptul să se apere, mai ales atunci când Israelul se poartă frumos, respectând norma tăcerii pentru tăcere: atunci când le fură pământul, îi alungă din casele lor, îi bombardează sălbatic și îi atacă regulat cu arme primite de la principalul lor protector.

Palestinienii sunt, precum negrii africani – refugiații namibieni din centrul de refugiați de la Cassinga, de exemplu – toți niște teroriști, care nu au dreptul de a se apăra.

O pauză umanitară de 72 de ore ar fi trebuit să intre în vigoare pe 1 august, la ora 8 a.m. Înțelegerea a picat aproape imediat. Conform unei declarații de presă a centrului Al Mezan pentru Drepturile Omului din Gaza, care are o foarte bună reputație în privința credibilității, unul dintre lucrătorii săi din teren, din orașul Rafah, aflat la sud, lângă granița egipteană, a auzit artileria israeliană trăgând în jurul orei 8.05 a.m. Pe la ora 9.30, după ce au apărut zvonuri că un soldat israelian ar fi fost prins, a început bombardarea intensă și barajele masive de artilerie asupra orașului Rafah, ucigând probabil zeci de

oameni şi rănind alte sute care au revenit la casele lor după începerea acordului de încetare a focului, deşi aceste cifre nu au putut fi verificate.

Cu o zi înainte, pe 31 iulie, Uzina de Apă a Administrației de Coastă, singurul furnizor de apă din Fâşia Gaza, a anunțat că nu mai poate livra apă din pricina lipsei de combustibil şi a atacurilor repetate asupra personalului. Centrul Al Mezan a raportat că, până atunci, „aproape toate serviciile primare de sănătate fuseseră oprite în Fâşia Gaza din pricina lipsei de apă, a grămezilor de gunoi şi a serviciilor de salubritate. UNRWA a avertizat, de asemenea, în privința extinderii unor epidemii din cauza lipsei de apă şi a lipsei serviciilor sanitare."[48] Între timp, chiar înainte de începerea acordului de încetare a focului, rachetele aeropurtate israeliene au continuat să facă victime în întreaga regiune.

Când aceste episoade de sadism se vor încheia, oricând se va întâmpla asta, Israelul speră că va fi lăsat să-şi continue politicile criminale în teritoriile ocupate. Locuitorilor din Gaza li se va permite să se conformeze iarăşi normei în închisorile lor conduse de israelieni, în timp ce aceia din Cisiordania pot privi în linişte cum israelienii distrug ceea ce a mai rămas din casele lor.

Acesta este cel mai probabil rezultat dacă Statele Unite îşi vor păstra sprijinul unilateral pentru crimele comise de israelieni şi dacă vor continua să blocheze o soluție diplomatică ce întruneşte un larg consens internațional. Dar viitorul ar putea fi complet diferit dacă Statele Unite şi-ar retrage sprijinul.

În acest caz, chiar s-ar putea ajunge la acea „soluție durabilă" în Gaza, despre care vorbea secretarul de stat John Kerry, stârnind o furie fără seamăn în Israel, pentru că aceasta ar fi putut însemna ca acesta să înceteze bombardamentele sau obişnuitele atacuri, sau – absolut îngrozitor – fraza ar putea fi interpretată drept un apel la respectarea legislației internaționale în teritoriile ocupate.

Nu se pune problema ca securitatea Israelului să fie afectată prin respectarea legii internaționale; cel mai probabil, nivelul de securitate ar creşte. Dar, după cum explica acum 40 de ani generalul israelian (mai târziu preşedintele) Ezer Weizman, „Israelul atunci nu ar putea exista conform spiritului, scalei şi calității pe care le întrupează acum".[49]

Există şi alte cazuri similare în istoria recentă. Generalii indonezieni au jurat că nu vor abandona ceea ce fostul ministru de externe australian, Gareth Evans, numea „provincia indoneziană a Timorului de Est", în timp ce tocmai semna o înțelegere pentru a fura petrolul timorez. Atât timp cât generalii aflați la conducere au avut sprijinul SUA, vreme de decenii în care s-au comportat genocidal, scopurile lor au fost realiste. În cele din urmă, în septembrie 1999, sub o presiune considerabilă atât pe plan intern, cât şi extern, preşedintele Clinton i-a anunțat discret că joaca s-a sfârşit şi, drept rezultat, s-au retras imediat din Timor, în timp ce Evans a început o nouă carieră ca apostol lăudat al „responsabilității de a proteja" – într-o versiune care să permită, desigur, Occidentului să exercite violența conform bunului plac.[50]

Un alt caz relevant este Africa de Sud. În 1958, ministrul de externe al Africii de Sud îl informa pe ambasadorul american că, deşi ţara lui devine un stat paria, acest lucru nu contează foarte mult atât timp cât sprijinul american nu este retras. Previziunea lui s-a dovedit cât se poate de corectă; 30 de ani mai târziu, Ronald Reagan era ultimul preşedinte care susţinea încă regimul de Apartheid, ce se întreţinea încă singur. Peste câţiva ani, avea să-şi retragă sprijinul şi SUA, iar regimul se prăbuşea – nu doar din acest motiv, desigur; un alt factor crucial a fost rolul jucat de cubanezi în eliberarea Africii, unul, în general, ignorat în Occident, chiar dacă nu şi în Africa.[51]

Cu 40 de ani în urmă, Israelul a luat decizia fatală de a alege expansiunea în locul securităţii, refuzând o ofertă de pace ce fusese făcută de Egipt în schimbul evacuării ocupaţiei din provincia Sinai, unde Israelul începuse proiecte masive de colonizare şi de dezvoltare. Au aderat la această politică în mod continuu din acel moment, făcând practic acelaşi raţionament ca Africa de Sud în 1958.

În cazul Israelului, impactul ar fi mult mai mare dacă SUA se vor decide să se alăture restului lumii. Relaţiile de putere din acest moment vor duce exact în acest punct, după cum s-a demonstrat atunci când Washingtonul a cerut Israelului să abandoneze câte unul dintre obiectivele atât de îndrăgite de el. Israelul are puţine de spus, după ce a adoptat politici care l-au transformat dintr-o ţară respectată într-una de temut şi urâtă, un drum pe care continuă să meargă

cu încăpățânare oarbă către deteriorarea morală și, posibil, către distrugerea finală.

S-ar putea schimba politica SUA? Nu este imposibil. Opinia publică s-a schimbat constant în ultimii ani, în special în rândurile celor tineri, iar acest lucru nu poate fi complet ignorat. În ultimii ani, a existat o bază serioasă de solicitări publice pentru ca Washingtonul să fie atent la propriile legi și să taie ajutoarele militare acordate Israelului. Legile americane cer „să nu fie acordat nici un fel de ajutor militar vreunei țări al cărei guvern se angajează în acțiuni repetate de violare a drepturilor omului recunoscute internațional". Israelul se face cu siguranță vinovat de așa ceva. De aceea, Amnesty International, în cursul operațiunii „Plumb Topit" din Gaza, a cerut un embargo privind armamentul, atât pentru Israel, cât și pentru Hamas.[52] Senatorul Patrick Leahy, autorul acestei prevederi legale, a adus în discuție aplicabilitatea ei în cazul Israelului în anumite acțiuni specifice, iar astfel de inițiative pot fi puse în practică cu succes, cu ajutor educațional, organizațional și cu sprijin din partea activiștilor.[53] Aceasta ar fi putut avea în sine un impact semnificativ, furnizând, în același timp, rampe de lansare pentru acțiuni viitoare care nu doar să pedepsească Israelul pentru comportamentul său criminal, ci, de asemenea, să oblige Washingtonul să devină parte a comunității internaționale, să respecte legislația și principiile morale decente.

Nimic n-ar putea fi mai semnificativ pentru victimele palestiniene ale unor ani nesfârșiți de opresiune și violență.

CAPITOLUL 15

CÂTE MINUTE MAI SUNT PÂNĂ LA MIEZUL NOPȚII?

Dacă o specie extraterestră s-ar apuca să scrie o istorie a *Homo sapiens*, ar putea să împartă istoria speciei noastre în două etape: ÎAN (înainte de armele nucleare) şi EAN (era armelor nucleare). Cea de-a doua epocă a început, desigur, pe 6 august 1945, când este posibil să fi intrat în ceea ce reprezenta drumul către sfârşitul lipsit de grație al speciei noastre, care a ajuns la nivelul de inteligență suficient pentru a se autodistruge, dar nu şi la capacitatea morală şi intelectuală de a-şi controla cele mai rele porniri – cel puțin aceasta sugerează dovezile.

Ziua întâi a EAN a fost marcată de „succesul Micuțului", o simplă bombă atomică. În cea de-a patra zi, oraşul Nagasaki a experimentat triumful tehnologic al „Grăsanului", o bombă mai sofisticată. Cinci zile mai târziu a venit ceea ce oficialii armatei au numit „marele final", un raid aerian realizat cu 1 000 de avioane asupra oraşelor Japoniei, ucigând multe mii de oameni şi aruncând, printre bombe,

bilete pe care scria „Japonia s-a predat". Preşedintele Truman a anunţat capitularea Japoniei înainte ca ultimul avion B–52 să revină la bază.[1]

Sub aceste auspicii a fost deschisă EAN. În timp ce intrăm în al şaptelea deceniu de la inaugurarea ei, ar trebui să privim cu surprindere faptul că existăm încă. Ne rămâne doar să încercăm să ghicim câţi ani ne mai rămân.

Câteva reflecţii asupra acestor previziuni sumbre au fost făcute de generalul Lee Butler, fostul şef al Comandamentului Strategic al SUA (STRATCOM) care controlează armele şi strategia nucleară. Cu 20 de ani în urmă, Butler scria că, până acum, „am supravieţuit EAN printr-o combinaţie de îndemânare, de noroc şi de intervenţie divină şi o suspectez pe ultima în cea mai mare măsură".[2] Meditând mai departe la lunga sa carieră în planificarea strategiilor nucleare şi în organizarea implementării lor eficiente, generalul s-a descris pe sine drept unul „dintre cei mai avizi păstrători ai credinţei în armele nucleare" Dar, după cum a declarat mai apoi, a ajuns să îşi dea seama că îi revine acum „povara de a declara că, după judecata mea, acestea ne-au servit extrem de rău". El se întreabă: „prin ce autoritate vor decide viitoarele generaţii de lideri care vor uzurpa puterea în statele ce deţin arme nucleare care sunt şansele ca viaţa să continue pe planeta noastră? O întrebare şi mai stringentă este de ce persistă această îndrăzneală într-un moment în care ar trebui să stăm tremurând în faţa nebuniei noastre şi să ne unim în

angajamentul nostru de a înlătura manifestările ei cele mai letale?“[3]

Butler a creat termenii planului strategic al SUA din anii 1960, care propunea existența unui răspuns automat global asupra întregii lumi comuniste, „cel mai absurd și mai iresponsabil document pe care mi-au căzut vreodată ochii“.[4] Planul omolog al sovieticilor era probabil și mai nebunesc. Dar este important să ne amintim că există și alți competitori, unul dintre ei, și nu cel din urmă, este chiar acceptarea cu ușurință a existenței unor amenințări extraordinare la adresa supraviețuirii.

Supraviețuirea în primii ani ai Războiului Rece

Conform doctrinei acceptate, în general, în mediul academic și printre intelectuali, primul scop al politicii unui stat este „securitatea națională“. Există, totuși, numeroase dovezi că această doctrină nu privește chiar securitatea întregii populații. Experiența ne învață că, de exemplu, riscul distrugerii nucleare instantanee nu a fost luat în considerare de către planificatorii oficiali. Măcar atât s-a putut dovedi ulterior fără tăgadă și rămâne valabil până în acest moment.

În primele zile ale EAN, Statele Unite erau extrem de puternice și se bucurau de o securitate remarcabilă: controlau întreaga emisferă, oceanele Atlantic și Pacific și zonele opuse acelor oceane. Cu mult înainte de cel de-al Doilea Război Mondial, devenise de departe cea mai bogată națiune de pe pământ,

bucurându-se de avantaje incomparabile. Economia SUA a înflorit în timpul războiului, în timp ce economiile altor state erau distruse sau sever slăbite. La începutul noii ere, SUA posedau aproape jumătate din produsul intern brut mondial şi încă un procentaj şi mai mare din capacitatea de producţie.

Exista, totuşi, un potenţial pericol: rachetele balistice intercontinentale cu focoase nucleare. Acest pericol a fost analizat într-un studiu academic standard privind politicile nucleare, care a avut acces la surse de informaţii de nivel înalt: *Danger and Survival: Choices About the Bomb in the First Fifty Years*, scris de McGeorge Bundy, consilier pe probleme de securitate în timpul administraţiilor Kennedy şi Johnson.[5]

Bundy a scris că „dezvoltarea progresivă a rachetelor balistice în timpul administraţiei Eisenhower a fost una dintre cele mai mari realizări ale acelor ani. Nu este rău, însă, să admitem de la început că atât Statele Unite, cât şi Uniunea Sovietică s-ar afla astăzi într-un pericol nuclear mult mai mic dacă rachetele nu ar fi fost construite vreodată." A adăugat, apoi, un comentariu instructiv: „Nu cunosc astăzi nici o propunere serioasă care să provină de la guvernul vreunui stat sau din surse externe ca rachetele balistice să fie cumva interzise prin acord".[6] Pe scurt, nu a existat, din câte se pare, nici o încercare de a anihila singurul pericol real care exista pentru Statele Unite, şi anume acela de a fi distruse într-un război nuclear cu Uniunea Sovietică.

Ameninţarea aceasta a dispărut? Nu putem fi siguri, evident, dar era greu de conceput aşa ceva.

Ruşii, care erau mult în urma americanilor în dezvoltarea industriei şi a tehnologiei sofisticate, trăiau într-un mediu evident mai ameninţător. Prin urmare, erau mult mai vulnerabili în faţa unui astfel de sistem de arme decât SUA. Poate că au existat ocazii de explorare a unor soluţii pentru dezarmare, dar în isteria extraordinară a acelor zile cu greu ar fi putut fi sesizate. Iar nivelul isteriei a fost cu adevărat extrem: examinarea retoricii unor documente oficiale ale momentului, ca actul NSC-68 al Consiliului Naţional de Securitate, rămâne destul de şocantă.

Unul dintre indiciile privind posibilităţile de eliminare a pericolului îl reprezintă propunerea remarcabilă făcută în 1952 de liderul sovietic Iosif Stalin, care spusese că va permite unificarea Germaniei într-un singur stat, cu alegeri libere, cu condiţia ca aceasta să nu se alăture ulterior vreunei alianţe militare ostile. Nu era nici pe departe o condiţie exagerată dată fiind istoria jumătăţii anterioare de veac, în care Germania practic distrusese singură Rusia de două ori, cu un preţ teribil.

Propunerea lui Stalin fusese luată în serios de respectatul comentator politic James Wahrburg, dar, în rest, ignorată sau ridiculizată la vremea respectivă. Comentatorii mai recenţi au început să privească lucrurile altfel. De exemplu, istoricul cunoscut ca fiind profund împotriva sovieticilor comunişti, Adam Ulam, consideră că propunerea lui Stalin este „un mister nerezolvat" Washingtonul „nu s-a deranjat prea mult şi a respins, pur şi simplu, oferta Moscovei", scrie el, pe motiv că „era jenant

de neconvingătoare“ Acest eşec politic, intelectual şi academic a lăsat deschisă „întrebarea fundamentală“, a adăugat Ulam: „Era oare Stalin cu adevărat dispus să sacrifice nou-creata Republică Democrată Germană (RDG) pe altarul democrației reale“, cu consecințe care ar fi putut fi enorme pentru pacea mondială şi securitatea Statelor Unite?[7]

Revizuind cercetările recente ale arhivelor fostei Uniuni Sovietice, respectatul specialist în Războiul Rece, Melvyn Leffler, a observat că mulți cercetători au fost uimiți să descopere că „(Lavrenti) Beria – sinistrul şi brutalul şef al poliției secrete sovietice – a propus ca puterea de la Kremlin să ofere Occidentului o înțelegere privind unificarea şi neutralizarea Germaniei“, fiind de acord „să sacrifice regimul comunist german pentru a reduce tensiunile dintre Est şi Vest“ şi pentru a îmbunătăți condițiile economice şi politice interne din Rusia – oportunități care au fost trecute cu vederea de dragul primirii Germaniei de Vest în NATO.[8]

În aceste circumstanțe, nu este exclus să se fi putut ajunge la înțelegeri care să fi protejat populația americană de marile pericole care se întrevedeau. Dar se pare că această posibilitate nu a fost luată nici măcar o clipă în considerare, ceea ce arată cât de puțin importantă este cu adevărat securitatea populației în configurarea politicilor de stat.

Criza rachetelor cubaneze şi dincolo de ea

Această concluzie a fost subliniată în mod repetat în anii care au urmat. Când Nikita Hruşciov a preluat

conducerea URSS, imediat după moartea lui Stalin, el a recunoscut că țara lui nu putea concura militar cu Statele Unite, cea mai bogată și mai puternică țară din istorie, cu avantaje incomparabile. Dacă spera, într-adevăr, să iasă din înapoierea economică și să scape de efectele devastatoare ale războiului, Uniunea Sovietică avea nevoie să înceteze cursa înarmării.

Plecând de la aceste considerente, Hrușciov a propus o reducere mutuală a armamentului ofensiv. Administrația Kennedy a analizat propunerea și a respins-o, trecând în schimb la o expansiune militară rapidă, deși conduceau deja de departe. Regretatul Kenneth Waltz, susținut de alți analiști care aveau legături strânse cu serviciile secrete ale SUA, a scris atunci că administrația Kennedy „a creat cel mai mare plan militar strategic și convențional dezvoltat vreodată pe timp de pace..., chiar în timp ce Hrușciov încerca să reducă fundamental arsenalul de arme convenționale și să pună în practică o strategie minimă de intimidare, și a făcut asta chiar dacă balanța armelor strategice înclina clar către Statele Unite“ Încă o dată, guvernul a ales să prejudicieze siguranța națională pentru a crește puterea de stat.

Reacția sovietică la acțiunile SUA din acea perioadă a fost să plaseze rachete nucleare în Cuba, în octombrie 1962, pentru a încerca să reechilibreze balanța, fie și numai puțin. Acțiunea a fost motivată măcar în parte și de campania teroristă a lui Kennedy împotriva Cubei lui Fidel Castro, care era programată să ducă la o invazie chiar în acea lună, după cum probabil Rusia și Cuba știau. „Criza rachetelor“

care a urmat a fost „cel mai periculos moment din istoria umanității", după cum s-a exprimat istoricul Arthur M. Schlesinger Jr., consilierul și confidentul lui Kennedy. Nu este lipsit de semnificație faptul că președintele Kennedy este, în general, mult lăudat pentru curajul, sângele rece și arta guvernării de care a dat dovadă în deciziile luate în punctul de maximă intensitate a crizei, deși a expus inutil populația unui risc enorm pentru rațiuni de stat și pentru imaginea sa personală.

Zece ani mai târziu, în ultimele zile ale războiului israeliano-arab din 1973, Henry Kissinger, pe atunci consilier pe probleme de securitate națională al președintelui Nixon, a declanșat o alertă nucleară. Scopul era acela de a avertiza Rusia să nu intervină în manevrele sale delicate menite să ajute Israelul să obțină victoria (una limitată, desigur, care să asigure SUA menținerea în continuare a controlului unilateral asupra regiunii). Iar manevrele au fost, într-adevăr, delicate: Statele Unite și Rusia au impus un acord de încetare a focului, dar Kissinger i-a informat în secret pe israelieni că îl pot încălca. De aici și mișcarea lui Kissinger cu alerta nucleară. Securitatea americanilor a fost tratată la fel ca întotdeauna.[9]

Nouă ani mai târziu, administrația Reagan a lansat operațiuni pentru a testa capacitatea de apărare simulând atacuri aeriene și navale și o alertă nucleară de nivel înalt pe care rușii trebuiau s-o detecteze. Toate aceste operațiuni au fost realizate într-un moment foarte delicat: Washingtonul adusese în Europa rachete Pershing II, care puteau ajunge la Moscova

în zece minute. Preşedintele Reagan anunţase începerea programului Iniţiativa Strategică de Apărare („Star Wars"), pe care ruşii l-au văzut ca pe o înarmare ofensivă, o interpretare standard pe care toate părţile o dau rachetelor defensive. Astfel s-au născut alte tensiuni.

Cum era şi normal, aceste acţiuni au stârnit îngrijorare în Rusia care, spre deosebire de SUA, era realmente vulnerabilă şi fusese atacată şi aproape distrusă de mai multe ori. Toate acestea au dus la o ameninţare serioasă de război în 1983. Documente recent desecretizate au arătat că ameninţarea a fost chiar mai mare decât crezuseră istoricii. Un studiu realizat de serviciile secrete americane la nivel înalt, intitulat „Teama de război a fost întemeiată", arată că serviciile secrete americane au subestimat probabil îngrijorarea ruşilor şi pericolul ca aceştia să lanseze un atac nuclear preventiv. Exerciţiile aproape „au devenit un preludiu al unui atac nuclear preventiv", conform unei relatări din *Journal of Strategic Studies.*[10]

A fost chiar mai periculos de atât, după cum am aflat în toamna lui 2013, când BBC a relatat că, exact în mijlocul acestei atmosfere, sistemele de avertizare rapidă ruseşti au detectat un atac cu rachete venind dinspre SUA, fapt care a dus la activarea nivelului cel mai înalt de alertă nucleară. Protocolul armatei sovietice cerea să se răspundă cu un atac nuclear propriu. Din fericire, ofiţerul care era de serviciu, Stanislav Petrov, a hotărât să nu se supună ordinelor şi să nu raporteze superiorilor alarma nucleară. A fost

oficial retrogradat. Și, datorită nesupunerii sale, noi suntem astăzi în viață să discutăm despre asta.[11]

Securitatea populației nu a fost o prioritate mai mare pentru administrația Reagan decât a fost pentru predecesorii săi. Și aceasta continuă să fie valabil până azi, chiar dacă lăsăm deoparte incidentele nucleare aproape catastrofale care au avut loc de-a lungul anilor, multe dintre ele prezentate în studiul lui Eric Schlosser, *Command and Control*.[12] Cu alte cuvinte, este greu să contestăm concluziile generalului Butler.

Supraviețuirea în era de după Războiul Rece

Documentele privind acțiunile și doctrinele epocii de după Războiului Rece nu sunt cu nimic mai liniștitoare. Fiecare președinte care se respectă trebuie să aibă o doctrină. Doctrina lui Clinton era explicată sintetic în formula „multilateral când putem, unilateral când trebuie" Într-o dare de seamă prezentată Congresului, expresia „când trebuie" a fost explicată mai în detaliu: Statele Unite au dreptul să recurgă la „folosirea unilaterală a puterii militare" pentru a-și asigura „acces nelimitat la piețe-cheie, rezerve de energie și resurse strategice".[13]

Între timp, în era Clinton, STRATCOM a realizat un studiu important, numit „Date esențiale ale apărării în era post-Război Rece", întocmit la mult timp după ce Uniunea Sovietică se prăbușise, iar Clinton extindea deja programul început de George H.W. Bush de expansiune a NATO către est, încălcând

promisiunea făcută verbal președintelui sovietic Mihail Gorbaciov – un act cu reverberații până în prezent.[14] Studiul se ocupa de „rolul armelor nucleare după Războiul Rece". El prezenta o concluzie fundamentală: Statele Unite trebuiau să-și păstreze dreptul de a lansa primul atac, chiar și împotriva statelor non-nucleare. Mai mult, armele nucleare trebuie să fie gata oricând pentru a fi folosite pentru că „schimbă termenii oricărui conflict sau ai oricărei crize". Astfel, au fost folosite constant, cam în același fel în care ai folosi o armă dacă ținteşti, dar nu tragi în timp ce jefuiești un magazin (o comparație care a tot fost repetată de Daniel Ellsberg). STRATCOM a continuat avertizând că „planificatorii nu ar trebui să fie prea raționali în a stabili... ce prețuiește cel mai mult dușmanul" Orice poate deveni o țintă. „Este dăunător să apărem drept prea raționali sau cu prea mult sânge-rece... Faptul că SUA ar putea deveni iraționale și vindicative dacă interesele lor vitale sunt atacate ar trebui să devină parte din ființa națională pe care o proiectăm." Va fi „benefic [pentru postura noastră strategică] dacă anumite elemente pot părea că ar risca să scape de sub control", cum ar fi fluturarea permanentă a unei amenințări teroriste – o violare severă a Cartei ONU, în caz că îi pasă cuiva de așa ceva.

Nu sunt prea multe de adăugat aici cu privire la nobilele scopuri proclamate constant – sau, dacă tot veni vorba de obligațiile asumate prin Tratatul de Neproliferare, cum ar fi aceea de a face eforturi „de bună-credință" pentru a scăpa de această ciumă a

pământului. Lucrurile seamănă mai mult cu adaptarea făcută de Hilaire Belloc după faimosul cuplet privind „arma maximă“ (după cum s-a exprimat faimosul istoric african Chinweizu):

Orice se-ntâmplă, măi băieți
Noi avem bombă, voi n-aveți.

După Clinton a venit, desigur, George W. Bush, a cărui largă susținere a atacurilor preventive a depășit cu ușurință cea pentru atacurile Japoniei, din decembrie 1941, asupra celor două baze navale ale americanilor de peste ocean, într-un moment în care militarii japonezi erau foarte conștienți că fortărețele zburătoare B-17 erau fabricate pe bandă rulantă și trimise către acele baze cu intenția „să ardă inima industrială a imperiului cu atacuri cu bombe aruncate asupra mulțimii de furnici care mișună printre bambușii din Honshu și Kyushu“. În acești termeni au fost descrise planurile de dinainte de război de către arhitectul lor, generalul de aviație Claire Chennault, cu aprobarea entuziastă a președintelui Franklin D. Roosevelt, a secretarului de stat Cordell Hull și a șefului de stat major al armatei, generalul George Marshall.[15]

Apoi, a venit Barack Obama, spunând cuvinte plăcute despre cum trebuie să colaborăm pentru a elimina armele nucleare – combinate, desigur, cu planuri de a cheltui un trilion de dolari pentru arsenalul nuclear în următorii 30 de ani, un procent din bugetul militar „comparabil cu cheltuielile făcute în

anii 1980 de administrația Reagan pentru a achiziționa noi sisteme strategice", conform unui studiu realizat de Centrul James Martin pentru Studii de Neproliferare de la Institutul Middlebury pentru Studii Internaționale din Monterey.[16]

Obama n-a ezitat nici să se joace cu focul pentru un câștig politic. Să ne gândim, de exemplu, la prinderea și la asasinarea lui Osama bin Laden de către pușcașii marini. Obama a pomenit aceasta cu mândrie într-un discurs privind securitatea națională, susținut în mai 2013. S-a scris mult despre acel discurs, însă un anumit paragraf esențial a fost ignorat.[17]

Obama a lăudat acțiunea, dar a adăugat că nu ar putea reprezenta norma. Motivul, a spus el, era acela că „riscul era enorm". Pușcașii marini ar fi putut să fie prinși „într-un schimb de focuri extins" Deși, prin noroc, acest lucru nu s-a întâmplat, „costul relațiilor noastre cu Pakistanul și impresiile lăsate asupra populației Pakistanului despre pătrunderea pe teritoriul lor ar putea avea efecte... severe"

Să mai adăugăm câteva detalii. Pușcașilor marini li s-a ordonat să lupte și să încerce să scape dacă vor fi prinși. N-ar fi fost lăsați pe cont propriu dacă ar fi fost prinși „într-un schimb de focuri extins"; s-ar fi folosit întregul arsenal american pentru a-i elibera. Pakistanul are o armată puternică, bine antrenată și foarte hotărâtă să apere suveranitatea statului. Dispune, de asemenea, de arme nucleare, iar oficialii țării se tem că sistemul lor nuclear de siguranță ar putea fi penetrat de elemente jihadiste. Nu este nici un secret că și populația a fost afectată și radicalizată

de campaniile teroriste cu drone ale Washingtonului, ca şi de alte politici.

În timp ce puşcaşii marini erau încă în clădirea în care se afla Osama bin Laden, şeful suprem al armatei pakistaneze, Ashfaq Parvez Kayani, a fost informat despre raid şi a ordonat ca „orice aparat de zbor neidentificat" să fie atacat, presupunând că acesta vine din India. Între timp, în Kabul, generalul american David Petraeus a ordonat ca „avioanele de luptă să răspundă" dacă pakistanezii „îşi vor scoate la vedere avioanele de luptă cu reacție".[18]

După cum a spus Obama, nu s-a întâmplat ce era mai rău, deşi ar fi putut ieşi foarte urât. Dar riscurile au fost înfruntate fără vreun gest vizibil de îngrijorare. Sau fără vreun comentariu ulterior.

După cum a observat generalul Butler, este aproape un miracol că am scăpat până acum de distrugere, dar, cu cât vom pune mai mult la încercare soarta, cu atât putem spera mai puțin că intervenția divină va perpetua miracolul.

CAPITOLUL 16
ACORDURI DE ÎNCETARE A FOCULUI VIOLATE ÎN PERMANENȚĂ

Pe 26 august 2016, Israelul și Autoritatea Palestiniană (AP) au acceptat amândouă un acord de încetare a focului după un atac de 50 de zile al Israelului asupra Fâșiei Gaza, în care muriseră 2 100 de palestinieni și fuseseră distruse regiuni întinse. Înțelegerea cerea o încetare imediată a operațiunilor militare atât din partea Israelului, cât și a Hamas, dar și o slăbire a blocadei asupra Fâșiei Gaza care sufocase populația ani de zile.

Acesta a fost doar cel mai recent dintre acordurile la care s-a ajuns după o escaladare periodică a violențelor neîncetate asupra Fâșiei Gaza. În toată această perioadă, termenii înțelegerilor au rămas, în mod esențial, aceiași. Tiparul obișnuit a fost acela ca Israelul să încalce orice fel de acord în vigoare, în timp ce Hamasul doar observă, până când o creștere bruscă a nivelului violenței israelienilor face Hamasul să reacționeze, după care urmează o brutalitate și mai feroce a israelienilor. Acestor escaladări ale

violenței li se spune, de obicei, „tundere a peluzei", deşi operațiunea din 2014 a Israelului a fost descrisă cu mai mare acuratețe de un oficial american de rang înalt ca fiind o „deșțelenire a terenului"

Primul pact din această serie a fost Acordul privind Circulația şi Accesul între Israel şi Autoritatea Palestiniană, încheiat în noiembrie 2005. Acesta stipula deschiderea unui punct de trecere între Gaza şi Egipt la Rafah, pentru exportul de bunuri şi tranzitul de persoane, desfăşurarea continuă a traversării între Israel şi Gaza, pentru importul/exportul de mărfuri şi tranzitul de persoane, reducerea obstacolelor pentru circulația, în interiorul Cisiordaniei, autobuzelor şi convoaielor de camioane între Cisiordania şi Gaza, construirea unui port maritim în Gaza şi redeschiderea aeroportului din Gaza care fusese distrus de bombardamentele israeliene.

La acest acord s-a ajuns imediat după ce Israelul şi-a retras coloniştii şi forțele armate din Gaza. Motivul acestei retrageri a fost explicat cu o doză uriaşă de cinism de către Dov Weisglass, un apropiat la acea vreme al premierului Ariel Sharon, care s-a ocupat de negocierea şi de implementarea acordului. Sintetizând scopul operațiunii, Weisglass a spus că „retragerea este, de fapt, formaldehidă. Asigură cantitatea necesară de formaldehidă pentru a nu exista un proces politic cu palestinienii."[1]

În discuții neoficiale, ulii israelieni au recunoscut că, în loc să facă eforturi substanțiale pentru a menține câteva comunități de colonişti cu costuri uriaşe în Gaza cea distrusă de bombardamente, avea

mai mult sens să-i mute pe aceştia în anumite zone din Cisiordania pe care Israelul chiar intenţiona să le păstreze.

Retragerea a fost prezentată ca un efort nobil pentru asigurarea păcii, însă realitatea este puţin diferită. Israelul n-a cedat niciodată controlul Fâşiei Gaza şi este recunoscută şi în acest moment drept puterea de ocupaţie de către ONU, Statele Unite şi celelalte state (în afară de Israelul însuşi, desigur). În comprehensiva lor istorie a înfiinţării de colonii în Teritoriile Ocupate, istoricii israelieni Idith Zertal şi Akiva Eldar au descris ce s-a întâmplat, de fapt, când acea ţară a fost „decolonizată“: teritoriile devastate nu au fost nici un moment eliberate din gheara „ocupaţiei militare israeliene, iar locuitorii acelor teritorii n-au fost scutiţi de preţul ocupaţiei pe care îl plătesc în fiecare zi“ După părăsirea teritoriilor, „israelienii au lăsat în urmă un pământ răscolit, servicii devastate şi oameni fără un prezent sau un viitor. Coloniile au fost distruse într-o acţiune lipsită de generozitate de către un ocupant orb, care continuă, de fapt, să controleze teritoriile, să-i ucidă şi să-i hărţuiască pe locuitori prin mijloacele sale militare de o forţă incredibilă.“[2]

Operaţiunile „Plumb topit“ şi „Pilonul apărării“

Israelul a avut curând un pretext pentru a viola şi mai grav acordurile din noiembrie. În ianuarie 2006, palestinienii au săvârşit o crimă serioasă: „au votat

greşit" în cadrul unor alegeri atent monitorizate, punând puterea în mâinile Hamasului. Israelul şi SUA au impus imediat sancţiuni drastice, arătând întregii lumi ce înseamnă, în viziunea lor, „promovarea democraţiei" şi au pus repede la cale o lovitură de stat, după o procedură deja cunoscută. Când Hamas a preîntâmpinat lovitura în 2007, blocada asupra Fâşiei Gaza a devenit mult mai severă şi au reînceput atacurile regulate ale israelienilor. Un vot greşit în cadrul unor alegeri libere era deja un lucru destul de rău, dar să preîntâmpini o lovitură de stat pusă la cale de către americani era o ofensă impardonabilă.

Un nou acord de încetare a focului a fost încheiat în iunie 2008. S-a cerut din nou deschiderea frontierelor pentru „a permite trecerea tuturor mărfurilor al căror transport era interzis sau restricţionat în Gaza". Israelul a fost de acord oficial, însă a spus că nu poate trece la îndeplinirea prevederilor până când Hamasul nu-l eliberează pe Gilad Shalit, un soldat israelian ţinut prizonier.

Israelul însuşi are o îndelungată istorie în răpirea civililor în Liban şi în largul mărilor şi ţinerea lor în captivitate pentru perioade lungi de timp, fără acuzaţii credibile, uneori doar ca ostatici. Închiderea civililor pe baza unor acuzaţii dubioase sau, pur şi simplu, fără acuzaţii este o practică des întâlnită în teritoriile controlate de Israel.

Israelul nu doar a menţinut blocada, violând prevederile acordului din 2008, dar a făcut-o într-o manieră extrem de riguroasă, împiedicând chiar şi voluntarii UNRWA, care au grijă de un număr uriaş

de refugiați din Gaza, să-și înnoiască stocurile.[3] Pe 4 noiembrie, când presa era, în general, concentrată asupra alegerilor prezidențiale, trupele israeliene au intrat în Gaza și au ucis o jumătate de duzină de militanți Hamas. Aceasta a dus la un răspuns cu rachete al Hamas și la un schimb de focuri. (Toți morții au fost palestinieni.) La sfârșitul lui decembrie, Hamas a făcut o nouă ofertă de încetare a focului. Israelul a analizat-o, dar a respins-o, alegând în schimb să înceapă operațiunea „Plumb topit", o incursiune de trei săptămâni în Fâșia Gaza cu întreaga forță militară disponibilă care a dus la atrocități descrise în amănunt de organizațiile pentru drepturile omului internaționale și israeliene.

Pe 8 ianuarie 2009, când operațiunea „Plumb topit" se afla în plin avânt, Consiliul de Securitate al ONU a votat o rezoluție unanimă (Statele Unite s-au abținut) prin care cerea „încetarea imediată a focului și o retragere completă a Israelului, libera circulație prin Gaza a alimentelor, a combustibilului și a medicamentelor și intensificarea acțiunilor internaționale de prevenire a contrabandei cu arme și muniții".[4]

Într-adevăr, s-a ajuns la un nou acord de încetare a focului, dar, ca toate celelalte, nu a fost niciodată respectat cu adevărat și s-a prăbușit în totalitate la următorul episod de „tundere a peluzei", operațiunea „Pilonul apărării" din noiembrie 2012. Ce s-a întâmplat între timp poate fi ilustrat prin numărul de victime dintre ianuarie 2012 și momentul lansării acelei operațiuni: un israelian ucis cu rachete lansate din Gaza și 78 de palestinieni uciși de israelieni.[5]

Prima acțiune a operațiunii „Pilonul apărării“ a fost uciderea lui Ahmed Jabari, un oficial de rang înalt al aripii militare a Hamas. Aluf Benn, redactor-șef la principalul ziar israelian, *Ha'aretz*, l-a descris pe Jabari drept principalul „subcontractor“ al Israelului în Gaza, omul care a asigurat liniștea acolo mai mult de cinci ani. A existat, ca întotdeauna, un pretext pentru asasinare, dar motivul cel mai probabil este cel oferit de activistul israelian Gershon Baskin. El a fost implicat ani de zile în negocieri directe cu Jabari și a confirmat că, cu doar câteva ore înainte să fie ucis, acesta „a primit schița unui acord permanent de pace cu Israelul, care includea mecanisme pentru menținerea încetării focului chiar și în cazul izbucnirii unor tensiuni între Israel și facțiunile din Fâșia Gaza“.[6]

Există o îndelungată istorie a modurilor în care Israelul a pus la cale acțiuni menite să descurajeze o înțelegere diplomatică.

După acest exercițiu de „tuns peluza“, s-a ajuns din nou la un acord de încetare a focului. Repetând termenii deveniți deja clasici, s-a cerut o încetare a acțiunilor militare de ambele părți și ridicarea efectivă a blocadei Israelului asupra Fâșiei Gaza prin „deschiderea granițelor și permiterea circulației persoanelor și a mărfurilor și abținerea de la îngrădirea liberei circulații a locuitorilor și de la luarea lor drept ținte în zonele de graniță.“[7]

Ce s-a întâmplat mai apoi a fost descris de Nathan Thrall, analist principal pe Orientul Mijlociu al organizației Grupul Internațional de Criză. Serviciile

secrete israeliene au recunoscut că Hamas respecta termenii de încetare a focului. „Israelul", scrie Thrall, „a constatat, aşadar, că nu are prea mult de câştigat din respectarea promisiunilor sale. În primele trei luni după încetarea focului, trupele israeliene au făcut incursiuni regulate în Gaza, bombardând fermierii palestinieni şi pe cei care adunau resturi de-a lungul graniţei, au tras, de asemenea, în bărcile de pescuit, împiedicându-i pe pescarii din Gaza să aibă acces la majoritatea zonelor marine." Cu alte cuvinte, blocada nu a încetat niciodată. „Punctele de trecere au fost închise în mod repetat. Au fost reamenajate aşa-numitele zone tampon în Gaza (la care palestinienii nu au acces şi care includ mai bine de o treime din pământul arabil şi aşa limitat). Importurile au intrat în declin, exporturile au fost oprite şi tot mai puţini locuitori din Gaza au primit permis de trecere prin Israel şi Cisiordania."[8]

Operaţiunea „Marjă de apărare"

Lucrurile au continuat în acelaşi fel până în aprilie 2014, când a avut loc un eveniment deosebit de important. Cele două grupări palestiniene importante, Hamasul, cu baza în Gaza, şi Autoritatea Palestiniană din Cisiordania dominată de Fatah au semnat un acord de unificare. Hamas a făcut concesii uriaşe; guvernul de uniune nu conţinea nici un membru sau aliat al său. După cum observă Thrall, Hamas a cedat în mare măsură guvernarea din Gaza către AP. Câteva mii de soldaţi ai AP au fost trimişi

acolo, iar Autoritatea şi-a plasat propriii paznici la granițe şi în punctele de trecere fără ca Hamas să primească beneficii reciproce în Cisiordania. În cele din urmă, guvernul de coaliție a acceptat cele trei condiții pe care Washingtonul şi Uniunea Europeană le cereau de mult timp: nonviolență, aderare la acordurile anterioare şi recunoaşterea statului Israel.

Israelul s-a înfuriat. A anunțat imediat că va refuza să aibă de-a face cu guvernul de uniune şi a anulat negocierile. Furia sa a escaladat atunci când Statele Unite au susținut, alături de cea mai mare parte a lumii, guvernul de coaliție.

Există motive serioase pentru care Israelul se opune unei unificări a Palestinei. În primul rând, faptul că veşnicul conflict dintre Hamas şi Fatah îi furniza un bun pretext pentru refuzul de a se implica în negocieri serioase. Cum se poate negocia cu o entitate divizată? Încă şi mai important, vreme de 20 de ani, Israelul s-a străduit să separe Gaza de Cisiordania, violând Acordurile de la Oslo care declarau că cele două alcătuiesc o entitate inseparabilă. O privire pe hartă ne lămureşte raționamentul: separate de Gaza, zonele lăsate palestinienilor în Cisiordania nu au nici un fel de acces la lumea exterioară.

Mai mult, Israelul a preluat sistematic zone din Valea Iordanului, alungând palestinienii, întemeind colonii, săpând puțuri de apă şi, în general, asigurându-se că regiunea – aproximativ o treime din Cisiordania, inclusiv mare parte din terenul său arabil – va fi, în cele din urmă, integrată în Israel, laolaltă cu alte regiuni pe care Israelul le preia. Astfel, cantoanele

rămase palestinienilor vor fi complet izolate. Aşadar, unificarea cu Gaza ar împiedica aceste planuri, care au fost avute în vedere încă de la începutul perioadei de ocupaţie şi care au fost susţinute constant de majoritatea grupărilor politice, chiar şi de către unii dintre oamenii politici portretizaţi uneori drept mesageri ai păcii, ca fostul preşedinte Shimon Peres, unul dintre arhitecţii colonizării profunde a Cisiordaniei.

Ca de obicei, a fost nevoie de un pretext pentru ca tensiunile să escaladeze. O astfel de ocazie a apărut odată cu uciderea brutală a trei băieţi israelieni dintr-o colonie din Cisiordania. A urmat o ofensivă violentă de 18 zile care a avut drept ţintă specială Hamas. Pe 2 septembrie, *Ha'aretz* a relatat că, după interogatorii intense, forţele israeliene de securitate au ajuns la concluzia că răpirea băieţilor „a fost pusă la cale de o celulă independentă", fără legătură directă cu Hamas.[9] Între timp, ofensiva de 18 zile dusese la prăbuşirea temutului guvern de coaliţie.

Hamasul a ripostat, în cele din urmă, cu primele rachete după 18 luni, dând Israelului ocazia de a lansa operaţiunea „Marja de apărare", pe 8 iulie. Asaltul de 50 de zile care a urmat a reprezentat cea mai extremă operaţiune de „tundere a peluzei" de până atunci.

Operaţiunea care aştepta un nume

Israelul se află acum într-o poziţie bună pentru a-şi schimba politica de decenii menită să separe Gaza de Cisiordania şi a respecta un acord major de încetare a

focului pentru prima dată. Cel puțin pentru moment, riscul instaurării unei democrații în Egiptul vecin a fost redus, iar brutala dictatură militară egipteană a generalului Abdul Fatah al-Sisi este un aliat de nădejde pentru Israel în menținerea controlului asupra Fâșiei Gaza.

Întrucât guvernul palestinian de coaliție a plasat în sarcina forțelor Autorității Palestiniene, antrenate de SUA, controlul zonelor de frontieră, și cu posibilitatea ca guvernarea să ajungă în mâinile AP, care depinde de Israel atât pentru supraviețuire, cât și financiar, Israelul ar putea simți că nu prea are de ce să se teamă de o oarecare formă limitată de autonomie în enclavele ce le vor rămâne palestinienilor.

Există, de asemenea, ceva adevăr în observația făcută de prim-ministrul Benjamin Netanyahu: „Multe elemente din regiune înțeleg astăzi că, în conflictul în care sunt mereu amenințate, Israelul nu este un inamic, ci un partener".[10] Akiva Eldar, corespondentul diplomatic principal al Israelului, adaugă, totuși, că, „toate acele «elemente» din regiune înțeleg foarte bine că nu se întrevede la orizont nici o mișcare diplomatică viabilă și pe termen lung fără un acord pentru stabilirea unui stat palestinian bazat pe granițele din 1967 și o soluție corectă, consensuală, la problema refugiaților". Dar toate acestea, subliniază el, nu sunt pe agenda Israelului.[11]

Unii comentatori israelieni bine informați, în special renumitul editorialist Danny Rubinstein, susțin că Israelul este dispus să schimbe lucrurile și să-și relaxeze controlul în Gaza.

Vom vedea.

Ceea ce s-a întâmplat în ultimii ani sugerează contrariul şi primele semne nu arată bine. După ce s-a terminat operaţiunea „Marjă de apărare", Israelul a anunţat cea mai mare luare în stăpânire a terenurilor din Cisiordania din ultimii 30 de ani, aproape 1 000 de acri. Radio Israel a relatat că această preluare a fost un răspuns pentru uciderea celor trei băieţi de către „militanţii Hamas". Un băiat palestinian a fost ars de viu ca represalii la acele crime, însă nu a propus nimeni ca palestinienii să primească pentru aceasta pământ israelian şi nici nu a existat vreo reacţie când un soldat israelian a împuşcat un băiat de zece ani, pe nume Khalil Anati, pe o stradă liniştită dintr-o tabără de refugiaţi de lângă Hebron, după care a plecat cu jeepul său în timp ce băiatul a sângerat până a murit.[12]

Anati a fost unul dintre cei 23 de palestinieni (inclusiv trei copii) ucişi de forţele israeliene de ocupaţie în Cisiordania în timpul măcelului din Gaza, conform unor statistici ale ONU, pe lângă încă mai bine de 1 000 de răniţi, 38% în exerciţii de demonstrare a modului de folosire a anumitor arme. „Nici unul dintre cei ucişi nu punea în pericol vieţile soldaţilor", relata jurnalistul israelian Gideon Levy.[13] Nu a existat nici un fel de reacţie faţă de nici una dintre aceste fapte, la fel cum nu a existat nici o reacţie atunci când Israelul a ucis, în medie, câte doi copii palestinieni pe săptămână în ultimii 14 ani. Până la urmă, nu sunt oameni.

Toate părţile pretind, de obicei, că, dacă înţelegerea cu două state este moartă ca urmare a preluării de către Israel a pământurilor palestiniene, rezultatul va fi un singur stat la vest de Iordan. Unii palestinieni salută această soluţie gândindu-se că, în felul acesta, vor putea lupta pentru drepturile civile, pentru drepturi egale pe modelul mişcării din Africa de Sud din timpul apartheidului. Mulţi comentatori israelieni avertizează, însă, că va rezulta o „problemă demografică" pentru că s-ar naşte mai mulţi arabi decât evrei şi s-ar reduce imigrarea evreilor, ceea ce ar submina speranţa acestora pentru „un stat evreiesc democratic".

Dar aceste convingeri larg răspândite sunt îndoielnice. Alternativa realistă la soluţia celor două state este ca Israelul să continue să ducă mai departe planurile pe care le implementează de ani de zile, preluând orice este de valoare în Cisiordania, evitând concentrarea populaţiei palestiniene şi izgonindu-i pe palestinieni din teritoriile pe care Israelul le preia sub control propriu. Aceasta ar trebui să prevină temuta „problemă demografică".

Aceste politici de bază au fost aplicate încă de la cucerirea din 1967, conform unui principiu enunţat de ministrul apărării de atunci, Moshe Dayan, unul dintre liderii israelieni cu adevărat empatici faţă de palestinieni. El i-a informat pe colegii lui de partid că ar trebui să le spună refugiaţilor palestinieni din Cisiordania: „Nu avem nici o soluţie, va trebui să trăiţi în continuare ca nişte câini, iar cine doreşte poate să plece şi vom vedea unde duce acest proces".[14]

Această sugestie se regăsea natural în concepţia uluitoare, formulată în 1972 de viitorul preşedinte Chaim Herzog: „Nu le neg palestinienilor dreptul la un loc, o poziţie sau o opinie în orice chestiune..., dar cu siguranţă n-am să-i consider parteneri în nici o privinţă într-un ţinut care a fost în mâinile naţiunii noastre mii de ani. Pentru evreii acestui pământ, nu poate exista nici un partener." Dayan a cerut, de asemenea, implementarea legii israelite a „regulii permanente" *(memshelet keva)* în teritoriile ocupate.[15] Când Netanyahu spune acelaşi lucru astăzi, nu aduce nimic nou.

Vreme de un secol, colonizarea sionistă a Palestinei s-a desfăşurat, în mare, conform principiului pragmatic al stabilirii în tăcere a unor stări de fapt pe teren, pe care lumea a ajuns, în cele din urmă, să le accepte. A fost o politică de mare succes. Ne putem aştepta ca ea să dureze atât timp cât Statele Unite furnizează sprijin militar, politic, economic şi ideologic. Pentru cei preocupaţi de drepturile palestinienilor brutalizaţi nu există prioritate mai mare decât să facă tot posibilul pentru schimbarea politicilor SUA – un vis deloc zadarnic.

CAPITOLUL 17

SUA SUNT UNELE DINTRE PRINCIPALELE STATE TERORISTE

Imaginează-ți că articolul de fond de pe prima pagină a ziarului *Pravda* ar relata despre un studiu al KGB-ului care să treacă în revistă principalele operațiuni teroriste ale Kremlinului din toată lumea, cu scopul de a determina factorii care au dus la succesul sau eșecul acestora. Concluzia finală ar fi: din nefericire, succesele sunt rare, prin urmare ar fi corectă o regândire a politicilor oficiale. Imaginează-ți că articolul l-ar cita pe președintele Vladimir Putin spunând că a cerut KGB-ului să desfășoare un asemenea studiu pentru a afla dacă au existat cazuri de „finanțare și înarmare a unei insurgențe într-o țară în care lucrurile funcționau de fapt bine. Și nu au reușit mare lucru." Așadar, va avea o oarecare reticență în a mai susține astfel de operațiuni.

Dacă, aproape de neimaginat, un astfel de articol ar apărea, strigătele de furie și indignare s-ar ridica până la ceruri, iar Rusia ar fi condamnată în termenii

cei mai duri – sau chiar mai rău – nu doar pentru trecutul terorist pe care tocmai l-a recunoscut deschis, ci şi pentru reacţiile de la nivelul conducerii şi al clasei politice: nici un fel de grijă pentru nimic, cu excepţia modului în care funcţionează terorismul rusesc de stat şi dacă practicile pot fi îmbunătăţite.

Este, într-adevăr, greu să ne imaginăm că un astfel de articol ar putea apărea, doar că de curând aproape că a apărut.

Pe 14 octombrie 2014, articolul de fond de pe prima pagină din *New York Times* relata despre un studiu al CIA care trecea în revistă principalele operaţiuni teroriste conduse de Casa Albă peste tot în lume, cu scopul de a determina factorii care duseseră la succesul sau la eşecul lor, cu concluzia pe care am menţionat-o mai sus. Articolul a continuat citându-l pe preşedintele Obama spunând că ceruse CIA să facă o astfel de anchetă pentru a afla dacă au existat cazuri de „finanţare şi înarmare a unei insurgenţe într-o ţară în care lucrurile funcţionau, de fapt, bine. Şi nu au găsit mare lucru." Aşa că a avut într-adevăr reţineri cu privire la continuarea acestor eforturi.[1]

N-au existat strigăte de mânie, nici indignare, nimic.

Concluzia este cât se poate de clară. În cultura politică a Occidentului, pare un lucru complet firesc ca Liderul Lumii Libere să fie un stat terorist care sfidează acordurile internaţionale şi care să-şi proclame deschis şi fără reţineri eminenţa în cazul unor astfel de crime. Şi este cât se poate de firesc şi de adecvat

ca laureatul Premiului Nobel pentru Pace şi avocat în drept constituţional, care deţine frâiele puterii, să fie preocupat doar de felul în care ar putea desfăşura astfel de acţiuni într-un mod mai eficace.

O privire mai atentă stabileşte şi mai clar aceste concluzii.

Articolul debutează citând operaţiunile americane „din Angola până în Nicaragua sau Cuba". Să adăugăm câte ceva din ceea ce a fost omis, extrăgând din studiile extrem de importante privind rolul Cubei în eliberarea Africii, publicate în cartea recentă a lui Piero Gleijeses, *Visions of Freedom.*[2]

În Angola, Statele Unite s-au alăturat Africii de Sud pentru a acorda sprijinul esenţial grupării armate teroriste UNITA, condusă de Jonas Savimbi. A continuat să facă acest lucru chiar şi după ce Savimbi a fost învins în alegeri libere, atent monitorizate, iar Africa de Sud îşi retrăsese sprijinul pentru „monstrul a cărui sete neostoită de putere a adus atâta durere poporului său", după cum spunea ambasadorul britanic în Angola, Marrack Goulding, o declaraţie susţinută şi de şeful centrului CIA din Kinshasa vecină. Oficialul CIA a avertizat că sprijinirea acestui monstru „nu era o idee bună, din pricina dimensiunii crimelor lui Savimbi. Era teribil de brutal."[3]

În ciuda operaţiunilor teroriste extinse şi criminale susţinute de SUA în Angola, forţele cubaneze i-au alungat din ţară pe agresorii sud-africani, forţându-i să părăsească Namibia ocupată ilegal şi au deschis calea către alegerile angoleze în care, după

ce a fost înfrânt, Savimbi „a ignorat, pur şi simplu, opiniile a peste 800 de observatori care susţinuseră că alegerile fuseseră, în general, libere şi corecte", după cum a relatat *New York Times*, şi şi-a continuat războiul terorist cu sprijinul SUA.[4]

Meritele cubaneze în eliberarea Africii şi în dispariţia apartheidului au fost lăudate de Nelson Mandela atunci când a fost, în cele din urmă, eliberat din închisoare. Unul dintre primele sale gesturi a fost acela de a declara că „în decursul tuturor acestor ani în închisoare, Cuba a fost o inspiraţie, iar Fidel Castro un protector puternic... [Victoriile cubaneze] au distrus mitul invincibilităţii opresorului alb [şi] au inspirat masele din Africa de Sud..., un punct de turnură în eliberarea continentului nostru – şi a poporului meu – de sub teroarea apartheidului... Ce altă ţară se poate lăuda cu o dovadă de mai mare altruism decât cel arătat de Cuba în relaţia cu Africa de Sud?"[5]

În schimb, comandantul terorist Henry Kissinger s-a declarat „apoplectic" în privinţa insubordonării acestui „neica nimeni", pe nume Castro, despre care considera că ar trebui „strivit", după cum scriu William LeoGrande şi Peter Kornbluh, în cartea lor *Black Channel to Cuba*, în care au folosit documente recent declasificate.[6]

Revenind la Nicaragua, nu ar trebui să trecem cu vederea războiul terorist al lui Ronald Reagan, care a continuat mult timp după ce Curtea Internaţională de Justiţie a ordonat Washingtonului să înceteze „folosirea ilegală a forţei" – adică terorismul

internațional – și să plătească despăgubiri substanțiale, și după ce o rezoluție a Consiliului de Securitate ONU a cerut tuturor statelor (inclusiv SUA) să respecte legea internațională – o rezoluție la care Washingtonul s-a opus prin veto.[7] Trebuie recunoscut, însă, că războiul terorist al lui Reagan împotriva statului Nicaragua – extins de George W.H. Bush, „omul de stat“ Bush – nu a fost atât de distructiv ca terorismul de stat pe care l-a întreținut entuziast în El Salvador și Guatemala. Nicaragua a avut avantajul de a fi deținut o armată care să se confrunte cu trupele teroriste susținute de SUA, în timp ce în statele invecinate teroriștii care atacau populația erau forțele de securitate antrenate și înarmate de SUA.

În Cuba, operațiunile teroriste ale Washingtonului au fost lansate în forță de președintele Kennedy și de fratele său, procurorul general Robert Kennedy, pentru a-i pedepsi pe cubanezi pentru respingerea invaziei americane din Golful Porcilor. Acest război terorist nu a fost deloc o mică aventură. A implicat 400 de americani, 2000 de cubanezi, o flotă privată de vase rapide și un buget anual de 50 de milioane de dolari. Operațiunile au fost conduse, în general, de stația CIA din Miami, aceasta reprezentând o violare a Actului de Neutralitate și probabil a legii care interzicea desfășurarea de acțiuni CIA pe teritoriul SUA. Operațiunile au inclus bombardarea de hoteluri și instalații industriale, scufundarea de bărci de pescuit, otrăvirea recoltelor și a efectivelor de animale, contaminarea exporturilor de zahăr și altele. Unele dintre aceste

operațiuni nu fuseseră explicit autorizate de către CIA, dar au fost puse în practică de către forțele teroriste pe care le finanța și susținea, o trăsătură care nu face nici o diferență în acest caz.

După cum am arătat, războiul terorist (Operațiunea Mangusta) a fost unul dintre motivele care l-au determinat pe Hrușciov să trimită rachete în Cuba și al „Crizei rachetelor“, care a ajuns foarte aproape de un război nuclear. Operațiunile SUA din Cuba n-au fost chestiuni lipsite de importanță.

S-a acordat o oarecare atenție unei chestiuni mai degrabă minore privind războiul din Cuba: numeroasele încercări de a-l asasina pe Fidel Castro, privite, în general, ca mici prostioare copilărești ale CIA. În afară de asta, aproape nimic din ce s-a întâmplat nu a suscitat un interes prea mare sau prea multe comentarii. Prima cercetare serioasă în limba engleză a impactului războiului terorist asupra cubanezilor a fost publicată în 2010 de către cercetătorul canadian Keith Bolender, în cartea sa, *Voices From the Other Side*, un studiu valoros care a fost în mare măsură ignorat.[8]

Cele trei exemple subliniate în relatarea *New York Times* despre terorism reprezintă doar vârful aisbergului. Cu toate acestea, este util să cunoaștem această recunoaștere remarcabilă a implicării Washingtonului în acțiuni teroriste criminale și distructive și să vedem cât de puțin importante sunt aceste lucruri pentru clasa politică, în opinia căreia este firesc ca SUA să fie o superputere teroristă, imună în fața legii și a normelor civilizației.

În mod straniu, s-ar putea ca lumea să nu fie de acord. Sondajele realizate la nivel internațional arată că Statele Unite sunt privite pe scară largă ca fiind cea mai mare amenințare la adresa păcii mondiale.[9] Din fericire, americanii au fost scutiți de această informație nesemnificativă.

CAPITOLUL 18
Mişcarea istorică a lui Obama

Stabilirea relaţiilor diplomatice între Statele Unite şi Cuba a fost larg aclamată ca un eveniment de importanţă istorică. Corespondentul John Lee Anderson, care a scris cu atenţie despre ce se întâmplă în regiune, a sintetizat o reacţie larg răspândită printre intelectualii liberali atunci când a scris în *New Yorker* că:

> Barack Obama a arătat că poate acţiona ca un om de stat de anvergură istorică. Şi la fel a făcut, în acest moment, şi Raúl Castro. Pentru cubanezi, acest moment va fi de o covârşitoare importanţă afectivă şi va reprezenta o transformare istorică. Relaţia lor cu bogaţii şi puternicii vecini nord-americani a fost îngheţată în ultimii 50 de ani într-o formă specifică anilor 1960. Într-o măsură ireală, şi destinele lor au fost îngheţate. Este desigur important şi pentru americani. Pacea cu Cuba ne duce, pe moment, înapoi în vremurile de aur în care SUA erau o naţiune iubită peste tot în lume, când tânărul şi chipeşul J.F.K. era preşedinte – înainte de

> Vietnam, înainte de Allende, înainte de Irak şi de alte asemenea nenorociri – şi ne face să ne simţim mândri de noi înşine pentru că facem, în sfârşit, ceea ce trebuie.[1]

Trecutul nu este nici pe departe atât de idilic pe cât este în durabila imagine a Camelotului. JFK nu a existat „înainte de Vietnam“, sau măcar înainte de Allende sau de Irak, dar să lăsăm aceasta pentru moment. Atunci când JFK şi-a început mandatul, violenţa regimului Ngo Dinh Diem, regim pe care l-au impus Statele Unite, a dus, în cele din urmă, la apariţia unui fenomen de rezistenţă internă ce nu a mai putut fi controlat.

Astfel, Kennedy a escaladat rapid intervenţia SUA transformând-o în ofensivă totală, ordonând forţelor aeriene americane să bombardeze Vietnamul de Sud (sub steag sud-vietnamez, strategie care nu a înşelat, însă, pe nimeni) şi autorizând atacurile chimice şi cu napalm pentru distrugerea culturilor agricole şi a efectivelor de animale şi lansând programe care să-i mâne pe ţărani în adevărate lagăre de concentrare pentru „a fi protejaţi“ de gherilele pe care Washingtonul ştia că le susţinea în mare marte.

Până în 1963, rapoartele care veneau din teren păreau să sugereze că războiul lui Kennedy era pe cale să se transforme într-un succes, dar a apărut o problemă serioasă. În august, administraţia a aflat că guvernul Diem încerca să negocieze cu Vietnamul de Nord pentru a pune capăt conflictului.

Dacă JFK a avut vreodată cea mai mică intenție de a se retrage, acesta ar fi fost momentul cel mai bun pentru a o face cu grație, fără vreun cost politic. Ar fi putut chiar pretinde, în maniera atât de bine cunoscută, că Vietnamul de Nord fusese forțat „să se predea" de către forța și hotărârea cu care americanii au protejat libertatea. În schimb, Washingtonul a sprijinit o lovitură de stat militară pentru a da puterea unor generali agresivi mult mai obedienți și mai atașați de actualele angajamente ale lui JFK. Președintele Diem și fratele lui au fost uciși în acest proces. Întrezărind victoria la orizont, JFK a acceptat cu greu propunerea secretarului apărării Robert McNamara de a începe retragerea trupelor (Memoriul de acțiune privind securitatea națională 263), dar cu o condiție crucială: ca mai întâi să fie obținută victoria. Kennedy s-a încăpățânat să fie respectată acea condiție până la asasinarea sa, câteva săptămâni mai târziu. Multe iluzii s-au țesut în jurul acestor evenimente, dar ele aveau să se prăbușească rapid sub numeroasele înregistrări documentare.[2]

Nici în alte părți povestea nu s-a dovedit la fel de idilică cum sunt legendele Camelotului. Una dintre deciziile cele mai importante ale lui Kennedy din 1962 a fost aceea de a schimba misiunea militarilor din America Latină de la „apărarea emisferei" la „securitate internă", cu urmări dintre cele mai teribile pentru emisferă. Cei care nu preferă ceea ce specialistul în relații internaționale Michael Glennon numea „ignoranță intenționată" pot completa cu ușurință detaliile.[3]

În Cuba, Kennedy a moştenit politica lui Eisenhower de embargo şi planurile oficiale care urmăreau răsturnarea regimului, dar le-a escaladat rapid prin invazia din Golful Porcilor. Eşecul invaziei a provocat reacţii de-a dreptul isterice la Washington. La prima întrunire a cabinetului după eşecul invaziei, atmosfera era una „aproape dezlănţuită". Subsecretarul de stat Chester Bowles scria, într-o notă personală: „există o cerere nebună pentru un program de acţiune".[4] Kennedy a dat formă acestei isterii în luările sale publice de poziţie, deşi era conştient, şi o recunoscuse în privat, că aliaţii „cred că ne comportăm uşor nebuneşte" în problema cubaneză.[5] Desigur, nu fără motiv.

Acţiunile lui Kennedy au fost conforme cu cuvintele lui.

Se dezbate mult în acest moment dacă ar trebui ca statul Cuba să fie scos de pe lista ţărilor care susţin terorismul. O astfel de întrebare ne reaminteşte cuvintele lui Tacitus, care spunea că „o crimă, odată expusă, nu se poate refugia decât în cutezanţă".[6] Doar că aceste crime nu sunt deloc expuse, mulţumită „trădării intelectualilor"

Preluând preşedinţia după asasinarea lui Kennedy, preşedintele Lyndon Johnson a mai relaxat regimul de teroare care a continuat, totuşi, până în anii 1990. Nu i se va permite, însă, Cubei să trăiască în pace. El avea să-i explice senatorului William Fulbright că, „deşi eu nu mă voi implica în ceva asemănător cu Golful Porcilor", ar fi vrut sfaturi despre „ce trebuie să facem pentru a le da la gioale mai mult

decât o facem acum".[7] Lars Schoultz, istoricul specializat în America Latină, a observat că „datul la gioale a rămas, de atunci, politica SUA".[8]

Unii au simțit, desigur, că asemenea abordări delicate nu erau suficiente – de exemplu, membrul de cabinet al lui Richard Nixon, Alexander Haig, care i-a spus președintelui: „Doar spune o vorbă și transform rahatul ăla de insulă într-o parcare".[9] Această alegere de cuvinte a surprins perfect frustrarea de durată de la Washington legată de „mica republică infernală Cuba" – expresia lui Theodore Roosevelt, care fierbea de mânie după ce Cuba a refuzat să accepte cu grație invazia din 1898 ce ar fi blocat eliberarea sa de sub tutela Spaniei și ar fi transformat-o într-o veritabilă colonie. Desigur, curajosul său marș peste dealul San Juan a fost pentru o cauză nobilă. (Se trece, în general, cu vederea că batalioanele afro-americane au fost cele cărora li se datorează, de fapt, cucerirea dealului.)[10]

Istoricul Louis Pérez scrie că intervenția salutată acasă drept un act umanitar de „eliberare" a Cubei și-a atins adevăratele scopuri. „Un război cubanez pentru eliberare s-a transformat într-un război american de cucerire" – „războiul hispano-american", potrivit nomenclatorului imperialist – menit să pună în umbră o victorie cubaneză de care urma să se uite rapid după invazie. Rezultatul a dezvăluit îngrijorările americanilor față de „ceea ce a reprezentat anatema pentru toți cei care au făcut politică în America de Nord, de la Thomas Jefferson încoace – independența Cubei."[11]

Cum s-au schimbat lucrurile în două secole.

Au existat tentative de îmbunătățire a relațiilor în ultimii 50 de ani, eforturi trecute minuțios în revistă de William LeoGrande și Peter Kornbluh în cartea lor *Back Channel to Cuba*.[12] Este discutabil dacă ar trebui să ne simțim „mândri de noi înșine" în privința pașilor făcuți de Obama în această direcție, dar ei au fost „ceea ce trebuie", deși embargoul zdrobitor a fost menținut, sfidând lumea întreagă (cu excepția Israelului), iar turismul este încă interzis. În discursul său către națiune, în care anunța noile politici, președintele a făcut clar faptul că și în alte privințe pedeapsa administrată Cubei pentru că refuză să se plece în fața voinței și violenței SUA va continua, fiind repetate pretexte care sunt prea ridicole pentru a le mai comenta.

Următoarele cuvinte ale președintelui necesită, totuși, o atenție specială:

> Suntem mândri că Statele Unite au sprijinit democrația și drepturile omului în Cuba în decursul acestor cinci decenii. Am făcut aceasta, în primul rând, prin politici menite să izoleze insula, împiedicând chiar și cele mai simple călătorii și forme de comerț de care americanii se pot bucura oriunde în altă parte. Și, deși aceste politici au fost puse în practică cu bună credință, nici o altă națiune nu ni se alătură în impunerea acestor sancțiuni și acestea nu au avut prea mari efecte în afară de a furniza motive guvernului cubanez de a le impune cetățenilor săi noi restricții... Astăzi voi fi sincer

cu dumneavoastră. Nu o să putem şterge niciodată istoria dintre noi.[13]

Trebuie să recunoaştem că există ceva admirabil în curajul cu care au fost rostite aceste cuvinte, care ne reamintesc iarăşi de vorbele lui Tacitus. Obama nu este, cu siguranţă, străin de istoria recentă care include nu doar războiul terorist atroce şi embargoul economic scandalos, dar şi ocuparea militară a părţii sud-estice a Cubei (Guantánamo Bay), cu cel mai mare port al ţării, în ciuda cererilor repetate ale guvernului de după cucerirea independenţei de a returna ceea ce fusese luat prin forţa armelor – o politică ce nu poate fi justificată decât printr-un angajament fanatic de a împiedica dezvoltarea economică a Cubei. Prin comparaţie, preluarea ilegală de către Putin a peninsulei Crimeea pare aproape benignă. Devotamentul faţă de răzbunarea împotriva obraznicilor de cubanezi care au rezistat dominaţiei SUA a fost atât de puternic, încât a trecut peste dorinţa puternicului segment al comunităţii de afaceri de a normaliza situaţia – mediul farmaceutic, agricol, energetic – o evoluţie neobişnuită în politica externă a SUA. Politicile crude şi răzbunătoare ale Washingtonului au izolat practic ţara în emisferă şi au stârnit în restul lumii dispreţ şi batjocură. Washingtonului şi acoliţilor săi le place să pretindă că „au izolat" Cuba, cum a spus Obama, însă dovezile arată clar că Statele Unite sunt cele care au fost izolate, iar acesta este probabil factorul principal pentru schimbarea parţială a direcţiei.

Și opinia publică este, cu siguranță, unul dintre factorii „mișcării istorice" a lui Obama – întrucât publicul este de foarte mult timp în favoarea normalizării relațiilor. Un sondaj CNN din 2014 a arătat că numai un sfert dintre americani mai privesc astăzi Cuba drept o amenințare potențială la adresa Statelor Unite, spre deosebire de două treimi cu 30 de ani în urmă, când președintele Reagan avertiza asupra pericolului grav pe care-l reprezenta capitala mondială a nucșoarei (Grenada) și armata nicaraguană, aflată la doar două zile de marș de Texas.[14] Cum aceste două temeri s-au risipit oarecum, poate ar fi cazul să ne relaxăm puțin vigilența.

Printre extinsele comentarii privind decizia lui Obama, s-a acordat o atenție deosebită ideii că eforturile benigne ale Washingtonului de a le aduce democrația și drepturile omului cubanezilor suferinzi, umbrite doar de șicanele copilărești ale CIA, au fost un eșec. Scopurile noastre nu au fost atinse, prin urmare, o schimbare ezitantă de direcție este corectă, în cele din urmă.

Au fost aceste politici un eșec? Depinde care era scopul. Răspunsul este destul de clar dacă privim în arhivele documentare. Amenințarea cubaneză este una cunoscută care poate fi regăsită pe durata întregului Război Rece. Ideea a fost formulată clar de proaspăt numita administrație Kennedy: grija principală era că statul Cuba ar putea fi un „virus" care s-ar putea „răspândi" După cum observă istoricul Thomas Paterson, „Cuba, ca simbol și în realitate, a contestat hegemonia SUA din America Latină".[15]

Nu te poți ocupa de un virus decât ucigându-l și vaccinând orice potențială victimă. Această politică rațională este exact cea care a fost urmată de Washington, cu destul de mult succes. Cuba a supraviețuit, însă fără a fi capabilă să-și atingă temutul potențial. Iar regiunea a fost „vaccinată" prin intermediul unor dictaturi militare îngrozitoare, începând cu lovitura de stat militară inspirată de Kennedy, care a instituit un regim de teroare și tortură în Brazilia la scurt timp după asasinarea lui Kennedy. Generalii au pus la cale o „rebeliune democratică", a telegrafiat acasă ambasadorului Lincoln Gordon. Revoluția a fost „o mare victorie pentru lumea liberă", care a prevenit „pierderea totală în defavoarea Occidentului a tuturor republicilor sud-americane" și ar trebui „să creeze un climat mult îmbunătățit pentru investiții private" Această revoluție democratică a fost „singura victorie decisivă a libertății de la mijlocul secolului XX", susține Gordon, „unul dintre punctele majore de cotitură ale istoriei" acestei perioade, care a îndepărtat ceea ce Washingtonul considera a fi o clonă a lui Castro.[16]

Cam aceleași lucruri sunt valabile și pentru Războiul din Vietnam, considerat și el, în mare parte, o înfrângere și un eșec. Nu exista o îngrijorare specială față de Vietnam în sine, dar, așa cum arată înregistrările documentare, Washingtonul era îngrijorat că o dezvoltare independentă de succes în acel loc ar putea contamina regiunea. Iar regiunea ar fi putut fi protejată prin instalarea de dictaturi criminale, cam ca în America Latină din aceeași perioadă. Nu este

nefiresc ca politica imperială să urmeze aceleaşi linii în diferite părți ale lumii.

Războiul din Vietnam este descris drept un eşec, o înfrângere a americanilor. De fapt, a fost o victorie parțială. Statele Unite nu şi-au atins scopul maxim de a transforma Vietnamul în Filipine, dar grijile principale au fost depăşite cam ca în cazul Cubei. Astfel de rezultate sunt, însă, considerate o înfrângere, un eşec, nişte decizii teribile.

E greu de înțeles mentalitatea imperială.

CAPITOLUL 19

„DOUĂ MODALITĂȚI"

Cu puțin timp înainte de atacul terorist de la revista *Charlie Hebdo,* care a dus la moartea a 12 persoane, printre care editorul-șef și alți patru caricaturiști, și de uciderea a patru evrei la un magazin cușer la scurt timp după, prim-ministrul francez Manuel Valls declarase „război împotriva terorismului, jihadismului, islamismului radical și a orice are scopul de a distruge fraternitatea, libertatea și solidaritatea oamenilor".[1]

Milioane de oameni au demonstrat pentru a condamna aceste atrocități, amplificate de un cor al ororii sub sloganul „Eu sunt Charlie" Au existat forme elocvente de exprimare a indignării, bine surprinse de șeful Partidului Muncii din Israel, Isaac Herzog, care a declarat că „terorismul este terorism. Nu există două modalități de a-i spune pe nume" și că „toate națiunile care prețuiesc pacea și libertatea [se confruntă] au o provocare enormă" din pricina violenței brutale".[2]

Crimele au produs și un val de comentarii care analizau rădăcinile acestor atacuri șocante în cultura

islamică și explorau modalități de contracarare a acestor valuri criminale de terorism islamic fără a ne sacrifica valorile. *New York Times* a descris atacul drept „o ciocnire a civilizațiilor", dar a fost corectat de editorialistul Anand Giridharadas de la *Times*, care a postat pe Twitter că „nu a existat niciodată un război între civilizații. Ci numai un război PENTRU civilizație împotriva unor grupuri de dincolo de această graniță".[3]

Scena din Paris a fost descrisă în termeni cât se poate de vii în *New York Times* de către corespondentul veteran din Europa Steven Erlanger: „O zi a sirenelor, a elicopterelor ridicate în aer, a buletinelor de știri isterice; a cordoanelor de poliție și a mulțimilor anxioase; a copiilor plecând de la școală spre locuri sigure. A fost o zi, la fel ca cele două precedente, de sânge și teroare în interiorul și în jurul Parisului."[4]

Erlanger a citat, de asemenea, un jurnalist supraviețuitor, care spunea: „Totul s-a prăbușit. Nu aveai cum să ieși. Era fum peste tot. A fost teribil. Oamenii țipau. A fost ca un coșmar." Un altul vorbea despre „o explozie puternică, după care totul a devenit complet întunecat". Această scenă, a spus Erlanger, „era una tot mai familiară, cu sticlă spartă, pereți distruși, mobilă prăbușită, vopsea scorojită și devastare emoțională".

Citatele din paragraful de mai sus nu sunt, totuși – după cum ne amintește David Peterson –, din ianuarie 2015. Ele sunt mai degrabă dintr-o relatare pe care Erlanger a scris-o pe 24 aprilie 1999, care a fost primită cu mult mai puțină atenție. Erlanger scria atunci despre „un atac NATO cu rachete asupra sediului

televiziunii sârbe de stat", care a scos radio-televiziunea sârbă (RTS) „din eter", ucigând 16 jurnaliști.

„NATO și oficialii americani au apărat atacul", scria Erlanger, „într-un efort de a submina regimul președintelui Slobodan Milosevici în Iugoslavia." Kenneth Bacon, purtătorul de cuvânt al Pentagonului, a transmis o informare la Washington, că „televiziunea sârbă este la fel de mult o parte a mașinăriei criminale a lui Milosevici ca și armata lui", și că, prin urmare, este o țintă legitimă a unui atac.[5]

N-au existat atunci demonstrații sau strigăte de indignare, nici cântece cu „eu sunt RTS", n-au existat studii asupra rădăcinilor atacului în istoria și cultura creștinismului. Dimpotrivă, atacul asupra sediului central al televiziunii a fost lăudat. Înaltul diplomat Richard Holbrooke, pe atunci trimis special în Iugoslavia, a descris atacul de succes asupra RTS drept „o evoluție foarte importantă și, cred eu, pozitivă".[6]

Au existat multe alte evenimente pentru care nu a fost nevoie de studii în cultura și istoria Occidentului: de exemplu, cel mai sinistru eveniment terorist săvârșit de un singur om, care a avut loc în Europa în ultimii ani, când Anders Breivik, un creștin islamofob, a măcelărit 77 de oameni, cei mai mulți adolescenți, în iulie 2011.

De asemenea ignorată în „războiul împotriva terorismului" este cea mai extremă campanie teroristă din vremurile moderne, campania de asasinare globală cu drone a lui Obama, care a luat drept țintă oameni suspectați sau care poate intenționau să ne facă rău într-o bună zi sau oricare alți nefericiți care

s-ar fi putut afla în apropiere. Aceştia nu lipsesc niciodată, cum ar fi cei 50 de civili ucişi în decembrie, bombardaţi într-un raid american în Siria, care abia dacă a fost menţionat.[7]

A fost condamnată, totuşi, o persoană în legătură cu atacul NATO de la RTS: un tribunal din Serbia l-a condamnat pe Dragoljub Milanovic, directorul general al radio-televiziunii din Serbia, la zece ani de închisoare pentru că nu a reuşit să evacueze clădirea. Tribunalul Penal Internaţional a analizat atacul NATO, ajungând la concluzia că nu a fost o crimă şi că, deşi victimele civile „au fost, din nefericire, numeroase, ele nu par a fi clar disproporţionate ca număr".[8]

Comparaţia dintre aceste cazuri ne ajută să înţelegem de ce *New York Times* a fost condamnat de către avocatul pentru drepturile omului Floyd Abrams, cunoscut pentru felul îndârjit în care apără libertatea de expresie. „Există momente în care trebuie să ne abţinem", a scris Abrams, „dar chiar înainte de cel mai înspăimântător atac asupra jurnalismului din istoria recentă, [jurnaliştii de la *New York Times*] ar fi servit mai bine cauza libertăţii de exprimare implicându-se în ea" – adică publicând caricaturile *Charlie Hebdo* care-l ridiculizau pe Mahomed şi care au declanşat atacul.[9]

Abrams are dreptate să descrie atacul de la *Charlie Hebdo* drept „cel mai înspăimântător atac asupra jurnalismului din istoria recentă". Motivul are legătură cu conceptul de „istorie recentă", construit cu maximă atenţie astfel încât să includă toate crimele lor împotriva noastră şi să excludă toate crimele

noastre împotriva lor – ultimele nefiind deloc crime, ci acte nobile de apărare a celor mai înalte valori, acte care uneori, accidental, mai dau greş.

Există multe alte ilustrări ale interesantului concept de „istorie recentă" Unul dintre ele se referă la atacul puşcaşilor marini asupra localităţii Fallujah, în noiembrie 2004, una dintre cele mai mari crime din istoria invaziei anglo-americane în Irak. Asaltul a început cu ocuparea Spitalului General din Fallujah, o crimă uriaşă de război în sine, dincolo de felul în care a fost realizată. Crima a fost relatată pe larg pe prima pagină a *New York Times*, alături de o fotografie ilustrând cum „pacienţii şi angajaţii erau scoşi afară din camere de către soldaţi înarmaţi şi li se ordona să se aşeze sau să se întindă pe podea, în timp ce soldaţii le legau mâinile la spate". Ocuparea spitalului a fost considerată un act meritoriu şi justificat pentru că „a închis ceea ce ofiţerii considerau că era un instrument de propagandă pentru militanţi: Spitalul General din Fallujah, care furniza rapoarte privind victimele civile".[10]

Evident, închiderea acestei „arme de propagandă" nu a reprezentat vreun atac la libertatea de exprimare şi nu se califică la a face parte din „istoria recentă".

Mai există şi alte întrebări. De exemplu, cum poate pretinde Franţa că respectă libertatea de expresie, atâta vreme cât există legea Gayssot, pusă în aplicare în mod repetat, care permite efectiv statului să determine adevărul istoric şi să pedepsească devierea de la edictele sale. Sau cum anume respectă principiile sacre ale „fraternităţii, libertăţii şi solidarităţii",

atâta vreme cât îi expulzează pe nefericiții descendenți ai supraviețuitorilor Holocaustului sau pe țiganii care sunt supuși unor grele persecuții în Europa de Est; sau când nu renunță la tratamentul deplorabil pe care-l aplică imigranților nord-africani din periferiile Parisului, acolo unde teroriştii de la *Charlie Hebdo* au devenit jihadişti.

Oricine ține ochii deschişi va descoperi repede şi alte omisiuni destul de şocante din „istoria recentă". Se ignoră, de exemplu, asasinarea a trei jurnalişti în America Latină în decembrie 2014, ajungându-se la un număr de 31 doar în acel an. Au fost duzini de jurnalişti ucişi numai în Honduras de la lovitura militară din 2009, care a fost efectiv autorizată de Statele Unite, acordând probabil Hondurasului titlul de campion pe cap de locuitor pentru uciderea jurnaliştilor. Dar, încă o dată, nu putem spune că a fost un atac asupra libertății presei din „istoria recentă".

Aceste câteva exemple subliniază un principiu foarte general observat cu o consistență şi o dedicare impresionante: cu cât putem blama mai mult crimele adversarilor noştri, cu atât mai mare va fi indignarea; cu cât e mai mare responsabilitatea noastră pentru crime – şi prin urmare, cu cât putem face mai multe ca să le punem capăt –, cu atât ne vom preocupa mai puțin şi vom uita mai repede.

Contrar declarațiilor elocvente, nu putem spune că „terorismul e terorism. Nu putem vorbi despre el în două moduri." Categoric există cel puțin două modalități: a lor *versus* a noastră. Și nu doar când este vorba despre terorism.

CAPITOLUL 20

O ZI DIN VIAȚA UNUI CITITOR DE *NEW YORK TIMES*

New York Times poate fi considerat, pe bună dreptate, drept cel mai important ziar al planetei. Este o sursă indispensabilă de ştiri şi de comentarii, dar mult mai multe pot fi învățate din el dacă este citit cu atenție şi cu spirit critic. Să ne gândim la o singură zi – 6 aprilie 2015, deşi orice altă dată ne-ar putea furniza o privire la fel de revelatoare în interiorul ideologiei şi al culturii dominante.

Un articol de pe prima pagină ne relatează o poveste însăilată cu privire la un viol în campus, care a fost relatat în revista *Rolling Stones*, un articol care a fost criticat în *Columbia Journalism Review.* Devierea de la integritatea jurnalistică este atât de severă, încât este şi subiectul articolului de fond din secțiunea economică, plus o pagină de interior dedicată continuării celor două cronici. Relatarea şocantă se referă la câteva crime trecute ale presei: câteva cazuri de fabricare de ştiri expuse rapid şi, de asemenea, cazuri de plagiat („prea numeroase ca să le enumerăm“).

Crima specifică celor de la *Rolling Stone* este „lipsa de scepticism" care este „în multe feluri cea mai insidioasă" dintre cele trei categorii.[1]

Este revigorant să vezi cât de dedicat este *Times* integrității jurnalismului.

În pagina 7 a aceluiași număr, găsim o poveste scrisă de Thomas Fuller numită „Misiunea unei femei de a scăpa Laosul de milioane de bombe neexplodate". Articolul vorbește despre „efortul individual" al unei americance de origine laoțiană, Channapha Khamvongsa, de „a scoate din pământul țării sale milioane de bombe încă îngropate acolo, moștenirea unei campanii americane de nouă ani, care a transformat Laosul într-una dintre cele mai puternic bombardate regiuni de pe planetă din toate timpurile". Din articol aflăm că, mulțumită eforturilor făcute de doamna Khamvongsa, Statele Unite și-au crescut cheltuielile anuale pentru îndepărtarea bombelor neexplodate cu suma generoasă de 12 milioane de dolari. Cele mai periculoase sunt bombele cu dispersie care sunt proiectate să „provoace cât mai multe victime printre soldați", prin împrăștierea „a mii de bombe mici peste tot în jur".[2] Cam 30% rămân neexplodate ucigând astfel copii care le strâng, fermieri care dau peste ele când lucrează și alți amărâți. Alături se află o hartă care înfățișează Xieng Khouang, o provincie din nordul Laosului, cunoscută mai degrabă sub numele de Câmpia borcanelor, care a fost prima țintă a bombardamentelor ce și-au atins apogeul în 1969.

Fuller scrie că „doamna Khamvongsa a trecut la acțiune după ce a dat de niște desene reprezentând

bombardamentele, făcute de refugiați și strânse de Fred Branfman, un activist antirăzboi care a ajutat la darea în vileag a Războiului Secret".[3] Desenele apar în remarcabila sa carte *Voices from the Plain of Jars*, publicată în 1972 și republicată de Universitatea din Wisconsin în 2013, cu o nouă introducere. Desenele redau cu intensitate chinurile victimelor, bieți țărani din zone uitate de lume care n-au avut practic nimic de-a face cu Războiul din Vietnam, după cum se recunoaște oficial. O mărturie tipică a unei surori medicale de 26 de ani surprinde perfect natura războiului aerian: „N-a existat vreo noapte în care să credem că vom trăi până a doua zi, n-a existat nici o dimineață în care să fim convinși că vom supraviețui până noaptea. Plângeau copiii noștri? Desigur, și noi la fel. Am stat, pur și simplu, în peștera mea. N-am văzut soarele vreme de doi ani. Ce credeam despre asta? Nu-mi puteam spune decât, dă, Doamne, să nu vină avioanele, dă, Doamne, să nu vină avioanele, dă, Doamne, să nu vină avioanele!"[4]

Eforturile curajoase ale lui Branfman au crescut într-adevăr gradul de conștientizare cu privire la aceste atrocități teribile. Cercetările lui asidue au scos la iveală și motivele reale care au stat la baza distrugerii acestei neajutorate societăți țărănești. Le-a expus din nou în introducerea noii ediții a cărții sale *Voices*:

> Una dintre cele mai tulburătoare descoperiri cu privire la bombardamente a fost cea legată de motivul pentru care s-au întețit atât de mult în 1969,

> după cum au fost descrise de refugiați. Am aflat că, după ce președintele Lyndon Johnson a dispus o încetare a bombardamentelor în Vietnamul de Nord, în noiembrie 1968, el a redirecționat, pur și simplu, aceste bombardamente în Laosul de Nord. Nu a existat nici un motiv militar pentru a face asta. S-a întâmplat doar pentru că, după cum a declarat șeful misiunii americane Monteagle Stearns în fața Comitetului pentru relații externe al Senatului SUA, în octombrie 1969, „aveam toate avioanele alea care stăteau acolo și nu le puteam lăsa să stea fără să facă nimic".[5]

Astfel, avioanele nefolosite au fost abătute asupra țăranilor, devastând liniștita Câmpie a Borcanelor, departe de ravagiile războaielor criminale de agresiune duse de Washington în Indochina.

Să vedem cum sunt traduse toate aceste revelații în limbajul știrilor din *New York Times*. „Țintele erau trupele nord-vietnameze – în special cele dispuse de-a lungul drumului lui Ho Chi Min, din care o mare parte trece prin Laos – și, de asemenea, aliații lor comuniști laoțieni din nordul Vietnamului", scrie Fuller.[6] Compară aceste cuvinte cu cele ale șefului misiunii americane și cu desenele și mărturiile sfâșietoare din cartea lui Fred Branfman.

Este adevărat, reporterul celor de la *Times* avea o sursă: serviciile americane de propagandă. Desigur, este suficient pentru a acoperi simplele fapte referitoare la una dintre cele mai mari atrocități comise după al Doilea Război Mondial, așa cum apar chiar

în sursa pe care o citează: revelațiile esențiale ale lui Fred Branfman.

Putem fi siguri că această minciună colosală în folosul statului nu va suscita atâta interes şi atâta expunere în presa liberă ca plagiatele şi lipsa de scepticism pomenite mai sus.

Acelaşi număr al *New York Times* ne tratează cu un reportaj al inimitabilului Thomas Friedman, care prezintă cu seriozitate cuvintele prin care preşedintele Obama descrie ceea ce autorul numeşte „doctrina Obama". (Fiecare preşedinte trebuie să aibă o doctrină.) Doctrina principală este „angajamentul, combinat cu satisfacerea nevoilor strategice".[7]

Preşedintele şi-a ilustrat doctrina pornind de la un caz crucial. „Să ne gândim, de pildă, la o țară cum e Cuba. Faptul de a testa posibilitatea ca angajamentul să ducă la o viață mai bună pentru poporul cubanez nu implică prea multe riscuri. Este o țară mititică. Nu este una care să ne amenințe interesele fundamentale de securitate şi, de aceea, nu există nici un motiv să nu testăm această presupunere. Şi, dacă se va dovedi că nu se ajunge la rezultate mai bune, ne putem ajusta politicile."[8]

Aici, laureatul Premiului Nobel pentru pace ne explică motivele sale pentru ceea ce importanta publicație liberală de stânga, *New York Review of Books*, numea „pasul curajos şi cu adevărat istoric" de a restabili relațiile diplomatice cu Cuba.[9] Este o mişcare realizată pentru a ajuta poporul cubanez „să aibă mai multă putere", a explicat eroul, întrucât eforturile noastre precedente de a le aduce libertatea

şi democraţia nu ne-au ajutat să ne atingem scopurile nobile.[10]

Dacă vom căuta mai departe, vom găsi şi alte perle. Iată o mostră de gândire despre acordul nuclear cu Iranul, publicată pe prima pagină, înainte cu câteva zile, de către Peter Baker, în care suntem avertizaţi cu privire la crimele iranienilor pomenite cu regularitate de sistemul de propagandă al Washingtonului. Toate se dovedesc revelatoare în analiză, deşi nici una mai mult ca această crimă fundamentală iraniană: „destabilizarea regiunii" prin susţinerea „miliţiilor şiite care au ucis soldaţi americani în Irak".[11] Iată, iarăşi, imaginea standard. Atunci când armata americană invadează Irakul, practic distrugându-l şi stârnind conflicte sectare care dezbină ţara şi acum întreaga regiune, aceasta se numeşte „stabilizare" în retorica oficială, şi aşadar şi a presei. Când Iranul ajută miliţiile care luptă împotriva agresiunii, este „destabilizare". Şi cu greu s-ar putea imagina o crimă mai atroce decât uciderea unor soldaţi americani care atacă ţara altuia.

Toate acestea şi multe, multe altele, sunt, desigur, alegerile cele mai rezonabile, dacă demonstrăm obedienţa cuvenită şi acceptăm doctrina oficială fără nici un fel de critici: Statele Unite stăpânesc lumea şi fac aceasta de drept, din motive explicate atât de lucid în *New York Review of Books* în martie 2015, într-un articol scris de Jessica Mathews, fost preşedinte al Fundaţiei Carnegie pentru pace internaţională. „Contribuţiile americane la securitatea internaţională, la creşterea economică globală, la libertatea şi

bunăstarea ființei umane au fost, în sine, atât de evident unice și atât de clar îndreptate către beneficiul altora, încât americanii au fost convinși mult timp că SUA tinde spre un gen diferit de țară. Acolo unde alții își urmăresc doar interesul național, SUA încearcă să susțină principii universale."[12]

Apărarea și-a încheiat pledoaria.

CAPITOLUL 21

„AMENINȚAREA IRANIANĂ“: CARE ESTE CEL MAI MARE PERICOL PENTRU PACEA MONDIALĂ?

În toată lumea există un sentiment de eliberare și de optimism cu privire la acordul nuclear la care s-a ajuns la Viena, între Iran și țările P5+1, adică cele cinci țări membre cu drept de veto ale Consiliului de Securitate ONU plus Germania. Cea mai mare parte a lumii pare, în general, să susțină punctul de vedere al Asociației pentru controlul armelor din SUA, potrivit căreia „cuprinzătorul plan comun de acțiune stabilește o formulă puternică și eficientă pe termen lung de blocare a tuturor căilor prin care Iranul ar putea obține materialele pentru arme nucleare, pentru mai mult de o generație, și un sistem de verificare ce poate detecta și descuraja cu promptitudine eventualele încercări ale Iranului de a construi, în secret, arme nucleare, sistem care va dura pentru totdeauna“.[1]

Există, desigur și excepții frapante de la entuziasmul general: cele ale Statelor Unite și ale celor mai apropiați aliați regionali, Israel și Arabia Saudită.

O consecință este că marile corporații americane, spre marea lor disperare, sunt împiedicate să se adune la Teheran împreună cu omoloagele lor europene. Sectoare proeminente, reprezentând puterea și opinia americane, împărtășesc punctul de vedere al celor doi aliați regionali și se află, prin urmare, într-o stare de isterie efectivă cu privire la „pericolul iranian". Comentarii grave în SUA, care se regăsesc în cea mai mare parte a spectrului politic, consideră că respectiva țară este „cea mai mare amenințare la adresa păcii mondiale" Chiar și susținătorii acordului sunt îngrijorați, dat fiind gravitatea excepțională a amenințării. La urma urmei, cum putem avea încredere în iranieni ținând cont de trecutul lor marcat de agresiune, violență, distrugere și înșelăciune?

Opoziția în interiorul clasei politice este atât de puternică, încât opinia publică s-a schimbat rapid de la susținerea semnificativă a acordului la o susținere de doar 50%.[2] Republicanii se opun aproape în totalitate acordului. Actualele alegeri primare republicane ilustrează și motivele pretinse. Senatorul Ted Cruz, considerat un intelectual printre numeroșii prezidențiabili, avertizează că Iranul va putea fi în continuare capabil să producă arme nucleare și că, într-o bună zi, s-ar putea folosi de una pentru a declanșa un puls electromagnetic care „ar opri alimentarea electrică a întregii coaste estice" a Statelor Unite, ucigând „zeci de milioane de americani".[3] Alți doi candidați, printre ei fostul guvernator de Florida, Jeb Bush, și guvernatorul de Wisconsin, Scott Walker, s-au contrazis dacă să bombardeze Iranul imediat

după ce sunt aleşi sau să aştepte prima şedinţa de cabinet.[4] Singurul candidat cu o oarecare experienţă în politica externă, Lindsey Graham, descrie acordul ca pe „o sentinţă la moarte pentru statul Israel", care va reprezenta, desigur, o surpriză pentru analiştii strategici şi pentru serviciile secrete israeliene – şi pe care Graham îl consideră un nonsens, ceea ce ne face să ne punem imediat întrebări cu privire la motivele sale reale de a spune astfel de cuvinte.[5]

Este important să ne reamintim că republicanii au renunţat de mult la pretenţiile de a funcţiona ca un partid parlamentar normal. Au devenit „o mână de insurgenţi radicali" care abia se mai străduiesc să participe la procesul parlamentar normal, după cum observa respectatul comentator politic conservator Norman Ornstein, de la American Enterprise Institute, o organizaţie de dreapta.[6] Încă de pe vremea preşedintelui Ronald Reagan, conducerea partidului a băgat atât de adânc mâna în buzunarele celor bogaţi şi ale corporaţiilor, încât nu mai pot atrage noi voturi decât mobilizând acele părţi ale populaţiei care n-au fost niciodată organizate sub forma unei forţe politice. Printre ei se află creştinii evanghelici extremişti, care reprezintă astăzi o majoritate a votanţilor republicani, nostalgici ale fostelor state sclavagiste, nativişti îngroziţi că „li se ia" ţara albă, creştină, anglo-saxonă, şi alţii care transformă alegerile primare republicane în spectacole departe de standardele lumii moderne – dar nu şi de cele aparţinând celei mai puternice ţări din istorie.

Îndepărtarea de standardele globale merge, însă, mult mai departe de granițele insurgenței radicale republicane. În întreg spectrul politic, există un acord general cu privire la concluzia „pragmatică" a generalului Martin Dempsey, președinte al Consiliului Șefilor de Stat Major, care susține că acordul de la Viena nu „interzice Statelor Unite să lovească obiective iraniene, dacă oficialii decid că acordul a fost încălcat", dar că o lovitură militară unilaterală a americanilor ar fi „mult mai puțin probabilă" dacă Iranul se poartă cum trebuie.[7] Fostul negociator pentru Orientul Mijlociu în administrațiile Clinton și Obama, Dennis Ross, spune, de obicei, că „Iranul nu trebuie să aibă nici un dubiu că, dacă vom vedea și cea mai mică mișcare în direcția dezvoltări unei arme, gestul va declanșa folosirea forței" chiar și după terminarea acordului, când Iranul ar fi liber să facă ce vrea.[8] De fapt, existența unui punct de terminare a acordului, peste 15 ani, este „singura problemă serioasă a acestui acord". Sugerează, de asemenea, ca Statele Unite să doteze Israelul cu bombardiere B-52 și cu bombe antibunker pentru a se proteja pe sine înainte ca acea dată îngrozitoare să sosească.[9]

„Cel mai mare pericol"

Opozanții acordului nuclear susțin că nu s-a mers suficient de departe. Unii dintre susținători sunt de acord, spunând că, „dacă acordul de la Viena vrea să însemne ceva, atunci întreg Orientul Mijlociu trebuie să scape de armele de distrugere în masă"

Autorul acestor cuvinte, ministrul iranian al afacerilor externe, Javad Zarif, a adăugat că: „Iranul, prin toate capacitățile sale naționale și ca membru al mișcării Statelor Nealiniate (care cuprinde majoritatea statelor lumii) este pregătit să colaboreze cu comunitatea internațională pentru a obține aceste scopuri, fiind conștient că, de-a lungul drumului, va întâlni, probabil, multe obstacole ridicate de cei care sunt sceptici în privința păcii și a diplomației". Iranul a semnat „un acord nuclear istoric", susține el, iar acum e rândul Israelului, „cel care refuză înțelegerile".[10]

Israelul este, desigur, una dintre cele trei puteri nucleare, alături de India și Pakistan, ale căror programe nucleare au fost susținute de Statele Unite și care refuză să semneze Tratatul de Neproliferare a Armelor Nucleare (NPT).

Zarif se referea la conferința obișnuită de bilanț a NPT, de la fiecare cinci ani, care a eșuat în aprilie, când Statele Unite (cărora li s-au alăturat de această dată Canada și Marea Britanie) au blocat încă o dată inițiativa de a reduce numărul armelor de distrugere în masă în Orientul Mijlociu. Aceste eforturi au fost susținute de Egipt și de alte state arabe vreme de 20 de ani. Două dintre figurile marcante care au promovat aceste interese în cadrul NPT și al altor organizații ONU, precum și la conferințele de la Pugwash, sunt Jayantha Dhanapala și Sergio Duarte, care au observat că „adoptarea cu succes, în 1995, a rezoluției privind crearea unor zone libere de arme de distrugere în masă (ADM) în Orientul Mijlociu a fost elementul

principal dintr-un pachet de măsuri care permite extinderea nedefinită a NPT".[11]

NPT însuşi este cel mai important instrument pentru controlul acestor arme. Dacă ar fi să fie adoptat, ar putea duce la oprirea creării de arme nucleare. În mod repetat, adoptarea acestei rezoluţii a fost blocată de Statele Unite, cel mai recent de preşedintele Obama în 2010 şi din nou în 2015. Dhanapala şi Duarte au subliniat că aceste eforturi „au fost din nou blocate în numele unui stat care nu este parte a Tratatului de Neproliferare şi despre care se crede că este singurul din regiune care posedă arme nucleare" – o referinţă politicoasă şi prudentă la Israel. Acest eşec, speră ei, „nu va fi lovitura de graţie dată celor două obiective pe termen lung ale NPT, şi anume accelerarea procesului de dezarmare nucleară şi stabilirea unei zone libere de ADM" Articolul lor publicat în revista Asociaţiei pentru controlul armelor se intitula „Mai are NPT vreun viitor?"

O zonă liberă de arme nucleare în Orientul Mijlociu este calea directă de eliminare a oricărui pericol posibil reprezentat de Iran în regiune, dar sunt la mijloc interese mult mai importante pentru ca Washingtonul să continue să saboteze acest efort cu scopul de a-şi proteja clienţii israelieni. Nu este singurul caz în care ocazia de a pune capăt presupusei ameninţări iraniene a fost zădărnicită de Washington, ceea ce ridică şi mai multe întrebări despre care sunt, de fapt, mizele.

Pentru a răspunde la această întrebare, este nevoie să examinăm atât asumpţiile nerostite, cât şi întrebările care sunt puse doar foarte rar. Să analizăm câteva

dintre aceste asumpții, începând cu cea mai gravă: aceea că Iranul reprezintă cel mai mare pericol pentru pacea mondială.

În Statele Unite, există un adevărat clișeu printre oficialii de rang înalt și comentatorii politici că Iranul merită, cu adevărat, acest premiu. Există, totuși, o lume în afara SUA și, deși opiniile ei nu sunt relatate în presa de aici, ele merită analizate puțin. Conform principalelor agenții occidentale de sondare a opiniei publice (WIN/Gallup International), premiul pentru „cel mai mare pericol" este câștigat de Statele Unite, pe care lumea le vede, într-o proporție covârșitoare, drept cel mai mare pericol pentru pacea mondială. Pe locul doi, la distanță mare, se află Pakistanul, poziția sa fiind probabil influențată de votul indienilor. Iranul se află după acestea două, alături de China, Israel, Coreea de Nord și Afghanistan.[12]

„Principalul susținător al terorismului în lume"

Să ne punem acum următoarea întrebare evidentă: mai exact, care anume este pericolul iranian? De ce, de exemplu, tremură Israelul și Arabia Saudită de frică în fața pericolului iranian? Oricare ar fi pericolul, cu greu ar putea fi unul militar. Cu ani în urmă, serviciile americane de informații au informat Congresul că Iranul are cheltuieli militare foarte reduse, chiar și după standardele regiunii, și că doctrina sa strategică este defensivă – concepută, adică, să facă față unei agresiuni.[13] Același raport precizează, în continuare, că nu există dovezi că Iranul are un

program de construire de arme nucleare şi că „programul nuclear al Iranului, precum şi dorinţa de a menţine posibilitatea dezvoltării unei arme nucleare sunt o parte centrală a strategiei sale defensive".[14]

Analiza oficială a armamentului global, făcută de Institutul Internaţional de Studiere a Păcii (SIPRI), poziţionează, ca de obicei, Statele Unite de departe pe primul loc în lume în ceea ce priveşte cheltuielile militare. China este pe locul doi, cheltuind aproape o treime din bugetul american. Mult mai jos se plasează Rusia şi Arabia Saudită, care cheltuiesc oricum mult în comparaţie cu orice stat din vestul Europei. Iranul abia dacă este pomenit.[15] Detaliile complete au fost furnizate într-un raport din aprilie al Centrului pentru Studii Strategice şi Internaţionale (CSIS), consideră concludent „faptul că statele arabe din Golful Persic au… un avantaj copleşitor în raport cu Iranul, atât în privinţa cheltuielilor militare, cât şi a accesului la arme moderne". Cheltuielile militare ale Iranului reprezintă o fracţiune din cele ale Arabiei Saudite şi sunt chiar mult sub cele ale Emiratelor Arabe Unite (EAU). La un loc, statele Consiliului de Cooperare al Golfului – Bahrain, Kuwait, Oman, Qatar, Arabia Saudită şi EAU – cheltuiesc de aproximativ opt ori mai mult decât Iranul, şi aceasta se întâmplă de decenii întregi.[16] Raportul CSIS adaugă faptul că „statele arabe din Golful Persic au obţinut şi obţin încă unele dintre cele mai avansate şi mai performante arme din lume, în timp ce Iranul este forţat să trăiască în trecut, bazându-se adesea pe sisteme care există încă de pe vremea şahului" Cu alte cuvinte, sunt practic

depăşite.[17] Atunci când vine vorba despre Israel, de exemplu, dezechilibrul este încă şi mai evident. Dispune de cele mai avansate arme americane şi de o bază militară virtuală pentru superputerea globală, precum şi de un stoc imens de arme nucleare.

Ca să fim mai exacţi, Israelul se confruntă cu „pericolul existenţial" al ameninţărilor venite dinspre Iran: este binecunoscut faptul că liderul suprem Khamenei şi fostul preşedinte Mahmoud Ahmadinejad l-au ameninţat cu distrugerea. Doar că n-au atacat vreodată Israelul şi, dacă ar fi făcut-o, războiul n-ar fi durat mult.[18] Au spus că „după voia Domnului, [regimul sionist] va fi şters de pe hartă" (conform unei alte traduceri, Ahmadinejad a spus că Israelul „trebuie să dispară de pe pagina timpului", citându-l pe Ayatolahul Khomeini, care spusese aceasta într-o perioadă în care Israelul şi Iranul erau aliaţi taciţi). Cu alte cuvinte, ei speră ca această schimbare a regimului să aibă loc într-o zi. Nici măcar aceasta nu este suficient pentru solicitările Washingtonului şi ale Tel Avivului de schimbare a regimului din Iran, ca să nu mai vorbim despre acţiunile făcute pentru a implementa o schimbare de regim. Toate acestea ne trimit, desigur, înapoi la adevărata schimbare de regim din 1953, când SUA şi Marea Britanie au organizat o lovitură militară de stat pentru a răsturna guvernarea parlamentară şi a instaura dictatura şahului, care a început să contabilizeze unele dintre cele mai grave încălcări ale drepturilor omului din lume. Aceste crime erau cunoscute cititorilor rapoarturilor Amnesty International şi ale altor organizaţii

pentru drepturile omului, dar nu şi cititorilor presei americane, care a dedicat, de altfel, mult spaţiu violărilor iraniene ale drepturilor omului –, dar numai după 1979 când s-a prăbuşit regimul şahului. Aceste fapte foarte instructive sunt documentate cu atenţie într-un studiu scris de Mansour Farhang şi William Dorman.[19]

Nici unul dintre aceste lucruri nu este neobişnuit. Statele Unite, după cum se ştie, deţin titlul de campion mondial la schimbarea de regimuri politice şi nici Israelul nu e străin de asta. Cea mai distructivă dintre invaziile sale, cea din Liban, din 1982, a fost direcţionată explicit către schimbarea regimului precum şi către securizarea teritoriilor ocupate. Pretextele oferite erau, desigur, subţiri şi s-au prăbuşit dintr-odată. Nici acest lucru nu este nou şi este, în general, independent de natura societăţii – pornind de la lamentările din Declaraţia de Independenţă cu privire la „sălbăticiile fără de milă ale indienilor“ la Hitler, care apăra Germania de „teroarea sălbatică“ a polonezilor.

Nici un analist serios nu crede că Iranul ar folosi vreodată sau măcar ar ameninţa să folosească o armă nucleară, chiar dacă ar avea una, ajungând să se confrunte astfel cu riscul unei distrugeri imediate. Există, totuşi, îngrijorarea reală că o armă nucleară ar putea ajunge în mâinile jihadiştilor – nu în Iran, unde riscul este foarte mic, ci mai degrabă în Pakistan, aliatul SUA, unde riscul este cu adevărat real. În jurnalul Institutului Regal Britanic pentru Afaceri Internaţionale (Chatham House), doi savanţi

pakistanezi, Pervez Hoodbhoy și Zia Mian, scriu că teama tot mai mare de „militanți care ar putea pune mâna pe arme sau materiale nucleare și care să declanșeze terorismul nuclear [a dus la]... crearea unei forțe dedicate de peste 20 000 de soldați care să păzească complexele nucleare. Nu există însă nici un motiv ca să credem că acest forțe vor fi imune la problemele care afectează, de obicei, soldații care păzesc astfel de obiective militare", care au suferit deseori atacuri cu „ajutor din interior".[20] Cu alte cuvinte, problema este reală, dar este dusă în Iran din pricina unor fantezii inventate din alte motive.

Alte îngrijorări în privința amenințării Iranului se referă la rolul său ca „principalul susținător al terorismului în lume", expresie care se referă, în primul rând, la susținerea față de Hezbollah și Hamas.[21] Ambele organizații au apărut ca răspuns la agresiunea și violența israeliană susținută de SUA, care depășește cu mult orice li s-ar putea reproșa acestor două organizații. Orice ar crede cineva despre ele sau despre alți beneficiari ai susținerii iraniene, cu greu s-ar putea spune că Iranul ar fi în topul susținătorilor terorismului mondial, chiar și în interiorul lumii musulmane. Dintre statele islamice, Arabia Saudită este, de departe, cel mai important sponsor al terorismului islamic, nu numai prin finanțările oferite de saudiții bogați și nu numai în Golf, ci chiar mai mult prin zelul misionar cu care saudiții promovează viziunea wahhabi-salafită a islamului prin intermediul școlilor coranice, moscheilor, clericilor și a altor mijloace disponibile unei dictaturi

religioase cu resurse enorme de petrol. ISIS este un produs al extremismului religios saudit şi al agitării steagurilor jihadiste inspirate de acesta. În generaţia terorii islamice, totuşi, nimic nu se compară cu războiul american împotriva terorismului, care a ajutat la răspândirea molimei de la o mică regiune tribală de la granița dintre Afghanistan şi Pakistan, către zone întinse din vestul Africii sau în Asia de Sud-Est. Numai invazia Irakului a mărit de şapte ori activitatea teroristă, mult peste predicțiile făcute de serviciile de informaţii.[22] Războiul cu drone împotriva unor societăţi tribale mărginaşe şi asuprite a dus la o dorinţă evidentă de răzbunare, după cum arată dovezi dintre cele mai extinse.

Aceşti doi clienţi ai Iranului, Hezbollah şi Hamas, mai sunt, de asemenea, vinovaţi şi de a fi câştigat singurele alegeri libere din lumea arabă. Hezbollahul se face vinovat de încă şi mai odioasa crimă de a cere Israelului să se retragă din sudul Libanului, ocupat prin violarea dispoziţiilor Consiliului de Securitate datând de decenii, un regim ilegal al terorii, presărat periodic cu episoade de violenţă extremă, crime şi distrugeri.

„Alimentarea instabilităţii"

Un alt motiv de îngrijorare explicat prin vocea Samathei Power, ambasadorul american la Naţiunile Unite, este legat de „instabilitatea pe care Iranul o alimentează dincolo de programul său nuclear".[23] Statele Unite vor continua să observe acest comportament

nepotrivit, a declarat ea. Ea a reluat astfel asigurările date de secretarul apărării Ashton Carter, când se afla la granița de nord a Israelului, că „vom continua să ajutăm Israelul să contracareze influența malignă a Iranului“ exercitată prin susținerea Hezbollah și că Statele Unite își rezervă dreptul de a utiliza forța armată asupra Iranului, dacă va considera că acest lucru se impune.[24]

Felul în care Iranul „alimentează instabilitatea“ se poate vedea într-un mod extrem de dramatic în Irak, unde, printre alte crime, a fost singurul stat care i-a ajutat pe kurzi să reziste invaziei ISIS și unde au construit o centrală electrică în valoare de 2,5 miliarde de dolari în încercarea de a readuce resursele de electricitate la nivelul la care se aflau înainte de invazia americană.[25] Termenii folosiți de ambasadorul Power sunt standard: atunci când SUA invadează o țară, ucigând sute de mii de oameni și dislocând milioane de refugiați, când apelează la metode monstruoase de tortură și de distrugere, pe care irakienii le compară cu invaziile mongole, făcând din Irak cea mai nefericită țară din lume, conform sondajelor WIN/Gallup, stimulând, între timp, conflictul sectar care a transformat țara în ruine și pregătind terenul pentru ISIS și aliații ei saudiți – este vorba despre „stabilizare“.[26] Acțiunile rușinoase ale Iranului „alimentează instabilitatea“. Formulările de acest tip ating uneori niveluri suprarealiste, ca atunci când comentatorul liberal James Chace, fost editor la *Foreign Affairs*, a spus că Statele Unite au încercat să „destabilizeze un guvern marxist ales liber în Chile“,

întrucât „eram decişi să obţinem stabilitate“ sub dictatura lui Pinochet.[27]

Alţii sunt indignaţi de însăşi ideea de a negocia cu un regim „demn de milă“ precum cel iranian, care are un istoric atât de îngrozitor în materie de drepturile omului, şi cer mai degrabă să urmărim „o alianţă între Israel şi sunniţi, care să fie sponsorizată de americani“. Aşa scrie Leon Wieseltier, editor la venerabilul ziar liberal *Atlantic*, care abia îşi poate ascunde ura viscerală faţă de tot ce se întâmplă să fie iranian.[28] Cu o mină foarte serioasă, acest liberal respectabil recomandă ca Arabia Saudită, care face Iranul să arate ca un adevărat paradis, şi Israelul, cu toate crimele sale din Gaza şi de prin alte părţi, să se alieze pentru a învăţa Iranul cum să se poarte. Probabil că propunerea nu este cu totul nerezonabilă, dacă ne gândim la felul în care respectă drepturile omului regimurile pe care Statele Unite le-au susţinut de-a lungul timpului în toată lumea.

Deşi nu există nici un dubiu referitor la faptul că guvernul iranian este o ameninţare la adresa propriului popor, cu siguranţă că nu stabileşte vreun record în privinţa aceasta şi nu coboară la nivelul aliaţilor favoriţi ai Statelor Unite. Oricum, aceasta nu ar trebui să fie grija Washingtonului şi cu atât mai puţin a Tel Avivului sau a Riadului.

Poate că ar fi, de asemenea, util să ne reamintim – cum fac iranienii, cu siguranţă – că nu a trecut o singură zi din 1953 încoace în care America să nu le fi făcut rău iranienilor. După ce iranienii au dat jos mizerabilul regim al şahului în 1979, Washingtonul

a susținut imediat atacul criminal al lui Saddam Hussein asupra Iranului. Președintele Reagan a mers până acolo încât a negat cea mai hidoasă dintre crimele lui Saddam, și anume atacul cu arme chimice asupra populației kurde, pe care l-a aruncat, în schimb, în spatele Iranului.[29] Atunci când Saddam a fost judecat sub auspicii americane, această crimă (la fel ca și altele, la care SUA au fost complice) a fost cu grijă exclusă dintre acuzații, care s-au limitat la crimele lui minore, uciderea a 148 de șiiți în 1982, doar o notă de subsol la oribila sa operă de ucidere.[30]

După ce s-a sfârșit războiul dintre Iran și Irak, Statele Unite au continuat să-l susțină pe Saddam Hussein, principalul inamic al Iranului. Președintele George H.W. Bush chiar a invitat inginerii irakieni la un stagiu de pregătire în producția de arme nucleare, o amenințare extrem de serioasă pentru Iran.[31] Sancțiunile împotriva Iranului au fost intensificate, inclusiv împotriva firmelor care colaborau cu iranienii și s-au luat măsuri pentru excluderea Iranului din sistemul financiar internațional.[32]

În ultimii ani, această ostilitate s-a întins până la sabotaj, ucidere a savanților nucleari (cel mai probabil de către Israel) și război cibernetic, care este recunoscut deschis și cu mândrie.[33] Pentagonul privește atacul cibernetic drept un act de război, care justifică un răspuns militar, la fel ca și NATO, care spunea în septembrie 2014 că atacul cibernetic poate activa obligațiile comune de apărare a puterilor NATO – aceasta se întâmplă, desigur, când noi suntem ținta, nu atacatorii.[34]

„Principalul stat care sfidează acordurile internaționale"

Este corect să amintim că au existat și pauze de la acest tipar. Președintele George W. Bush a făcut și câteva cadouri importante Iranului, distrugând inamicii lui cei mai importanți, Saddam Hussein și talibanii. Chiar a plasat Irakul, dușmanul Iranului, sub influența sa după înfrângerea SUA, care a fost atât de categorică, încât Washingtonul a trebuit să renunțe la scopurile oficiale declarate de stabilire a unor baze militare permanente („tabere de durată") și de asigurare a unui acces privilegiat corporațiilor americane la importantele resurse petroliere ale Irakului.[35]

Au, oare, autoritățile iraniene, astăzi, intenția de a produce arme nucleare? Puteți judeca singuri cât de credibile sunt negările lor, dar faptul că au avut astfel de intenții în trecut este dincolo de orice dubiu din moment ce autoritățile cele mai înalte din Iran au declarat deschis în fața jurnaliștilor străini că Iranul va dezvolta arme nucleare „sigur și mai repede decât s-ar aștepta cineva".[36] Tatăl programului nuclear iranian și fostul șef al Organizației Energiei Atomice Iraniene era convins că planurile conducerii erau „să construiască o bombă nucleară".[37] CIA a raportat, de asemenea, că nu are „nici un dubiu" că Iranul va construi arme nucleare dacă țările din jur o vor face (cum au și făcut).[38]

Toate acestea se întâmplau sub șah, „autoritatea cea mai înaltă" pe care tocmai am citat-o – adică în perioada în care oficialii americani de rang înalt

(Cheney, Rumsfeld, Kissinger şi alţii) îl zoreau pe şah să avanseze cu programul nuclear şi să preseze universităţile să se alăture acestui efort.[39] Ca parte a acestor eforturi, chiar şi universitatea mea, MIT, a făcut atunci o înţelegere cu şahul să admită studenţi iranieni la programul de inginerie nucleară în schimbul unor granturi de la acesta – împotriva protestelor puternice venite din partea studenţilor, dar cu la fel de puternicul sprijin al conducerii facultăţii, în cadrul unei şedinţe pe care absolvenţii mai vechi şi-o amintesc bine, cu siguranţă.[40]

Mai târziu, când a fost întrebat de ce a susţinut un astfel de program în timpul şahului şi de ce i se opune acum, Kissinger a răspuns cinstit că Iranul era un aliat în acel moment.[41]

Lăsând deoparte toate aceste absurdităţi, ne putem întreba care este adevărata ameninţare iraniană care inspiră o asemenea teamă şi furie? Un loc firesc în care am putea căuta răspunsul sunt, din nou, serviciile americane de informaţii. Să ne amintim analizele lor, care afirmau că Iranul nu reprezintă nici un pericol militar, că doctrinele sale strategice şi programul său nuclear (care nu implică vreun efort de a produce bombe, din câte au aflat serviciile de informaţii) sunt toate „partea centrală a unei strategii de descurajare".

Cine se teme, atunci, de descurajările Iranului? Răspunsul este simplu: statele care sfidează acordurile internaţionale, care fac ravagii în regiune şi nu vor să tolereze nici un impediment în folosirea agresiunii şi a violenţei. Pe primul loc din această privinţă

sunt Statele Unite, Israelul şi Arabia Saudită, care face tot ce poate ca să se alăture clubului prin invadarea Bahrainului (pentru a sprijini distrugerea unei mişcări de reformă acolo), iar, mai recent, prin atacul criminal asupra Yemenului, care a dus la o catastrofă umanitară în acea ţară.

Pentru Statele Unite, acest profil este familiar. Acum 15 ani, cunoscutul analist politic Samuel Huntington avertiza în reputata publicaţie *Foreign Affairs* că, în opinia celei mai mari părţi a lumii, „Statele Unite devin principala superputere care sfidează acordurile internaţionale... cel mai mare unic pericol extern la adresa societăţilor lor".[42] Imediat după, cuvintele lui au fost reluate de Robert Jervis, preşedintele Asociaţiei Americane de Ştiinţe Politice: „În ochii celei mai mari părţi a lumii, principalul stat care sfidează acordurile internaţionale astăzi este SUA".[43] După cum am văzut, opinia publică globală susţine, în mare măsură, această idee.

Mai mult, titlul este purtat cu mândrie. Aceasta este semnificaţia clară a faptului că întreaga conducere şi clasa politică insistă ca SUA să-şi păstreze dreptul de a folosi forţa militară dacă determină unilateral că Iranul încalcă vreo înţelegere. Această politică este susţinută de mult timp de liberal-democraţi şi nu se limitează în nici un caz la Iran. Doctrina Clinton susţinea că Statele Unite sunt îndreptăţite să recurgă „la folosirea unilaterală a forţei militare" chiar şi pentru „a-şi asigura accesul nestingherit la pieţe libere, rezerve de energie şi resurse strategice", ca să nu mai vorbim de presupuse îngrijorări legate

de „securitate“ sau de „probleme umanitare“.[44] Aderarea la diversele versiuni ale acestei doctrine a fost confirmată de practică, o chestiune care nu mai este pusă în discuție printre oamenii dispuşi să analizeze faptele din istoria recentă.

Acestea sunt câteva dintre chestiunile esențiale pe care trebuie să ne concentrăm atenția atunci când analizăm acordul nuclear de la Viena.

CAPITOLUL 22
Ceasul Judecății de Apoi

În ianuarie 2015, *Bulletin of the Atomic Scientists* a dat Ceasul Judecății de Apoi cu trei minute înainte de miezul nopții, un nivel de alertă care nu mai fusese atins de 30 de ani. Raportul din *Bulletin* explica această înaintare spre catastrofă prin două mari pericole la adresa supraviețuirii: armele nucleare și „schimbările climatice necontrolate". Mesajul condamna liderii lumii care „au eșuat în a acționa cu viteza sau la amploarea necesare pentru a-i proteja pe cetățeni de potențiala catastrofă", punând în pericol „fiecare om de pe pământ, nereușind să-și îndeplinească cea mai importantă datorie – asigurarea și conservarea sănătății și a vitalității civilizației umane".[1]

De atunci, avem motive să credem că ne-am apropiat chiar și mai mult de Judecata de Apoi.

La sfârșitul anului, liderii lumii s-au adunat la Paris pentru a discuta problema „modificărilor climatice necontrolate". Aproape că nu trece o zi fără a primi o nouă dovadă despre cât de gravă este situația.

Am putea lua un exemplu aproape la întâmplare: cu scurt timp înainte de începerea Conferinței de la Paris, Laboratorul NASA pentru motoare cu reacție a publicat un studiu care i-a surprins și i-a alarmat pe oamenii de știință care studiau gheața din Oceanul Arctic. Studiul a arătat că un enorm ghețar, Zachariae Isstrom, „s-a desprins, în 2012, dintr-o poziție stabilă din punct de vedere glaciologic și a intrat într-o fază de retragere accelerată", o evoluție neașteptată și îngrijorătoare. Ghețarul „conține suficientă apă pentru a ridica nivelul global al apei mărilor cu 46 de centimetri, dacă s-ar topi complet. Iar acum, acest ghețar se află într-o fază de topire accelerată, pierzând cinci miliarde de tone din masa sa în fiecare an. Toată această gheață se varsă în Atlanticul de Nord."[2]

Și, cu toate acestea, nimeni nu se aștepta ca liderii lumii să acționeze la Paris „la viteza sau la amploarea necesare pentru a-i proteja pe cetățeni de potențiala catastrofă", și, dacă printr-o minune chiar ar fi făcut asta, acțiunea lor ar fi avut doar un efect limitat din pricini pe care le găsesc profund tulburătoare.

Atunci când s-a aprobat Acordul la Paris, ministrul francez de externe Laurent Fabius, care a găzduit negocierile, a anunțat că acesta este „obligatoriu din punct de vedere juridic".[3] Poate că aceasta se speră, însă există câteva obstacole care trebuie privite cu o atenție sporită.

Din tot ce a relatat în media pe larg despre întâlnirea de la Paris, probabil cele mai importante propoziții sunt următoarele, care au fost îngropate la

finalul unui analize din *New York Times*: „În mod tradițional, negociatorii au încercat să obțină un tratat care să fie obligatoriu din punct de vedere juridic, care trebuia să fie ratificat de guvernele țărilor participante, pentru a avea forță. Nu există nici o cale pentru a obține așa ceva în această situație, din cauza Statelor Unite. Un tratat ar fi mort la sosirea pe Capitol Hill dacă nu va fi votat de o majoritate formată din două treimi dintre membrii senatului, controlat de republicani. Așadar, planurile voluntare iau loc celor obligatorii, de sus în jos." Iar planurile voluntare sunt o garanție a eșecului.[4]

„Din cauza Statelor Unite." Mai exact, din cauza Partidului Republican, care de acum a devenit o amenințare reală la adresa supraviețuirii decente a omului.

Concluziile sunt subliniate și în alt articol din *Times* despre Acordul de la Paris. După ce acordul este lăudat pe larg, se ajunge la concluzia că sistemul creat la conferință „depinde masiv de viziunile despre viitorul lumii ale liderilor care vor aplica aceste politici. În Statele Unite, fiecare republican care a candidat la prezidențiale în 2016 a contestat sau a negat public ideea schimbărilor climatice și a spus că se va opune politicilor împotriva încălzirii globale ale lui Obama. În Senat, Mitch McConnell, liderul republican care a condus campania de acuzații împotriva agendei lui Obama privind schimbările climatice, a spus: „Înainte ca partenerii lui internaționali să deschidă șampania, ar trebui să-și amintească că aceasta este o înțelegere irealizabilă, bazată pe un plan

energetic intern care este cel mai probabil ilegal, pe care jumătate dintre state s-au angajat să-l oprească și pe care Congresul deja l-a respins prin vot".[5]

Ambele partide s-au deplasat spre dreapta după perioada neoliberală a precedentei generații. Democrații cei mai reprezentativi sunt astăzi ceea ce în trecut se numeau „republicani moderați" Între timp, Partidul Republican aproape că a alunecat din spectru, devenind ceea ce respectații analiști politici conservatori Thomas Mann și Norman Ornstein au numit o „insurgență radicală" care practic a abandonat normele parlamentare. Cu această alunecare înspre dreapta, înclinarea Partidului Republican spre acumularea de bogăție și de privilegii a devenit atât de extremă, încât nu mai poate atrage votanții, așa că a trebuit să caute un nou bazin electoral, mobilizat pe alte considerente: creștini evangheliști care așteaptă „A doua sosire a lui Iisus"[6], nativiști care se tem că „ei" ne iau țara, rasiști[7], oameni cu suferințe reale care își greșesc grav cauza[8] și alții asemenea, care sunt o pradă ușoară pentru demagogi și pot deveni ușor o insurgență radicală.

În ultimii ani, republicanii au reușit să suprime vocile bazinului electoral pe care l-au mobilizat. Dar nu mai pot face asta. La sfârșitul lui 2015, formațiunea își exprima dezaprobarea și disperarea în privința incapacității sale de a face acest lucru, pe măsură ce bazinul electoral republican și alegerile sale au scăpat de sub control.

Oficialii aleși și candidații republicani pentru următoarele prezidențiale și-au exprimat pe față

disprețul față de dezbaterile de la Paris, refuzând chiar să ia parte la eveniment. Cei trei candidați care conduceau în sondaje la acel moment – Donald Trump, Ted Cruz și Ben Carson – au adoptat poziția consistentului segment al votanților evanghelici: oamenii nu au nici un impact asupra încălzirii globale, dacă aceasta chiar se petrece. Ceilalți candidați resping intervenția guvernamentală pentru a face față acestei probleme. Imediat după ce Obama a vorbit la Paris, susținând că SUA trebuie să fie în fruntea acțiunilor de avangardă globale, Congresul dominat de republicani a votat pentru respingerea noilor reguli de reducere a emisiilor de carbon instituite de Agenția pentru Protecția Mediului. După cum a relatat presa, acesta a fost „un mesaj provocator către cei mai bine de 100 de lideri din toată lumea că președintele american nu are sprijinul deplin al guvernului propriu în materie de politici de mediu" – o formulare mai degrabă eufemistică. Între timp, Lamar Smith, șeful republican al Comitetului de Știință, Spațiu și Tehnologie al Camerei Reprezentanților, își continua jihadul asupra oamenilor de știință care lucrează în guvern și îndrăznesc să raporteze faptele.[9]

Mesajul este clar. Cetățenii americani se confruntă cu o responsabilitate enormă chiar acasă la ei.

Un articol complementar din *New York Times* relatează că „două treimi dintre americani susțin că Statele Unite trebuie să se alăture unui acord internațional obligatoriu pentru a atenua creșterea emisiilor de gaze cu efect de seră" Iar într-o marjă de cinci la trei, americanii privesc problemele climatice ca fiind

mai importante decât economia. Dar nu contează. Opinia publică este respinsă. Acest fapt trimite încă o dată un mesaj puternic americanilor. Este de datoria lor să vindece sistemul politic disfuncțional, în care opinia publică este un factor marginal. Disparitatea dintre opinia publică și politici are, în acest caz, urmări semnificative asupra sorții întregii omeniri.

Nu trebuie să ne facem, desigur, nici o iluzie asupra vreunei „epoci de aur" trecute. Cu toate acestea, evoluțiile pe care tocmai le-am analizat constituie schimbări semnificative. Subminarea funcționării democrației este una dintre contribuțiile asaltului neoliberal asupra populației lumii în timpul generației trecute. Iar acest lucru nu se întâmplă doar în SUA; în Europa, impactul ar putea fi chiar mai grav.[10]

Să privim puțin și către cealaltă (și tradițională) amenințare a cercetătorilor care ajustează acele Ceasului Judecății de Apoi: armele nucleare. Amplitudinea pericolului actual de război nuclear justifică decizia lor din 2015 de a potrivi ceasul la două minute înainte de miezul nopții. Ceea ce s-a întâmplat de atunci arată tot mai clar pericolul în continuă creștere, o chestiune care, în opinia mea, nu a stârnit suficientă îngrijorare.

Ultima dată când Ceasul Judecății de Apoi a ajuns la trei minute înainte de miezul nopții a fost în 1983, în timpul Operațiunii „Able Archer" a administrației Reagan; aceste exerciții simulau atacuri asupra Uniunii Sovietice pentru a-i testa capacitatea de apărare. Arhivele sovietice declasificate de curând au arătat că rușii erau profund preocupați de aceste

operațiuni și că erau pregătiți să le răspundă, ceea ce ar fi însemnat, simplu, Sfârșitul.

Am aflat mai multe despre aceste exerciții intempestive și iresponsabile și despre cât de aproape a fost lumea de dezastru de la analistul militar și de informații Melvin Goodman, care era șeful diviziei CIA și analist-șef al Biroului pentru Afaceri Sovietice la acel moment. „Pe lângă exercițiile de mobilizare «Able Archer», care au îngrijorat Kremlinul", scrie Goodman, „administrația Reagan a autorizat o serie de exerciții militare deosebit de agresive lângă granița sovietică, iar, în anumite cazuri, a violat suveranitatea teritorială a Uniunii Sovietice. Măsurile riscante ale Pentagonului au inclus trimiterea de bombardiere strategice lângă Polul Nord pentru a testa radarele sovietice și jocurile de război cu nave, în zone apropiate de URSS, unde vasele americane de război nu mai pătrunseseră înainte. Alte operațiuni secrete simulau atacuri navale surpriză asupra unor ținte sovietice."[11]

Știm astăzi că lumea a fost salvată de la distrugere în acele zile înfricoșătoare de deciziile unui ofițer sovietic pe nume Stanislav Petrov, care a hotărât să nu transmită autorităților superioare raportul sistemului automat de detecție rapidă, potrivit căruia URSS era atacată cu rachete. Petrov își dobândește astfel locul lângă comandantul de submarin Vasili Arhipov, care, într-un moment periculos din timpul crizei rachetelor cubaneze din 1962, a refuzat să tragă cu rachete nucleare în timp ce era atacat de distrugătoare americane care aveau misiunea de a impune o carantină.

Alte exemple dezvăluite recent îmbogățesc această arhivă deja îngrozitoare. Expertul în securitate nucleară Bruce Blair relatează că „momentul în care SUA s-au aflat cel mai aproape ca președintele să ia o decizie de lansare strategică nepotrivită a fost în 1979, când o alertă rapidă simulată de tipul NORAD, pentru antrenament, a descris o întreagă lovitură strategică sovietică accidentală prin rețeaua reală de alertare rapidă. Consilierul pe probleme de securitate națională Zbigniew Brzezinski a fost sunat de două ori în timpul nopții și i s-a spus că SUA sunt atacate, așa că acesta a ridicat telefonul pentru a-l convinge pe președintele Carter că trebuia autorizat imediat un răspuns printr-un atac de aceleași proporții, când un al treilea telefon l-a anunțat că fusese o alarmă falsă."[12]

Acest nou exemplu ne amintește de un alt incident critic din 1995, când traiectoria unei rachete americano-norvegiene care ducea echipament științific a părut să ia forma traiectoriei unei rachete nucleare. Aceasta a stârnit îngrijorări în partea rusă, ducând la alertarea președintelui Boris Elțîn, care a trebuit să decidă dacă lansează sau nu un atac nuclear.[13]

Blair adaugă alte exemple din propria experiență. Odată, în timpul războiului din 1967, din Orientul Mijlociu, „echipajului unui bombardier nuclear i s-a transmis un ordin de atac nuclear real în locul unuia pentru antrenament" Câțiva ani mai târziu, la începutul anilor 1970, Comandamentul Strategic Aerian din Omaha, „a retransmis un ordin de exercițiu... de lansare ca și cum ar fi fost un ordin de atac real".

În ambele cazuri, verificările de coduri au eşuat; catastrofa a fost împiedicată de intervenţia umană. „Dar înţelegi care este problema aici", adaugă Blair. „Nu se întâmpla rar să apară astfel de confuzii."

Blair a făcut aceste comentarii ca răspuns la un raport al pilotului John Bordne, care a fost doar recent declasificat de Forţele Aeriene ale SUA. Bordne era militar la baza americană din Okinawa în octombrie 1962, în timpul crizei cubaneze şi în momentul unor tensiuni serioase în Asia. Sistemul de alertă nucleară al SUA a fost ridicat la gradul DEFCON 2, un grad sub DEFCON 1, în care rachetele nucleare pot fi lansate imediat. În momentul de apogeu al crizei, pe 28 octombrie, un echipaj a primit ordinul de a-şi lansa rachetele nucleare dintr-o eroare. Au decis să n-o facă, alăturându-se lui Petrov şi Arhipov în galeria eroilor care au hotărât să ignore ordinele superiorilor şi să salveze lumea.

După cum a observat Blair, asemenea incidente nu sunt neobişnuite. Un studiu de specialitate recent a ajuns la concluzia că au existat zeci de astfel de alarme false în fiecare an, în perioada care a fost studiată, 1977–1983; studiul a ajuns la concluzia că există între 45 şi 255 în fiecare an. Autorul studiului, Seth Baum, a sintetizat în cuvinte potrivite: „Războiul nuclear este lebăda neagră pe care nu o putem vedea niciodată, cu excepţia scurtului moment în care ne ucide. Tot amânăm să eliminăm acest risc chiar dacă ne poate costa viaţa. Acum e momentul să ne ocupăm de această ameninţare, pentru că acum suntem încă vii".[14]

Aceste relatări, cum sunt cele din cuprinzătoarea analiză a lui Eric Schlosser din *Command and Control*, se referă, în general, la sistemele americane.[15] Cele ruseşti sunt în mod sigur şi mai expuse erorilor. Ca să nu mai vorbim de pericolul extrem pe care-l reprezintă sistemele altora, în special ale Pakistanului.

Uneori, pericolul nu a venit dintr-un accident, ci din acțiuni hazardate, ca în cazul Operațiunii „Able Archer“ Cel mai extrem caz a fost criza rachetelor cubaneze din 1962, când amenințarea dezastrului a fost mult prea reală. Felul în care a fost soluționată este şocant – ca şi maniera în care este, de obicei, interpretată, aşa cum am văzut.

Având în minte tot acest istoric terifiant, este util să analizăm dezbaterile strategice şi planificarea. Un caz care ne dă fiori este cel legat de un studiu STRATCOM din 1995, din era Clinton, şi intitulat „Date esențiale ale apărării în era post-Război Rece“ Studiul îndeamnă la menținerea dreptului primului atac, chiar şi împotriva statelor non-nucleare. Explică, de asemenea, că armele nucleare sunt utilizate constant, în sensul că „aruncă o umbră asupra oricărei crize şi a oricărui conflict“ De asemenea, cere „un profil național“ bazat pe iraționalitate şi răzbunare pentru a intimida lumea.

Această doctrină este analizată în articolul principal din *International Security*, una dintre cele mai importante publicații în materie de doctrine strategice.[16] Autorul explică faptul că SUA sunt obligate la „întâietate strategică“ – adică, nu trebuie să se

limiteze doar la lovituri de represalii. Aceasta este logica din spatele „noii triade“ a lui Obama (rachete intercontinentale terestre, submarine şi bombardiere strategice), precum şi a rachetelor defensive de contracarare a unui eventual atac punitiv. Autorii sunt îngrijoraţi de faptul că această nevoie americană de întâietate strategică ar putea determina China să reacţioneze renunţând la politica sa de „a nu lovi niciodată prima“ şi să-şi sporească mijloacele limitate de intimidare. Autorii cred că n-o va face, dar prognoza rămâne nesigură. În mod clar, această doctrină accentuează pericolul într-o regiune tensionată şi plină de conflicte.

Acelaşi lucru este adevărat în privinţa extinderii NATO către est, încălcând promisiunea verbală făcută lui Mihail Gorbaciov atunci când URSS se prăbuşea, iar el a acceptat ca Germania unificată să devină o parte a NATO – o concesie cu adevărat remarcabilă, dacă e să ne gândim la istoria secolului. Expansiunea către Germania de Est a avut loc imediat. În anii următori, NATO a continuat să se extindă până la graniţele Rusiei; iar acum există pericole majore chiar şi de încorporare a Ucrainei în inima regiunii geostrategice a Rusiei.[17] Ne putem imagina cum ar reacţiona SUA dacă Tratatul de la Varşovia ar fi încă valabil – majoritatea ţărilor latine i s-ar alătura, iar New Mexico şi Canada şi-ar depune candidaturile.

Pe lângă toate acestea, Rusia înţelege la fel de bine ca şi China (şi ca strategii americani, de altfel) că sistemul SUA de rachete de apărare poziţionat

chiar lângă granițele Rusiei este, de fapt, un sistem de prim atac menit să asigure întâietatea strategică – imunitatea în fața unor represalii. Poate că misiunea lor este complet nefezabilă, după cum argumentează unii specialişti. Dar țintele nu pot fi niciodată sigure că este aşa. Iar reacțiile războinice ale Rusiei sunt interpretate firesc de NATO ca fiind gesturi ostile la adresa Occidentului.

Un cunoscut profesor britanic de origine ucraineană formulează ceea ce el numeşte „un paradox geografic fatal“: NATO „există pentru a gestiona riscurile generate de existența sa“.[18]

Pericolele sunt foarte reale acum. Din fericire, doborârea de către un F16 turcesc a unui avion rusesc, în noiembrie 2015, nu a dus la un incident internațional, dar ar fi putut duce, mai ales date fiind circumstanțele. Avionul se afla într-o misiune de bombardament asupra Siriei. A trecut doar pentru 17 secunde printr-o fâşie de teritoriu turcesc, care face o buclă în teritoriul sirian şi, evident, se îndrepta spre Siria, unde s-a prăbuşit. Doborârea acestui avion pare să fi fost un gest provocator inutil şi iresponsabil şi, totodată, un act cu consecințe. Ca răspuns, Rusia a anunțat că, din acel moment, bombardierele sale vor fi însoțite de avioane de luptă şi că va poziționa în Siria sisteme sofisticate de rachete antiaeriene. De asemenea, Rusia i-a ordonat crucişătorului său nuclear *Moscova*, cu sisteme defensive cu rază lungă de acțiune, să se mute mai aproape de țărm, în aşa fel încât „să fie gata să distrugă orice țintă aeriană care ar putea reprezenta un potențial pericol la adresa

avioanelor noastre", a anunțat ministrul apărării, Serghei Șoigu. Toate acestea pregătesc terenul pentru viitoare confruntări care s-ar putea dovedi letale.[19]

Tensiunile sunt, de asemenea, constante la granițele NATO- Rusia, unde au loc manevre militare de ambele părți. Imediat după ce Ceasul Judecății de Apoi a fost mutat foarte aproape de miezul nopții, presa națională a relatat că „vehiculele militare de luptă americane au defilat miercuri pe străzile unui oraș estonian aflat la granița cu Rusia, un gest simbolic care a ridicat miza pentru ambele state în mijlocul celor mai grave tensiuni dintre Occident și Rusia de la Războiul Rece încoace."[20] Cu puțin înainte, un avion militar rusesc a fost cât pe ce să se ciocnească cu un avion danez civil de linie. Ambele părți s-au mobilizat rapid și au amplasat trupe la granița dintre Rusia și NATO, și ambele „cred că un război nu mai este în acest moment de neconceput."[21]

Dacă lucrurile stau așa, atunci ambele părți sunt mai mult decât nebune, pentru că un război ar putea distruge la fel de bine totul. Se știe de decenii întregi că un prim atac executat de o mare putere ar putea distruge atacatorul, chiar și fără represalii, pur și simplu, din cauza efectelor iernii nucleare.

Dar aceasta este lumea de azi. Și nu doar cea de azi – aceasta este lumea în care am trăit în ultimii 70 de ani. Motivația în ansamblu este remarcabilă. După cum am văzut, siguranța populației nu este, de regulă, un motiv principal de preocupare pentru cei care realizează politici. Acest lucru a fost adevărat încă din primele zile ale epocii nucleare, când în

marile centre decizionale ale lumii nu se făcea nici un fel de efort – din câte se pare nici măcar nu au fost exprimate idei – pentru a elimina acest grav pericol potențial la adresa Statelor Unite, deși ar fi fost posibil. Lucrurile continuă la fel până în ziua de azi, în modurile pe care le-am amintit pe scurt.

Aceasta este lumea în care am trăit și în care trăim și astăzi. Armele nucleare prezintă un pericol constant de distrugere imediată, dar știm măcar în principiu cum să mai reducem riscul, sau chiar să-l eliminăm, o obligație asumată (și nerespectată) de puterile nucleare care au semnat Tratatul de Neproliferare. Amenințarea încălzirii globale nu este imediată, deși este foarte reală pe termen lung și poate escalada foarte rapid. Nu este încă suficient de clar dacă avem capacitatea să facem ceva în această privință, însă nu mai este nici o îndoială că riscul de calamitate este cu atât mai mare cu cât amânăm mai mult să facem ceva.

Perspectivele pentru o supraviețuire decentă pe termen lung nu sunt prea bune, dacă nu va exista o schimbare semnificativă de direcție. O mai mare parte din responsabilitate este azi în mâinile noastre – oportunitățile la fel.

CAPITOLUL 23
STĂPÂNII OMENIRII

Atunci când ne întrebăm „Cine conduce lumea?“, adoptăm, de obicei, noțiunea standard că actorii în afacerile internaționale sunt statele, în special marile puteri, şi luăm în considerare deciziile lor şi relațiile dintre ele. Aceasta nu este neapărat un lucru greşit. Dar ar fi bine să nu uităm că acest nivel de abstractizare poate fi şi puternic înşelător.

Statele au, desigur, structuri interne complexe, iar alegerile şi deciziile conducerilor politice sunt influențate puternic de concentrările internaționale de putere, în timp ce populația este adesea marginalizată. Acest lucru este adevărat chiar şi pentru cele mai democratice societăți şi, evident, pentru celelalte. Nu ne putem face o idee corectă despre cine conduce lumea dacă îi ignorăm pe cei pe care Adam Smith îi numea „stăpânii omenirii“: în zilele sale, manufacturierii şi negustorii Angliei; în zilele noastre, conglomeratele multinaționale, instituțiile financiare uriaşe, imperiile comerciale şi altele asemenea. Tot urmându-l pe Smith, este înțelept să fim atenți

la „maxima odioasă“ căreia îi sunt dedicați „stăpânii omenirii“: „Totul pentru noi, nimic pentru ceilalți“ – o doctrină cunoscută, de altfel, şi sub numele de luptă de clasă înverşunată şi neîncetată, adeseori disproporționată, în mare parte în detrimentul populației țării de origine şi a lumii.

În cadrul ordinii globale contemporane, instituțiile stăpânilor dețin o putere enormă, nu doar în arena internațională, ci şi în statele lor de baştină, pe care se bazează pentru a-şi proteja puterea şi pentru a furniza sprijin economic printr-o largă varietate de mijloace. Atunci când ne gândim la rolul jucat de stăpânii omenirii, privim către priorități ale politicii de stat, cum este Parteneriatul Trans-Pacific, unul dintre acordurile privind drepturile investitorilor denumite în mod eronat „tratate de liber schimb“ în articolele de propagandă şi în comentarii. Aceste priorități sunt negociate în secret, împreună cu sutele de avocați corporatişti şi de lobbyişti care scriu detaliile esențiale. Intenția este de a le adopta, în cel mai bun stil stalinist, prin proceduri „de urgență“, menite să blocheze discuțiile şi să permită doar alegerea între „da“ sau „nu“ (aici, „da“). Cei care scriu tratatele se descurcă, în general, chiar bine, ceea ce nu este deloc surprinzător. Oamenii sunt luați în considerare doar accidental, cu consecințe care pot fi anticipate cu uşurință.

Cea de-a doua superputere

Programele neoliberale ale precedentei generații au concentrat bogăția şi puterea în mâinile unui număr

de oameni mai mic ca niciodată, subminând funcționarea democrației, însă au creat, de asemenea, opoziție, în special în America Latină, dar şi în anumite centre de putere globală.[1] Uniunea Europeană (UE), una dintre cele mai promițătoare construcții postbelice, a avut de suferit din pricina severelor programe de austeritate din timpul recesiunii, condamnate până şi de economiştii Fondului Monetar Internațional, chiar dacă nu şi de actorii politici ai FMI. Democrația însăşi a fost subminată, în timp ce luarea deciziilor a alunecat spre birocrația din Bruxelles, cu băncile din nord întinzându-şi umbra asupra procedurilor acesteia. Cele mai importante partide, atât de stânga, cât şi de dreapta, au pierdut rapid membri. Directorul executiv al grupului de cercetare Europa Nova, cu sediul la Paris, a atribuit această debusolare generală „unei stări de furie şi de neputință în fața trecerii, în mare măsură, a puterii reale de a modela evenimentele de la conducătorii politici (care, cel puțin în principiu, sunt supuşi politicilor democratice) spre piețe, instituții ale Uniunii Europene şi corporații", destul de în acord cu doctrina neoliberală.[2] Procese similare au loc în Statele Unite, din motive oarecum similare, o chestiune semnificativă şi îngrijorătoare nu doar pentru țară, ci, din pricina puterii americane, pentru întreaga lume.

Opoziția tot mai semnificativă la asaltul neoliberal semnalează un alt aspect crucial al convenției standard – lasă deoparte publicul, care refuză adeseori să accepte rolul aprobat de „spectator" (mai degrabă decât de „participant") pe care i-l conferă

teoria democratică liberală.[3] Acest tip de nesupunere a fost dintotdeauna preocuparea claselor dominante. Pentru a rămâne doar la istoria Americii, George Washington îi privea pe oamenii care alcătuiau mili-țiile pe care el trebuia să le conducă ca fiind „excesiv de murdari și de răi, [dovedind] un fel de prostie nemăsurată a acestor oameni din clasele de jos".[4] În *Violent Politics*, genialul său raport asupra insurgenței, de la „insurgența americană" la cea contemporană din Afghanistan și Irak, William Polk conchide că generalul Washington „era atât de nerăbdător să-i dea la o parte [pe luptătorii pe care îi disprețuia], încât aproape că a pierdut revoluția". Și probabil că „asta chiar ar fi făcut" dacă n-ar fi intervenit francezii în mod hotărâtor și n-ar fi „salvat revoluția", care până atunci fusese câștigată de partizani – pe care astăzi i-am fi numit „teroriști" –, în timp ce armata în stil britanic a lui Washington „fusese învinsă în mod repetat și aproape pierduse războiul".[5]

O trăsătură comună a insurgențelor reușite, arată Polk, este aceea că, odată ce sprijinul popular se disipează după victorie, conducătorii trec la suprimarea oamenilor „murdari și răi" care chiar au câștigat războiul cu tactici de gherilă și teroare, de teamă ca aceștia să nu le conteste privilegiile de clasă. Disprețul elitelor față de „clasa inferioară a acestor oameni" a luat forme foarte diferite de-a lungul timpului. În vremurile recente, o formă a acestui dispreț este îndemnul repetat la pasivitate și obediență („moderația în democrație") repetat de liberalii internaționaliști care reacționează la periculoasele efecte de

democratizare generate de mişcările populare din anii 1960.

Uneori statele chiar aleg să urmeze opinia publică, stârnind multă furie în centrele de putere. Un caz dramatic a avut loc în 2003, când administrația Bush a invitat Turcia să se alăture campaniei sale de invadare a Irakului. 95% dintre turci s-au opus acestei acțiuni, iar guvernul Turciei a ținut cont de părerea lor, provocând uluire şi furie la Washington. Turcia a fost aspru criticată pentru această îndepărtare de la comportamentul responsabil. Adjunctul secretarului apărării, Paul Wolfowitz, cel pe care presa îl numea „idealistul-şef" al administrației, a mustrat armata turcă pentru că a permis o astfel de înjosire a guvernului şi a pretins scuze. Neperturbată de aceasta şi de nenumărate alte ilustrări a fantasticei noastre „dorințe de democrație", presa respectabilă a continuat să laude acțiunile preşedintelui George W. Bush şi angajamentul lui față de „promovarea democrației", iar uneori l-a criticat pentru naivitatea de a crede că o putere externă le poate impune altora dorința ei de democrație.

Populația turcă nu a fost singura. Opoziția globală față de agresiunea americano-britanică a fost copleşitoare. Conform sondajelor internaționale, susținerea față de planurile Washingtonului abia a atins 10% cam peste tot în lume. Opoziția s-a manifestat prin proteste uriaşe prin toată lumea, inclusiv în interiorul Statelor Unite, fiind probabil pentru prima dată în istorie când s-a manifestat puternic împotriva unei agresiuni imperiale încă înainte să fie

lansată. Pe prima pagină a *New York Times*, jurnalistul Patrick Tyler a scris că „este posibil să existe și astăzi două superputeri în lume: Statele Unite și opinia publică mondială“.[6]

Aceste proteste fără precedent în Statele Unite au fost rezultatul unei opoziții sistematice față de agresiune care a început cu decenii în urmă, prin condamnarea războiului american din Indochina, ajungând la o dimensiune importantă și influentă, chiar dacă mult prea târziu. Până în 1967, când mișcarea antirăzboi devenise o forță semnificativă, istoricul militar și specialistul în problema Vietnamului Bernard Fall avertizase că „Vietnamul ca entitate istorică și culturală... este amenințat cu extincția..., întrucât țara este efectiv spulberată sub loviturile celei mai mari mașini militare dezlănțuite vreodată asupra unei zone de această mărime“.[7] Însă mișcarea antirăzboi a devenit o forță care nu putea fi ignorată. N-a putut fi ignorată nici când Ronald Reagan și-a început agresiunea asupra Americii Centrale, imediat după instalarea în funcție. Administrația sa a copiat îndeaproape pașii făcuți de Kennedy cu 20 de ani în urmă, când lansase războiul împotriva Vietnamului de Sud, dar a trebui să dea înapoi în fața protestelor publice puternice care nu existaseră la începutul anilor 1960. Atacul a fost cât se poate de îngrozitor. Victimele trebuie încă să-și revină. Dar ceea ce s-a întâmplat în Vietnamul de Sud și, mai târziu, în toată Indochina, unde „a doua superputere“ și-a impus impedimentele doar mult mai târziu în timpul conflictului, a fost incomparabil mai rău.

Se argumentează adesea că enorma opoziție publică față de invazia din Irak nu a avut nici un efect. Această declarație mi se pare incorectă. Din nou, invazia a fost suficient de îngrozitoare, iar urmările sunt complet grotești. Totuși, ar fi putut fi mult mai rău. Vicepreședintele Dick Cheney, ministrul apărării Donald Rumsfeld, împreună cu restul oficialilor de top ai lui Bush nu ar fi putut nici măcar plănui niciodată genul de măsuri pe care președinții Kennedy sau Lyndon Johnson le-au adoptat cu 40 de ani înainte, fără proteste masive.

Puterea occidentală sub presiune

Se pot spune încă foarte multe, desigur, despre factorii de determinare a politicilor de stat lăsați deoparte odată cu adoptarea convenției standard că statele sunt actorii în afacerile internaționale. Dar, cu astfel de obiecții serioase, să adoptăm, totuși, convenția cel puțin ca o primă aproximare a realității. Atunci întrebarea despre cine conduce lumea duce imediat la îngrijorări precum ascensiunea Chinei la putere și provocările pe care acest lucru le va lansa la adresa Statelor Unite și a „ordinii globale", noul Război Rece care mocnește în estul Europei, războiul global împotriva terorismului, hegemonia și declinul Americii și multe alte asemenea considerații.

Problemele cu care se confrunta puterea occidentală la finalul anului 2016 sunt, în general, rezumate în cadru convențional de către Gideon Rachman, editorialist-șef pe probleme de afaceri externe de la

ziarul londonez *Financial Times*.[8] Acesta începe prin trecerea în revistă a perspectivei occidentale asupra ordinii mondiale: „încă de la sfârşitul Războiului Rece, supremaţia copleşitoare a armatei SUA s-a aflat în centrul politicilor internaţionale". Faptul este deosebit de important în trei regiuni: Asia de Est, unde „marina americană s-a obişnuit să trateze Pacificul ca pe un lac american"; Europa, unde NATO – a se înţelege Statele Unite, care „contează pentru un procentaj uluitor de aproximativ trei sferturi din cheltuielile militare ale NATO" – „asigură integritatea teritorială a statelor membre"; şi Orientul Mijlociu, unde Statele Unite au baze navale şi aeriene uriaşe, care „există pentru a linişti prietenii şi a intimida duşmanii"

Problema ordinii mondiale astăzi, continuă Rachman este aceea că „aceste dispoziţii de securitate sunt ameninţate în toate cele trei regiuni" din cauza intervenţiei ruseşti în Ucraina şi Siria şi din cauza Chinei, care transformă apele din vecinătatea ei dintr-un lac american în „ape evident disputate". Chestiunea fundamentală a relaţiilor internaţionale devine, aşadar, dacă Statele Unite ar trebui „să accepte că alte puteri importante ar trebui să aibă anumite zone de influenţă în vecinătatea lor". Rachman crede că ar trebui, datorită nevoii de a exista o „difuziune a puterii economice peste tot în lume – combinată cu simplul bun-simţ".

Există, cu siguranţă, moduri diferite de a privi lumea din diferite puncte de referinţă. Să rămânem deocamdată la aceste trei zone, cu siguranţă extrem de importante.

Provocările de azi: Asia de Est

Începând cu „lacul american", unii ar putea ridica sprâncenele cu surprindere la o relatare de la mijlocul lui decembrie 2015, potrivit căreia „un bombardier american B-52, aflat într-o misiune de rutină deasupra Mării Chinei de Sud a zburat neintenționat pe o distanță de aproape patru kilometri, în interiorul unei insule artificiale construite de China, după cum spun oficiali de rang înalt ai apărării, agravând o problemă serioasă în relațiile dintre Washington și Beijing".[9] Cei care cunosc istoria sumbră a celor 70 de ani de eră nucleară știu prea bine că acesta este exact genul de incident care a ajuns adesea periculos de aproape de declanșarea unui război nuclear terminal. Nu trebuie să fii un susținător al acțiunilor provocatoare și agresive ale Chinei în Marea Chinei de Sud pentru a vedea că în incident nu a fost implicat un bombardier chinezesc cu capacitate nucleară din Caraibe sau de pe coasta Californiei, unde China nu are nici o pretenție să declare un „lac chinezesc". Norocul lumii.

Liderii chinezi înțeleg foarte bine că rutele comerciale maritime ale țării lor întâlnesc tot felul de puteri ostile, din Japonia până în Strâmtoarea Malacca și dincolo de aceasta, sprijinite de forțe militare americane copleșitoare. În consecință, China se extinde acum spre vest prin investiții masive și mișcări calculate spre integrare. În cea mai mare parte, aceste mișcări se desfășoară în cadrul Organizației pentru Cooperare de la Shanghai (OCS),

care include statele din Asia Centrală şi Rusia şi, în curând, India şi Pakistanul, Iranul fiind unul dintre observatori – un statut care le-a fost refuzat Statelor Unite, cărora li s-a cerut să-şi închidă toate bazele militare din regiune. China construieşte o versiune modernă a Drumului Mătăsii, nu doar cu intenţia de a integra diverse regiuni sub influenţa chineză, ci şi de a căpăta acces la regiunile cu resurse de petrol din Europa şi din Orientul Mijlociu. China investeşte sume enorme pentru a crea un sistem asiatic integrat energetic şi comercial, cu căi ferate de mare viteză şi conducte extinse.

Un element al programului este o autostradă care să taie unii dintre cei mai înalţi munţi ai planetei spre portul nou construit de chinezi, Gwadar din Pakistan, care va proteja transporturile de petrol de posibilele intervenţii americane. Acest program poate, de asemenea, după cum speră China şi Pakistanul, să stimuleze dezvoltarea industriei în Pakistan, de care SUA nu s-a ocupat în ciuda ajutorului militar masiv acordat, şi ar mai putea reprezenta o încurajare pentru Pakistan să renunţe la practicile teroriste domestice, o problemă majoră pentru China în provincia de vest Xinjiang. Gwadar va deveni parte a „şiragului de perle" al Chinei, fiind construite baze în Oceanul Indian pentru scopuri comerciale, dar şi pentru o potenţială utilizare militară, în speranţa că îşi va putea proiecta puterea până în Golful Persic, poate pentru prima dată în istorie.[10]

Toate aceste manevre sunt imune la puterea militară copleşitoare a Washingtonului, cu excepţia

anihilării prin război nuclear, care ar distruge şi Statele Unite.

În 2015, China a pus bazele Băncii Asiatice de Investiţii în Infrastructură (AIIB), cu ea însăşi acţionar principal. 56 de ţări au participat la deschidere în iunie, la Beijing, inclusiv aliaţii SUA – Australia şi Marea Britanie – şi alţii care s-au alăturat sfidând dorinţele Washingtonului. Au lipsit Statele Unite şi Japonia. Unii analişti cred că noua bancă ar putea ajunge să fie un competitor pentru instituţiile de la Breton Woods (Fondul Monetar Internaţional şi Banca Mondială). Există, de asemenea, temeri că OCS ar putea deveni un competitor serios pentru NATO.[11]

Provocările de azi: Europa de Est

Dacă privim spre a doua regiune, Europa de Est, vedem că există o criză mocnită la graniţa dintre Rusia şi NATO. Nu e chiar un lucru mărunt. În studiul său ştiinţific revelator şi judicios asupra regiunii, Richard Sakwa scria – foarte plauzibil – că „războiul ruso-georgian din august 2008 a fost, de fapt, primul război pentru oprirea extinderii NATO; criza ucraineană din 2014 este al doilea moment. Nu este foarte sigur că umanitatea va supravieţui şi unui al treilea."[12]

Occidentul vede lărgirea NATO ca pe un lucru benign. Deloc surprinzător, Rusia şi mare parte din sudul global are o altă opinie, la fel ca şi unele voci cu greutate din Occident. George Kennan a avertizat de mult timp că extinderea NATO este „o greşeală tragică", opinie împărtăşită şi de înalţi oficiali de stat

americani care o descriu, într-o scrisoare deschisă către Casa Albă, ca pe „o eroare politică de dimensiuni istorice“.[13]

Prezenta criză își are originile în 1991, odată cu sfârșitul Războiul Rece și cu destrămarea URSS. Existau atunci două viziuni contrastante privind un nou sistem de securitate și economie politică în Eurasia. După cum spunea Sakwa, „o viziune era aceea a unei «Europe lărgite», având Uniunea Europeană în centru, dar întinzându-se tot mai mult spre securitatea euro-atlantică și comunitatea politică din regiune; pe de altă parte, exista ideea unei «Europe mai mari», o viziune a unei Europe continentale care să se întindă de la Lisabona la Vladivostok, care are mai multe centre, printre care Bruxelles, Moscova și Ankara, dar și un scop comun asumat în depășirea dezbinărilor care au afectat tradițional continentul“

Liderul sovietic Mihail Gorbaciov a fost principalul susținător al unei Europe mai mari, un concept care își are rădăcinile în gaullism și în alte inițiative. Totuși, cum Rusia s-a prăbușit sub reformele agresive ale pieței din 1990, această viziune s-a estompat pentru a putea fi resuscitată pe măsură ce Rusia începea să-și revină și să caute un loc pe scena lumii sub Vladimir Putin, care, împreună cu asociatul său Dimitri Medvedev, a solicitat, în mod repetat, „unificarea politică sub conceptul unei «Europe mai mari», de la Lisabona la Vladivostok, pentru a crea un «parteneriat strategic autentic»“.[14]

Aceste inițiative au fost „întâmpinate cu o superioritate politicoasă“, scrie Sakwa, privite ca „puțin mai

mult decât o acoperire pentru crearea unei «Rusii mai mari» prin furt" şi un efort de „a genera o ruptură" între America de Nord şi Europa Occidentală. Aceste îngrijorări trimit către temerile mai vechi din timpul Războiului Rece, că Europa ar putea deveni o a „treia forță", independentă atât de puterile minore, cât şi de cele majore şi tinzând spre crearea de legături mai puternice cu ultima (aşa cum se poate vedea în *Ostpolitik* a lui Willy Brandt şi în alte inițiative).

Reacția Occidentului la colapsul Rusiei a fost una triumfalistă. Declinul a fost salutat ca reprezentând „sfârşitul istoriei", victoria finală a democrației capitaliste occidentale, aproape ca şi cum i s-ar fi dat Rusiei instrucțiuni să revină la statutul de dinainte de Primul Război Mondial, când era, de fapt, o colonie a Occidentului. Lărgirea NATO a început aproape imediat, încălcându-se asigurările verbale date lui Gorbaciov că forțele NATO nu se vor mişca nici măcar cu „un centimetru spre est", după ce acesta acceptase ca Germania unificată să devină membru NATO – o concesie remarcabilă, în lumina istoriei. Posibilitatea că NATO s-ar putea extinde *dincolo de* Germania nu a fost discutată cu Gorbaciov., chiar dacă fusese analizată confidențial.[15]

După scurt timp, NATO a început să se mişte dincolo de granițele convenite, direct spre Rusia. Misiunea generală a NATO a fost schimbată oficial într-un mandat de protejare a „infrastructurii cruciale" a sistemului global de energie, a platformelor maritime şi gazoductelor, căpătând astfel o arie globală de operare. Mai mult, printr-o revizuire

occidentală radicală a doctrinei larg răspândite a „responsabilității de a proteja", radical diferită de versiunea ONU, NATO poate servi acum și drept o forță de intervenție sub comanda SUA.[16]

Deosebit de îngrijorătoare pentru Rusia sunt planurile de extindere a NATO către Ucraina. Aceste planuri au fost formulate explicit la *summit*-ul NATO de la București, din aprilie 2008, când Georgiei și Ucrainei li s-a promis o eventuală aderare la NATO. Formularea nu a avut nici o urmă de ambiguitate: „NATO salută aspirațiile euroatlantice ale Ucrainei și Georgiei de integrare în NATO. Am fost de acord astăzi că aceste țări vor deveni membre ale NATO." Odată cu victoria din 2004 a „revoluției portocalii" a candidatului pro-occidental din Ucraina, reprezentantul Departamentului de Stat Daniel Fried s-a dus de urgență în zonă și a „accentuat sprijinul SUA pentru aspirațiile Ucrainei la NATO și euroatlantice", după cum a arătat un raport WikiLeaks.[17]

Îngrijorările Rusiei sunt ușor de înțeles. Acestea sunt subliniate de specialistul în relații internaționale John Mearsheimer, în *Foreign Affairs*. El scrie că „punctul nevralgic al acestei crize [a Ucrainei] este expansiunea NATO și hotărârea Washingtonului de a scoate Ucraina de sub influența Moscovei și de a o integra în Occident", lucru pe care Putin îl consideră „o amenințare directă la adresa intereselor fundamentale ale Rusiei"

„Cine îl poate învinovăți?", se întreabă Mearsheimer, subliniind că „Washingtonului poate să nu-i placă poziția Moscovei, dar ar trebui să înțeleagă

logica din spatele acesteia". N-ar trebui să fie foarte dificil. La urma urmei, după cum ştie toată lumea, „Statele Unite nu tolerează ca superputeri de la mare depărtare să desfăşoare forțe militare nicăieri în emisfera vestică, darămite la granițele sale". De fapt, SUA împing lucrurile mult mai departe. Ele nu tolerează nici ceea ce a fost numit „sfidarea cu succes" a doctrinei Monroe din 1823, care proclamase (dar nu reuşise încă să implementeze) controlul SUA asupra emisferei. Iar o țară mică, vinovată de o astfel de sfidare, va fi supusă „terorii terorilor" şi unui embargo zdrobitor – cum s-a întâmplat cu Cuba. Nu trebuie să ne mai întrebăm ce s-ar fi întâmplat dacă țările Americii Latine ar fi decis să se alăture Pactului de la Varşovia, iar Mexicul şi Canada s-ar fi pregătit să facă acelaşi lucru. La cel mai mic semn că se pregăteşte fie şi un pas în acea direcție ar fi fost „distruse, suferind cele mai mari prejudicii posibile", pentru a folosi jargonul CIA.[18]

Ca şi în cazul Chinei, nu trebuie să simpatizăm cu acțiunile şi cu manevrele lui Putin pentru a înțelege motivele din spatele lor sau importanța surprinderii acelei logici în loc să le blestemăm. Ca şi în cazul Chinei, se află multe în joc, ajungându-se, literalmente, la chestiuni de viață şi de moarte.

Provocările de azi: lumea islamică

Să ne întoarcem către cea de-a treia sursă de îngrijorare, mai exact lumea islamică, de asemenea o scenă pentru războiul global împotriva terorii (RGT)

declarat de George W. Bush, după atacul terorist din 11 septembrie 2001. Ca să fiu mai exact, *re*-declarat. RGT a fost declarat prima oară de către administrația Reagan, imediat după preluarea funcției, folosindu-se o retorică febrilă despre „o plagă răspândită chiar de inamicii depravați ai civilizației însăși" (după expresia lui Reagan) și o „întoarcere la barbarism în epoca modernă" (folosind cuvintele lui George Schultz, secretarul său de stat). Războiul original a fost scos pe tăcute din istorie. S-a transformat rapid într-un război terorist și criminal care a afectat America Centrală, Africa de Sud și Orientul Mijlociu, cu repercusiuni sumbre până în ziua de azi, care au dus chiar și la o condamnare a Statelor Unite la Curtea Internațională de Justiție (pe care Washingtonul a respins-o). În orice caz, nu este povestea potrivită pentru a fi păstrată în istorie, așa că a dispărut.

Succesul versiunii Bush-Obama a RGT poate fi ușor evaluat la o privire directă și atentă. Când a fost declarat războiul, țintele teroriste erau restrânse într-un colț al tribalului Afghanistan. Acestea erau protejate de afghani, care cel mai probabil nu le plăceau și le disprețuiau, dar respectau legea tribală a ospitalității, bulversându-i pe americani atunci când au refuzat „să-l predea pe Osama bin Laden pentru astronomica sumă de 25 de milioane de dolari".[19]

Există motive serioase pentru a crede că o acțiune bine construită a poliției sau chiar negocieri diplomatice serioase cu talibanii ar fi putut duce la predarea în mâinile americanilor a celor vinovați pentru crimele din 11 septembrie, pentru judecare și

condamnare. Dar o astfel de opțiune nu a fost discutată. În schimb, răspunsul automat a fost violența pe scară mare – nu cu scopul de a-i copleși pe talibani (asta a venit mai târziu), ci pentru a face clar disprețul SUA față de soluțiile de extrădare a lui bin Laden propuse de aceștia. Nu știm cât de serioase au fost aceste propuneri, din moment ce posibilitatea de a le examina nu a fost niciodată luată în considerare. Sau poate că Statele Unite intenționau doar „să încerce să-și arate mușchii, să marcheze o victorie și să sperie lumea întreagă. Nu le pasă nici de suferința afghanilor, nici de câți oameni vom pierde noi."

Acesta a fost raționamentul respectatului lider antitaliban Abdul Haq, unul dintre mulții opozanți care au condamnat campania americană de bombardament lansată în octombrie 2001, ca pe „un mare pas înapoi" pentru eforturile lor de a răsturna din interior regimul taliban, un scop pe care-l considera realizabil. Raționamentul lui este confirmat de Richard A. Clarke, care era șeful Grupului pentru Securitate și Contraterorism de la Casa Albă sub președintele George W. Bush, când au fost făcute planurile pentru atacarea Afghanistanului. După cum descrie Clarke ședința, atunci când a fost informat că atacul va viola legea internațională, „președintele a strigat în cămăruța dedicată conferințelor: nu mă interesează ce spun avocații, o să-i facem praf!" Atacului i s-au opus cu înverșunare și principalele organizații umanitare care lucrau în Afghanistan, care au avertizat că existau milioane de oameni la limita foametei și că atacul ar fi putut avea consecințe oribile.[20]

Consecințele după ani de zile pentru săracii din Afghanistan nici nu mai trebuie trecute în revistă.

Următoarea lovitură de baros a fost aplicată Irakului. Invazia anglo-americană, fără nici cel mai mic pretext credibil, a fost cea mai mare crimă a secolului XXI. Invazia a dus la sute de mii de morți într-o țară în care societatea civilă fusese deja devastată de sancțiuni impuse de SUA și Marea Britanie, care erau privite drept „suicidale" de doi distinși diplomați internaționali care le-au administrat și au demisionat în semn de protest din acest motiv.[21] Invazia a generat, de asemenea, milioane de refugiați, a distrus țara și a stimulat un conflict sectar care sfâșie acum Irakul și întreaga regiune. Este absolut uimitor cum cultura noastră intelectuală și morală poate numi așa ceva, în cercurile iluminate, „eliberarea Irakului".[22]

Sondaje efectuate de Pentagon și Ministerul britanic al Apărării au arătat că numai 3% dintre irakieni au privit intervenția americană în vecinătatea lor ca fiind legitimă, mai puțin de un procent credeau că intervenția „coaliției" (SUA–Marea Britanie) este bună pentru securitatea lor, 80% se opuneau prezenței forțelor de coaliție în țară, și o largă majoritate susținea atacul asupra soldaților coaliției. Afghanistanul a fost distrus atât de tare, încât nu s-a putut face un sondaj rezonabil, dar există motive pentru a crede că ceva similar ar fi valabil și acolo. În special în Irak, Statele Unite au suferit o înfrângere serioasă, abandonând scopul oficial al războiului și lăsând țara sub influența singurului câștigător, Iranul.[23]

Barosul a fost îndreptat şi spre alte zone, în special spre Libia, unde cele trei puteri coloniale tradiţionale (Marea Britanie, Franţa şi SUA) au obţinut votul asupra rezoluţiei Consiliului de Securitate cu numărul 1973 pe care au şi încălcat-o imediat, devenind forţa aeriană care venea în sprijinul rebelilor. Efectul a fost că s-a înlăturat posibilitatea unei înţelegeri paşnice, prin negocieri diplomatice; a crescut puternic numărul de victime (cu cel puţin 10%, dacă e să-l credem pe analistul politic Alan Kuperman); a lăsat Libia în ruine, în mâinile diferitelor miliţii; şi, mai nou, a furnizat Statului Islamic o bază pe care să o poată folosi pentru a răspândi teroarea dincolo. Propunerile diplomatice echilibrate ale Uniunii Africane, acceptate în principiu de liderul libian Muammar Gaddafi, au fost ignorate de triumviratul imperial, după cum a arătat specialistul în Africa, Alex de Waal. Un flux uriaş de arme şi de jihadişti a răspândit violenţa din Africa de Vest (astăzi campioană la crime teroriste) spre Levant, în timp ce atacurile NATO au trimis şi ele un val de refugiaţi din Africa spre Europa.[24]

Încă un triumf al „intervenţiilor umanitare" şi, după cum ne arată un lung şi adeseori surprinzător istoric, nici măcar unul neobişnuit, date fiind originile sale de acum 400 de ani.

Costurile violenţei

Pe scurt, tacticile violente ale războiului global împotriva terorismului au răspândit teroarea jihadistă dintr-un colţ îngust al Afghanistanului către cea mai

mare parte a restului lumii, din Africa prin Levant și Asia de Sud către Asia de Sud-Est. A dus, de asemenea, la atacuri în Europa și Statele Unite. Invazia Irakului a avut o contribuție majoră la acest proces, cam așa cum au prezis agențiile de informații. Specialiștii în terorism Peter Bergen și Paul Cruickshank au estimat că Războiul din Irak „a generat o șocantă creștere de șapte ori a ratei anuale a atacurilor jihadiste fatale, ridicând literalmente cu alte câteva sute atacurile teroriste adiționale și cu miile de vieți de civili pierdute; chiar și atunci când excludem terorismul din Irak și Afghanistan, atacurile în restul lumii au crescut cu mai mult de o treime". Alte exerciții au fost la fel de productive.[25]

Un grup de organizații mari pentru drepturile omului – Medici pentru Responsabilitatea Socială (SUA), Doctori pentru Supraviețuirea Globală (Canada) și Asociația Internațională a Medicilor pentru Prevenirea Războiului Nuclear (Germania) – a condus un studiu care a încercat „să dea o estimare cât mai realistă posibil a numărului de victime din cele trei zone principale de război [Irak, Afghanistan și Pakistan], în timpul celor 12 ani de terorism", inclusiv o revizuire extinsă „a studiilor principale și a datelor publicate privind numărul de victime din aceste țări", alături de informații suplimentare privind acțiunile militare. Cea mai „conservatoare estimare" a lor arată că aceste războaie au ucis cel puțin 1,3 milioane de oameni, un tribut care „ar putea fi în mod real de peste două milioane".[26] O căutare în baza globală de date, realizată de cercetătorul independent

David Peterson, nu a găsit nici o referire la acest studiu. Cui îi pasă?

Mai mult, studiul făcut de Institutul de Cercetare a Păcii de la Oslo a arătat că două treimi dintre victimele conflictelor din regiune au provenit din conflicte la început interne, în care cei din afară şi-au impus soluţiile. În astfel de conflicte, 98% dintre victime şi-au pierdut viaţa abia după ce străinii au venit cu forţa lor militară în conflictele locale. În Siria, numărul de victime din conflictele directe s-a triplat după ce Occidentul a început bombardamentele împotriva autodeclaratului Stat Islamic, iar CIA şi-a început intervenţia militară indirectă în conflict[27] – intervenţie care pare să fi dus la atragerea Rusiei în conflict pe măsură ce rachete americane antitanc avansate decimau forţele aliatului Rusiei, Bashar al-Assad. Primele semne indică faptul că bombardamentele ruseşti au consecinţele obişnuite.

Dovezile trecute în revistă de politologul Timo Kiwimäki arată faptul că „războaiele de protecţie (duse de «coaliţiile celor dispuşi») au devenit principala sursă de violenţă din lume, contribuind uneori la mai bine de jumătate din totalul victimelor conflictelor". Mai mult, în numeroase dintre aceste cazuri, inclusiv în Siria, după cum se relatează, au existat posibilităţi pentru o rezolvare diplomatică, dar au fost ignorate. După cum am discutat şi în alte părţi, acest lucru a fost valabil şi în alte situaţii aparent fără ieşire, inclusiv în Balcani în anii 1990, în Primul Război din Golf şi, desigur, în războaiele din Indochina, cea mai mare atrocitate de la al Doilea

Război Mondial încoace. În cazul Irakului, problema nici măcar nu s-a pus. Există cu siguranță ceva învățăminte care pot fi trase de aici.

Consecințele generale ale recurgerii la baros împotriva unor societăți vulnerabile nu sunt o surpriză pentru nimeni. Studiul atent al insurgențelor, realizat de William Polk şi citat mai sus, este o lectură esențială pentru cei care vor să înțeleagă conflictele de azi şi cu siguranță pentru planificatori, presupunând că le pasă şi de consecințele asupra oamenilor şi nu doar de putere şi de dominație. Polk ne arată un tipar care a fost reprodus mereu şi mereu. Invadatorii – probabil fluturând cele mai benigne motivații – nu sunt, fireşte, simpatizați de populația locală, care nu li se supune, mai întâi în chestiuni mărunte care generează reacții de forță, care, la rândul lor, cresc opoziția şi sprijinul pentru rezistență. Cercul violenței escaladează până când invadatorii se retrag – sau îşi ating scopurile prin mijloace care frizează genocidul.

Campania globală de asasinare cu drone a lui Obama, o inovație remarcabilă în terorismul global, ne arată aceleaşi tipare. După toate calculele, generează terorişti mai repede decât îi ucide pe cei suspectați că ar intenționa să ne facă rău într-o zi – o contribuție impresionantă a unui avocat constituțional la aniversarea a 800 de ani de existență a *Magna Carta*, care a pus bazele pentru principiul prezumției de nevinovăție care este fundația legislației lumii civilizate.

O altă trăsătură importantă a acestor intervenţii este prezumţia că insurgenţa va fi depăşită prin eliminarea liderilor săi. Dar, ori de câte ori un astfel de efort are succes, liderul condamnat este înlocuit, de regulă, de cineva mai tânăr, mai hotărât, mai brutal şi mai eficient. Polk dă multe exemple. Istoricul militar Andrew Cockburn a trecut în revistă campaniile americane de ucidere a „capilor" traficanţilor de droguri, şi apoi a teroriştilor, în importantul său studiu *Kill Chain*, şi a ajuns la aceleaşi rezultate. Şi ne putem aştepta, cu deplină încredere, ca acelaşi tipar să se repete. Fără îndoială, în acest moment, strategii americani caută căi pentru a-l ucide pe „califul Statului Islamic", Abu Bakr al-Baghdadi, care este un rival de moarte al conducătorului al-Qaeda, Ayman al-Zawahiri. Rezultatul cel mai probabil al acestui atac va fi ceea ce a prevăzut cunoscutul specialist în terorism Bruce Hoffman, profesor la Centrul pentru combaterea terorismului al Academiei Militare a SUA. El a prevăzut că „moartea lui al-Baghdadi va duce, probabil, la o unire a Statului Islamic cu al-Qaeda, ceea ce va duce la apariţia unei forţe teroriste combinate fără precedent până acum în privinţa scopului, mărimii, a ambiţiilor şi resurselor".[28]

Polk citează un tratat despre război scris de Henri Jomini, influenţat de înfrângerea lui Napoleon de către gherilele spaniole, care a devenit un manual după care au învăţat generaţii de cadeţi de la academia militară West Point. Jomini a observat că astfel de intervenţii ale unor mari puteri generează,

de obicei, „conflicte de opinie“ şi, mai întotdeauna, „războaie naţionale“, dacă nu de la început, atunci mai târziu în timpul conflictului, prin dinamica descrisă de Polk. Jomini conchide: „comandanţii armatelor regulate sunt prost sfătuiţi să intre în astfel de războaie, pentru că le vor pierde“, iar succesele lor aparente se vor dovedi de scurtă durată.[29]

Studii atente cu privire la al-Qaeda şi ISIS au arătat că Statele Unite şi aliaţii lor îşi urmează planurile de joc cu o oarecare precizie. Acestea sunt de a „atrage Occidentul cât mai adânc şi mai activ posibil spre nisipurile mişcătoare“ şi „să atace şi să irite la nesfârşit Statele Unite şi Occidentul într-o serie de acţiuni prelungite în străinătate“, în care îşi vor risca propriile societăţi, îşi vor cheltui resursele şi vor creşte nivelul de violenţă, iniţiind dinamica despre care vorbeşte Polk.[30]

Scott Atran, unul dintre cei mai judicioşi cercetători ai mişcării jihadiste, a calculat că „atacurile de la 11 septembrie au costat între 400 000 şi 500 000 de dolari pentru a fi executate, iar răspunsul militar şi de securitate al SUA a costat de zece milioane de ori mai mult. Dacă ne referim strict la raportul cost–beneficii putem spune că atacul terorist a avut un succes dincolo de imaginaţia lui Bin Laden şi acest succes încă mai creşte. Aici se poate vedea întreaga măsură a acestui stil asimetric de luptă de tip jiu-jitsu. La urma urmei, cine ar putea pretinde că ne este mai bine decât înainte sau că pericolul global scade?“ Şi dacă vom continua să dăm cu barosul, urmând îndeaproape scenariul jihadist, efectul cel mai probabil

este mai multă violență jihadistă și mai răspândită. Toate aceste date ar trebui „să determine o schimbare radicală în contrastrategiile noastre", ne sfătuiește Atran.

Al-Qaeda și ISIS sunt ajutate de americani, care le urmează directivele; de exemplu, Ted „Bombardează-i" Cruz, unul dintre candidații republicani de top la prezidențiale. În capătul celălalt al spectrului, Thomas Friedman, editorialistul de la *New York Times* specializat în Orientul Mijlociu și relații internaționale, care, în 2003, oferea sfaturi despre cum trebuie luptat în Irak, la emisiunea *Charlie Rose*, scria: „Avem aici ceea ce eu numesc bula de terorism... Iar ceea ce trebuia să facem era să mergem în acea parte a lumii și să spargem bula. Trebuia să mergem acolo, pe scurt, și să luăm un băț cât mai mare, chiar în mijlocul lumii aceleia, și să spargem acea bulă. Și nu exista decât o cale pentru a face asta... Tot ce aveau nevoie să vadă erau americani, băieți și fete, mergând din casă în casă, de la Basra la Baghdad, și spunând, pe scurt, ce parte din propoziția aceasta nu înțelegeți? Nu credeți că ne pasă de societatea noastră deschisă, credeți că vom renunța, pur și simplu, la fantezia aceasta legată de bulă? Pe naiba. Ok. Despre aceasta a fost războiul ăsta, Charlie."[31]

O să-i învețe minte pe purtătorii ăștia de turbane.

Privind înainte

Atran și alți observatori atenți se pun, în general, de acord asupra perspectivelor. Ar trebui să începem

prin a recunoaşte ceea ce studiile au arătat cu mare exactitate: cei atraşi de jihad „jinduiesc după ceva din istoria lor, din tradiţia lor, cu eroii şi morala lor; iar Statul Islamic, oricât de brutal şi de respingător ni s-ar părea nouă şi chiar şi celor mai mulţi din lumea arabo-musulmană, se adresează exact acestor lucruri... Ceea ce îi inspiră pe cei mai mulţi atacatori astăzi nu este atât Coranul, cât o cauză care îi face să vibreze şi o chemare la acţiune care le promite glorie şi stima prietenilor." De fapt, foarte puţini jihadişti au multe cunoştinţe despre textele islamice, dacă există asemenea oameni.[32]

Cea mai bună strategie, crede Polk, ar fi „o acţiune multinaţională, un program orientat către creşterea bunăstării şi satisfacţie psihologică... aceasta ar face ca ura ISIS să se sprijine pe ceva mai puţină virulenţă. Au fost identificate elementele necesare: nevoi comunitare, compensaţii pentru greşelile trecute şi apelul pentru noi începuturi."[33] Se adaugă: „o scuză atent scrisă privind greşelile din trecut ar costa foarte puţin sau deloc". Un astfel de proiect ar putea fi pus în aplicare în taberele de refugiaţi sau în „cocioabele sau în cartierele întunecate ale periferiei Parisului", unde, adaugă Atran, echipa lui de cercetare „a descoperit o toleranţă largă sau chiar susţinere pentru valorile ISIS" Şi multe altele ar putea fi rezolvate printr-o reală dedicare spre diplomaţie şi negocieri în loc de a recurge din reflex la violenţă.

Nu mai puţin semnificativ ar fi un răspuns onorabil la „criza refugiaţilor", care se anunţa de mult, dar care a atins apogeul în Europa în decursul anului

2015. Asta ar însemna cel puțin sporirea ajutorului umanitar în taberele din Liban, Iordania și Turcia, în care refugiați nefericiți din Siria abia supraviețuiesc. Dar problema merge mult mai departe și ne furnizează o imagine a autodenumitelor „state iluminate" care este departe de a fi atrăgătoare și ar trebui să fie un îndemn la acțiune.

Există țări care generează refugiați prin violență extremă, de exemplu, Statele Unite, iar în al doilea rând Marea Britanie și Franța. Există apoi țări care admit un mare număr de refugiați, inclusiv pe cei care fug de violența occidentală, precum Libanul (statul campion, fără dubii, la numărul de victime pe cap de locuitor), Iordania sau Siria, înainte să facă implozie, pe lângă altele din regiune. Și, suprapunându-se întrucâtva, există țări care generează refugiați și refuză să-i primească, nu doar din Orientul Mijlociu, ci și din curtea din spate a SUA, la sud de graniță. O imagine stranie, greu de contemplat.

O abordare onestă ar plasa originea milioanelor de refugiați mult mai departe în istorie. Robert Fisk, unul dintre corespondenții cei mai vechi din Orientul Mijlociu, a relatat că una dintre primele înregistrări video produse de ISIS „arăta un buldozer care deplasa o movilă de nisip ce marcase granița dintre Irak și Siria. În timp ce mașina distrugea digul de pământ, camera cobora spre o bucată de hârtie scrisă de mâna care zăcea acum pe pământ. «Sfârșitul Pactului Sykes-Picot» scria pe ea."

Pentru oamenii din regiune, Pactul Sykes-Picot este însuși simbolul cinismului și al brutalității

imperialismului occidental. După ce au conspirat în secret, în timpul Primului Război Mondial, britanicul Mark Sykes și francezul François Georges-Picot au împărțit regiunea în state artificiale pentru a-și satisface propriile scopuri imperialiste, cu o desconsiderare totală a oamenilor care trăiau acolo și în ciuda promisiunilor făcute arabilor în timpul războiului, pentru a-i determina să se alăture eforturilor Aliaților. Această înțelegere a reflectat tipul de politici specifice statelor europene care au devastat Africa cam la fel. Astfel, „s-au transformat din niște provincii relativ liniștite ale Imperiului Otoman într-unele dintre cele mai puțin stabile și mai explozive state ale lumii".[34]

Intervențiile repetate ale Occidentului în Orientul Mijlociu și în Africa au exacerbat tensiunile, conflictele și rupturile care au distrus societățile. Rezultatul final este o „criză a refugiaților" pe care Occidentul inocent abia poate s-o îndure. Germania a devenit prima conștiință a Europei, acceptând la început (nu și acum) un milion de refugiați – într-una dintre cele mai bogate țări ale lumii, cu o populație de 80 de milioane. Prin contrast, săracul stat Liban a admis pe teritoriul său un milion și jumătate de refugiați sirieni, reprezentând acum un sfert din populația sa, la care se adaugă jumătate de milion de refugiați palestinieni care au fost înregistrați de agenția UNRWA aparținând ONU, majoritatea victime ale politicilor israeliene.

Europa geme și ea sub povara refugiaților proveniți din țările pe care le-a distrus în Africa – nu fără

ajutor american, după cum pot mărturisi congolezii şi angolezii, printre alţii. Europa încearcă acum să mituiască Turcia (care are, în acest moment, peste două milioane de refugiaţi sirieni) pentru a-i îndepărta pe cei care fug de ororile din Siria de graniţele Europei, în acelaşi fel în care Obama încearcă să convingă Mexicul să-i ţină departe de graniţele SUA pe nefericiţii care caută să scape de urmările războiului împotriva terorii declanşat de Reagan, precum şi pe cei care încearcă să scape din dezastre mai recente, printre care o lovitură de stat în Honduras, pe care Obama a binecuvântat-o cam de capul lui şi care a creat una dintre cele mai cumplite camere a ororilor din regiune.[35]

Nu există cuvinte pentru a descrie răspunsul american la criza refugiaţilor din Siria, cel puţin eu nu îmi găsesc cuvintele.

Revenind la întrebarea noastră iniţială şi anume „Cine conduce lumea?“, am putea dori să punem şi o altă întrebare: „Care sunt valorile şi principiile după care este condusă lumea?“ Întrebarea aceasta ar trebui să se afle în primul rând în mintea cetăţenilor statelor bogate şi puternice, care se bucură de o moştenire neobişnuită de libertate, privilegii şi oportunităţi graţie celor care au luptat înaintea lor şi care acum se confruntă cu alegeri vitale referitoare la modul în care ar trebui să răspundă provocărilor de mare importanţă pentru umanitate.

POSTFAȚĂ

Întrebarea cu privire la cine conduce lumea a devenit chiar şi mai importantă după 8 noiembrie 2016, zi care ar putea deveni cea mai importantă dată din istoria omenirii, în funcție de cum vom reacționa. Nu e nici o exagerare aici. Semnificația acelei zilei abia dacă a fost remarcată în diferite locuri pe planetă, lucru care nu are în sine vreo foarte mare importanță.

Pe 8 noiembrie, Organizația Meteorologică Mondială a prezentat un raport la întâlnirea COP22, summitul din 2016 al Conferinței privind Schimbările Climatice, care se ținea în Maroc. Organizația arăta că ultimii cinci ani fuseseră cei mai călduroşi din istorie şi raporta creşterea nivelului apelor oceanului planetar ca rezultat al topirii surprinzător de rapide a calotei polare. Aria acoperită de Oceanul Arctic şi-a scăzut suprafața cu 28% în ultimii cinci ani, în comparație cu media, ceea ce reduce fenomenul reflectării razelor solare de către gheață, ducând din nou la o accelerare a încălzirii. Încă şi mai alarmantă este destabilizarea enormilor ghețari din Antarctica

de Vest, care ar putea ridica cu câțiva metri nivelul mării, ducând, de asemenea, la dezintegrarea întregii porțiuni înghețate din regiune. Raportul mai arăta că temperaturile cresc şi că ne apropiem periculos de valorile-limită stabilite prin acordurile de la Paris COP21, doar cu un an înainte, precum şi alte analize şi previziuni sumbre.

Un alt eveniment care a avut loc în acea zi a fost mult mai remarcat, deşi motivul originar al importanței sale a trecut neobservat. Pe 8 noiembrie, în cea mai puternică țară de pe glob au avut loc alegeri. În urma alegerilor, toate ramurile puterii – preşedinția, Congresul, Curtea Supremă – au ajuns în mâinile Partidului Republican, cea mai periculoasă organizație din istorie.

În afara ultimei propoziții, toate celelalte nu pot fi subiect de controversă. Ultima propoziție poate părea deplasată, chiar scandaloasă. Dar este, oare, aşa? Faptele sugerează că nu. Partidul Republican se grăbeşte, în cel mai alert ritm cu putință, către distrugerea vieții umane organizate. Nu există un precedent de asemenea factură.

În privința schimbărilor climatice, practic toți candidații republicani la alegerile primare au negat că fenomenul ar avea loc. Singurele excepții au fost aşa-zişii moderați înțelepți, precum Jeb Bush – care a spus că această chestiune nu este sigură, dar că oricum nu trebuie să facem nimic, întrucât producem tot mai multe gaze de şist. Sau John Kasich care a fost de acord că încălzirea globală se petrece, dar că, atunci când vine vorba de cărbune – cel mai poluant

dintre carburanţi – „îl vom arde în Ohio şi nu ne vom cere scuze pentru asta". În acelaşi timp, Donald Trump a îndemnat către folosirea tot mai accentuată a carburanţilor fosili, în ciuda reglementărilor internaţionale, refuzându-le ajutorul ţărilor în curs de dezvoltare care încearcă să găsească surse sustenabile de energie, grăbindu-se fără dubiu către marginea prăpastiei.

Efectele negativismului republican s-au făcut simţite înainte de administraţia Trump. Au existat speranţe, de exemplu, că acordurile COP21 ar putea duce la un tratat, dar s-a renunţat la idee, întrucât Congresul republican nu a vrut să-şi ia nici un angajament constrângător. Astfel s-a ajuns la un acord voluntar, un act cu siguranţă fără putere de coerciţie.

Efectele încălzirii globale ar putea deveni, în curând, mult mai evidente decât sunt în acest moment. Doar în Bangladesh, zeci de milioane de oameni se aşteaptă să migreze din pricina scufundării câmpiilor pe măsură ce creşte nivelul mării, iar modificările severe de vreme vor crea crize de refugiaţi în comparaţie cu care cele de azi vor părea o glumă. Cu mare dreptate, cel mai important savant din Bangladesh în materie de schimbări climatice spunea că „aceşti imigranţi ar trebui să aibă dreptul de a merge în ţările de unde vin aceste gaze. Milioane de oameni ar trebui să poată merge în Statele Unite." Ar trebui să poată merge şi în alte ţări care s-au îmbogăţit pe spatele distrugerii mediului. Consecinţele catastrofale ale transformării mediului nu se vor simţi doar în Bangladesh, ci în întreaga Asie de

Sud-Est, pe măsură ce temperaturile cresc inexorabil, şi gheţarii himalayeni se topesc, punând în pericol întreaga rezervă de apă din regiune. Deja s-a raportat că aproximativ 300 de milioane de oameni din India nu au acces la suficientă apă.

Este greu să găseşti cuvinte pentru a exprima faptul că oamenii se află în faţa celei mai importante provocări din istoria lor – şi anume dacă viaţa umană organizată va supravieţui într-o formă asemănătoare cu ce avem acum – şi că răspund accelerând cursa spre dezastru. Acelaşi lucru este valabil pentru cealaltă ameninţare la adresa supravieţuirii noastre, pericolul nuclear, care a planat deasupra capetelor noastre vreme de 70 de ani, şi acum pare să devină tot mai acut.

Este la fel de greu să găseşti cuvinte pentru a exprima stupefacţia că, în vacarmul general creat de impresionanta acoperire media a alegerilor, nici catastrofa mediului, nici cea nucleară nu au fost pomenite decât în treacăt. Cel puţin mie mi-e greu să găsesc cuvinte. Deşi Clinton a primit voturi de la categorii foarte diverse – rezultatul alegerilor fiind afectat de particularităţile sistemului american –, nu putem să nu vedem furia cu care Trump a fost susţinut de votanţii fără perspective, albi, fără educaţie superioară, de muncitori şi de stratul de jos al clasei de mijloc. Au existat, desigur, foarte mulţi factori, iar unul dintre ei este acela că sunt victimele politicilor neoliberale ale generaţiei trecute, politici rezumate în testamentul său din Congres de Alan Greenspan, şeful Rezervei Federale, supranumit şi „Sfântul

Alan" de către admiratorii săi, până când miraculoasa economie pe care o supraveghea s-a prăbușit în 2007–2008, amenințând să atragă prăbușirea întregii economii mondiale. După cum a explicat Greenspan în timpul perioadei sale de glorie, creșterea economică se baza pe sporirea „nesiguranței muncitorilor" Muncitorii intimidați nu aveau să mai ceară salarii sporite sau alte beneficii, ci vor accepta standarde de viață mai scăzute pentru a-și putea păstra locurile de muncă. După standardele neoliberale, aceasta a dus la „un mediu favorabil... pentru performanțe economice sporite"

Muncitorii care au fost cumva cobaii acestui experiment nu sunt, dintr-un anumit motiv, foarte fericiți datorită acestui lucru. Nu sunt foarte fericiți, de exemplu, că, în 2007, la apogeul miracolului economic de dinainte de criză, ajustările cu rata inflației pentru muncitorii simpli erau mai mici decât în 1979, când experimentul era abia la început. Salariile reale ale muncitorilor erau la nivelul anilor 1960, în timp ce foarte mulți bani intrau în buzunarele unei elite reduse numeric – chiar mai puțin decât celebrul „procent" Acesta nu este rezultatul unei acumulări normale de bogăție sau a forțelor de pe piață, ci a unor politici deliberate.

O privire aruncată asupra salariului minim în Statele Unite arată ce se întâmplă, de fapt. În perioada de mare creștere din 1960, salariul minim – care constituie, în general, reperul pentru celelalte venituri – a urmat, de obicei, productivitatea. Această evoluție a fost oprită odată cu aplicarea doctrinei neoliberale.

Din acel moment, salariul minim, care trebuia ajustat cu inflația, a tot scăzut. Dacă ar fi continuat tendințele anterioare, până în acest moment ar fi trebuit să ajungă la o valoare de aproximativ 20 de dolari pe oră. În loc să se întâmple asta, astăzi este considerată o propunere revoluționară ca acesta să fie majorat la 15 dolari pe oră.

Pentru muncitori este o mare diferență între o slujbă stabilă într-o fabrică, cu un salariu negociat de sindicat și alte beneficii și o slujbă temporară, cu un nivel mare de nesiguranță, în sectorul serviciilor. Pe lângă pierderea salariilor, a beneficiilor și a securității sociale, se pierd demnitatea, speranța, sentimentul viitorului și a aceluia că există un mic rol pentru fiecare dintre ei în lumea aceasta.

Furia este ușor de explicat. Sondajele timpurii au arătat că susținerea furibundă pentru Trump s-a datorat inițial sentimentului că el reprezintă o schimbare, în timp ce Clinton ar fi fost candidatul care ar fi perpetuat vechea stare de lucruri. Mulți dintre suporterii lui Trump au votat pentru Barack Obama în 2008, crezând în mesajul lui de „speranță și schimbare". Deziluzionați de eșecul promisiunilor lui Obama, ei se îndreaptă acum spre retorica lui Trump care promite să facă America măreață din nou. Totuși, se înșală dacă cred că acesta le va îndeplini mărețele speranțe și le va repara neajunsurile: o simplă privire atentă la propunerile sale fiscale și la alegerile de personal arată cam cât de improbabil este acest lucru. Dar este de înțeles de ce planurile sale vagi și indirecte nu sunt întotdeauna clare pentru

oamenii care trăiesc într-o societate atomizată, izolați de ceilalți, lipsiți de sindicate și de asociații care să le ofere mijloace de educare și de organizare. Există o diferență crucială între muncitorii disperați ai zilelor noastre și cei plini de încredere din anii 1930, care, de fapt, au trecut printr-un stres economic mai mare în timpul Marii Crize.

Partidul Democrat a abandonat orice grijă față de muncitori încă din anii 1970 și a ajuns în poziția inamicilor lor de clasă cei mai amarnici care măcar pretind că le vorbesc limba – Ronald Reagan, cu stilul lui popular și glumele lui dubioase, mestecând jeleuri; George W. Bush, cu imaginea sa atent cultivată de tip obișnuit pe care-l poți întâlni într-un bar și căruia îi place să tundă iarba, la ferma sa, pe o căldură arzătoare. Iar acum, Trump, care spune că reprezintă vocea oamenilor care și-au pierdut nu doar salariile, ci și sentimentul valorii personale și care se unesc acum împotriva guvernului despre care simt, nu fără motiv, că le-a afectat negativ viețile.

Una dintre marile realizări ale sistemului doctrinar al Americii a fost aceea de a devia mânia dinspre sectorul corporatist către guvernul care implementează politicile pe care le construiește sistemul privat. De exemplu, guvernul este cel învinuit pentru politicile protecționiste în cel mai înalt grad și pentru acordurile internaționale între investitori, denumite în mod eronat „acorduri de liber schimb“ în comentariile oficiale și în media. Spre deosebire de sectorul corporatist, guvernul se află, într-o oarecare măsură, sub controlul și influența opiniei publice, așa că este

foarte avantajos pentru lumea afacerilor să lase ca dispreţul şi nemulţumirea să cadă pe capetele pătrate birocrate care fură taxele cetăţenilor. Asta ajută la îndepărtarea din mintea oamenilor a ideii subversive că guvernarea ar putea să devină un instrument al voinţei populare, o guvernare a oamenilor, pentru oameni. Desigur, au existat şi alte motive ale succesului lui Trump. Studiile arată că doctrina supremaţiei albe are un impact uriaş asupra culturii populare americane – mai mult decât în Africa de Sud, de exemplu. Şi nu e nici un secret că populaţia albă este în declin. Într-un deceniu sau două, se preconizează că albii vor reprezenta doar o minoritate între oamenii muncii şi, nu cu mult mai târziu, o minoritate a populaţiei. Cultura tradiţională conservatoare este, de asemenea, percepută ca aflându-se sub atac, marcată de „cultura de gen" – apanajul unei elite care are doar dispreţ faţă de bunul american harnic, patriot, pios, care susţine adevăratele valori de familie şi a cărui ţară dispare chiar sub ochii lui.

Cultura conservatoare tradiţională, cu rădăcinile ei religioase extrem de profunde, are încă un impact uriaş asupra majorităţii populaţiei. Merită să ne amintim că, înainte de al Doilea Război Mondial, SUA, deşi erau de mult timp cea mai bogată ţară din lume, nu aveau un rol major în afacerile mondiale şi nu conta prea mult nici în plan cultural. Cineva care voia să studieze fizica mergea în Germania; un artist sau un scriitor aspirant ar fi mers în Franţa. Acest lucru s-a schimbat după al Doilea Război Mondial, din motive evidente – dar numai pentru o parte a

populației americane. Cea mai mare parte din țară a rămas tradiționalistă din punct de vedere cultural și este astfel până în ziua de azi. Aș da un singur exemplu (destul de nefericit), unul dintre motivele pentru care e greu să crești gradul de conștientizare cu privire la pericolele încălzirii globale este și acela că 40% din populația țării crede că Iisus Hristos va reveni pe pământ până în 2050, așa că nu văd severa deteriorare a mediului din viitorul deceniu ca pe o problemă.

Dacă știința intră în conflict cu Biblia, cu atât mai rău pentru știință. De exemplu, alegerea lui Trump pentru conducerea Departamentului educației, miliardara Betsy de Vos. Este membră a unei confesiuni importante care susținea că „toate teoriile științifice trebuie supuse Scripturii" și că „omul a fost făcut după chipul lui Dumnezeu; toate teoriile care minimizează acest fapt și toate teoriile evoluției care resping activitatea creativă a lui Dumnezeu vor fi respinse" Este greu să găsești ceva similar acestei situații în alte societăți.

Una peste alta, Trump nu reprezintă o mișcare cu totul nouă în politica americană. Ambele partide importante s-au deplasat către dreapta de-a lungul perioadei neoliberale. Democrații de azi sunt, în linii mari, ceea ce se numea acum ceva timp „republicanii moderați" „Revoluția politică" la care chema Bernie Sanders nu l-ar fi surprins în mod deosebit pe Dwight Eisenhower. Pe de altă parte, actualii republicani au migrat atât de mult spre dreapta în privința sprijinului pentru cei bogați și pentru sectorul corporatist, încât

nu pot spera să obțină voturi cu actualul program. Așa că s-au apucat să mobilizeze sectoare de populație care au fost dintotdeauna acolo, dar nu au fost organizate ca o forță politică: evanghelici, nativiști, rasiști și alte victime ale politicii de globalizare, gândită să aducă oamenii muncii în competiție unii cu alții, protejându-i pe cei privilegiați.

Consecințele au devenit vizibile în recentele alegeri primare republicane.

În alegerile anterioare, fiecare candidat provenit din această bază – Michelle Bachmann, Herman Cain, Rick Santorum și alții – a avut poziții atât de extreme încât partidul a trebuit să-și folosească toate resursele pentru a-i învinge. Diferența, în 2016, este aceea că s-a prăbușit baza tradițională a partidului.

Există anumite asemănări între alegerea lui Trump, referendumul pentru Brexit și succesul unor partide ultranaționaliste de extremă dreapta în toată Europa. Liderii lor – Nigel Farage, Marine Le Pen, Viktor Orban și alții ca ei – s-au grăbit să-l felicite pe Trump pentru victorie, percepându-l ca pe unul dintre ei. Aceste evoluții sunt chiar înfricoșătoare. O privire asupra sondajelor din Austria și din Germania nu poate să nu-i trezească îngrijorare cuiva obișnuit cu anii 1930 sau 1940 și, în special, celor care au văzut cu ochii lor ce s-a întâmplat atunci, așa cum am văzut eu când eram copil. Îmi pot aminti încă discursurile lui Hitler, neînțelegând cuvintele, dar găsind și acum tonul și intonația vocii dătătoare de fiori. Îmi amintesc că primul articol pe care l-am scris a fost în februarie 1939, după căderea

Barcelonei, pe fondul extinderii inexorabile a plăgii naziste. Și, printr-o coincidență stranie, în Barcelona am urmărit, alături de soția mea, rezultatul alegerilor din 2016.

De ani de zile, scriu despre pericolul ca un lider ideologic charismatic să apară în Statele Unite: cineva care va exploata întreaga teamă și nesiguranță care fierbeau de ani de zile în societatea americană și care va îndepărta țara de adevărații agresori îndreptând-o asupra victimelor. Asta ar putea duce la ceea ce sociologul Bertram Gross numea, într-un studiu profund scris acum câteva decenii, un „fascism prietenos". Pentru aceasta ar fi nevoie, însă, de un adevărat ideolog, precum Hitler, și nu de cineva a cărui unică ideologie detectabilă este narcisismul. Pericolul este, cu toate acestea, real de foarte mult timp.

Cum se va descurca Trump cu ceea ce a scos la iveală – nu a creat, dar a dezlănțuit – nu putem prevedea. Probabil cea mai frapantă caracteristică a sa este impredictibilitatea. Totul depinde, în mare măsură, de contactele sale și de influența consilierilor săi, iar acestea nu se prezintă prea bine, ca să mă exprim în termeni blânzi. Și suntem aproape siguri că și Curtea Supremă se află în mâinile reacționarilor pentru multă vreme, lucru ce va avea consecințe predictibile.

În ceea ce privește viitorul politicii externe, o previziune plină de speranță este aceea că va avea loc o reducere a tensiunii tot mai mari în relația cu Rusia, dată fiind admirația pe care Trump o are pentru Vladimir Putin. Este, de asemenea, posibil ca Europa să se distanțeze de America lui Trump (după cum au

sugerat deja Angela Merkel şi alţi lideri europeni) şi, după Brexit, de avocatul britanic al Americii. Aceasta i-ar putea determina pe liderii europeni să facă eforturi pentru a detensiona relaţia cu Rusia şi poate chiar pentru a reactiva viziunea lui Mihail Gorbaciov cu privire la crearea unui sistem euro-asiatic de securitate fără alianţe militare – o viziune respinsă de America şi înlocuită cu extinderea NATO, dar readusă recent în discuţie de Vladimir Putin, deşi nu ştim exact cât de serios.

Va fi politica externă a SUA mai militaristă sub Trump decât a fost sub George W. Bush sau chiar sub Obama sau dimpotrivă? Nu cred că cineva poate da un răspuns sigur. Încă o dată, Trump este prea imprevizibil. Sunt prea multe întrebări deschise.

Dar ceea ce putem spune este că multe depind de reacţiile celor oripilaţi de ceea ce se întâmplă acum în Washington, de performanţele lui Trump şi de viziunile pe care le-a exprimat, precum şi de echipa pe care şi-a format-o. Mobilizarea şi activismul, conduse şi organizate în mod corespunzător, pot face diferenţa. Şi, după cum am spus mai devreme, mizele sunt enorme.

ANEXĂ
Proiectul imperiului american

Într-o epocă de mobilizare militară fără precedent, liderii Statelor Unite, hiperputerea globală, au început să aibă ambiții imperiale tot mai mari. Cum a apărut această schimbare în privința scopurilor și a politicilor? Ce va apărea pe drum?

Proiectul Imperiului American este răspunsul la schimbările care au survenit în gândirea strategică americană, ca și în poziția militară și economică. Atitudinea imperială, considerată mult timp o ofensă la adresa moștenirii democratice a Americii, amenință acum să definească relația dintre țara noastră și restul lumii. Proiectul Imperiului American publică volume care pun în discuție această dezvoltare, examinează originea aspirațiilor imperiale americane, le analizează ramificațiile acasă și în străinătate și discută alternativele la acest curent periculos.

Proiectul a fost conceput de Tom Engelhardt și Steve Fraser, editori care sunt ei înșiși scriitori și istorici. Printre volumele publicate de Metropolitan Books un imprint al Henry Holt and Company, se

numără titluri precum *Hegemony or Survival* şi *Failed States* de Noam Chomsky, *The Limits of Power* şi *Washington Rules* de Andrew J. Bacevich, *Blood and oil*, de Michael T. Klare, *Kill anything that moves*, de Nick Turse, *A People's History of American Empire*, de Howard Zinn şi *Empire's Workshop*, de Greg Grandin.

Pentru mai multe informaţii privind Proiectul Imperiului American şi pentru o listă a titlurilor în pregătire, vizitează americanempireproject.com.

NOTE

Introducere

1. James Morgan, corespondent BBC pe probleme economice, *Financial Times* (Londra), 25–26 aprilie 1992
2. Martin Gilens şi Benjamin Page, „Testing Theories of American Politics: Elites, Interest Groups, and Average Citizens", *Perspectives on Politics* 12, nr. 3 (septembrie 2014), https://www.cambridge.org/core/journals/perspectives-on-politics/article/testing-theories-of-american-politics-elites-interest-groups-and-average-citizens/62327F513959D0A304D4893B382B992B; Martin Gilens, *Affluence and Influence: Economic Inequality and Political Power in America* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2010); Larry Bartels, *Unequal Democracy: The Political Economy of the New Gilded Age* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2008); Thomas Ferguson, *Golden Rule: The Investment Theory of Party Competition and*

the Logic of Money-Driven Political Systems (Chicago: University of Chicago Press, 1995)

3. Burnham, în Thomas Ferguson și Joel Rogers, ed., *Hidden Election* (New York: Random House, 1981). Burnham și Ferguson, „Americans Are Sick to Death of Both Parties: Why Our Politics Is in Worse Shape Than We Thought", 17 decembrie 2014, https://www.alternet.org/ americans-are-sick-death-both-parties-why-our-politics-worse-shape-we-thought?paging=off&currentpage=1#bookmark
4. Ken Caldeira, „Stop Emissions", *MIT Technology Review* 119, nr. 1 (ianuarie/februarie 2016); „Current Pace of Environmental Change Is Unprecedented in Earth's History", comunicat de presă, Universitatea din Bristol, 4 ianuarie 2016, publicat în aceeași zi în *Nature Geoscience*, http://www.bristol.ac.uk/news/2016/january/pace-environment-change.html
5. Julian Borger, „Nuclear Weapons Risk Greater Than in Cold War, Says Ex-Pentagon Chief", *Guardian* (Londra), 7 ianuarie 2016, http://www.theguardian.com/world/2016/jan/07/nuclear-weapons-risk-greater-than-in-cold-war-says-ex-pentagon-chief; William Broad și David Sanger, „As U.S. Modernizes Nuclear Weapons, «Smaller» Leaves Some Uneasy", *New York Times*, 12 ianuarie 2016, http://www.nytimes.com/2016/ 01/12/science/as-us-modernizes-nuclear-weapons-smaller-leaves- some-uneasy.html?r=0

Capitolul 1.
Responsabilitatea intelectualilor redux

1. Steven Lukes, *Emile Durkheim: His Life and Work* (Palo Alto, CA: Stanford University Press, 1973), p. 335
2. „Manifesto of the Ninety-Three German Intellectuals to the Civilized World", 1914, Arhiva de documente din Primul Război Mondial, http://www.gwpda.org/1914/93intell.html.
3. „Who Willed American Participation", *New Republic*, 14 aprilie 1917, pp. 308–310
4. John Dewey, *The Middle Works of John Dewey, Volume 11, 1899–1924: Journal Articles, Essays, and Miscellany Published in the 1918–1919 Period*, ed. Jo Ann Boydston (Carbondale: Southern Illinois University Press, 1982), pp. 81–82
5. John Dewey, „Our Un-Free Press", în *The Later Works of John Dewey, Volume 11, 1925–1953: Essays, Reviews, Trotsky Inquiry, Miscellany, and Liberalism and Social Action*, ed. Jo Ann Boydston (Carbondale: Southern Illinois University Press, 1987), p. 270
6. Randolph Bourne, „Twilight of Idols", *Seven Arts*, octombrie 1917, pp. 688–702
7. Michael Crozier, Samuel P. Huntington şi Joji Watanuke, *The Crisis of Democracy: Report on the Governability of Democracies to the Trilateral Commission* (New York: New York University Press, 1975), http://www.trilateral.org/download/doc/crisis_of_democracy.pdf

8. Adam Smith, *The Wealth of Nations* (New York: Bantam Classics, 2003), p. 96
9. Gordon S. Wood, *The Creation of the American Republic, 1776–1787* (New York: W.W. Norton, 1969), pp. 513–514. Lance Banning, în *The Sacred Fire of Liberty: James Madison and the Founding of the Federal Republic* (Ithaca: Cornell University Press, 1995), afirmă cu tărie dedicarea lui Maddison pentru regula populară, dar intră în contradicție cu afirmația lui Wood privind forma constituțională. (245)
10. James Madison către Thomas Jefferson, 9 decembrie 1787, http://founders.archives.gov/documents/Madison/ 01-10-02-0197. Vezi și Ralph Louis Ketcham, *James Madison: A Biography* (Charlottesville: University of Virginia Press, 1990), pp. 236, 247, 298
11. Edward Thorndike, „How May We Improve the Selection, Training, and Life Work of Leaders?“ *Teachers College Record*, aprilie 1939, pp. 593–605
12. „Terrorist Group Profiles“, Department of State, ianuarie, 1989. Vezi, de asemenea, Robert Pear, „US Report Stirs Furor in South Africa“, *New York Times*, 14 ianuarie 1989
13. United Nations Inter-Agency Task Force, Africa Recovery Programme/Economic Commission for Africa, *South African Destabilization: The Economic Cost of Frontline Resistance to Apartheid*, 1989, p. 13

14. Noam Chomsky, „The Evil Scourge of Terrorism" (discurs la International Erich Fromm Society, Stuttgart, Germania, 23 martie 2010)
15. Remarci despre Reagan făcute de Martin Anderson și Annelise Anderson de la Institutul Hoover de la Universitatea Stanford, citate de Paul Boyer, „Burnishing Reagan's Disarmament Credentials", *Army Control Today*, septembrie 2009
16. John Coatsworth, „The Cold War in Central America, 1975–1991", în *The Cambridge History of the Cold War: Volumul 3: Endings*, Melvyn P. Leffler și Odd Arne Westad, ed., (Cambridge: Cambridge University Press, 2010)
17. Noam Chomsky, *Hopes and Prospects* (Chicago: Haymarket Books, 2010), p. 272
18. Acte aparținând lui John F. Kennedy, Presidential Papers, National Security Files, Meetings and Memoranda, National Security Action Memoranda [NSAM]: NSAM 134, Raport privind securitatea internă în America de Sud, JFKNSF-335-013, John F. Kennedy Presidential Library and Museum, Boston, Massachusetts
19. Lars Schoultz, *Human Rights and United States Policy Toward Latin America* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1981); Charles Maechling Jr., „The Murderous Mind of the Latin American Military", *Los Angeles Times*, 18 martie 1982
20. După cum a fost subliniat în Adam Isacson și Joy Olson, *Just the Facts* (Washington, DC: Latin

America Working Group and Center for International Policy, 1999), p. ix

21. Noam Chomsky, „Humanitarian Imperialism: The New Doctrine of Imperial Right“, *Monthly Review*, 1 septembrie 2008
22. Noam Chomsky, *Rogue States* (Chicago: Haymarket Books, 2015), p. 88
23. Noam Chomsky, *Deterring Democracy* (New York: Hill and Wang, 1991), p. 131
24. Noam Chomsky, *Hopes and Prospects*, p. 261
25. Daniel Wilkinson, „Death and Drugs in Colombia“, *New York Review of Books*, 23 iunie 2011
26. Anthony Lewis, „Abroad at Home“, *New York Times*, 2 martie 1990
27. Mary McGrory, „Havel's Gentle Rebuke“, *Washington Post*, 25 februarie 1990
28. Mark Mazzetti, Helene Cooper și Peter Baker, „Behind the Hunt for Bin Laden“, *New York Times*, 2 mai 2011
29. Eric Alterman, „Bin Gotten“, *Nation*, 4 mai 2011
30. Elaine Scarry, „Rules of Engagement“, *Boston Review*, 8 noiembrie 2006
31. Russell Baker, „A Heroic Historian on Heroes“, *New York Review of Books*, 11 iunie 2009
32. Mark Mazower, „Short Cuts“, *London Review of Books*, 8 aprilie 2010
33. Eric S. Margolis, „Osama's Ghost“, *American Conservative*, 20 mai 2011
34. Daniel Trotta, „Cost of War at Least $3.7 Trillion and Counting“, Reuters, 29 iunie 2011

35. Michael Scheuer, *Imperial Hubris: Why the West Is Losing the War on Terror* (Washington, DC: Potomac Books, 2004)
36. Acuzarea dreyfusarzilor, aşa cum este citată în Geoffrey Hawthorn, *Enlightenment and Despair: A History of Social Theory* (Cambridge: Cambridge University Press, 1976), p. 117

Capitolul 2. Teroriştii au vrut să distrugă lumea

1. Nada Bakri şi Graham Bowley, „Top Hezbollah Commander Killed in Syria", *New York Times*, 13 februarie 2008
2. Associated Press, „Intelligence Chief: Hezbollah Leader May Have Been Killed by Insiders or Syria", 17 februarie 2008
3. Cynthia O'Murchu şi Farrid Shamsuddin, „Seven Days", *Financial Times* (Londra), 16 februarie 2008
4. Ferry Biedermann, „A Militant Wanted the World Over", *Financial Times* (Londra), 14 februarie 2008
5. O recenzie în presă de Jeff Nygaard a găsit o referinţă la un sondaj Gallup, o scurtă notiţă în *Omaha World-Herald* care „prezenta complet greşit rezultatele" *Nygaard Notes Independent Weekly News and Analysis*, 16 noiembrie 2001, retipărit în *Counterpoise* 5, nr. 3/4 (2002)
6. Biedermann, „A Militant Wanted the World Over"

7. Noam Chomsky, *Middle East Illusions* (Londra: Rowman & Littlefield, 2004), p. 235
8. Amnon Kapeliouk, *Yediot Ahronot*, 15 noiembrie 1985
9. Bernard Gwertzman, „U.S. Defends Action in U.N. on Raid", *New York Times,* 7 octombrie 1985
10. *Yearbook of the United Nations*, vol. 39, 1985, p. 291
11. Bernard Weinraub, „Israeli Extends «Hand of Peace» to Jordanians", *New York Times*, 18 octombrie 1985
12. Vezi Noam Chomsky, *Necessary Illusions* (Toronto: House of Anansi, 1995), Capitolul 5
13. Vezi, de exemplu, Aviv Lavie, „Inside Israel's Secret Prison", *Ha'aretz*, 23 august 2003
14. Yoav Biran, ministru plenipotențiar, Ambasada Israelului, scrisoare, *Manchester Guardian Weekly*, 25 iulie 1982; Gad Becker, *Yediot Ahronot*, 13 aprilie 1983; Reuters, „Shamir Promises to Crush Rioters", *New York Times*, 1 aprilie 1988
15. Yoram Peri, *Davar*, 10 decembrie 1982
16. Justin Huggler și Phil Reeves, „Once Upon a Time in Jenin", *Independent* (Londra), 25 aprilie 2002
17. Amira Hass, *Ha'aretz*, 19 aprilie 2002, retipărit în Hass, *Reporting from Ramallah: An Israeli Journalist in an Occupied Land* (Los Angeles: Semiotext(e), distribuit de MIT Press, 2003)
18. Biedermann, „A Militant Wanted the World Over"

19. Bob Woodward și Charles Babcock, „Anti-Terrorist Unit Blamed in Beirut Bombing", *Washington Post*, 12 mai 1985
20. Nora Boustany, „Beirut Bomb's Legacy Suspicion and Tears", *Washington Post*, 6 martie 1988
21. Ethan Bronner, „Israel Lets Reporters See Devastated Gaza Site and Image of a Confident Military", *New York Times*, 16 ianuarie 2009
22. Julie Flint, „Israeli Soldiers in New Terror Raid on Shi'ite Village", *Guardian* (Londra), 6 martie 1985
23. Adam Goldman și Ellen Nakashima, „CIA and Mossad Killed Senior Hezbollah Figure in Car Bomb", *Washington Post*, 30 ianuarie 2008
24. „Three Decades of Terror", *Financial Times*, 2 iulie 2007
25. Fawaz A. Gerges, *Journey of the Jihadist: Inside Muslim Militancy* (New York: Mariner Books, 2007)
26. „Text of Reagan's Letter to Congress on Marines in Lebanon", *New York Times*, 30 septembrie 1982. Vezi și Micah Zenko, „When Reagan Cut and Run", *Foreign Policy*, 7 februarie 2014
27. Jimmy Carter, *Palestine: Peace Not Apartheid* (New York: Simon & Schuster, 2006)
28. Tobias Buck, „Israel Denies Killing Hezbollah Commander", *Financial Times* (Londra), 13 februarie 2008
29. Noam Chomsky, *Fateful Triangle: The United States, Israel, and the Palestinians* (Chicago: Haymarket Books, 2015), p. 591

30. Ibid.
31. Ibid., p. 589
32. Henry Kamm, „Ruins of War Litter Hills and Valleys of Lebanon“, *New York Times*, 20 iunie 1982
33. Chomsky, *Fateful Triangle*, p. 590
34. Ibid.
35. Isabel Kershner, „Israel Reduces Electricity Flow to Gaza“, *New York Times*, 9 februarie 2008
36. James Astill, „Strike One“, *Guardian* (Londra), 2 octombrie 2001

Capitolul 3. Rapoartele despre torturi și amnezia istorică

1. Interogarea deținuților din custodia SUA, Raport al Comisiei de apărare a Senatului american, 20 noiembrie 2008, http://documents.nytimes.com/report-by-the-senate-armed- services-committee-on-detainee-treatment#p=72. Jonathan Landay, „Abusive Tactics Used to Seek Iraq–al-Qaeda Link“, McClatchyDC, 21 aprilie 2009
2. Paul Krugman, „Reclaiming America's Soul“, *New York Times*, 23 aprilie 2009
3. Hans Morgenthau, *The Purpose of American Politics* (New York: Knopf, 1964)
4. Ibid.
5. Roger Cohen, „America Unmasked“, *New York Times*, 24 aprilie 2009
6. Vezi Richard Drinnon, *Facing West: The Metaphysics of Indian- Hating and Empire-Building*

(Norman: University of Oklahoma Press, 1997). Knox citat de Reginald Horsman în *Expansion and American Indian Policy 1783–1812* (Norman: University of Oklahoma Press, 1992), p. 64

7. Krugman, „Reclaiming America's Soul"
8. Vezi discuția în Horsman, *Expansion and American Indian Policy 1783–1812*; William Earl Weeks, *John Quincy Adams and American Global Empire* (Lexington: University Press of Kentucky, 1992)
9. Pentru a vedea o trecere în revistă a justificărilor providențialiste privind cele mai şocante crime şi despre rolul mai general în crearea Ideii Americane, vezi Nicholas Guyatt, *Providence and the Invention of the United States, 1607–1876* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007).
10. Citat de Lars Schoultz în *That Infernal Little Cuban Republic: The United States and the Cuban Revolution* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2009), p. 4
11. Arthur M. Schlesinger Jr., *Robert Kennedy and His Times* (Boston: Mariner Books, 2002), p. 480
12. Platormele Partidului Republican: „Republican Party Platform of 1900", 19 iunie 1900. Online de Gerhard Peters şi John T. Woolley, *The American Presidency Project*, http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=29630.
13. Alfred McCoy, *Policing America's Empire: The United States, the Philippines, and the Rise of the Surveillance State* (Madison: University of Wisconsin Press, 2009)

14. Jennifer Harbury, *Truth, Torture, and the American Way: The History and Consequences of U.S. Involvement in Torture* (Boston: Beacon Press, 2005)
15. Alfred McCoy, *A Question of Torture: CIA Interrogation, from the Cold War to the War on Terror* (New York: Metropolitan Books, 2006). Vezi, de asemenea, McCoy, „The U.S. Has a History of Using Torture", History News Network, 6 decembrie 2006.
16. Noam Chomsky, *Hopes and Prospects* (Chicago: Haymarket Books, 2010), p. 261
17. Allan Nairn, „The Torture Ban That Doesn't Ban Torture: Obama's Rules Keep It Intact, and Could Even Accord with an Increase in US-Sponsored Torture Worldwide", www.allannairn.org, 24 ianuarie 2009
18. Chomsky, *Hopes and Prospects*, p. 261
19. Lars Schoultz, „U.S. Foreign Policy and Human Rights Violations in Latin America: A Comparative Analysis of Foreign Aid Distributions", *Comparative Politics* 13, nr. 2 (ianuarie 1981): pp. 149–170; Herman în Noam Chomsky şi Edward S. Herman, *The Washington Connection and Third World Fascism: The Political Economy of Human Rights: Volume I* (Boston: South End Press, 1999); Noam Chomsky şi Edward S. Herman, *After the Cataclysm: Postwar Indochina and the Reconstruction of Imperial Ideology: The Political Economy of Human Rights – Volume II* (Chicago: Haymarket Books, 2014); Edward S.

Herman, *The Real Terror Network: Terrorism in Fact and Propaganda* (Boston: South End Press, 1982)
20. McCoy, „The U.S. Has a History of Using Torture"; Danford Levinson, „Torture in Iraq and the Rule of Law in America", *Daedalus* 133, nr. 3 (vara 2004)
21. Linda Greenhouse, „Justices, 5–4, Back Detainee Appeals for Guantánamo", *New York Times*, 13 iunie 2008
22. Glenn Greenwald, „Obama and Habeas Corpus – Then and Now", *Salon*, 11 aprilie 2009
23. Ibid.
24. Daphne Eviatar, „Obama Justice Department Urges Dismissal of Another Torture Case", *Washington Independent*, 12 martie 2009
25. William Glaberson, „U.S. May Revive Guantánamo Military Courts", *New York Times*, 1 mai 2009
26. Michael Kinsley, „Down the Memory Hole with the Contras", *Wall Street Journal*, 26 martie 1987
27. Patrick Cockburn, „Torture? It Probably Killed More Americans than 9/11", *Independent* (Londra), 6 aprilie 2009
28. Rajiv Chandrasekaran, „From Captive to Suicide Bomber", *Washington Post*, 22 februarie 2009
29. Chomsky, *Hopes and Prospects*, p. 266
30. Ibid., p. 267
31. Ibid., p. 268

Capitolul 4. Mâna invizibilă a puterii

1. Tareq Y. Ismael şi Glenn E. Perry, *The International Relations of the Contemporary Middle East: Subordination and Beyond* (Londra: Routledge, 2014), p. 73; Noam Chomsky, *Hegemony or Survival: America's Quest for Global Dominance* (New York: Metropolitan Books, 2003), p. 150; Daniel Yergin, *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money and Power* (New York: Free Press, 1991)
2. Noam Chomsky, *Hopes and Prospects* (Chicago: Haymarket Books, 2010), p. 55
3. Laurence H. Shoup şi William Minter, *Imperial Brain Trust: The Council on Foreign Relations and United States Foreign Policy* (New York: Monthly Review Press, 1977), p. 130
4. Chomsky, *Hopes and Prospects*, p. 238
5. Gerard Van Bilzen, *The Development of Aid* (Newcastle upon Tyne, UK: Cambridge Scholars Publishing, 2015), p. 497
6. Casa Albă, „Declaration of Principles for a Long-Term Relationship of Cooperation and Friendship Between the Republic of Iraq and the United States of America“, comunicat de presă, 26 noiembrie 2007, http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/11/20071126-11.html
7. Charlie Savage, „Bush Declares Exceptions to Sections of Two Bills He Signed into Law“, *New York Times*, 15 octombrie 2008

8. Marina Ottoway și David Ottoway, „Of Revolutions, Regime Change, and State Collapse in the Arab World", Fundația Carnegie pentru Pace Internațională, 28 februarie 2011, http://carnegieendowment.org/2011/02/28/of-revolutions-regime-change-and-state-collapse-in-arab-world
9. Centrul de Cercetare Pew, „Egyptians Embrace Revolt Leaders, Religious Party and Military, As Well", 25 aprilie 2011, http://pewglobal.org/files/2011/04/Pew-Global-Attitudes- Egypt-Report-FINAL-April-25-2011.pdf
10. Marwan Muasher, „Tunisia's Crisis and the Arab World", Fundația Carnegie pentru Pace Internațională, 24 ianuarie 2011, http://carnegieendowment.org/2011/01/24/tunisia-s- crisis-and-arab-world.
11. Thom Shanker, „U.S. Fails to Explain Policies to Muslim World, Panel Says", *New York Times*, 24 noiembrie 2004
12. Afaf Lutfi Al-Sayyid Marsot, *Egypt in the Reign of Muhammad Ali* (Cambridge: Cambridge University Press, 1984). Despre discuții mai amănunțite privind Egiptul postbelic, vezi, *World Orders Old and New* (New York: Columbia University Press, 1994), capitolul 2
13. Adam Smith, *The Wealth of Nations* (New York: Bantam Classics, 2003), p. 309
14. Noam Chomsky, *Year 501: The Conquest Continues* (Chicago: Haymarket Books, 2014), p. 150
15. Chomsky, *Hopes and Prospects*, p. 80

16. David Ricardo, *The Works of David Ricardo: With a Notice of the Life and Writings of the Author by J.R. McCulloch*, (Londra: John Murray, 1846), p. 77
17. Tony Magliano, „The Courageous Witness of Blessed Oscar Romero“, *National Catholic Reporter*, 11 mai 2015
18. Martin van Creveld, „Sharon on the Warpath: Is Israel Planning to Attack Iran?“, *New York Times*, 21 august 2004
19. Clayton Jones, „China Is a Barometer on Whether Israel Will Attack Nuclear Plants in Iran“, *Christian Science Monitor*, 6 august 2010
20. Kim Ghattas, „US Gets Serious on Iran Sanctions“, BBC News, 3 august 2010
21. Thom Shanker, „Pentagon Cites Concerns in China Military Growth“, *New York Times*, 16 august 2010
22. Joshua Kurlantzick, „The Belligerents“, *New Republic*, 17 februarie 2011
23. Stephen Braun şi Jack Gillum, „2012 Presidential Election Cost Hits $2 Billion Mark“, Associated Press, 6 decembrie 2012; Amie Parnes şi Kevin Cirilli, „The $5 Billion Presidential Campaign?“, *The Hill*, 21 ianuarie 2015
24. Editori, „The Secret Behind Big Bank Profits“, *Bloomberg News*, 21 februarie 2013
25. Christine Harper şi Michael J. Moore, „Goldman Sachs CEO Blankfein Is Awarded $12.6 Million in Stock“, Bloomberg Business, 29 ianuarie 2011

26. Eszter Zalan, „Hungary's Orban Wins Another Term, JobbikSupport Jumps", *EU Observer*, 7 aprilie 2014
27. Vezi Wikipedia, „Austrian Legislative Election, 2008", https://en.wikipedia.org/wiki/Austrian_legislative_election,_ 2008#Results
28. Donny Gluckstein, *Nazis, Capitalism, and the Working Class* (Chicago: Haymarket Books, 1999), p. 37
29. Matthew Weaver, „Angela Merkel: German Multiculturalism Has «Utterly Failed»", *Guardian* (Londra), 17 octombrie 2010
30. Darren Samuelsohn, „John Shimkus Cites Genesis on Climate Change", *Politico*, 10 decembrie 2010
31. Joseph Stiglitz, „Some Lessons from the East Asian Miracle", *World Bank Research Observer*, august 1996, http://documents.worldbank.org/curated/en/786661468245419348/pdf/765590JRN0WBRO00Box374378B00PUBLIC0.pdf

Capitolul 5. Declinul american: cauze și consecințe

1. Giacomo Chiozza, recenzie la *America's Global Advantage: US Hegemony and International Cooperation*, de Carla Norrlof, *Political Science Quarterly* (vara 2011): pp. 336–337
2. Geoffrey Warner, „The Cold War in Retrospect", *International Affairs* 87, nr. 1 (ianuarie 2011): pp. 173–184

3. Noam Chomsky, *On Power and Ideology* (Chicago: Haymarket Books, 2015), p. 15
4. „The Chinese Revolution of 1949", Departamentul de Stat al SUA, Biroul de istorie, https://history.state.gov/milestones/ 1945-1952/chinese-rev
5. Robert Kagan, „Not Fade Away", *New Republic*, 2 februarie 2012
6. Noam Chomsky, *Powers and Prospects: Reflections on Human Nature and the Social Order* (Chicago: Haymarket Books, 2015), p. 185
7. Pentru acestea şi alte păreri, vezi Noam Chomsky, *New Military Humanism: Lessons from Kosovo* (Monroe, ME: Common Courage, 2002) şi Noam Chomsky, *A New Generation Draws the Line: Kosovo, East Timor, and the Responsibility to Protect Today, Updated and Expanded Edition* (Boulder, CO: Paradigm, 2011)
8. Noam Chomsky, *Hopes and Prospects* (Chicago: Haymarket Books, 2010), p. 277
9. Samuel P. Huntington, „The Lonely Superpower", *Foreign Affairs* 78, nr. 2 (martie/aprilie 1999); Robert Jervis, „Weapons Without Purpose? Nuclear Strategy in the Post-Cold War Era", recenzie la *The Price of Dominance: The New Weapons of Mass Destruction and Their Challenge to American Leadership*, de Jan Lodal, *Foreign Affairs* 80, nr. 4 (iulie/august 2001)
10. Jeremy White, „Obama Approval Rating in Arab World Now Worse Than Bush", *International Business Times*, 13 iulie 2011

11. Buletin al Departamentului de Stat, 8 decembrie 1969, pp. 506–507, citat în David F. Schmitz, *The United States and Right-Wing Dictatorships, 1965–1989* (Cambridge: Cambridge University Press, 2006), p. 89
12. Bill Keller, „The Return of America's Missionary Impulse", *New York Times Magazine*, 17 aprilie 2011
13. Yochi Dreazen, Aamer Madhani şi Marc Ambinder, „The Goal Was Never to Capture bin Laden", *Atlantic*, 4 mai 2011
14. Nick Turse, „Iraq, Afghanistan, and Other Special Ops «Successes»", *TomDispatch*, 25 octombrie 2015, http://www.tomdispatch.com/blog/176060/
15. Vezi, de asemenea, Nick Turse, *The Changing Face of Empire: Special Ops, Drones, Spies, Proxy Fighters, Secret Bases, and Cyberwarfare* (Chicago: Haymarket Books/Dispatch Books, 2012) şi Nick Turse, *Tomorrow's Battlefield: U.S. Proxy Wars and Secret Ops in Africa* (Chicago: Haymarket Books/Dispatch Books, 2015)
16. Robert Westbrook, *John Dewey and American Democracy* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1991), p. 440
17. Jennifer Epstein, „Poll: Tax Hike Before Medicare Cuts", *Politico*, 20 aprilie 2011
18. Jon Cohen, „Poll Shows Americans Oppose Entitlement Cuts to Deal with Debt Problem", *Washington Post*, 20 aprilie 2011

19. Universitatea Maryland–College Park, „Public's Bud Get Priorities Differ Dramatically from House and Obama", comunicat de presă, Newswise.com, 2 martie 2011, http://www.newswise.com/articles/publics-budget-priorities-differ-dramatically-from-house-and-obama
20. Catherine Lutz, Neta Crawford şi Andrea Mazzarino, „Costs of War", Brown University Watson Institute for International and Public Affairs, http://watson.brown.edu/costsofwar/
21. Martin Wolf, „From Italy to the US, Utopia vs. Reality", *Financial Times* (Londra), 12 iulie 2011
22. Lawrence Summers, „Relief at an Agreement Will Give Way to Alarm", *Financial Times* (Londra), 2 august 2011
23. „Health Care Bud get Deficit Calculator", Center for Economic and Policy Research, http://www.cepr.net/calculators/hc/hc-calculator.html
24. Matthew L. Wald şi John M. Broder, „Utility Shelves Ambitious Plan to Limit Carbon", *New York Times*, 13 iulie 2011
25. Thomas Ferguson, „Best Buy Targets are Stopping a Debt Deal", *Financial Times* (Londra), 26 iulie 2011
26. Robert Pear, „New Jockeying in Congress for Next Phase in Budget Fight", *New York Times*, 3 august 2011
27. Stephanie Clifford, „Even Marked Up, Luxury Goods Fly Off Shelves", *New York Times*, 3 august 2011

28. Louis Uchitelle, „Job Insecurity of Workers Is a Big Factor in Fed Policy", *New York Times*, 27 februarie 1997
29. Ajay Kapur, „Plutonomy: Buying Luxury, Explaining Global Imbalances", 16 octombrie 2005, aşa cum s-a găsit la http://delong.typepad.com/plutonomy-1.pdf
30. Noam Chomsky, *Making the Future: Occupations, Interventions, Empire and Resistance* (San Francisco: City Lights, 2012), p. 289

Capitolul 6. Sfârşitul Americii?

1. Elizabeth Becker, „Kissinger Tapes Describe Crises, War and Stark Photos of Abuse", *New York Times*, 27 mai 2004
2. John F. Kennedy, „The President and the Press", (cuvântare în faţa American Newspaper Publishers Society, Waldorf- Astoria Hotel, New York, NY, 27 aprilie 1961) http://www.jfklibrary.org/Research/Research-Aids/JFK-Speeches/American-Newspaper-Publishers-Association_19610427.aspx
3. John F. Kennedy, după cum a fost citat în Thomas G. Paterson, „Fixation with Cuba: The Bay of Pigs, Missile Crisis, and Covert War Against Castro", în *Kennedy's Quest for Victory: American Foreign Policy, 1961–1963*, ed. Thomas G. Paterson (Oxford: Oxford University Press, 1989), p. 136

4. Edward S. Herman și Noam Chomsky, *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media* (New York: Pantheon, 1988), p. 183
5. Jimmy Carter, „The President's News Conference", 24 martie 1977. Varianta on-line la Gerhard Peters și John T. Woolley, *The American Presidency Project*, http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=7229
6. Suzanne Goldenberg, „Bush Commits Troops to Iraq for the Long Term", *Guardian* (Londra), 26 noiembrie 2007. Vezi, de asemenea, Guy Raz, „Long-Term Pact with Iraq Raises Questions", *Morning Edition*, National Public Radio, 24 ianuarie 2008. Pentru o analiză mai amănunțită, vezi Noam Chomsky, *Making the Future: Occupations, Interventions, Empire and Resistance* (San Francisco: City Lights Books, 2012), pp. 64–66; Charlie Savage, „Bush Asserts Authority to Bypass Defense Act", *Boston Globe*, 30 ianuarie 2008
7. Joseph M. Parent și Paul K. MacDonald, „The Wisdom of Retrenchment", *Foreign Affairs* 90, nr. 6 (noiembrie/decembrie 2011)
8. Yosef Kuperwasser și Shalom Lipner, „The Problem Is Palestinian Rejectionism", *Foreign Affairs* 90, nr. 6 (noiembrie/decembrie 2011)
9. Ronald R. Krebs, „Israel's Bunker Mentality", *Foreign Affairs* 90, nr. 6 (noiembrie/decembrie 2011)
10. Matthew Kroenig, „Time to Attack Iran", *Foreign Affairs* 90, nr. 1 (ianuarie/februarie 2012)

11. Xizhe Peng, „China's Demographic History and Future Challenges", *Science* 333, nr. 6042, 29 iulie 2011, pp. 581–587
12. Daniel Yergin, „US Energy Is Changing the World Again", *Financial Times* (Londra), 16 noiembrie 2012
13. Fiona Harvey, „World Headed for Irreversible Climate Change in Five Years, IEA Warns", *Guardian* (Londra), 9 noiembrie 2011
14. „«Monster» Green House Gas Levels Seen", Associated Press, 3 noiembrie 2011
15. Noam Chomsky, *Powers and Prospects* (Chicago: Haymarket Books, 2015), p. 220
16. John W. Dower, „The Superdomino In and Out of the Pentagon Papers", în *The Pentagon Papers: The Senator Gravel Edition, Volume 5*, ed. Noam Chomsky și Howard Zinn (Boston: Beacon Press, 1972), pp. 101–142
17. Seymour Topping, „Slaughter of Reds Gives Indonesia a Grim Legacy", *New York Times*, 24 august 1966
18. James Reston, „A Gleam of Light in Asia", *New York Times*, 19 iunie 1966
19. David Sanger, „Why Suharto Is In and Castro Is Out", *New York Times*, 31 octombrie 1995
20. Noam Chomsky, *Hegemony or Survival* (New York: Henry Holt, 2003), p. 150
21. Alan J. Kuperman, „Obama's Libya Debacle", *Foreign Affairs* 94, nr. 2 (martie/aprilie 2015)
22. Barbara Ferguson, „Israel Defies US on Illegal Settlements", *Arab News*, 6 septembrie 2006

23. Herb Keinon, „EU Condemns Building in Har Homa, Neveh Ya'akov, Pisgat Ze'ev“, *Jerusalem Post*, 6 februarie 2014
24. „U.S. Daily Warns of Threat of «Nasserite Virus» to Moroccan, Algerian Jews“, Jewish Telegraphic Agency, 21 februarie 1961, http://www.jta.org/1961/02/21/archive/u-s-daily-warns-of- threat-of-nasserite-virus-to-moroccan-algerian-jews.
25. Debbie Buchwald, „Israel's High-Tech Boom“, *inFocus Quarterly* II, nr. 2 (vara 2008)
26. Noam Chomsky, *Making the Future: Occupations, Interventions, Empire and Resistance* (San Francisco: City Lights, 2012), p. 251
27. Peter Beaumont, „Israel Outraged as EU Poll Names It a Threat to Peace“, *Guardian* (Londra), 19 noiembrie 2003. Sondajul condus de Taylor Nelson Sofres/EOS Gallup Europe s-a desfăşurat între 8 şi 16 octombrie 2003.
28. Sondaj al opiniei publice arabe din 2010, Zogby International/Brookings Institution, 2010, http:// www.brookings.edu/~/media/research/files/reports/2010/8/05-arab-opinion-poll-telhami/0805_arabic_opinion_poll_telhami.pdf
29. Ibid. Ca răspuns la solicitarea de a numi ţara care prezintă cel mai mare pericol, Israelul a fost numit de 88% dintre respondenţi, SUA de 77% şi Iranul de 9% din cei de 36 de ani şi peste şi de 11% din cei de 36 de ani şi mai puţin.
30. Scott Clement, „Iranian Threat: Public Prefers Sanctions over Bombs“, *Washington Post*, 14 martie 2012; Steven Kull şi alţii, „Public Opinion in

Iran and America on Key International Issues, 24 ianuarie 2007: A WorldPublicOpinion.org Poll", https://drum.lib.umd.edu/bitstream/handle/1903/10635/Iran_Jan07_rpt.pdf?sequence=6
31. Departamentul de Apărare, „Unclassified Report on Military Power of Iran, April 2010", https://fas.org/man/eprint/dod_iran_2010.pdf
32. Gavan McCormack, „«All Japan» versus «All Okinawa» – Abe Shinzo's Military-Firstism", *Asia-Pacific Journal* 13, issue 10, nr. 4 (15 martie 2015)
33. Paul Godwin, „Asia's Dangerous Security Dilemma", *Current History* 109, nr. 728 (septembrie 2010): pp. 264–266

Capitolul 7. *Magna Carta.* Soarta ei și a noastră

1. William Blackstone, *The Great Charter and the Charter of the Forest* (Oxford, 1759), deținută de British Library
2. Winston S. Churchill, *A History of the English Speaking Peoples, Volume 2: The New World* (Londra: Bloomsbury, 2015)
3. James Kendall Hosmer, *The Life of Young Sir Henry Vane, Governor of Massachusetts Bay, and Leader of the Long Parliament: With a Consideration of the English Commonwealth as a Forecast of America* (Boston: Houghton Mifflin, 1888), deținută de Cornell University Library, p. 462

4. *The Famous Old Charter of Rhode Island, Granted by King Charles II, in 1663* (Providence, RI: I.H. Cady, 1842). Vezi, de asemenea, Wikipedia, „Rhode Island Royal Charter“, https://en.wikipedia.org/wiki/Rhode_Island_Royal_Charter
5. Peter Linebaugh, *The Magna Carta Manifesto: Liberties and Commons for All* (Berkeley: University of California Press, 2009)
6. Dudley Jones și Tony Watkins, ed., *A Necessary Fantasy? The Heroic Figure in Children's Popular Culture*, (New York: Taylor and Francis, 2000)
7. Emily Achtenberg, „From Water Wars to Water Scarcity: Bolivia's Cautionary Tale“, *NACLA Report on the Americas*, 5 iunie 2013, https://nacla.org/blog/2013/6/5/water-wars-water-scarcity-bolivia%25E2%2580%2599s-cautionary-tale
8. Randal C. Archibold, „El Salvador: Canadian Lawsuit over Mine Allowed to Proceed“, *New York Times*, 5 iunie 2012
9. Erin Banco, „Is Your Cell Phone Fueling Civil War in Congo?“, *Atlantic*, 11 iulie 2011
10. Garrett Hardin, „The Tragedy of the Commons“, *Science* 162, nr. 3859, 13 decembrie 1968, pp. 1243–1248
11. Vezi Paul Corcoran, „John Locke on the Possession of Land: Native Title vs. The «Principle» of *Vacuum domicilium*.“ Lucrarea a fost prezentată la Australian Political Studies Association Annual Conference, septembrie 2007, https://

digital.library.adelaide.edu.au/dspace/bitstream/2440/44958/1/hdl_44958.pdf

12. Norman Ware, *The Industrial Worker 1840–1860: The Reaction of American Industrial Society to the Advance of the Industrial Revolution* (Chicago: Ivan Dee, 1990). Aceasta este o republicare după ediția inițială din 1924
13. Michael J. Sandel, *Democracy's Discontent: America in Search of a Public Philosophy* (Cambridge, MA: Belknap Press, 1996)
14. Thorstein Veblen, *The Theory of the Leisure Class: An Economic Study of Institutions* (Londra: Macmillan, 1899)
15. Clinton Rossiter şi James Lare, ed., *The Essential Lippmann: A Political Philosophy for Liberal Democracy* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1982), pp. 91–92; Edward Bernays, *Propaganda* (Brooklyn, NY: Ig Publishing, 2005)
16. Scott Bowman, *The Modern Corporation and American Political Thought: Law, Power, and Ideology* (University Park: Penn State University Press, 1996), p. 133
17. Desmond King, „America's Hidden Government: The Costs of a Submerged State", recenzie la *The Submerged State: How Invisible Government Policies Undermine American Democracy*, de Suzanne Mettler, în *Foreign Affairs* 91, nr. 3 (mai/iunie 2012)
18. Robert W. McChesney, „Public Scholarship and the Communications Policy Agenda", în *...And Communications for All: A Policy Agenda for a*

New Administration, ed. Amit M. Schejter (New York: Lexington Books, 2009), p. 50

19. Ralph Waldo Emerson, *The Prose Works of Ralph Waldo Emerson: In Two Volumes* (Boston: Fields, Osgood, and Company, 1870)
20. Michael Crozier, Samuel P. Huntington și Joji Watanuke, *The Crisis of Democracy: Report on the Governability of Democracies to the Trilateral Commission* (New York: New York University Press, 1975), http://www.trilateral.org/download/doc/crisis_of_democracy.pdf
21. Margaret E. McGuinness, „Peace v. Justice: The Universal Declaration of Human Rights and the Modern Origins of the Debate", *Diplomatic History* 35, nr. 5 (noiembrie 2011), p. 749.
22. William Blackstone, *Commentaries on the Laws of England, Vol. 1* (University of Chicago Press, 1979)
23. *Somerset v. Stewart*, 1772, Curtea Consiliului Regal Britanic, http://www.commonlii.org/int/cases/EngR/1772/57.pdf
24. Samuel Johnson, *Taxation No Tyranny; An Answer to the Resolutions and Address of the American Congress* (Londra, 1775)
25. Douglas Blackmon, *Slavery by Another Name: The Re-Enslavement of Black Americans from the Civil War to World War II* (New York: Anchor Books, 2009)
26. Ian Cobain, „Revealed: How Blair Colluded with Gaddafi Regime in Secret", *Guardian* (Londra), 23 ianuarie 2015; Benjamin Wieser, „Appeals

Court Rejects Suit by Canadian Man over Detention and Torture Claim", *New York Times*, 3 noiembrie 2009

27. Departamentul de Justiție, „Lawfulness of a Lethal Operation Directed Against a US Citizen Who Is a Senior Operational Leader of Al-Qa'ida or an Associated Force", act nedatat, publicată de NBC, 4 februarie 2013
28. Anthony Shadid și David D. Kirkpatrick, „As the West Celebrates a Cleric's Death, the Mideast Shrugs", *New York Times*, 1 octombrie 2011
29. Jo Becker și Scott Shane, „Secret «Kill List» Proves a Test of Obama's Principles and Will", *New York Times*, 29 mai 2012
30. *Convention (IV) Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War*, Articolul 3, Geneva, 12 august 1949, https://www.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=A4E145A2A7A68875C12563CD0051B9AE
31. Matthew Yglesias, „International Law Is Made by Powerful States", *Think-Progress*, 13 mai 2011
32. Holder v. Humanitarian Law Project, 561 U.S. 1 (2010), http://www.supremecourt.gov/opinions/09pdf/08-1498.pdf
33. Paul Beckett, „Shutdown of Al-Barakaat Severs Lifeline for Many Somalia Residents", *Wall Street Journal*, 4 decembrie 2001
34. Ibrahim Warde, *The Price of Fear: The Truth Behind the Financial War on Terror* (Berkeley: University of California Press, 2007), pp. 101–102

35. Ibid., p. 102
36. Nnimmo Bassey, *To Cook a Continent: Destructive Extraction and Climate Crisis in Africa* (Oxford: Pambazuka Press, 2012), p. 25
37. Melvyn P. Leffler, *A Preponderance of Power: National Security, the Truman Administration, and the Cold War* (Palo Alto, CA: Stanford University Press, 1993), p. 144
38. John M. Broder, „Bashing E.P.A. Is New Theme in G.O.P. Race", *New York Times*, 17 august 2011
39. „57% Favor Use of «Fracking» to Find More US Oil and Gas", Raportul Rasmussen, 26 martie 2012, http://www.rasmussenreports.com/public_content/business/gas_oil/march_2012/57_favor_use_of_fracking_to_find_more_u_s_oil_and_gas; „Who's Holding Us Back: How Carbon-Intensive Industry Is Preventing Effective Climate Change Legislation", raport realizat de Greenpeace, noiembrie 2011, https://www.greenpeace.org/archive-international/en/publications/reports/Whos-holding-us-back/
40. „Remarks by the President in State of the Union Address", Biroul Secretarului de Presă al Casei Albe, 24 ianuarie 2012, https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/ 2012/01/24/remarks-president-state-union-address
41. Guy Chazan, „US on Path to Energy Self-Sufficiency", *Financial Times* (Londra), 18 ianuarie 2012

42. Textele integrale ale Acordului Popular și ale Declarației Universale pot fi găsite la https://pwccc.wordpress.com/programs/

Capitolul 8. Săptămâna în care lumea a stat pe loc

1. Sheldon Stern, *The Week the World Stood Still: Inside the Secret Cuban Missile Crisis* (Palo Alto, CA: Stanford University Press, 2005), p. 5
2. Noam Chomsky, *Hegemony or Survival* (New York: Henry Holt, 2003), p. 74
3. Michael Dobbs, *One Minute to Midnight: Kennedy, Khrushchev, and Castro on the Brink of Nuclear War* (New York: Vintage, 2008), p. 251
4. Ibid., p. 310
5. Ibid., p. 311
6. Ibid., p. xiii
7. Chauncey G. Parker III, „Missile Crisis: Cooked Up for Camelot?" *Orlando Sentinel*, 18 octombrie 1992; Robert McNamara, intervievat de către Richard Roth, CNN, transmis pe 28 noiembrie 2003. Transcript publicat de către CNN.com, http://www.cnn.com/TRANSCRIPTS/0311/28/i_dl.00.html
8. „The Submarines of October", în *National Security Archive Electronic Briefing Book No. 75*, William Burr și Thomas S. Blanton, ed., 21 octombrie 2002, http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB75/

9. Edward Wilson, „Thank You Vasili Arkhipov, the Man Who Stopped Nuclear War", *Guardian* (Londra), 27 octombrie 2012
10. Graham Allison, „The Cuban Missile Crisis at 50: Lessons for U.S. Foreign Policy Today", *Foreign Affairs* 91, nr. 4 (iulie/august 2012)
11. Don Clawson, *Is That Something the Crew Should Know?: Irreverent Anecdotes of an Air Force Pilot* (Twickenham, UK: Athena Press, 2003), pp. 80–81
12. Oficiul de istorie al Forțelor Aeriene, Istorie orală, Interviu cu generalul David A. Burchinal, USAF, realizat de col. John B. Schmidt și lt. col. Jack Straser, 11 aprilie 1975, Iris No. 01011174, în USAF Collection, AFHRA
13. Stern, *The Week the World Stood Still*, p. 146
14. Ibid., p. 147
15. Ibid., p. 148
16. Ibid., p. 149. Italice în original
17. Ibid., p. 154
18. Rezumatul celei de-a șaptea întruniri a Comitetului Executiv al Consiliului Național de Securitate, 27 octombrie 1962, John F. Kennedy Presidential Library and Museum, http://microsites.jfklibrary.org/cmc/oct27/doc1.html
19. Jorge I. Domínguez, „The @#$%& Missile Crisis (Or, What Was «Cuban» About U.S. Decisions During the Cuban Missile Crisis", *Diplomatic History* 24, nr. 5 (primăvara 2000): pp. 305–315
20. Ernest R. May și Philip D. Zelikow., *The Kennedy Tapes: Inside the White House During the Cuban*

Missile Crisis, ediția prescurtată (New York: W.W. Norton, 2002), p. 47
21. Jon Mitchell, „Okinawa's First Nuclear Missile Men Break Silence", *Japan Times*, 8 iulie 2012
22. Dobbs, *One Minute to Midnight*, p. 309
23. Sheldon M. Stern, *Averting The Final Failure: John F. Kennedy and the Secret Cuban Missile Crisis Meetings* (Palo Alto, CA: Stanford University Press, 2003), p. 273
24. Piero Gleijeses, *Conflicting Missions: Havana, Washington, and Africa, 1959–1976* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2003), p. 26
25. Ervand Abrahamian, *The Coup: 1953, the CIA, and the Roots of Modern U.S.-Iranian Relations* (New York: New Press, 2013)
26. „Most Americans Willing to Re-Establish Ties with Cuba", Angus Reid Public Opinion Poll, februarie 2012, https://www.american.edu/clals/upload/2012-02-06_Polling-on-Cuba_USA-1.pdf
27. Dobbs, *One Minute to Midnight*, p. 337
28. Ibid., p. 333
29. Stern, *Averting The Final Failure*
30. Ibid., p. 406
31. Raymond L. Garthoff, „Documenting the Cuban Missile Crisis", *Diplomatic History* 24, nr. 2 (primăvara 2000): pp. 297–303
32. Documentele lui John F. Kennedy, Presidential Papers, National Security Files, Meetings and Memoranda, National Security Action Memoranda [NSAM]: NSAM p. 181, Re: Action to be

taken in response to new Bloc activity in Cuba (B), September 1962, JFKNSF-338-009, John F. Kennedy Presidential Library and Museum, Boston, Massachusetts

33. Garthoff, „Documenting the Cuban Missile Crisis“
34. Keith Bolender, *Voices From the Other Side: An Oral History of Terrorism Against Cuba* (Londra: Pluto Press, 2010)
35. Montague Kern, recenzie la *Selling Fear: Counterterrorism, the Media, and Public Opinion* de Brigitte L. Nacos, Yaeli Bloch-Elkon şi Robert Y. Shapiro, *Political Science Quarterly* 127, nr. 3 (toamna 2012): pp. 489–492
36. Stern, *The Week the World Stood Still*, p. 2
37. Dobbs, *One Minute to Midnight*, p. 344
38. Gleijeses, *Conflicting Missions*, p. 16
39. Arthur M. Schlesinger Jr., *Robert Kennedy and His Times* (Boston: Mariner Books, 2002), p. 480; Noam Chomsky, *Hegemony or Survival: America's Quest for Global Dominance* (New York: Henry Holt, 2003), p. 83
40. Chomsky, *Hegemony or Survival*, pp. 78–83
41. Stern, *The Week the World Stood Still*, p. 2
42. Desmond Ball, *Politics and Force Levels: The Strategic Missile Program of the Kennedy Administration* (Berkeley: University of California Press, 1980), p. 97
43. Garthoff, „Documenting the Cuban Missile Crisis“
44. Dobbs, *One Minute to Midnight*, p. 342

45. Allison, „The Cuban Missile Crisis at 50"
46. Sean M. Lynn-Jones, Steven E. Miller şi Stephen Van Evera, *Nuclear Diplomacy and Crisis Management: An International Security Reader* (Cambridge, MA: The MIT Press 1990), p. 304
47. William Burr, ed., „The October War and U.S. Policy", National Security Archive, publicată la 7 octombrie 2003, http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB98/
48. Expresia a fost inventată de McGeorge Bundy şi citată în John Newhouse, *War and Peace in the Nuclear Age* (New York: Knopf, 1989), p. 328
49. Noam Chomsky, *Failed States: The Abuse of Power and the Assault on Democracy* (New York: Henry Holt, 2006), p. 3

Capitolul 9. Acordurile de la Oslo: contextul și consecințele lor

1. Vezi, de exemplu, David M. Shribman, „At White House, Symbols of a Day of Awe", *Boston Globe*, 29 septembrie 1995; Maureen Dowd, „Mideast Accord: The Scene; President's Tie Tells It All: Trumpets for a Day of Glory", *New York Times*, 14 septembrie 1993 („nenorociții au fost îngroziți")
2. George H.W. Bush, interviu la *NBC Nightly News*, 2 februarie 1991
3. Scrisoare adresată de observatorul permanent adjunct la ONU al Organizației pentru Eliberarea Palestinei secretariatului general al ONU,

16 noiembrie 1988, https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/6EB54A389E2DA6C6852560DE0070E392
4. R.C. Longworth, „Shultz Helps Arafat Get Right Words“, *Chicago Tribune*, 15 decembrie 1988
5. George P. Shultz, *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State* (New York: Scribner, 1993), p. 1043
6. „Israel's Peace Initiative“, Arhiva Ambasadei SUA în Israel, 14 mai 1989
7. Elaine Sciolino, „Mideast Accord: The Ceremony; Old Enemies Arafat and Rabin to Meet“, *New York Times*, 12 septembrie 1993
8. Anthony Lewis, „Abroad at Home; A Chance to Live“, *New York Times*, 13 septembrie 1993
9. Edward W. Said, „Intifada and Independence“, în *Intifada: The Palestinian Uprising Against Israeli Occupation*, ed. Zachary Lockman și Joel Beinin (Boston: South End Press, 1989), pp. 5–22
10. Dan Fisher, „Israeli Settlers Kill Arab Girl, 17, at Gaza Protest“, *Los Angeles Times*, 11 noiembrie 1987
11. Avi Raz, *The Bride and the Dowry: Israel, Jordan, and the Palestinians in the Aftermath of the June 1967 War* (New Haven, CT: Yale University Press, 2012)
12. Noam Chomsky, *Fateful Triangle: The United States, Israel, and the Palestinians* (Chicago: Haymarket Books, 2015), pp. 542–587
13. Rezoluția 446 a Consiliului de Securitate al ONU, 22 martie 1979, https://unispal.un.org/DPA/DPR/

unispal.nsf/0/BA123CDED3EA84A5852560E-50077C2DC

14. „Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory", Curtea Internațională de Justiție, 30 ianuarie 2004, http://www.icj-cij.org/en/case/131; Gershom Gorenberg, *The Accidental Empire: Israel and the Birth of the Settlements, 1967-1977* (New York: Times Books, 2006)
15. Danny Rubinstein, *Ha'aretz*, 23 octombrie 1991. Pentru sursele de aici și de mai jos, vezi Noam Chomsky, *World Orders Old and New* (New York: Columbia University Press, 1994)
16. Chomsky, *Fateful Triangle*, p. 612
17. Chomsky, *World Orders Old and New*, pp. 261–264
18. Dean Andromidas, „Israeli «Peace Now» Reveals Settlements Grew Since Oslo", *EIR International* 27, nr. 49 (15 decembrie 2000); Chomsky, *World Orders Old and New*, p. 282
19. Chomsky, *World Orders Old and New*, p. 282
20. *The Other Front*, octombrie 1995; *News from Within*, noiembrie 1995. Vezi și Noam Chomsky, *World Orders Old and New* și *Powers and Prospects* (Chicago: Haymarket Books, 2015)
21. Dacă nu se fac alte trimiteri, următoarele materiale sunt luate din Andoni, „Arafat and the PLO in Crisis", *Middle East International* 457 (28 august 1993) și Lamis Andoni, „Arafat Signs Pact Despite Misgivings All Around Him", *Christian Science Monitor*, 5 mai 1994

22. Chomsky, *World Orders Old and New*, p. 269
23. Youssef M. Ibrahim, „Mideast Accord: Jericho; Where P.L.O. Is to Rule, It Is Nowhere to Be Seen", *New York Times*, 6 mai 1994
24. Chomsky, *World Orders Old and New*, p. 269
25. Pentru o analiză detaliată a pozițiilor lui Ross, vezi Norman Finkelstein, *Dennis Ross and the Peace Process: Subordinating Palestinian Rights to Israeli „Needs"* (Washington, DC: Institute of Palestine Studies, 2007)
26. Rezoluția 242 a Consiliului de Securitate al ONU, 22 noiembrie 1967, https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/ 0/7 D35E1F729DF491C8525 6EE700686136; Rezouția 338 a Consilului de Securitate al ONU, 22 octombrie 1973, https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/181c4bf-00c44e5fd85256cef0073c426/7fb7c26fc-be80a31852560c50065f878? OpenDocument
27. Acordul interimar dintre Israel și Palestina privind Cisiordania și Fâșia Gaza, Articolul XI, 28 septembrie 1995, https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/IL%20PS_950928_Interim AgreementWestBankGazaStrip%28OsloII%29.pdf
28. Chomsky, *World Orders Old and New*, p. 248
29. Acordul interimar dintre Israel și Palestina privind Cisiordania și Fâșia Gaza, Articolul XI, 28 septembrie 1995
30. Chomsky, *World Orders Old and New*, p. 278

31. Hilde Henriksen Waage, „Postscript to Oslo: The Mystery of Norway's Missing Files", *Journal of Palestine Studies* 38 (toamna, 2008)
32. Vezi, de exemplu, Edward Said, „Arafat's Deal", *Nation*, 20 septembrie 1993, şi „The Israel-Arafat Agreement", *Z Magazine*, octombrie 1993
33. Waage, „Postscript to Oslo"

Capitolul 10. În ajunul distrugerii

1. Declaraţia lui Hugo Chavez la a 61-a Adunare Generală a ONU, 20 septembrie 2006, http://www.un.org/webcast/ga/61/pdfs/venezuela-e.pdf
2. Arhiva Securităţii Naţionale, „Kissinger Gave Green Light for Israeli Offensive Violating 1973 Cease-Fire", comunicat de presă, 7 octombrie 2003, http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB98/press.htm
3. Nate Jones, „The Able Archer 83 Sourcebook", Arhiva Securităţii Naţionale, 7 noiembrie 2013, http://nsarchive.gwu.edu/nukevault/ablearcher/
4. Jillian Kestler-D'Amours, „Opportunity Missed for Nuclear- Free Middle East", Inter Press Service, 2 decembrie 2012
5. Despre bombardarea digurilor văzută drept crimă de război, vezi, de exemplu, Gabriel Kolko, „Report on the Destruction of Dikes: Holland, 1944–45 and Korea, 1953", în *Against the Crime of Silence: Proceedings of the Russell International War Crimes Tribunal, Stockholm and Copenhagen, 1967*, ed. John Duffett (New York: O'Hare

Books, 1968), pp. 224–226; vezi, de asemenea, Jon Halliday şi Bruce Cumings, *Korea: The Unknown War* (New York: Viking, 1988), pp. 195–196; Noam Chomsky, *Towards a New Cold War: Essays on the Current Crisis and How We Got There* (New York: Pantheon, 1982), pp. 121–122

6. Oded Granot, „Background on North Korea–Iran Missile Deal“, *Ma'ariv*, 14 aprilie 1995
7. Fred Kaplan, „Rolling Blunder: How the Bush Administration Let North Korea Get Nukes“, *Washington Monthly*, mai 2004
8. Shreeya Sinha şi Susan C. Beachy, „Timeline on North Korea's Nuclear Program“, *New York Times*, 19 noiembrie 2014; Leon Sigal, „The Lessons of North Korea's Test“, *Current History* 105, nr. 694 (noiembrie 2006)
9. Bill Gertz, „U.S. B-52 Bombers Simulated Raids over North Korea During Military Exercises“, *Washington Times*, 19 martie 2013

Capitolul 11. Israel–Palestina: adevăratele opţiuni

1. Yuval Diskin, „Israel Nears Point of No Return on Two-State Solution“, *Jerusalem Post*, 13 iulie 2013
2. Clive Jones şi Beverly Milton-Edwards, „Missing the «Devils» We Knew? Israel and Political Islam Amid the Arab Awakening“, *International Affairs* 89, nr. 2 (martie 2013): pp. 399–415

3. Yonatan Mendel, „New Jerusalem“, *New Left Review* 81 (mai/iunie 2013)
4. Amos Harel, „West Bank Fence Not Done and Never Will Be, It Seems“, *Ha'aretz*, 14 iulie 2009
5. Vezi Biroul ONU pentru Coordonarea Afacerilor Umanitare, „How Dispossession Happens: The Humanitarian Impact of the Takeover of Palestinian Water Springs by Israeli Settlers“, martie 2012; Biroul ONU pentru Coordonarea Afacerilor Umanitare, „10 Years Since the International Court of Justice Advisory Opinion“, 9 iulie 2014; Biroul ONU pentru Coordonarea Afacerilor Umanitare, „Case Study: The Impact of Israeli Settler Violence on Palestinian Olive Harvest“, octombrie 2013; Biroul ONU pentru Coordonarea Afacerilor Umanitare, „Humanitarian Monitor Monthly Report“, decembrie 2012
6. Biroul ONU pentru Coordonarea Afacerilor Umanitare, „The Humanitarian Impact of the Barrier“, iulie 2013
7. „A Dry Bone of Contention“, *The Economist*, 25 noiembrie 2010
8. David Bar-Illan, „Palestinian Self-Rule, Israeli Security“, *Palestine-Israel Journal* 3, nr. 3–4 (1996)
9. „Obama Calls Israeli Settlement Building in East Jerusalem «Dangerous»“, *Fox News*, 18 noiembrie 2009
10. „United States Vetoes Security Council Resolution on Israeli Settlement“, United Nations News Service, 18 februarie 2011, http://www.un.org/

apps/news/story.asp?NewsID= 375 72#. VoLKp-xUrKhc

11. Documentele oficiale ale Consiliului de Securitate ONU, notele reuniunii 1879, 26 ianuarie 1976
12. Noam Chomsky, *Hegemony or Survival: America's Quest for Global Dominance* (New York: Henry Holt, 2003), p. 168
13. Marwan Bishara, „Gauging Arab Public Opinion", *Al Jazeera*, 8 martie 2012
14. Joyce Battle, „Shaking Hands with Saddam Hussein, The US Tilts Toward Iraq 1980–1984", Arhiva Securității Naționale, Briefing Book No. 82, 25 februarie 2003, http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB82/
15. Gary Milhollin, „Building Saddam Hussein's Bomb", *New York Times Magazine*, 8 martie 1992, p. 30
16. Rezoluția 687 a Consiliului de Securitate ONU, 1991, http://www.un.org/Depts/unmovic/documents/687.pdf

Capitolul 12. „Nimic pentru alții": Lupta de clasă în Statele Unite

1. Norman Ware, *The Industrial Worker 1840–1860* (Chicago: Ivan Dee, 1990)
2. David Montgomery, *The Fall of the House of Labor: The Workplace, the State, and American Labor Activism, 1865–1925* (Cambridge: Cambridge University Press, 1989)

3. Charles Lindholm și John A. Hall, „Is the United States Falling Apart?" *Daedalus* 26, nr. 2 (primăvara 1997), pp. 183–209
4. Montgomery, *The Fall of the House of Labor*
5. Alex Carey, *Taking the Risk out of Democracy: Corporate Propaganda Versus Freedom and Liberty* (Champaign: University of Illinois Press, 1997), p. 26
6. Adam Smith, *The Wealth of Nations* (New York: Bantam Classics, 2003)
7. Kate Bronfenbrenner, „We'll Close! Plant Closings, Plant- Closing Threats, Union Organizing and NAFTA", *Multinational Monitor* 18, nr. 3 (martie 1997): pp. 8–14
8. Richard B. Freeman, „Do Workers Still Want Unions? More than Ever", Economic Policy Institute, 22 februarie 2007, http://www.sharedprosperity.org/bp182.html; Gallup Poll, „In U.S. Majority Approves of Unions, but Say They'll Weaken", 30 august 2013, http://www.gallup.com/poll/164186/majority-approves-unions-say-weaken.aspx
9. Richard Fry și Rakesh Kochhar, „America's Wealth Gap Between Middle-Income and Upper-Income Families Is Widest on Record", Pew Research Center, 17 decembrie 2014, http://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/12/17/wealth-gap-upper-middle-income/
10. „Income and Poverty in the United States: 2013, Current Population Report", U.S. Census Bureau Publication, septembrie 2014

11. John Bellamy Foster și Robert W. McChesney, *The Endless Crisis: How Monopoly-Finance Capital Produces Stagnation and Upheaval from the USA to China* (New York: Monthly Review Press, 2012), p. 21
12. Dacă nu este specificată altă sursă, materialul precedent este citat din Ware, *The Industrial Worker 1840–1860.*
13. Abraham Lincoln, „First Annual Message", 3 decembrie 1861. Online de Gerhard Peters și John T. Woolley, *The American Presidency Project*, http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=29502
14. John Stuart Mill, *Principles of Political Economy with Some of Their Applications to Social Philosophy*, ediția a 3-a. (Londra: John W. Parker, 1852)
15. G.D.H. Cole, *Guild Socialism: A Plan for Economic Democracy* (New York: Frederick A. Stokes Company, 1921)
16. Lawrence Goodwyn, *The Populist Moment: A Short History of the Agrarian Revolt in America* (New York: Oxford University Press, 1978)
17. Ware, *The Industrial Worker 1840–1860*

Capitolul 13. Securitatea cui? Cum se protejează Washingtonul pe sine, dar și sectorul corporatist

1. Don Shannon, „U.N. Assembly Condemns U.S. Invasion", *Los Angeles Times*, 30 decembrie 1989

2. „National Security Strategy of the United States", Casa Albă, martie 1990, https://bush41library.tamu.edu/files/select-documents/national_security_strategy_90.pdf
3. Ibid.
4. Vezi Noam Chomsky, *Hopes and Prospects* (Chicago: Haymarket Books, 2010), Capitolul 12
5. Ibid.
6. „U.S. Economic and Industrial Proposals Made at Inter-American Conference", *New York Times*, 26 februarie 1945
7. David Green, *The Containment of Latin America: A History of the Myths and Realities of the Good Neighbor Policy* (New York: Quadrangle Books, 1971), p. 175
8. Ibid., vii
9. „United States Objectives and Courses of Action with Respect to Latin America", *Foreign Relations of the United States, 1952–1954, Vol. IV*, Document 3, 18 martie 1953
10. Luis Paiz către Noam Chomsky, 13 iunie 2014, se află în posesia autorului
11. Dwight Eisenhower, citat de Richard Immerman în „Confession of an Eisenhower Revisionist: An Agonizing Reappraisal", *Diplomatic History* 14, nr. 3 (vara 1990); John Foster Dulles într-o convorbire telefonică cu Alan Dulles, „Minutes of Telephone Conversations of John Foster Dulles and Christian Herter", 19 iunie 1958, Dwight D. Eisenhower Presidential Library

12. Noam Chomsky, *Rogue States* (Chicago: Haymarket Books, 2015), p. 114
13. Piero Gleijeses, *Conflicting Missions: Havana, Washington, and Africa, 1959–1976* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2003), p. 22
14. Noam Chomsky, *Hegemony or Survival: America's Quest for Global Dominance.* (New York: Henry Holt, 2003), p. 90
15. Ibid.
16. Walter LaFeber, *The New Empire: An Interpretation of American Expansion, 1860–1898* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1963), p. 4
17. Ernest R. May şi Philip D. Zelikow, ed., *The Kennedy Tapes: Inside the White House During the Cuban Missile Crisis* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1997), p. xi
18. Chomsky, *Hopes and Prospects*, p. 116
19. Somini Sengupta, „U.N. Will Weigh Asking Court to Investigate War Crimes in Syria", *New York Times*, 22 mai 2014
20. H.R. 4775, Legea însuşirii suplimentare a despăgubirilor în urma şi reacţia la atacurile teroriste asupra Statelor Unite, Congresul 107 (2001–2002), https://www.congress.gov/bill/ 107th-congress/house-bill/4775
21. Samuel P. Huntington, *American Politics: The Promise of Disharmony* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1981), p. 75
22. Stanley Hoffmann, Samuel P. Huntington, Ernest R. May, Richard N. Neustadt şi Thomas C.

Schelling, „Vietnam Reappraised“, *International Security* 6, nr. 1 (vara 1981): pp. 3–26
23. Justin Elliott și Theodoric Meyer, „Claim on «Attacks Thwarted» by NSA Spreads Despite Lack of Evidence“, *ProPublica*, 23 octombrie 2013, http://www.propublica.org/article/claim-on-attacks- thwarted-by-nsa-spreads-despite-lack-of-evidence
24. James Ball, „US and UK Struck Secret Deal to Allow NSA to «Unmask» Britons' Personal Data“, *Guardian* (Londra), 20 noiembrie 2013
25. Sondaj Gallup, „Americans Show Low Levels of Concern on Global Warming“, 4 aprilie 2014, http://www.gallup.com/poll/ 168236/americans-show-low-levels-concern-global-warming.aspx
26. Robert S. Eshelman, „The Danger of Fair and Balanced“, *Columbia Journalism Review*, 1 mai 2014

Capitolul 14. Oroare

1. Katie Zezima, „Obama: Plane Crash in Ukraine an «Outrage of Unspeakable Proportions»“, *Washington Post*, 18 iulie 2014
2. „Explanation of Vote by Ambassador Samantha Power, US Permanent Representative to the United Nations, After a Vote on Security Council Resolution 2166 on the Downing of Malaysian Airlines Flight 17 in Ukraine“, Misiunea

SUA la ONU, 21 iulie 2014, http://usun.state.gov/remarks/6109

3. Timothy Garton Ash, „Putin's Deadly Doctrine", Opinion, *New York Times*, 18 iulie 2014
4. William Taylor, interviu realizat de Anderson Cooper, CNN, 18 iulie 2014, transcriere publicată la http://www.cnn.com/TRANSCRIPTS/1407/18/acd.01.html
5. United Press International, „Vincennes Too Aggressive in Downing Jet, Officer Writes", *Los Angeles Times*, 2 septembrie 1989
6. David Evans, „Vincennes Medals Cheapen Awards for Heroism", *Daily Press*, 15 aprilie 1990
7. Ronald Reagan, „Statement on the Destruction of an Iranian Jetliner by the United States Navy over the Persian Gulf", 3 iulie 1988. Online de Gerhard Peters și John T. Woolley, *The American Presidency Project*, http://www.presidency.ucsb.edu/ ws/?pid=36080
8. Michael Kinsley, „Rally Round the Flag, Boys", *Time*, 12 septembrie 1988
9. Philip Shenon, „Iran's Chief Links Aid to Better Ties", *New York Times*, 6 iulie 1990
10. Dominic Lawson, „Conspiracy Theories and the Useful Idiots Who Are Happy to Believe Putin's Lies", *Daily Mail* (Londra), 20 iulie 2014
11. Dilip Hiro, *The Longest War: The Iran-Iraq Military Conflict* (New York: Psychology Press, 1989)
12. John Crewdson, „New Revelations in Attack on American Spy Ship", *Chicago Tribune*, 2 octombrie 2007

13. Miron Rezun, *Saddam Hussein's Gulf Wars: Ambivalent Stakes in the Middle East* (Westport, CT: Praeger, 1992), 58f
14. Michael Omer-Man, „This Week in History: IAF Shoots Down Libyan Flight 114", *Jerusalem Post*, 25 februarie 2011
15. Edward W. Said şi Christopher Hitchens, *Blaming the Victims: Spurious Scholarship and the Palestinian Question* (New York: Verso, 2001), p. 133
16. Somini Sengupta, „Why the U.N. Can't Solve the World's Problems" *New York Times*, 26 iulie 2014
17. Ibid.
18. Laura Barron-Lopez, „Obama Pushes for «Immediate» Cease- Fire Between Israel, Hamas", *The Hill*, 27 iulie 2014
19. „O rezoluție care exprimă opinia Senatului asupra sprijinului acordat de SUA Statului Israel pentru a se apăra de atacurile neprovocate cu rachete ale organizației teroriste Hamas", Rezoluția Senatului 498, Congresul 113 (2013–2014), https://www.congress.gov/bill/113th-congress/senate- resolution/498
20. Sondaj Gallup, „Congress Approval Sits at 14% Two Months Before Elections", 8 septembrie 2014, http://www.gallup.com/ poll/175676/congress-approval-sits-two-months-elections.aspx
21. Mouin Rabbani, „Institutionalised Disregard for Palestinian Life", LRB Blog, 9 iulie 2014

22. Mads Gilbert, „Brief Report to UNRWA: The Gaza Health Sector as of June 2014“, Spitalul Universitar din Norvegia de Nord, 3 iulie 2014
23. Ibid.
24. Roma Rajpal Weiss, „Interview with Raji Sourani“, *Qantara*, 16 iulie 2014
25. Ari Shavit, „The Big Freeze“, *Ha'aretz*, 7 octombrie 2004
26. Conal Urquhart, „Gaza on Brink of Implosion as Aid Cut-Off Starts to Bite“, *Guardian* (Londra), 15 aprilie 2006
27. Jimmy Carter, *Palestine: Peace Not Apartheid* (New York: Simon & Schuster, 2006)
28. Copia arhivată a paginii de internet a Knessetului, „Likud-Platform“, http://web.archive.org/web/20070930181442/http://www.knesset.gov.il/elections/knesset15/elikud_m.htm
29. „Israel: Gaza Beach Investigation Ignores Evidence“, Raportul Observatorului pentru Drepturile Omului, 19 iunie 2006, https://www.hrw.org/news/2006/06/19/israel-gaza-beach-investigation-ignores-evidence
30. Nathan Thrall, „Hamas's Chances“, *London Review of Books* 36, nr. 16 (21 august 2014): pp. 10–12
31. Jodi Rudoren și Said Ghazali, „A Trail of Clues Leading to Victims and Heartbreak“, *New York Times*, 1 iulie 2014
32. Ibid.

33. „Live Updates: July 7, 2014: Rockets Bombard South, Hamas Claims Responsibility", *Ha'aretz*, 8 iulie 2014
34. Ibid.
35. Jason Burke, „Gaza «Faces Precipice» as Death Toll Passes 1 400", *Guardian* (Londra), 31 iulie 2014
36. „Live Updates: Operation Protective Edge, Day 21", *Ha'aretz*, 29 iulie 2014
37. Jodi Rudoren şi Anne Barnard, „Israeli Military Invades Gaza, with Sights Set on Hamas Operations", *New York Times*, 17 iulie 2014
38. „UNRWA condamnă cu fermitate decizia Israelului de a-şi închide şcolile din Gaza, pe care o consideră o serioasă violare a legilor internaționale", UNRWA, 30 iulie 2014, http://www.unrwa.org/newsroom/official-statements/unrwa-strongly- condemns-israeli-shelling-its-school-gaza-serious
39. Ibid.
40. „Secretary-General's Remarks to Media on Arrival in San Jose, Costa Rica", ONU, 30 iulie 2014, http://www.un.org/sg/offthecuff/index.asp?nid=3503
41. Barak Ravid, „UN Chief Condemns «Shameful» Shelling of School in Gaza", *Ha'aretz*, 30 iulie 2014
42. Sudarsan Raghavan, William Booth şi Ruth Eglash, „Israel, Hamas Agree to 72 Hour Humanitarian Cease-Fire", *Washington Post*, 1 august 2014

43. United Nations Security Council Document 337, S/1996/337, 7 mai 1996, http://dag.un.org/bitstream/handle/11176/41051/S_1996_337-EN.pdf?sequence= 3&is Allowed=y
44. Annemarie Heywood, *The Cassinga Event: An Investigation of the Records* (National Archives of Namibia, 1996)
45. Amira Hass, „Reaping What We Have Sown in Gaza", *Ha'aretz*, 21 iulie 2014
46. „Gaza: Catholic Church Told to Evacuate Ahead of Israeli Bombing", *Independent Catholic News*, 29 iulie 2014
47. „Five Latin American Countries Withdraw Envoys from Israel", *Middle East Monitor*, 30 iulie 2014
48. Centrul pentru Drepturile Omului Al Mezan, „Humanitarian Truce Fails and IOF Employ Carpet Bombardment in Rafah Killing Dozens of People", comunicat de presă, 1 august 2014, http://www.mezan.org/en/post/19290/Humanitarian+Truce+Fails+and+IOF+Employ+Carpet+Bombardment+in+Rafah+Killing+Dozens+of+people%3Cbr%3EAl+Mezan%3A+-Death+Toll+Reaches+1,497%3B+81.8%25+Civilians%3B+358+Children+and+196+Women%3B+Excluding+Rafah
49. Ezer Weizman, conferință publicată în *Ha'aretz*, 20 martie 1972
50. Vezi Lou Pingeot și Wolfgang Obenland, „In Whose Name? A Critical View on the Responsibility to Protect", Global Policy Institute, mai

2014, https://www.globalpolicy.org/images/pdfs/images/pdfs/In_whose_name_web.pdf

51. Vezi Piero Gleijesus, *Visions of Freedom: Havana, Washington, Pretoria, and the Struggle for Southern Africa, 1976–1991* (University of North Carolina Press, 2013)
52. „Fuelling Conflict: Foreign Arms Supplies to Israel/Gaza", Amnesty International, 23 februarie 2009, https://www.amnesty.ie/wp-content/uploads/2016/04/Fuelling-Conflict.pdf
53. Barak Ravid, „US Senator Seeks to Cut Aid to Elite IDF Units Operating in West Bank and Gaza", *Ha'aretz*, 16 august 2011

Capitolul 15. Câte minute mai sunt până la miezul nopții?

1. Wesley F. Craven și James L. Cate, ed., *The Army Air Forces in World War II, Volume 5* (Chicago: University of Chicago Press, 1953), pp. 732–733; Makoto Oda, „The Meaning of «Meaningless Death»", *Tenbo*, ianuarie 1965, tradus în *Journal of Social and Political Ideas in Japan*, august 1966, pp. 75–84. Vezi, de asemenea, Noam Chomsky, „On the Backgrounds of the Pacific War", *Liberation*, septembrie/octombrie 1967, republicat în Noam Chomsky, *American Power and the New Mandarins: Historical and Political Essays* (New York: New Press, 2002)

2. Discurs susținut de generalul Lee Butler în fața Canadian Network Against Nuclear Weapons, Montreal, Canada, 11 martie 1999
3. Generalul Lee Butler, „At the End of the Journey: The Risks of Cold War Thinking in a New Era", *International Affairs* 82, nr. 4 (iulie 2006): pp. 763–769
4. Discurs susținut de generalul Lee Butler în fața Canadian Network Against Nuclear Weapons, 11 martie 1999
5. McGeorge Bundy, *Danger and Survival: Choices About the Bomb in the First Fifty Years* (New York: Random House, 1988), p. 326
6. Ibid.
7. James Warburg, *Germany: Key to Peace* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1953), p. 189; Adam Ulam, „A Few Unresolved Mysteries About Stalin and the Cold War in Europe", *Journal of Cold War Studies* 1, nr. 1 (iarna 1999): pp. 110–116
8. Melvyn P. Leffler, „Inside Enemy Archives: The Cold War Reopened", *Foreign Affairs* 75, nr. 4 (iulie/august 1996)
9. Noam Chomsky și Irene Gendzier, „Exposing Israel's Foreign Policy Myths: The Work of Amnon Kapeliuk", *Jerusalem Quarterly* 54, vara 2013
10. Benjamin B. Fischer, „A Cold War Conundrum: The 1983 Soviet War Scare", Center for the Study of Intelligence, 7 iulie 2008, https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/

csi-publications/books-and-monographs/a-cold- war-conundrum/source.htm; Dmitry Dima Adamsky, „The 1983 Nuclear Crisis – Lessons for Deterrence Theory and Practice", *Journal of Strategic Studies* 36, nr. 1 (2013): pp. 4–41

11. Pavel Aksenov, „Stanislav Petrov: The Man Who May Have Saved the World", BBC News Europe, 26 septembrie 2013, http://www.bbc.com/news/world-europe-24280831
12. Eric Schlosser, *Command and Control: Nuclear Weapons, the Damascus Accident, and the Illusion of Safety* (New York: Penguin, 2013)
13. Preşedintele Bill Clinton, Discurs în fața Adunării Generale a ONU, 27 septembrie 1993, https://2009-2017.state.gov/p/io/potusunga/207375.htm; Secretarul Apărării William Cohen, Raport anual înaintat Preşedintelui şi Congresului: 1999 (Washington, DC: Department of Defense, 1999) http://history.defense.gov/Portals/70/Documents/annual_ reports/1999_DoD_AR.pdf
14. „Essentials of Post – Cold War Deterrence", extrase declasificate retipărite în Hans Kristensen, *Nuclear Futures: Proliferation of Weapons of Mass Destruction and US Nuclear Strategy*, British American Security Information Council, Anexa 2, Basic Research Report 98. 2, martie 1998

15. Michael Sherry, *The Rise of American Airpower: The Creation of Armageddon* (New Haven, CT: Yale University Press, 1987)
16. Jon B. Wolfstahl, Jeffrey Lewis și Marc Quint, *The Trillion Dollar Nuclear Triad: US Strategic Nuclear Modernization over the Next Thirty Years*, James Martin Center for Nonproliferation Studies, ianuarie 2014, https://www.nonproliferation.org/us-trillion-dollar-nuclear-triad/. Vezi și Tom Z. Collina, „Nuclear Costs Undercounted, GAO Says", *Arms Control Today*, iulie/august 2014.
17. Casa Albă, Biroul Secretarului de Presă, „Remarks by the President at the National Defense University", comunicat de presă, 23 martie 2013, https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/05/23/remarks-president-national-defense-university
18. Jeremy Scahill, *Dirty Wars: The World Is a Battlefield* (New York: Nation Books, 2013), pp. 450, 443

Capitolul 16. Acorduri de încetare a focului violate în permanență

1. Ari Shavit, „The Big Freeze", *Ha'aretz*, 7 octombrie 2004
2. Idith Zertal și Akiva Eldar, *Lords of the Land: The War for Israel's Settlements in the Occupied Territories, 1967–2007* (New York: Nation Books, 2007), p. xii

3. ONU, „United Nations Relief, Works Agency for Palestine Refugees Copes with Major Crises in Three Fields of Operations, Commissioner-General Tells Fourth Committee“, comunicat de presă, 29 octombrie 2008, http://www.un.org/press/en/2008/gaspd413.doc.htm
4. Consiliul de Securitate ONU, „Consiliul de Securitate solicită respectarea imediată, durabilă şi pe deplin a încetării focului în Gaza pentru retragerea completă a forţelor israeliene“, comunicat de presă, 8 ianuarie 2009, http://www.un.org/press/en/2009/sc9567.doc.htm
5. Isabel Kershner, „Gaza Deaths Spike in 3rd Day of Air Assaults While Rockets Hit Israel“, *New York Times*, 10 iulie 2014
6. Amos Harel, Avi Issacharoff, Gili Cohen, Allison Kaplan Sommer şi agenţiile de presă, „Hamas Military Chief Ahmed Jabari Killed by Israeli Strike“, *Ha'aretz*, 14 noiembrie 2012
7. Reuters, „Text: Cease-Fire Agreement Between Israel and Hamas“, *Ha'aretz*, 21 noiembrie 2012
8. Nathan Thrall, „Hamas's Chances“, *London Review of Books* 36, nr. 16 (21 august 2014): pp. 10–12
9. Amos Harel, „Notes from an Interrogation: How the Shin Bet Gets the Low-Down on Terror“, *Ha'aretz*, 2 septembrie 2014.
10. Akiva Eldar, „Bibi Uses Gaza as Wedge Between Abbas, Hamas“, *Al-Monitor*, 1 septembrie 2014
11. Ibid.

12. Gideon Levy și Ariel Levac, „Behind the IDF Shooting of a 10-Year-Old Boy", *Ha'aretz*, 21 august 2014
13. Gideon Levy, „The IDF's Real Face", *Ha'aretz*, 30 august 2014.
14. Zertal și Eldar, *Lords of the Land*, p. 13
15. Noam Chomsky, *Deterring Democracy* (New York: Hill and Wang, 1991), p. 435

Capitolul 17. SUA sunt unele dintre principalele state teroriste

1. Mark Mazzetti, „C.I.A. Study of Covert Aid Fueled Skepticism About Helping Syrian Rebels", *New York Times*, 14 octombrie 2014
2. Piero Gleijeses, *Visions of Freedom: Havana, Washington, Pretoria and the Struggle for Southern Africa, 1976–1991* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2013)
3. Noam Chomsky, *Pirates and Emperors, Old and New: International Terrorism in the Real World* (Chicago: Haymarket Books, 2015), p. viii
4. Kenneth B. Nobel, „Savimbi, Trailing, Hints at New War", *New York Times*, 4 octombrie 1992
5. Isaac Risco, „Mandela, a Loyal Friend of Cuba's Fidel", *Havana Times*, 7 decembrie 2013
6. William M. LeoGrande și Peter Kornbluh, *Back Channel to Cuba: The Hidden History of Negotiations Between Washington and Havana* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2014), p. 145

7. Rezumat al deciziei Curții Internaționale de Justiție, „The Military and Paramilitary Activities In and Against Nicaragua“, *Nicaragua v. United States of America*, 27 iunie 1986, http://www.icj-cij.org/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf
8. Keith Bolender, *Voices From the Other Side: An Oral History of Terrorism Against Cuba* (Londra: Pluto Press, 2010)
9. WIN/Gallup International, „End of Year Survey, 2013“

Capitolul 18. Mișcarea istorică a lui Obama

1. Jon Lee Anderson, „Obama and Castro Seize History“, *New Yorker*, 18 decembrie 2014
2. Documentele lui John F. Kennedy, Presidential Papers, National Security Files, Meetings and Memoranda Series, National Security Action Memoranda, National Security Action Memorandum Number 263, John F. Kennedy Presidential Library and Museum, Boston, Massachusetts
3. Michael Glennon, „Terrorism and «Intentional Ignorance»“, *Christian Science Monitor*, 20 martie 1986
4. Departamentul de Stat al SUA, Biroul de istorie, relații internaționale, 1961–1963, Document 158, „Notes on Cabinet Meeting“, 20 aprilie 1961, https://history.state.gov/histori caldocuments/frus1961-63v10/d158

5. Ernest R. May şi Philip D. Zelikow, ed. *The Kennedy Tapes: Inside the White House During the Cuban Missile Crisis* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1998), p. 84
6. Tacitus, *Annals of Tacitus, Book XI* (New York: Macmillan, 1888), p. 194
7. Michael R. Beschloss, *Taking Charge: The Johnson White House Tapes 1963–1964* (New York: Simon & Schuster, 1998), p. 87
8. Lars Schoultz, *That Infernal Little Cuban Republic: The United States and the Cuban Revolution* (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2011), p. 5
9. Nancy Reagan, *My Turn: The Memoirs of Nancy Reagan* (New York: Random House, 2011), p. 77
10. Theodore Roosevelt către Henry L. White, 13 septembrie 1906, Documentele Roosevelt, Biblioteca Congresului
11. Noam Chomsky, *Hopes and Prospects* (Chicago: Haymarket Books, 2010), p. 50
12. William M. LeoGrande şi Peter Kornbluh, *Back Channel to Cuba: The Hidden History of Negotiations Between Washington and Havana* (Chapel Hill: University of North Carolina, 2014)
13. Casa Albă, Biroul Secretarului de Presă, „Statement by the President on Cuba Policy Changes“, comunicat de presă, 17 decembrie 2014, https://www.whitehouse.gov/the-press-office/ 2014/12/17statement-president-cuba-policy-changes

14. CNN/ORC Poll, 18–21 decembrie 2014, http://i2.cdn.turner.com/cnn/2014/images/12/23/cuba.poll.pdf
15. Chomsky, *Hopes and Prospects*, p. 116; Dennis Merrill și Thomas Paterson, *Major Problems in American Foreign Relations, Volume II: Since 1914* (Boston: Cengage Learning, 2009), p. 394
16. Noam Chomsky, *Deterring Democracy* (New York: Hill and Wang, 1991), p. 228

Capitolul 19. „Două modalități"

1. Dan Bilefsky și Maia de la Baume, „French Premier Declares «War» on Radical Islam as Paris Girds for Rally", *New York Times*, 10 ianuarie 2015
2. Jodi Rudoren, „Israelis Link Attacks to Their Own Struggles", *New York Times*, 9 ianuarie 2015
3. Liz Alderman, „Recounting a Bustling Office at Charlie Hebdo, Then a «Vision of Horror»", *New York Times*, 8 ianuarie 2015; Anand Giridharadas, https://twitter.com/anandwrites/status/552825021878771713
4. Steven Erlanger, „Days of Sirens, Fear and Blood: «France Is Turned Upside Down»", *New York Times*, 9 ianuarie 2015
5. Dacă nu este menționată altă sursă, materialul precedent este citat din Steven Erlanger, „Crisis in the Balkans: Belgrade; Survivors of NATO Attack on Serb TV Headquarters: Luck, Pluck and Resolve", *New York Times*, 24 aprilie 1999

6. Amy Goodman, „Pacifica Rejects Overseas Press Club Award", *Democracy Now!*, Pacifica Radio, 23 aprilie 1999
7. Roy Gutman și Mousab Alhamadee, „U.S. Airstrike in Syria May Have Killed 50 Civilians", McClatchyDC, 11 ianuarie 2015
8. David Holley și Zoran Cirjakovic, „Ex-Chief of Serb State TV Gets Prison", *Los Angeles Times*, 22 iunie 2002; Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie, „Final Report to the Prosecutor by the Committee Established to Review the NATO Bombing Campaign Against the Federal Republic of Yugoslavia", http://www.icty.org/x/file/Press/nato061300.pdf
9. Floyd Abrams, „After the Terrorist Attack in Paris", scrisoare către redacție, *New York Times*, 8 ianuarie 2015
10. Richard A. Oppel Jr., „Early Target of Offensive Is a Hospital", *New York Times*, 8 noiembrie 2004

Capitolul 20. O zi din viața unui cititor de *New York Times*

1. Jonathan Mahler, „In Report on Rolling Stone, a Case Study in Failed Journalism", *New York Times*, 5 aprilie 2015
2. Thomas Fuller, „One Woman's Mission to Free Laos from Millions of Unexploded Bombs", *New York Times*, 5 aprilie 2015
3. Ibid.

4. Fred Branfman, *Voices from the Plain of Jars: Life Under an Air War* (Madison: University of Wisconsin Press, 2013)
5. Ibid., p. 36
6. Fuller, „One Woman's Mission to Free Laos from Millions of Unexploded Bombs"
7. Thomas Friedman, „Iran and the Obama Doctrine", *New York Times*, 5 aprilie 2015
8. Ibid.
9. Enrique Krauze, „Cuba: The New Opening", *New York Review of Books*, 2 aprilie 2015
10. David Martosko și Associated Press, „Obama Tries «New Approach» on Cuba with Normalized Trade Relations and Diplomacy Between Washington and Havana for the First Time in a Half-Century", *Daily Mail* (Londra), 17 decembrie 2014
11. Peter Baker, „A Foreign Policy Gamble by Obama at a Moment of Truth", *New York Times*, 2 aprilie 2015
12. Jessica Matthews, „The Road from Westphalia", *New York Review of Books*, 19 martie 2015

Capitolul 21. „Amenințarea iraniană": care este cel mai mare pericol pentru pacea mondială?

1. Kelsey Davenport, „The P5+1 and Iran Nuclear Deal Alert, August 11", Arms Control Association, 11 august 2015, http: //www.armscontrol.org/blog/ArmsControlNow/08-11-2015/The-P5-plus-1-and-Iran-Nuclear-Deal-Alert-August-11

2. Scott Clement şi Peyton M. Craighill, „Poll: Clear Majority Supports Nuclear Deal with Iran", *Washington Post*, 30 martie 2015; Laura Meckler şi Kristina Peterson, „U.S. Public Split on Iran Nuclear Deal – WSJ/NBC Poll", Washington Wire, 3 august 2015, http://blogs.wsj.com/washwire/2015/08/03/american-public-split-on-iran-nuclear-deal-wsjnbc-poll/
3. Philip Weiss, „Cruz Says Iran Could Set Off Electro Magnetic Pulse over East Coast, Killing 10s of Millions", *Mondoweiss*, 29 iulie 2015
4. Simon Maloy, „Scott Walker's Deranged Hawkishness: He's Ready to Bomb Iran During His Inauguration Speech", *Salon*, 20 iulie 2015
5. Amy Davidson, „Broken", *New Yorker*, 3 august 2015; „Former Top Brass to Netanyahu: Accept Iran Accord as «Done Deal»", *Ha'aretz*, 3 august 2015
6. Thomas E. Mann şi Norman J. Ornstein, „Finding the Common Good in an Era of Dysfunctional Governance", *Daedalus* 142, nr. 2 (primăvara, 2013)
7. Helene Cooper şi Gardiner Harris, „Top General Gives «Pragmatic» View of Iran Nuclear Deal", *New York Times*, 29 iulie 2015
8. Dennis Ross, „How to Make Iran Keep Its Word", *Politico*, 29 iulie 2015
9. Dennis Ross, „Iran Will Cheat. Then What?", *Time*, 15 iulie 2015; „Former Obama Adviser: Send B-52 Bombers to Irsael", *Ha'aretz*, 17 iulie 2015

10. Javad Zarif, „Iran Has Signed a Historic Nuclear Deal – Now It's Israel's Turn", op-ed, *Guardian* (Londra), 31 iulie 2015
11. Jayantha Dhanapala și Sergio Duarte, „Is There a Future for the NPT?", *Arms Control Today*, iulie/august 2015
12. WIN/Gallup, „Optimism Is Back in the World", 30 decembrie 2013
13. Anthony H. Cordesman, „Military Spending and Arms Sales in the Gulf", Center for Strategic and International Studies, 28 aprilie 2015, http://csis.org/files/publication/150428_military_spending.pdf
14. Departamentul Apărării, Raport declasificat asupra puterii militare din Iran, aprilie 2010, https://fas.org/man/eprint/dod_iran_2010.pdf
15. Baza de date privind cheltuielile militare a Institutului Internațional de la Stockholm pentru Cercetare în Domeniul Păcii, http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_ database; Trita Parsi și Tyler Cullis, „The Myth of the Iranian Military Giant", *Foreign Policy*, 10 iulie 2015
16. Parsi și Cullis, „The Myth of the Iranian Military Giant"
17. Cordesman, „Military Spending and Arms Sales in the Gulf", p. 4
18. Seyed Hossein Mousavian și Shahir Shahidsaless, *Iran and the United States: An Insider's View on the Failed Past and the Road to Peace* (New York: Bloomsbury, 2014), pp. 214–219

19. William A. Dorman şi Mansour Farhang, *The U.S. Press and Iran: Foreign Policy and the Journalism of Deference* (Berkeley: University of California Press, 1988)
20. Pervez Hoodbhoy şi Zia Mian, „Changing Nuclear Thinking in Pakistan“, Asia Pacific Leadership Network for Nuclear Non-Proliferation and Disarmament and Centre for Nuclear Non-Proliferation and Disarmament, Policy Brief No. 9, februarie 2014, http://www.princeton.edu/sgs/faculty-staff/zia-mian/Hoodbhoy-Mian-Changing-Nuclear-Thinking.pdf
21. Haroon Siddique, „Bush: Iran' the World's Leading Supporter of Terrorism“, *Guardian* (Londra), 28 august 2007
22. Peter Bergen şi Paul Cruickshank, „The Iraq Effect: War Has Increased Terrorism Sevenfold Worldwide“, *Mother Jones*, 1 martie 2007
23. Somini Sengupta, „U.N. Moves to Lift Iran Sanctions After Nuclear Deal, Setting Up a Clash in Congress“, *New York Times*, 20 iulie 2015
24. Helene Cooper, „U.S. Defense Secretary Visits Israel to Soothe Ally After Iran Nuclear Deal“, *New York Times*, 20 iulie 2015
25. Anne Barnard, „120 Degrees and No Relief? ISIS Takes Back Seat for Iraqis“, *New York Times*, 1 august 2015
26. WIN/Gallup, „Happiness Is on the Rise“, 30 decembrie 2014
27. James Chace, „How «Moral» Can We Get?“, *New York Times Magazine*, 22 mai 1977

28. Leon Wieseltier, „The Iran Deal and the Rut of History", *Atlantic*, 27 iulie 2015
29. Shane Harris și Matthew M. Aid, „Exclusive: CIA Files Prove America Helped Saddam as He Gassed Iran", *Foreign Policy*, 26 august 2013
30. Vezi Alex Boraine, „Justice in Iraq: Let the UN Put Saddam on Trial", *New York Times*, 21 aprilie 2003
31. Gary Milhollin, „Building Saddam Hussein's Bomb", *New York Times Magazine*, 8 martie 1992
32. Robert Litwak, „Iran's Nuclear Chess: Calculating America's Moves", Wilson Center Report, 18 iulie 2014, 29, https://www.wilsoncenter.org/publication/irans-nuclear-chess-calculating-americas-moves
33. De exemplu, David E. Sanger, „Obama Order Sped Up Wave of Cyberattacks Against Iran", *New York Times*, 1 iunie 2012; Farnaz Fassihi și Jay Solomon, „Scientist Killing Stokes U.S.-Iran Tensions", *Wall Street Journal*, 12 ianuarie 2012; Dan Raviv, „US Pushing Israel to Stop Assassinating Iranian Nuclear Scientists", *CBSNews.com*, 1 martie 2014
34. „Contemporary Practices of the United States", *American Journal of International Law* 109, nr. 1 (ianuarie 2015)
35. Charlie Savage, „Bush Asserts Authority to Bypass Defense Act", *Boston Globe*, 30 ianuarie 2008
36. Elaine Sciolino, „Iran's Nuclear Goals Lie in Half-Built Plant", *New York Times*, 19 mai 1995

37. Mousavian şi Shahidsaless, *Iran and the United States*, p. 178
38. Raport CIA, declasificat de NSA şi publicat în arhiva NSA, „Special National Intelligence Estimate 4-1-74: Prospects for Further Proliferation of Nuclear Weapons", 23 august 1974, http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB240/snie.pdf
39. Roham Alvandi, *Nixon, Kissinger, and the Shah: The United States and Iran in the Cold War* (Oxford: Oxford University Press, 2014); Mousavian and Shahidsaless, *Iran and the United States*, p. 178
40. Farah Stockman, „Iran's Nuclear Vision Initially Glimpsed at Institute", *Boston Globe*, 13 martie 2007
41. Dafna Linzer, „Past Arguments Don't Square with Current Iran Policy", *Washington Post*, 27 martie 2005
42. Samuel P. Huntington, „The Lonely Superpower", *Foreign Affairs* 78, nr. 2 (martie/aprilie 1999)
43. Robert Jervis, „Weapons Without Purpose? Nuclear Strategy in the Post – Cold War Era", recenzie la *The Price of Dominance: The New Weapons of Mass Destruction and Their Challenge to American Leadership*, de Jan Lodal, *Foreign Affairs* 80, nr. 4 (iulie/august 2001)
44. Bill Clinton, „A National Security for a New Century", National Security Strategy Archive, 1 decembrie 1999, http://nssarchive.us/national-security-strategy-2000-2/

Capitolul 22. Ceasul Judecății de Apoi

1. „2015: It Is Three Minutes to Midnight", *Bulletin of the Atomic Scientists*, http://thebulletin.org/clock/2015.
2. „In Greenland, Another Major Glacier Comes Undone", Jet Propulsion Lab, California Institute of Technology, 12 noiembrie 2015, http://www.jpl.nasa.gov/news/news.php? feature=4771
3. Hannah Osborne, „COP21 Paris Climate Deal: Laurent Fabius Announces Draft Agreement to Limit Global Warming to 2C", *International Business Times*, 12 decembrie 2015. http://www.ibtimes.co.uk/cop21-paris-climate-deal-laurent-fabius-announces-draft-agreement-limit-global-warming-2c-1533045
4. Coral Davenport, „Paris Deal Would Herald an Important First Step on Climate Change", *New York Times*, 29 noiembrie 2015
5. Coral Davenport, „Nations Approve Landmark Climate Accord in Paris", *New York Times*, 12 decembrie 2015
6. Evanghelicii au dominat serios alegerile primare republicane în Iowa. Sondajele arată că „circa şase din zece votanți republicani susțin că încălzirea globală este o înşelătorie. Mai mult de jumătate vor deportarea în masă a emigranților ilegali. Șase din zece vor să abolească Serviciul pentru Impozite Venituri Interne" (făcând astfel un cadou enorm celor foarte bogați şi sectorului corporatist). Trip Gabriel, „Ted Cruz Surges Past

Donald Trump to Lead in Iowa Poll", *New York Times*, 12 decembrie 2015

7. Sociologii Rory McVeig și David Cunningham au descoperit că un factor constant de predicție a tiparelor de vot ale republicanilor în sud este apartenența la Ku Klux Klan în anii 1960. Bill Schaller, „Ku Klux Klan's Lasting Legacy on the U.S. Political System", *Brandeis Now*, 4 decembrie 2014. https://www.brandeis.edu/now/2014/december/cunningham-kkk-impact.html
8. Shawn Donnan și Sam Fleming, „America's Middle-Class Meltdown: Fifth of US Adults Live in or near to Poverty", *Financial Times* (Londra), 11 decembrie 2015
9. Sewell Chan și Melissa Eddy, „Republicans Make Presence Felt at Climate Talks by Ignoring Them", *New York Times*, 10 decembrie 2015; David M. Herszenhorn, „Votes in Congress Move to Undercut Climate Pledge", *New York Times*, 1 decembrie 2015; Samantha Page, „America's Scientists to House Science Committee: Go Away", *ClimateProgress*, 25 noiembrie 2015
10. Giovanni Russonello, „Two-Thirds of Americans Want U.S. to Join Climate Change Pact", *New York Times*, 30 noiembrie 2015
11. Melvin Goodman, „The «War Scare» in the Kremlin, Revisited: Is History Repeating Itself?", *Counterpunch*, 27 octombrie 2015
12. Aaron Tovish, „The Okinawa Missiles of October", op-ed, *Bulletin of the Atomic Scientists*, 25 octombrie 2015

13. David Hoffman, „Shattered Shield: Cold-War Doctrines Refuse to Die“, *Washington Post*, 15 martie 1998
14. Seth Baum, „Nuclear War, the Black Swan We Can Never See“, *Bulletin of the Atomic Scientists*, 21 noiembrie 2014
15. Eric Schlosser, *Command and Control: Nuclear Weapons, the Damascus Accident, and the Illusion of Safety* (New York: Penguin, 2013)
16. Fiona S. Cunningham şi M. Taylor Fravel, „Assuring Assured Retaliation: China's Nuclear Posture and U.S.–China Strategic Stability“, *International Security*, toamna, 2015
17. După revoltele care au adus la putere un guvern ucrainean pro-occidental, parlamentul a votat, „cu 308 voturi pentru şi 8 împotrivă, renunțarea la poziția de non-aliniere şi inițierea unei apropieri strategice de Occident..., făcând paşi concreți spre integrarea în NATO“, David M. Herszenhorn, „Ukraine Vote Takes Nation a Step Closer to NATO“, *New York Times*, 23 decembrie 2014
18. Jonathan Steele, recenzie la *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*, de Richard Sakwa, *Guardian* (Londra), 19 februarie 2015
19. Lauren McCauley, „In Wake of Turkey Provocation, Putin Orders Anti-aircraft Missiles to Syria“, Common Dreams, 25 noiembrie 2015
20. Michael Birnbaum, „U.S. Military Vehicles Paraded 300 Yards from the Russian Border“, WorldViews, 24 februarie 2015, http://www.Washingtonpost.com/blogs/worldviews/

wp/ 2015/02/24/u-s-military-vehicles-paraded-300-yards-from- the-russian-border/
21. Ian Kearns, „Avoiding War in Europe: The Risks From NATO–Russian Close Military Encounters", *Arms Control Today*, noiembrie 2015

Capitolul 23. Stăpânii omenirii

1. Vezi, printre alții, Marc Weisbrot, *Failed* (New York: Oxford University Press, 2015); David Kotz, The *Rise and Fall of Neoliberal Capitalism* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2015); Mark Blyth, *Austerity: History of a Dangerous Idea* (New York: Oxford University Press, 2013)
2. Alison Smale și Andrew Higgins, „Election Results in Spain Cap a Bitter Year for Leaders in Europe", *New York Times*, 23 decembrie 2015, parafrază după François Lafond, șeful EuropaNova. Despre alegerile din Spania și despre rolul lor în crearea politicilor neoliberale, vezi Marc Weisbrot, Al Jazeera America, 23 December 2015, http://america.aljazeera.com/opinions/2015/12/spain-votes-no-to-failed-economic-policies.html
3. Aceasta este o temă importantă a eseului progresistului Walter Lippmann despre democrație
4. John Shy, *A People Numerous and Armed* (New York: Oxford University Press, 1976), p. 146
5. William Polk, *Violent Politics: A History of Insurgency, Terrorism and Guerrilla War from the*

American Revolution to Iraq (New York: HarperCollins, 2007). Remarcabil istoric şi specialist în Orientul Mijlociu, Polk vorbeşte şi din experienţa acumulată pe teren şi de la cel mai înalt nivel al stabilirii politicilor guvernamentale în America.

6. Patrick Tyler, „A New Power in the Streets", *New York Times*, 17 februarie 2003
7. Bernard B. Fall, *Last Reflections on a War* (New York: Doubleday, 1967)
8. Gideon Rachman, „Preserving American Power After Obama", *National Interest*, ianuarie/februarie 2016
9. Jeremy Page şi Gordon Lubold, „U.S. Bomber Flies over Waters Claimed by China", *Wall Street Journal*, 18 decembrie 2015
10. Tim Craig şi Simon Denver, „From the Mountains to the Sea: A Chinese Vision, a Pakistani Corridor", *Washington Post*, 23 octombrie 2015; „China Adds Pakistan's Gwadar to «String of Pearls»", http://store.businessmonitor.com/article/475258. Mai general, Alfred McCoy, „Washington's Great Game and Why It's Failing", *Tomdispatch*, 7 iunie 2015, http://www.tomdispatch.com/blog/176007/tomgram%3A_alfred_mccoy%2C_Washington%27s_great_game_and_why_it%27s_failing
11. Jane Perlez, „Xi Hosts 56 Nations at Founding of Asian Infrastructure Bank", *New York Times*, 19 iunie 2015
12. Richard Sakwa, *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands* (New York: I.B. Tauris, 2015), p. 55

13. Ibid., p. 46
14. Ibid., p. 26
15. Asupra acestor chestiuni, cel mai important studiu existent este Mary Elise Sarotte, *1989: The Struggle to Create Post–Cold War Europe* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2011).
16. Vezi Noam Chomsky, *Hopes and Prospects* (Chicago: Haymarket, 2010), pp. 185–186
17. Sakwa, *Frontline Ukraine*, pp. 4, 52
18. John J. Mearsheimer, „Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault: The Liberal Delusions That Provoked Putin", *Foreign Affairs* 93, nr. 5 (septembrie/octombrie 2014); Sakwa, *Frontline Ukraine*, pp. 234–235
19. Polk, *Violent Politics*, p. 191
20. Richard A. Clarke, *Against All Enemies: Inside America's War on Terror* (New York: Free Press, 2004). Pentru a urmări discuția, vezi Francis A. Boyle, „From 2001 Until Today: The Afghanistan War Was and Is Illegal", 9 ianuarie 2016, http://www.larsschall.com/2016/01/09/from-2001-until-today-the-afghanistan-war-was-and-is-illegal/. Pentru alte recenzii și surse, vezi Noam Chomsky, *Hegemony or Survival: America's Quest for Global Dominance* (New York: Henry Holt, 2003), Capitolul 8
21. Vezi H.C. van Sponeck, *A Different Kind of War: The UN Sanctions Regime in Iraq* (New York: Berghahn, 2006). Un alt studiu crucial, abia pomenit în Statele Unite și în Marea Britanie. Tehnic vorbind, sancțiunile au fost administrate

de ONU, dar sunt mai bine descrise drept sancțiuni anglo-americane, de care este, în special, vinovat Clinton.

22. Brian Katulis, Siwar al-Assad și William Morris, „One Year Later: Assessing the Coalition Campaign against ISIS", *Middle East Policy* 22, nr. 4 (iarna 2015)
23. Timo Kivimäki, „First Do No Harm: Do Air Raids Protect Civilians?", *Middle East Journal* 22, nr. 4 (iarna 2015). Vezi, de asemenea, Chomsky, *Hopes and Prospects*, p. 241
24. Alan Kuperman, „Obama's Libya Debacle", *Foreign Affairs* 94, nr. 2 (martie/aprilie 2015); Alex de Waal, „African Roles in the Libyan Conflict of 2011", *International Affairs* 89, nr. 2 (2013): pp. 365–379
25. Peter Bergen și Paul Cruickshank, „The Iraq Effect: War Has Increased Terrorism Sevenfold Worldwide", *Mother Jones*, 1 martie 2007
26. Medici pentru Responsabilitatea Socială, „Body Count: Casualty Figures After 10 Years of the «War on Terror», Iraq, Afghanistan, Pakistan", martie 2015, http://www.psr.org/assets/pdfs/body-count.pdf
27. Kivimäki, „First Do No Harm"
28. Andrew Cockburn, *Kill Chain: The Rise of the High-Tech Assassins* (New York: Henry Holt, 2015); Bruce Hoffman, „ISIS Is Here: Return of the Jihadi", *National Interest*, ianuarie/februarie 2016
29. Polk, *Violent Politics*, pp. 33–34

30. Scott Atran, „ISIS Is a Revolution“, *Aeon*, 15 decembrie 2015, https://aeon.co/essays/why-isis-has-the-potential-to- be-a-world-altering-revolution; Hoffman, „ISIS Is Here“
31. Thomas Friedman vorbind la *Charlie Rose*, PBS, 29 mai 2003, https://www.youtube.com/watch?v=ZwFaSpca_3Q; Dan Murphy, „Thomas Friedman, Iraq War Booster“, *Christian Science Monitor*, 18 martie 2013
32. Atran, „ISIS Is a Revolution“
33. William R. Polk, „Falling into the ISIS Trap“, *Consortiumnews*, 17 noiembrie 2015, https://consortiumnews.com/2015/11/17/ falling-into-the-isis-trap/
34. Ayse Tekdal Fildis, „The Troubles in Syria: Spawned by French Divide and Rule“, *Middle East Policy* 18, nr. 4 (iarna 2011), citat de Anne Joyce, editorial, *Middle East Policy* 22, nr. 4 (iarna, 2015)
35. Pentru dubioasele politici de emigrare ale SUA, vezi Aviva Chomsky, *Undocumented: How Immigration Became Illegal* (Boston: Beacon Press, 2014)

Indice

I, Î

O

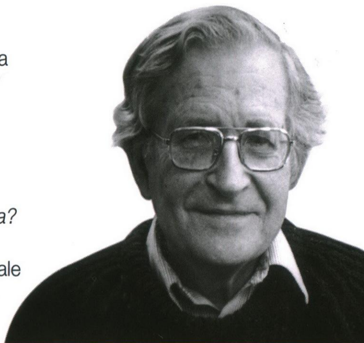
Într-o analiză incisivă și minuțioasă a situației internaționale actuale, Noam Chomsky examinează modalitatea în care Statele Unite, în ciuda creșterii importanței Europei și Asiei, încă mai stabilește, la nivel general, termenii discursului global. Inspirându-se dintr-o gamă largă de exemple, de la istoria sordidă a implicării americane în Cuba, la sancțiunile împotriva Iranului, Chomsky detaliază modul în care retorica americană despre libertate și drepturile omului diferă atât de adesea de acțiunile sale. Analizează în profunzime conflictele din Irak, Afghanistan și Israel/Palestina, furnizând detalii neașteptate și nuanțate despre mecanismele imperiale ale planetei noastre din ce în ce mai haotice. Și, în noua postfață, se referă la alegerea lui Donald Trump ca președinte și la ce înseamnă aceasta pentru societatea americană. Necruțătoare și meticulos documentată, *Cine conduce lumea?* ne furnizează înțelegerea indispensabilă a problemelor centrale ale timpului nostru, exact lucrul pe care îl așteptam de la Chomsky.

Pentru toți cei care vor să afle mai multe despre lumea în care trăiesc... există un singur răspuns: citiți Noam Chomsky.

New Statesman

Chomsky este un fenomen global... Poate chiar cea mai citită voce americană despre politica externă la nivel mondial.

The New York Times Book Review

www.cartepentrutoti.ro

ISBN 978-606-33-4212-7

e Book disponibil